

KAFKŮV
ILLUSTROVANÝ
PRŮVODCE
PO
KRÁL.
ČESKÉM.

STŘEDNÍ
POLABÍ.

KRÁLOVÉHRADECKO
(BOJIŠTĚ.)
PODĚBRADSKO. PAR-
DUBICKO. HOŘICKO.
OKOLÍ DVORA KRÁL.
(KUKS A BETLÉM).

TISKEM A NÁKLADEM
DRA ED. GRÉGRA A SYNA V PRAZE.

KAFKŮV ILLUSTROVANÝ PRŮVODCE PO KRÁL. ČESKÉM.

XV.

STŘEDNÍ POLABÍ.

KRÁLOVÉHRADECKO (BOJIŠTĚ).

PODĚBRADSKO. PARDUBICKO. HOŘICKO.

OKOLÍ DVORA KRÁL. (KUKS A BETLÉM).

NAPSAL

JOSEF KAFKA,

ADJUNKT MUSEA KRÁL. ČESKÉHO.

V PRAZE.

NÁKLADEM A TISKEM DR. ED. GRÉGRA A SYNA.

PŘEDMLUVA.

Území z velké části rovinaté, které neprávem mnohého turistu neláká, ale které dnes v době bicyklů, motocyklů a automobilů tím vydatněji všemi směry je projížděno, čím více má pěkných rovných silnic.

Přece také není bez hor. Chlumský hřeben, jenž na severu vroubí Hořicko, hřeben Zvičiny, jenž tvoří první předhoří krkonošské, vysočina Království s hlubokou prorvou labskou, osamělá Kunětická Hora v rovině pardubické, pahorkatina, v níž odehrála se bitva královéhradecká r. 1866 to vše ukazuje, že i tu máme před sebou půvabně zvlněný, kraj, jemuž roviny polabské se svými doubravinami tvoří jen půvabný rámeček, který na severozápadě doplňují Prachovské skály, na severu vyvrhelé kupy Českého Ráje a Krkonoše, na severovýchodě Teplické a Adrsbašské skály (zasluhuje býti vytčeno, že novou tratí Poříčí-teplickou přímo objaty jsou Skály Adrsbašské a Teplické, s této strany poprvé bezprostředně přístupné) a na východě Hory Orlické.

V tom rámci objatý kraj je vsutku také perlou v diadém naší vlasti a je to kraj, až na malé stopy na severovýchodě, veskrze český, jež turista náš vřadí rád do programu svých pravidelných návštěv, z nichž nejedna vyvednuta tímto průvodcem slibuje býti zajímavou i poučnou.

V červenci 1908.

Spisovatel.

132

Území, jež je předmětem tohoto dílku, protékají od severu k jihu tři řeky: Labe, Cidlina a Mrlina a jeho jih ohraňuje Labe mezi Nymburkem a Pardubicemi; jižní hraničná čára prodlužuje se od Pardubic k Chocni, odkudž probíhá východní hranice trati Choceň-Starkoč-Poříčí, severní hranici tvoří trať Teplice-Poříčí-Trutnov-St. Paka, na západě pak obvod území dílku VII. od Paky k Ostroměři a Jičínu a odtud podle Mrliny k Nymburku.

Ze středolabské, rovinaté nížiny mezi Pardubicemi a Čelákovícemi prostírá se kraj, ležící v povodí Labe, k severu jakoby jedinou byl rovinou, v níž milovníka krajinných krás mnoho neláká.

Než kdo přichází s vysočiny Chvalské k Čelákovícům za jasného průzračného dne, má zvláštní příležitost rozhlédnouti se krajem širošířým nevšedního půvabu. Již od Chval rozeznáváme širokou, stříbrnou stuhu Labe, věnčenou obrovským pásmem bujně zelených luk, a lesnatou kopcovinu polabských borů.

V rovině za Labem tvoří vzácnou oasu zámek Lysá, za jehož zeleným chlumm táhne se do dálky dále ještě výšina, otevřená místy lomy opukovými, v nichž objeveny byly stopy obrovských ještěřů mosasaurů, kteří krajinu tu dávno dříve oživovali, nežli první obyvatelé přišli, aby ubyli »saň litou«.

K severu odtud prostírá se kraj, do něhož nás vede cesta. V předu ještě rovina, ale opodál rozeznává již oko lesnaté výšiny Mcelské, a v pravo přes doubravy Dymokurské vlní se pahorkatina k Loučným Horám.

Sotva tušíme, že v pozadí tájí se hřeben Veliše a malebné Prachovské skály i sopečné kupy se zříceninami hradů v okolí Jičínském; za jasna však rozeznává oko, jak pozvolna se vyvyšuje kraj do bohatě rozčleněného předhoří krkonošského, za nímž dlouho do jara vídáme zasněžené pláně Kotlu, Vys. Kola a Šišáku.

Celé to území po stránce geologické náleží převahou útvaru křídovému, jen na severu vroubeno pruhem útvaru permského a prostoupeno tu místy vyvrělými kupami čedičů, porfýrů a melafýrů, jež k jihu až za Jičín vybíhají.

Nejsou ovšem ani vrstvy křídové jednotného rázu. Zastihneme již nejspodnější vrstvy tohoto útvaru: lupky, jíly a pískovce perucké na mnohých místech; jsou odkryty v lomech u Hořic, tvoříce tu nad červenými vrstvami útvaru permského mohutnou spodinu, z níž sochařský pískovec se láme, týž, kterého také v sochařské škole hořické používají. Perucké pískovce obsahují místy šmíčky uhlovité nebo zlomky černého lesklého uhlí, což zavadlo na př. nedaleko Bělohradu podnět ke kutání na uhlí, ovšem bezúspěšnému. Za to i v těchto pískovcích vyskytují se otisky rostlin.

Nad těmito vrstvami spočívající pískovce korycanské, nejsou již tak v hloubi země našemu zraku ukryty, nýbrž častěji na den vystupují a k rázu krajiny přispívají.

Tak na př. dlouhý hřeben, jenž od Konecchlumí táhne se k Hořicům, je ve svrchní své části celý tvořen pískovci korycanskými, jež poskytují dobrý kámen stavební, ale již méně jemnozrný, a také snadněji zvětřáním se porušující pískovec sochařský, kdežto svrchu dotčený pískovec perucký kromě svého jemnějšího zrna i tím se vyznačuje, že jsou z prvu měkký, na vzduchu tvrdne.

Pískovec korycanský, místy glaukonitem zeleně, jindy železem do rezava zbarvený, nebo vápnem silněji promíšený a často i hrubšími zrny slepencovitý, vystupuje na den také v pruhu, jenž s výše dotčeným hořickým rovnoběžně probíhá od Dvora Králové k Zvičině a Pecce.

Na jižním okraji naší krajiny vystupují v podobě slínů nebo opuk, vrstvy bělohorské, ale dále na sever jsou většinou kryty vrstvami mladšími, jen mezi Jičínem a Velišem v některých lomech a ouvozech jsou odkryty a také pořádku na severním okraji u Železnice a u Dvora Králové vystupují. Velkou důležitost mají tu pískovce nejvyšších vrstev křídových jizerské a chlomecké jíly vrstev březenských.

Pískovce a opuky jizerské vroubí na západě údolí Jizery a zapadají sem přes Hruboskalsko, tvoříce podklad romantické krajiny Prachovských Skal. V ostatním kraji utajeny jsou z velké části pod jíly březenskými, nebo jsou přikryty, třeba i rozpadlými pískovci chlomeckými. Vrstvy březenské tvoří vazký povrch krajiny anebo vystupují v podobě bílých, lupenitých zvonivých lupků (t. zv. inoceramových) v okolí Dol. Bousova, Dymokur, Činěvsi, Rožďalovic, Králova Městce,

Kopidlno a Libáně, Chlumce, Bydžova, na Voškovbrhu (Oskobruhu) severně od Poděbrad, v kotlině u Bělehradu, Mlázovic, Miletína a j. Ukryté vrstvy jizerské otevřeny jsou místy lomy, na př. severně od Lysé, kde u Milovic nalezeny v nich zbytky obrovských ještěřů.

Z vrstev chlomeckých, jež složeny jsou z drobných pískovců, zvětralý pískovec snadno voda i vítr snáší. Tvořen jest z něho vrchol Chlomu u Ml. Boleslavě a také vrcholy značné části Hruboskalska a Skal Prachovských jsou jimi kryty. Rozhraní pískovců jizerských a chlomeckých nejčastěji bývá patrnou bujnou vegetací, kterou honosí se vrstva březenských, vodu zadržujících jílů, která obě souvrství pískovcová dělí. V celém tom obvodu, krytém útvarem křídovým, přerušují jednotvárnost nižších vln krajiny jen pískovce vrstev korycanských, jizerských a chlomeckých. Také severní okraj útvaru permského nepropůjčoval by krajině velké rozmanitosti svými usazeninami červených vazkých hlin a křehkých slidnatých pískovců, místy v křemence a břidlice přecházejících, kdyby nespočívaly tyto jeho vrstvy na malebnějších prahorních tesech anebo nebyly proraženy žilami melafyru, porfyru a čediče, jež tu a onde tvoří kupy nebo aspoň deskovité útesy skalní. Zvětraniny a naplaveniny, jež uvedené ty útvary přikrývají, jsou buď čisté písky anebo silně písčité půdy v obvodu popsanych hřebenů a skal pískovcových, nebo půdy hlinité až jílovité v obvodu ostatních usazenin křídových a permských.

Diluviální písky a štěrky pokrývají celou plošinu pahorkatiny Mcelské a táhnou se do okolních údolí potoka Vlkavy a doliny dobrovicko-pečické. Západní okraj usazenin v obvodu Kopidlno a Dymokur jest rovněž vrouben takovými nánosy, jež táhnou se přes Vršeč do okolí Jičínovsi a dále k severo-západu až pod svahy u Chyjic. Mocné usazeniny diluvialních hlin spatřujeme na vysoké pláni Markvartické v kotlině Jičínské, na hřbetu Kozojedském a v nížinách Cidlíny u Bydžova a Smidar. V některých nížinných polohách, kde vazké jíly březenské zadržují větší množství vody, naskytla se příležitost k usazení rašelin; rašeliny u Bělehradu, Mlázovic, Miletína a Železnice zavdaly podnět k založení slatinných lázní.

V rybníčných vpadlinách zastupuje rašelinu černá země, půda velice úrodná, je-li náležitě odvodněna, jakou se honosí okolí rybníka Žehuňského nebo dna rybníků v rovině dobrovicko-pečické; jinde na těch místech nalézáme alluvialní jíl (u Křince, Dymokur, Kr. Městce).

Geologický ráz krajiny jest v souvislosti s jejím rázem orografickým, to jest s rozčleněním jejího povrchu. Není tu vysokých horstev, ani příkrých protiv krajinných bezprostředně za sebou sledujících; přece však celá soustava hřebenu horských prorývá kraj nejrůznějšími směry tak, že pozvolné střídání kopců přispívá k utěšené malebnosti kraje, kterou zejména Jičínsko a Dymokursko slyne.

Od Jizery na východ táhnou se hned dvě vyšší pásma. Severnější od Turnova k Jičínu tvoří nejmalebnější končinu celého území svým vějířovitým rozvětvením; Hruboskalsko a Prachovské skály, do nichž uvádí již díl VII. Jižněji od Mladé Boleslavě k východu táhne se nižší pahorkatina Chlomekem počínající v oblouku přes Domousnice a Žerešice k Vlčímu Polu a odtud jako hornatina Markvartická přes Čakan k Houseru a Veliši, objímajíc s jižnějším ještě pásmem lesnatých pahorkatin Mcelských nížinu dobrovickopečickou a libáňskou. Nad tuto z bažinatých nížin u Bystrice a Střevače zvedá se úzký pruh výšin chyjických. Kotlinu jičínskou obklopují od západu terasy Skal Prachovských a výběžky Houseru a Velišem, od severu a severovýchodu pak čedičové a melafýrové kupy provázející útvar permský.

Na východ od Kopidlna zvedá se pod Čejkovicemi pozvolna směrem k jihu pahorkatina, která přes Čerov s proslulými valy vystupuje ke Kozojedům a Dubečnu a odtud dělí krajinu Mrliny a Cidliny ve dvě, spojujíc se ve stejném směru s vlkovickými výšinami, jež od Slavostic táhnou se až k Chlumci, jehož zámek stojí na nejjižnějším jejich vrcholu. Dál na východ údolí Cidliny od údolí potoka Javorky dělí rovněž od severu u Robous a Popovic k jihu u Vys. Veselí probíhající méně souvislá vysočina, jejímž vrcholem nejvyšším je Hradisko.

Třetí, od severu k jihu táhnoucí se pásmo, tvoří Loučné Hory, jichž táhlý zalesněný hřeben sledujeme podle levého toku Cidliny od Ohnišťan ke Smidarům, a odtud podél Skřivan do lučinaté nížiny u Metličan, za kterou se rozptylují v poslední osamělé kopečky (Chlum, Hůrka) v rybníčnaté krajině Chlumecké.

Dvě význačná a vyšší pásma lesnatých hřebenu obrubuji naši krajinu ve dvou rovnoběžných směrech na severovýchodě. Jsou to již vzpomenuté hřebeny korycanských pískovců, z nichž první od Konecchlumí přes Vojice a Chlum táhne se k Hořicům a dále přes Chlomek a Skálu k Vřestovu rozdělen jsa malebným Mezihořím, druhý pak ve dvou

větvích mezi Králové Dvorem a Peckou vroubí dolinu labskou, nad níž v jihu kraluje Zvíčina, na severu láká pak stínem svým lesní revír Království. Obě tato pásma, hořické i králové-dvorské, spojena jsou bohatě rozčleněnou pahorkatinou s hojnými lesy, která náleží k nejpůvabnějším končinám popisovaného kraje.

Celkem jen tři řeky prorývají toto území. Mrlina vznikající ze dvou potoků Bystřice a Leštiny na lesnatých výšinách Markvartických. Opukové jejich lože zaviňuje, že vodu mají velmi tvrdou, při tom nehrubě stálou, takže v létě skoro vysychají, za to na jaře a na podzim často se rozvodňují. Na celém svém toku má Mrlina jen dva pozoruhodnější přítoky, jež při samém ústí dostává, potok Klubucký od západu a Blatnici od východu.

Cidlina pramení na Lomnicku na svazích Táhora v půdě melatýrové, přijímá však přítoky, přicházející z červených pískovců permských i z opuk a pískovců křídových. Až k Vitiněvsi pod Jičínem je líným potokem s vodou ještě tvrdší než Mrlina. Tu teprv obživuje přílivem vody drobných přítoků, povahy řeky nabývá teprv u Smidar, kde přijímá Javorku, od úpatí zvíčinského přicházející přes Mezihoří, jež odevzdává jí vody sebrané v okolí Pecky a Bělohradu. Až k Chlumci, nad nímž ji sesiluje ještě Bystřice, teče směrem jižním znečišťována značným množstvím látek ústrojných. U Chlumce obrací se k západu protékajíc rybníkem Žehuňským k ústí u Libice. Na severozápadě v malém jen oblouku omývá kraje našeho území malé ještě Labe u Dvora Králové v krajině již vodou bohaté, než všechn ostatní povrch kraje.

Nebýti přechetných rybníků, byl by celý ten křídový kraj vodou neobyčejně chud. Podloží jílu a slínů umožňuje však, že v každé vpadlině zadržují se snadno vody srážkové a tvoří rybníky nebeské, kromě toho však Cidlina a Mrlina se svými potoky mnoho rybníků napájejí a protékají. Celými soustavami rybníků honosí se zejména Chlumecko, Kopidlansko, Dymokursko a Loučensko, mnoho jich rozptýleno v rovině pečicko-dobrovické i v okolí jičinském.

Celkem pět různých rázů krajinných vystřídá se před našimi zraky, cestujeme li těmito krajinami. Skutečné roviny zastihneme jen v nejbližším okolí Labe a za Chlumcem nad Cidlinou. Cidlina a Mrlina sama protékají sice také lučinami, valně již zmenšenými na prospěch polí, ale roviny těchto údolí jsou jen úzké. Vzpomeneme-li roviny pečicko-dobrovické na západě, jsme s rovinnými útvary hotovi.

Všechn ostatní kraj je zvlněný nebo má ráz hornatý.

Velká část mírně zvlněného kraje v povodí Cidliny, jest kraj čistě rolnický s hlubokými a bohatými půdami, kde daří se řepě a pšenici a kde malebnější zákoutí je skutečně oasou. Kotlina jičínská, jako kraj ovocný, zprostředkuje odtud přechod do krajín hornatých. Za to již mnohými krásami honosí se západní povodí Mrliny se svými hlubokými, převahou listnatými lesy a malebnými rybníky.

Květenou vých. Polabí zabývali se četní botanikové čeští již v minulém století pilně, takže kraj ten již přes 10 let je zevrubně floristicky znám; méně stalo se po stránce botanického zeměpisu, skoro jen drobné pokusy a zmínky porůznu rozptýlené, možno v literatuře shledati. Již v první půli XIX. stol. sbírali pilně na Pardubicku, Holicku i jinde, ku př. v okolí poděbradském, zejména Tausch, Opiz, Čeněk; řada interessantních údajů floristických již z té doby se datuje. Později, zvláště v letech osmdesátých a devadesátých před stol., floristický prozkum Polabí velmi zevrubně se děl přispěním celé řady botaniků, a možno shledati od r. 1864 hojnou literaturu, v níž prozkum ten uveřejňován; jednotlivé okrsky našly i své monografy: tak Pospíchal uveřejnil v Archivu pro výzkum Čech spis o květeně poříčí Cidliny a Mrliny. Hansgirk, sestavil floristický seznam pro okolí Hradce Králové, v době nejnovější sluší zejména zmíniti se v pojednáních, uložených v monografiích, jež mají za cíl podávati zevrubný obraz jednotlivých politických okresů (tak okr. pardubického, poděbradského).

Vegetace vých. Polabí má osobitý ráz, přes to, že kulturní plodiny zaujímají největší díl vsí půdy. Vedle středoevropských rostlin, jež ani drsnějším polohám se nevyhýbají — tedy středoevropských vsudybylů — skoro všechny formace obsahují větší nebo menší počet rostlin teplomilných, a místy vystupují také vegetační živly t. zv. pannonské. Ponticko-pannonské druhy osídlily některé příznivé polohy po době diluviální, poloh těch bezpochyby více bývalo, než nyní, a zaujímalo rostlinstvo pannonské také asi větší plochy; není však možno rozhodnouti, zda-li nasídlení pannonské květeny bralo se tím neb oním směrem, přímo od východu z Českotřebovska, či přes krabatinu českomoravskou od jihu; avšak nynější rozložení stanovisk pannonského rostlinstva ve vých. Polabí, z něhož je zjevné ponenáhle ubývání druhů tohoto rostlinstva i mizení stanovisk, postupujeme-li od západu k východu, vede k domněnce, že pan-

nonské živly aspoň z části snad rozšířily se z dolního Polabí a pražského okolí na východ.

Vodní květena tůní, rybníků, výtoků těchto a starých řek vyniká poměrným bohatstvím druhů i jedinců; o bohatství vod těch (na př. v Pardubicku) zejména řasami, přesvědčíme se, probírajíce objemný spis Hansgirgův »Prodromus českých řas sladkovodních«. Tůně polabské hostí rdesty, zvl. vzácné druhy *Potamogeton densus*, *P. natans*; vedle obyčejného růžkatce i druh *Ceratophyllum submersum*; nežádka nalezneme v tůních rostliny neb aspoň podivné plody kotvice — *Trapa natans*. Lesní mokřady, olšiny a poříčí přechovávají zvláště tyto vzácnější rostliny: *Equisetum variegatum* (u Pardubic), *Carex filiformis*, *Rumex maximus* (Jaroměř), *Senecio paludosus* (dřív u Dašic a Poděbrad), *S. fluviatilis* (Labe u Pardubic), *Scutellaria hastifolia* (u Pardubic, též u lučních struh jižně Holic), *Teucrium scordium* (na lučních struhách zhusta); bublinatky: *Utricularia neglecta*, *vulgaris*, dále řebratka — *Hottonia palustris* místy hojně úhlednými květy oživují mělké kraje tůní. Mezi obyčejnými vrbovkami na podobných místech v hojnosti bývá i druh *Epilobium tetragonum*; kraje rybníků vedle šípatky (*Sagittaria*) zdobí též podél řek místy rostoucí šmel (*Butomus umbellatus*).

Pravých rašelin v celém území nenajdeme — s výjimkou malých rašelinisk sphagnetových porůznu v lesích, kde zejména březenské vrstvy jsou dobrým podkladem nepromokavým — mimo rašelinu blíže levého břehu Orlice asi 1½ km vých. od Bělče u Třebechovic. Zde na kyprých poduškách rašelinníků rozlézá se hojně klikva — *Oxycoccus palustris*, a nasazuje v září zralé plody; plno tu záblěniku (*Comarum palustre*), úhledné vstavačovitě rostliny *Epipactis palustris*, kapradiny *Aspidium cristatum*, hořkého jetele — *Menyanthes trifoliata*, ďáblíku — *Calla palustris*.

Vedle mokrých, zvláště jílovatých luk bývaly druhy rozlehlé černavy zvláště v okolí poděbradském (»Blata« při dolním toku Mrliny, dnes úplně zorávaná; zvláště po zoraní černou barvou prsti nápadná). Na mokřadech lučních zvláště vládnou ostřice, jako druhy *Carex Davalliana*, *pauzeae*, *flacca* atd., ze sítin též na vlhké písčíně *Juncus fuscoater*, *J. Gerardi*, u rybníka v oboře častolovické vzácná vstavačovitá *Sturmia Loeselii*, žluťucha *Thalictrum flavum*, luštinec *Tetragonolobus siliculosus*, hrachor *Lathyrus niger*, violky: *Viola stagnina*, *elatior*, vitod *Polygala austriaca*, pupečník *Hydrocotyle vulgaris*. Na zoraných blatech u Po-

děbrad blíže Voškovrchu hojně se usídlila v polích křížokvětá *Erucastrum Pollichii* a rovněž pannonský štěničník *Bifora radians*.

Pestrou květenou hostí tučná luka polabská, jež časem zdobí růžové okoliky druhu *Allium pratense*, modré květy kosatce *Iris sibirica*, žlutají se úbory starčku *Senecio barbaeae-folius*. Vedle vstavačů obyčejných místy hojný je *Orchis incarnata*, jinde plno spatříme pětiprstky — *Gymnadenia conopsea*. Velmi hojné porosty luční skládají pcháče: *Cirsium canum acaule*, *oleraceum*. Vzácněji objeví se tlupy škardy *Crepis praemorsa*, omanu *Inula salicina*, pořídka i mečík (*Gladiolus palustris*). Na lesních lukách u Podlesí blíže Holic neznámým způsobem se usídlila a rozmnožila severoamerická rostlina *Sisyrinchium anceps*.

Velmi rozhodné pro utváření dalších tuto jmenovaných formací vegetačních je geologické složení půdy. Jiná sdružení rostlinná shledáme na půdách písčitých, než na hlinitých neb opukových, posléze také zvláštní, ač celkem jednotvárnou vegetaci nalezneme na skalách křídových pískovců v severní části okrsku. Mnoho zajímavého rostlinstva nalezneme v lesích a hájích polabských. Asi do výše 250 m n. m. převládá les listnatý, převahou doubravy polohy písčité zabírají bory. Ve vyšším pásmu, nad 250 m n. m., jsou lesy z největší části smíšené, místy s převahou jehličin, nebo smrčiny a bory čisté. Lesní květena soustřeďuje se jmenovitě ve světlých hájích, na světlinách vyššího lesa, lesních loučkách, po krajích pak i též na lesních bařinách. Slušná je řada pamětihodných rostlin hájů Polabských, z nichž uvádíme ukázkou druhy: *Carex pilosa* (lesy u Pardubic, Chocně), *Juncus obtusiflorus* a *Tofieldia calyculata* od rybníků v oboře u Loučeně, vstavačovitě *Cephalanthera pallens*, *ensifolia*, *Epipactis violacea*, *Gladiolus imbricatus* (smíšený les u Holic), *Senecio Fuchsii* na vlhkých, stinných místech lesních, *Cirsium eriophorum* a *Lappa macrosperma* v lesích dymokurských, poslední též v močovském lese u Opočna, *Pulmonaria angustifolia* (Pardubice, pak též v lese u Holic), *Melampyrum fallax* (všude skoro v lesích mezi Pardubicemi, Král. Hradcem a Čes. Třebovou), *Dianthus superbus*, *Lathyrus pisiformis* a *Potentilla heptaphylla* (první jen v lesích u Dymokur, druhá též u Nemošic) a řada ostružinníků (ku př. *Rubus Vestii*, *R. chaerophyllus* ssp. *Rohlenae*, *R. Holubi* R.). Nemenší pestrostí, hlavně též pro některé druhy pannonské, vyznačují se keřnaté stráně a travnaté sklony opukové. Již záhy z jara nalezneme tam četné fialky, z nichž nej památ-

nější je *Viola ambigua* (Holice), mochny, zvonky (později hojná *Campanula glomerata*), sasanka lesní (*Anemone silvestris*), koniklec luční, v létě okoličnaté: *Bupleurum falcatum*, *Athamanta sibirica* (Pardubice), *Silene pratensis*, *Cnidium venosum*, *Peucedanum Cervaria*, *Seseli coloratum*, z travin na výslunných mezích od Kolína až do okolí Pardubic v pozdním létě místy objevuje se vousatka — *Andropogon Ischaemum*. Rázovitými křovinami keřnatých sklonoů jsou mimo jiné i růže *Rosa gallica*, *trachyphylla*, *rubiginosa*, brslen, dřín, trnka, jilm, babyka. Na Chotuci u Křince roste v této formaci klokoč (*Staphylea pinnata*). V době nejnovější zjištěna byla z formace té i vzácná podkovka (*Hippocrepis comosa*) v území našem, a to v okolí Opočna.

Památné jsou i vzácné druhy prýšců: *Euphorbia pilosa* (z okolí Dymokur) a *E. amygdaloides* (Pardubice), pak vyhynulý téměř čilimník rakouský (*Cytisus austriacus*) z lesních krajů dymokurských; na travinatinách v okolí tamním rozšířen je také pannonský druh hadího mordu, *Scorzonera purpurea*.

Písčité bory, zvláště po krajích a na světlých místech mají většinou květenu jarní; vedle chudých travin, zvláště kostřav, charakteristické jsou *Avena caryophyllaea*, *Corynephorus canescens*, dále některé byliny, ku př. *Teesdalia nudicaulis*, z vytrvalých rostlin čilimníky *Cytisus supinus*, *capitalus*.

Písčítá role a úhory poskytnou též něco kořisti botanikovi, ku př. droboučký len *Radiola linoides*, lnici *Linaria arvensis*, složnokvěté: *Chondrilla juncea*, *Hypochoeris glabra*, *Filago minima*, *Gnaphalium luteoalbum*, *arenarium*, *Arno-seris pusilla*; na písčitých cestách douška *Thymus angustifolius*, a jitrocel *Plantago arenaria*.*) Na polích hlinitých jako zvláštnosti kraje objevují se na podzim, zvláště v bramborištích lnice *Linaria spuria* a *L. elatine*; brzo z jara hojně jsou teplomilné druhy křížokvětých *Thlaspi perfoliatum* a *Lepidium campestre*. Ani kraje cest, návsi, ploty, škrabatiny botanik nenechá nepovšimnuty. Na jílovatých cestách krátkotrvných v létě hojně se objevuje útlá zeměžluč *Erythraea ramosissima*, podle cest i na návších *Lythrum hyssopifolia*, na záhonech zahradních *Albersia blitum*, *Els-holtzia sibirica*, v plotech *Senebiera coronopus*, *Aster Novi Belgii* zvláště též ve vrboví potoků jako domácí, na rumišťích *Atriplex rosea*, *Chenopodium ficifolium*, *Polygonum*

*) Velmi památný je úrazník bezplátečný (*Sagina apetala*) objevený na vlhkém úhuru u Loučeně.

nodosum, *mite*, *Xanthium spinosum*, *strumarium* (Pardubice, Opočno), *Tragopogon major* (Pardubice; pannonský to druh).

Ježto vegetace ruderalní z pravidla nejmladšího bývá původu, vhodno bude zmíniti se o druzích, jež jsouce původu cizího, v území zdomácněly. Mimo některé již zmíněné druhy jsou to řepík vonný (*Agrimonia odorata*) z bažantnice pěčické, dále hojník *Sideritis montana* z náspu trati u Bolehoště, *Dipsacus pilosus* (Slezské Předměstí u Hradce Král.), *Galinsoga parviflora* (Hradec Král.). *Rudbeckia hirta* (Pardubice; v parku), *Buphthalmum salicifolium* z bažantnice hoříněveské u Smiřic, pak heřmánek, *Matricaria discoidea*, jež se stále po kraji šíří v době novější zavlečením i na místa, tratí železničních vzdálená.

Květena pískovcových skal v severu území vyniká hlavně svou chudobou. Studené stěny skalní z nižších rostlin milují hlavně mechy a lišejníky, stinné rokliny porůstají ve spoustách mechy jatrovkovité, a ve slujích světélkuje místy drobnoumek listnatý *Schistostega osmundacea*. Vyšší rostlinstvo má na Jičínsku jediný vynikající zjev v mateřídoušce lysé — *Thymus laevicaulis*; jinak příkré stěny pískovcové opakují stále tytéž zjevy bylinstva všudybylův.

Nevelký počet je zástupců květeny subalpínské. V úvodí Orlice, patrně šířením s Orlických hor, objeveny ku př. tyto druhy podhorské: *Blechnum spicant* (Les na Hradcích u Holic), *Melampyrum fallax*, *Lycopodium inundatum* (Holic), *L. annotinum*; *Arnica montana* (Chvojno), *Aconitum variegatum*, *Cerefolium nitidum* z lesních krajů podél Orlice u Třebechovic.

Pro minerální těžbu není dle vyličených poměrů zeměpytných v území našem velké příležitosti. Nejdůležitější z ní je těžba pískovců pro práce sochařské a stavitelské, tu a tam láme se také opuka jako stavební kámen, nebo zužitkuje se čedič a porfýr na štěrk silniční, v některých místech i hlíny zavdaly podnět k průmyslu cihlářskému, a na severu, kde okolí Nové Paky známo jest jako proslulé naleziště zkřemenělých rostlin, podřízené místo zaujímá permské uhlí kamenné nebo hořlavý lupek. Za to výroba rostlinná v příznivých a kromě pískovcových krajin i hlubokých půdách nalézá vděčný podklad; Jičínsko, Hořicko a Chlumecko prosluly svým ovocnictvím a v nížinách obou řek ve velkých rozměrech pěstuje se cukrovka, s kterou rozvinul se tu i čilý zemědělský průmysl. Podél celého toku Mrliny a Cidliny není téměř většího místa neb stanice, kde nebylo by cukrovaru nebo raffinerie, často druží se k těmto

lům i lihovar, octárna, výroba kávových náhražek nebo
 výrobní, krátce zemědělský průmysl jest známkou těchto
 krajů. Na severu i průmysl tkalcovský do území toho za-
 sahují čilými a vynikajícími závody. Také průmysl dřevařský,
 strojícký, koželužský i v četných jiných odvětvích jest za-
 soušen. V Hořicích věnuje se péče i podkrkonošskému
 průmyslu.

Monáhlými přechody přicházíme tu z roviny labské až
 do hornatiny, hlubokými žleby prorvané, seznáváme kra-
 jinou mírně zvlněnou, ale přece malebnou, v jehož nitru stří-
 dá se lesy, pole a louky, s rybníky, potoky a říčkami-
 skalními tesy z bujně zarostlými úklony strání, útulně rozlo-
 žené a v zeleni tonoucí dědiny s památnými městy, oby-
 dlené hrady a zámky, s vetchými již zříceninami a sotva
 patrnými stopami prastarých předhistorických sídlišť, stře-
 řadně rušného průmyslu s idyllami neklidnějších zákoutí a
 dědičnými památnými udalostmi historických.

Nejzajímavější body Středního Polabí.

A. Nejvyšší body a vyhlídky.

Legenda: Rz. rozhledna, h., vstupné na rz., Rs. restaurace,
 N. náhled, m. výška n. mořem, V. vyhlídka, Ch. Ochranná chůze.

Chlum nejvyšší bod bojiště z r. 1813 s pruským hřbitovem a čet-
 nými pomníky (pomník batterie
 z r. 1813, proslavené obrazem
 z r. 1813, got.
 um.)

Chrást Vysoko položená osada
 s náhledem z pěknou vyhl.

Stará Hora, pamětihodná zříc.
 u hájů na osamělém vyvře-
 lém kopci. Vyhl.

Osatín (Voškovrč), geologicky
 pamětihodný vrch u Poděbrad
 s pěknou vyhl.

Svatý Gotthart, vrch u Hořic s mo-
 hylou Žižkovou a Riegrovou a
 krásnou vyhl.

Vys. Újezd (u Třebechovic) s pam-
 kostelíkem a Ls., s pěknou vyhl.
 na Orlické Hory a Krkonoše.

Zvlčina, nejvyšší bod (677 m) ce-
 lého území s Rz., Rs. a překr.
 pohledem na Krkonoše.

Žižkův Stůl u Rosnic. Vyhl. Tábo-
 řiště Žižkovo z r. 1423 pomníkem
 označené.

B. Místa lázeňská, letní sídla i místa přírodnicky a histo- ricky zajímavá.

Habitace o údolí s Ratibořickým
 náhledem u Ces. Skalice, dějiště
 bitvy od Bož. Němcové, jež
 tu žila své dětství.

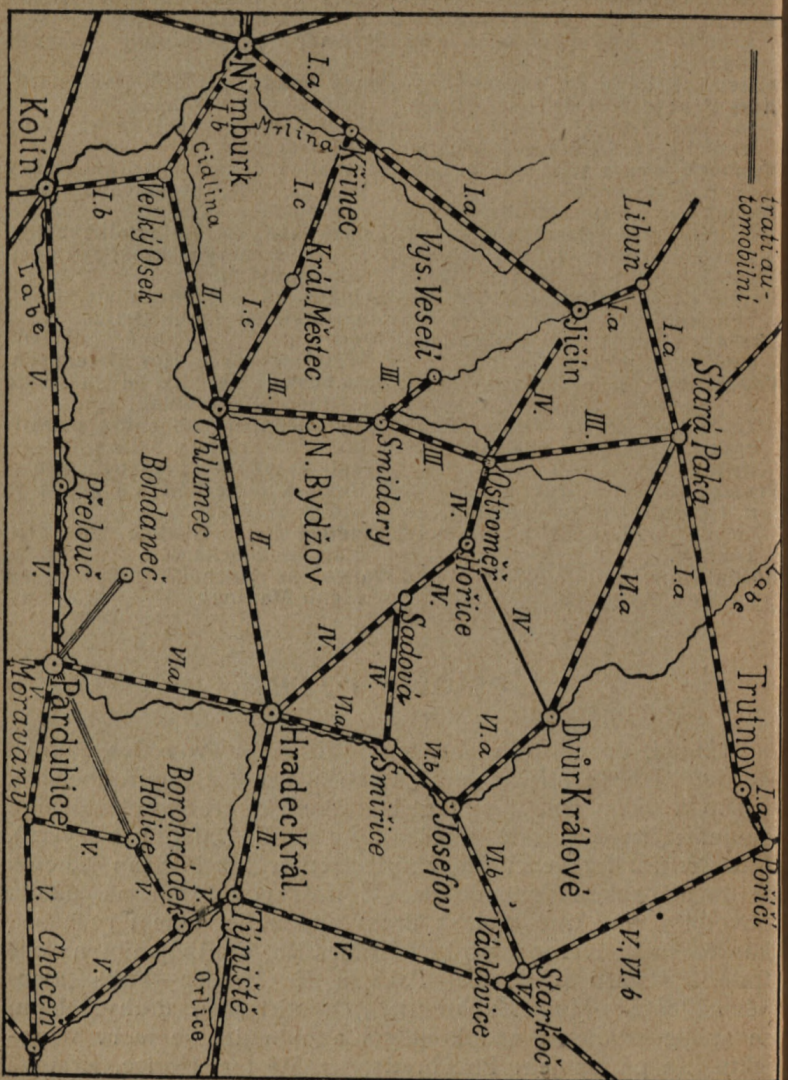
Bezlém u Žirče. Ls. s pensionátem
 a památnými sochařskými pra-
 cemi prostřed íesa.

- Bědovice**, Ls. u Třebechovic v sousedství rozlehlých lesů.
- Bělohrad**, Ls., Lz. slatinné s místním museem a zámek. Rodiště K. V. Raisa.
- Bohdanec**, Lz. slatinné a ústav vodoléčebný. Automobilové spojení z Pardubic.
- Bydžov Nový**, starobylé město na Cidlině s pozoruhodným museem.
- Bydžov Starý** s pozoruhodnými starými památkami v novém kosteliku.
- Červená Hora**, zříc. hradu n. Úpou nedaleko Olešnice.
- Čertovy Hradky**, oblíbené výletní místo v lesích pod Zvíčinou. Pískovcové útvary skalní.
- Češov**, starodávné hradiště slovanské.
- Čes. Skalice**. Pamětihodné bojiště z r. 1866.
- Dvůr Králové**. Starobylé průmysl. město nad Labem s pomníkem Hankovým a údolní, přehradou labskou v blízkosti rozsáhlých lesů. Ls.
- Dymokury** se zámek z XVIII. století a malebnými rybníky.
- Holice**, rodiště dr. Em. Holuba.
- Hořice**, pamětihodné město se školou sochařskou, museem podkonošským a Ls. s údolím Bystrickým.
- Hněvčoves**, rodiště doktora Jana Podlípého.
- Hradec Králové**, město starobylé, bývalá pevnost s rozsáhlými průmyslovými předměstími, sídlo biskupství s četnými památkami historickými. Výhledy na bojiště sádovské. Museum historické, přírodopisné a průmyslové.
- Hrádek** se zámek *Červený Hrádek* v lesnatém parku s rodinným museem hrabě Harrachů.
- Hradištko**, prastaré středisko panství Chlumeckého s nepatrnými stopami býv. hradu.
- Hradištko u Ostroměře** s pamětihodnou tvrzí a kruhovými valy.
- Hradištko Choustníkovo**, pamětihodné zříceniny hradu u Dvora Král.
- Chlumec n. Cidlinou**, město v krajině rybníčné s pamětihodným zámek a děkanským chrámem.
- Chvalkovice** u Čes. Skalice pamětihodným zámek.
- Chvojno**, Ls. ve vyšší lesnaté loze u Holic, jež mají auto. spojení z Pardubic a železn. z Moravan.
- Jabkynice**, Ls., druhy letní sídlo Bedřicha Smetany, zajímavá vila.
- Jeřice**, rodiště chemiků Antonína a Augusta Bělohoubků.
- Jaroměř** s pevností Josefov, všeob. škola řemesl., pam. chrám, museum a p.
- Kladruby**, sídlo proslulého hradce.
- Kolín**, město průmyslové v žitém uzlu železničním s pam. chrámem.
- Konecchlumí**, osada na západní konci Chlumu Hořického s muzeem Jana Konecchlumského z Konecchlumí.
- Kopeček sv. Jana** (zámeček) u Hradce s pamětihodným chrámem a kostelíkem.
- Kopidlo** se zámek hraběte Štípského, v němž spátrují se cenné obrazy. Působíště buditele Fr. A. Vachy.
- Kozolupy Valtéřské** s dřevěným kostelíkem z r. 1689 v němž spátrují se krásné starobylé řezby.
- Kratonohy**, ves na Chlumecku s kostelíkem o bizarní výzdobě vnitřní.
- Křinec**, sanatorium pro tuberkulózní. Nedaleko Chotuc a Chotčovic.
- Kuks**, bývalé lázně hraběte Štípského s klášterem a bohatou sbírkou sochařských památek.
- Leč** u Čes. Skalice, ústav pro chov pstruhů v pěkné lázeňské poloze.
- Libáň**, rodiště doktora Josefa Štípského.
- Libčany** s náhrobkem J. Pelácha. Straky v kostele P. Marie s pam. menitým pískovcovým sousoším apoštolů od Mat. Brauna.
- Libice nad ústím Cidliny** do Chotčovic, místo starodávného osídlení slovanského.
- Loučeň**, Ls. se zámek, park a oborou u Nymburka.
- Marlanská studně**, Ls. pod Zvíčinou.
- Mezihoří**, krásné údolí mezi

- mem v Konecchlumím u Ostro-
měře.
- Mcely** se zámek u Nymburka,
daleko široko viditelným.
- Miletin**, rodiště Karla Jaromíra
Erbena s jeho pomníkem a Lz.
slatinné.
- Mlázovice**, Ls. a Lz. slatinné,
- Nový Hradec Králové**, Ls. při roz-
sáhlých lesích hradeckých a
lesní Rs. (u střelnice vojenské).
- Nymburk**, město starobylé n. Lab.,
východiště území.
- Pardubice**, město starobylé v dů-
ležitém uzlu železničním, s roz-
větveným průmyslem a četnými
památkami historickými; výle-
tiště na pamětihodnou Horu Ku-
nětickou.
- Pecka**, městečko se zříceninami
památného hradu, Ls.
- Poděbrady**, pamětihodné město
s prameny železité kyselky.
Lz. a Ls. Socha Jiřího Podě-
brada od Snircha. Památný zá-
mek.
- Probluz**, dějiště krutého zápasu
r. 1866 s četnými pomníky, ze-
jména nádherným pomn. saské
armády.
- Rožďalovice**, rodiště Jiřího Melan-
tricha z Aventina.
- Rýzembek**, zřícenina hradu nad
Úpou na konci Babiččina údolí.
- Sloupno n. Cidlina** se zámek,
jenž byl útočištěm Komenského
a chová některé pěkné obrazy.
- Skršivany** s proslulou rafinerií
cukru.
- Staré Hrady**, pamětihodný staro-
bylý zámek u Libáně.
- Stěžery**, sídlo první české školy
hospodynské.
- Střezetice**, dějiště nejprudší srážky
jizdy r. 1866, proslavené obra-
zem Sochorovým.
- Svibský les**, dějiště prudkého boje
r. 1866 s četnými krásnými pom-
níky padlých.
- Štěnkov**, Ls u Třebechovic. Host.
a pensionát poblíž Orlice.
- Týnec n. L.**, malebně položené
sídlu na prorvě Hor Železných.
- Velichovky**, Ls. Lz. u Jaroměře
s krásnou vyhlídkou.
- Vellš**, nepatrná zřícenina paměti-
hodného hradu u Jičína.
- Veselí Vysoké** s vyvýšeným koste-
líkem a záměčkem, od něhož je
pěkný rozhled.
- Veselice** u Čes. Skalice, staré hra-
diště historické.
- Vojice** se sochou Husovou na
vrchu Maxinci.

Cestovní rozvrh.

Území, do něhož uvádí tento díl mého Průvodce, jakkoli se nalézá blíže středu země a zabírá kraje z nejurodnějších, trpělo a dílem trpí dosud nedostatkem dobrého železničního spojení; jen dvě tratě probíhají jím napříč (od jihu k severu), které čilejší frekvenci umožňují; třetí trať z Poříčan k Jičínu je dosud značně zanedbaná. Z tratí podélných na jižním obvodu jediné trať spol. st. dráhy umožňuje spojení rychlejší, kdežto trať severozápadní na Hradec Kr. s připojením na obě tratě k severu (Chlumeck—Paka a Kr. Hradec—Paka) mnohemu ještě přání nevyhovuje. Ostatní jsou dráhy lokální se spojením dosud nedokonalým a řada jich je teprv v projektu, na př. spojení Poděbrady, Kr. Městec, Hořice, Králové Dvůr, Hronov nebo Týnec n. L., Chlumeck—Nechanice, Přelouč—Bohdaneč, Hradec Králové a Smiřice—Opočno—Solnice.

Mapka orientační.

Pro turistu do těchto krajů směrodatnými zůstanou jen hlavní tratě na Hradec Král., Pardubice a Paku.

Se zřetelem k těmto komunikacím rozvrhuji celé území v tyto tratě:

Trať I. a. (Praha). Poříčany. Nymburk. Jičín. Libuň. St. Paka. Trutnov. Poříčí. Teplice.

- I. b. Nymburk. V. Osek. Kolín.
- I. c. Křinec. Kr. Městec. Chlumeck n. C.
- I. d. Poděbrady. Kr. Městec. Bydžov. Hořice. Dvůr Králové. Hronov.
- II. Vel. Osek. Chlumeck n. C. Hradec Král. Týniště.
- III. Chlumeck n. C. Smidary (Vys. Veselí). Ostroměř. St. Paka.
- IV. Ostroměř—Jičín. — Ostroměř. — Hořice. Sádová—Dohalice. Hradec Král. — Sádová—Dohalice. Smiřice. Opočno.
- V. Kolín. Týnec n. L. Přelouč. Pardubice. Moravany. — Týnec n. L. Chlumeck n. C. Nechanice—Přelouč. Bohdaneč. Hradec Král. — Moravany. Choceň. Borohrádek. — Týniště. Václavice. Starkoč. Poříčí.
- VI. a. Pardubice. Hradec Král. Josefov. Kr. Dvůr. St. Paka.
- VI. b. Josefov. Starkoč.

Výběr výletů.

V území tomto není mnoho bodů, jež by mohly býti doporučeny jako cíl zvláštních výletů. Celkem jsou to body následující: Poděbrady. Loučeň a Měly. Lesy a rybníky Dymokurské. Jičín a Prachovské skály (viz díl VII). Hořice a Chlum. Mezihoří a Bělhrad. Zvičina. Bojiště Sádovské. Hradec Král. Pardubice. Dvůr Králové. Kuks a Betlém. Sadská (Lz.). Vyjede-li se z Prahy severozápadní drahou nebo tratí spol. st. dráhy, možno na odpoledne navštívit

1. *Loučeň* přes Nymburk a Vlkavu a vrátiti se přes Měly do Nymburka nebo přes Mladou do Lysé.
2. *Poděbrady* s novými Lz. nebo s výletem na Oskobrh.
3. *Velký Osek* s partii polabím do Kolína, odkudž návrat.
4. *Kolín*. Návštěva místních památek.
5. *Pardubice* s výletem na Kunět. Horu (jen rychlíky).
6. *Choceň* s Pelinami a blízkým okolím (jen rychlíky).

Celodenní výlety.

7. *Loučeň*. Z Vlkavy přes Nymburk nebo Ml. Boleslav s návštěvou letního sídla Smetanova Jabkynic a návratem buď přes Mcely do Nymburka nebo přes Jabkynice do Dobrovic k Ml. Boleslavi.
8. *Křinec—Dymokury* přes Pořičany a výlet k rybníkům Jakubskému, Vraždě, Komárovskému a lesy dymokursko-rožďalovickými do Rožďalovic.
9. *Kopidlno* s výl. na *Staré Hrady*.
10. *Jičín*. Jen město. Do Prachovských skal (viz díl VII.) denní spojení tímto směrem dobře nestačí, ač v neděli spoj. omnibusové do Lochova to usnadňuje.
11. *Chlumec n. C.* nebo *Nový Bydžov* s nejbližším okolím. (Viz dotyčné body průvodce.)
12. *Lázně Bělohrad*, rodiště Raisovo s nejbližším okolím.
13. *Hradec Králové* s bojištěm Sádovským, nejlépe s použitím povozu. Lépe jeti nočním vlakem do Hradce; odtud ráno po případě drahou do Všestaru nebo Sádové.
14. *Josefov—Jaroměř* s nejbližším okolím, ev. návštěvou lz. Velichovky (jen povozem. Čas krátký).
15. *Žitce—Kuks* s *Bellémem* jen tak, že jede se do Hradce Král. noč. vlakem a zde v některém hotelu u nádraží přenocuje. Taktéž možno jeti do Pardubic a ráno přes Hradec dále.
16. *Zvičina*. Jen tak jako při č. 15. do Hradce nebo Pardubic. Odtud v 6-23 (nebo v 5-17 z Pardubic) do Bílé Třemošné a přes Zvičinu do Paky nebo Bělohradu (slabší chodci do Mostku), odkudž návrat přes Chlumec n. C.
17. *Dvůr Králové a Hradiště Choustníkov*. Jako při č. 16 a 17. do Hradce nebo Pardubic. Ranním vlakem do Dvora Králové, odtud již od 3. hod. odp. zpět. Půvabněji přes Paku a Chlumec.
18. *Hořice* přes Chlumec-Ostromeč s blízkým okolím.
19. *Ostromeč* s Mezihořím, Konecchlumím a Vojicemi.

Výlety dvoudenní.

Tyto jsou půvabnější, ač jen několik jich doporučiti možno.

20. 1. den. *Nymburk. Loučeň. Jabkynice. Mcely. Rožďalovice*. 2. den. *Komárovský ryb. Dymokurské Lesy*

(zvláště pro botaniky). Dymokury. Kr. Městec. *Chlumec n. C.*, odkudž návrat. Eventuelně z Dymokur přes Hlušice a St. Bydžov do *Nov. Bydžova*.

21. *Kopidlno—Libáň. Staré Hradky* a přes Markvartice do *Sobotky* nebo přes Veliš do *Jičína*. 2. den v prvním případě *Kost* s návratem přes *Sobotku* nebo s prodloužením *Hruboskalskem* do *Turnova* nebo *Mnich. Hradiště*; v 2. případě výlet do *Prachovských skal* s návratem přes *Turnov*. Viz též č. 27. Přes *Česovské valy* a *Kozojedy* do *Vys. Veselí*.
22. *Jičín—Prachovské Skály* a drahou do *Železnice*. 2. den přes *Bradlec* a *Kumburk* do *N. Paky*.
23. *Osloměř. Hradištko* a *Mezihořím* do *Mlázovic* a přes *Choteč* do *Bělohradu*. 2. dne přes *Miletín* do *Hořic* (nebo obráceně).
24. *Bělohrad—Pecka*. 2. dne přes *Zvíčinu* do *Dvora Králové* (nebo jen do *Bílé Třemešné*).
25. *Hořice. Miletín. Pecka*. 2. dne jako při č. 24. Po případě také jen *Hořice—Miletín* a 2. dne přes *Zvíčinu* do *Bílé Třemešné*. Nebo z *Miletína* přes *Poličany, Lanžov, Dubenec* a *Velichovky* do *Jaroměře*; po případě z *Dubence* na *Betlém* a do *Žírče* nebo *Kuksu*.
26. *Dobřenice* (stanice), odtud přes *Libčany* na *Hrádek* a do *Nechanice*. 2. dne na *Přím, Probluz* (bojiště z roku 1866), *Žižkův Stůl, Chlum* a *Neděliště* do *Hradce Král.* (ev. s použitím dráhy přes *Smiřice*).
27. *Nový Bydžov. St. Bydžov. Kozojedy. Vys. Veselí*. 2. dne přes *Česovské valy* a *Jičínoves* do *Jičína* (nebo z *Češ. valů* do *Kopidlna*).
28. *Hradec Králové*. Návštěva bojiště z r. 1866. s prodloužením trati do *Hořic*. 2. dne *Hořice* s okolím.
29. *Kuks* a *Žirec s Bellémem*, nocl. ve *Dvoře Králové*. 2. dne výlet do *Království* a tímto do *Hostinného* nebo přes *Zvíčinu* do *Paky* nebo *Zvíčinu* a *Pecku* do *Bělohradu*.
30. *Pardubice. Kunětická Hora* a přes *Stéblovou* do *Bohdanče*. Odtud 2. dne buď do *Přelouče* nebo *Kladrub*, nebo přes *Bělou* do *Dobřenic*.
31. *Holice* (buď přes *Pardubice* automobilem nebo přes *Moravany* drahou) a přes *Chvojno* rozsáhlými lesy na *Štěnkov (Ls.)* a do *Třebechovic* (po případě přímo lesy do *Týniště* aneb přes *Ls. Nový Hradec Král.* do *Hradce*

Král.). 2. dne z Třebechovic na Vys. Újezd a přes Bolehošť—Choceň zpět. (Z Týniště drahou do Bolehoště a přes Vys. Újezd do Třebechovic, z Hradce návštěva bojiště z r. 1866).

32. *Třebechovice* s výl. na Vysoký Újezd se sestupem do Opočna. 2. dne Opočno a Nové Město n. M. s Rezkem. Další ve směru tratě Choceň—Náchod viz v díle XIV.

Prázdninový výlet Středním Polabím.

Výlet takový lze uskutečniti ve třech týdnech (21 dnech), chceme-li spojití všechny důležitější a pamětihodnější body.

1. den. Nymburk. Poděbrady. Chlumeck n. C.
2. Chlumeck n. C. Kr. Městec. Dymokurské lesy. Rožďalovice.
3. Rožďalovice. Kopidlno (ev. Čes. Valy). Staré Hrady Jičín.
4. Jičín. Libuň. Kyje. Tábor. Lomnice. St. Paka.
5. St. Paka. Kumburk. Bradlec. Bělohrad.
6. Bělohrad. Mezihoří. Smidary. V. Veselí.
7. Vys. Veselí. Kozojedy (ev. Česovské Valy). St. a N. Bydžov. Chlumeck n. C.
8. Chlumeck n. C. Dobřenice. Libčany. Hrádek. Nechanice.
9. Nechanice. Přim. Probluz. Chlum. Hoříněves. Hořice.
10. Hořice. Miletín. Zvíčina.
11. Zvíčina. Pecka. Dvůr Králové.
12. Dvůr Králové. Kuks. Betlém. Velichovky. Josefov. Jaroměř.
13. Josefov—Jaroměř. Čes. Skalice. Údolí Babiččino. Červ. Kostelec. Poříčí.
- 14.—15. Poříčí. Adršbašské a Teplické Skály.
16. Náchod a rozhl. na Dobrošově. Nové Město n. M.
17. Nové Město n. M. Opočno. Vys. Újezd. Třebechovice.
18. Třebechovice. Hradec Králové s okolím.

19 — 20. Pardubice a Kunětická Hora Bohdaneč.

21. Bohdaneč. Přelouč. Týnice, Kolín.

Dle tohoto rozvrhu může si každý upravit svůj plán tak, že vyzvedne si body, jimž více pozornosti chce věnovati a škrtně ty, jichž může lehce se dotknouti nebo jich pominouti.

Pokyny cestovní.

Území naše, až na malé výjimky, je nížina nebo nižší pahorkatina s teplým a dosti suchým podnebím, v kterém i delší pěší partie nejsou spojeny s velkou námahou. Také není třeba, poněvadž se tu zřídka podnikají partie delší nežli dvoudenní (vyjímaje snad nějakého delšího prázdninového výletu), zvláštní cestovní výzbroje a zřídka objeví se potřeba vzíti s sebou trochu proviantu, neboť krajiny jsou hustě osídleny a všude je o nějaké občerstvení postaráno. Přece je dobře zapamatovati si i tu některá pravidla cestovní.

Kdo cestuješ pěšky, měj především na zřeteli, abys měl pohodlnou, ne právě zcela novou obuv, lehkou, ale s dobrými, dvojitými podešvy, nejlépe šněrovací, i hled největší část cesty své zniknouti, pokud možno v hodinách dopoledních a k večeru; během dne jez a pij málo, teprve večer se náležitě občerstvi a nasyť. Do vrchu stoupej stejnoměrně a zdlouha. Na vrchole nevystupuj, pokud jsi náležitě neochladl a rozhodně hled, abys jednak nebyl spocen, jednak byl suše a teple oblečen. Cítíš-li večer únavu svalů v lýtkách a stehnech, omyj se mírně studenou vodou a po osušení líhem neb kořalkou. Rozumně použitá krátká lázeň ve vodě horské (jsou-li nohy na vzduchu vychladlé) velmi znamenitě osvěžuje svaly. Dospěv na konečnou stanici, neoddávej se hned úplnému klidu; po malém odpočinku mírný pohyb velmi osvěží a zabrání zlenivění a stuhnutí svalů, jež jinak se dostaví a nerado povoluje. Dostaví-li se nezkrotná žízeň, uhasíš ji nejlépe vodou s vínem nebo citrónovou limonádou.

Výzbroj cestovní. Pěší turista oděje se, pokud možno lehce, jen v nejistých dobách nebo v jaře či na podzim také nejlépe oděvem nepromokavým; učiní dobře, vezme-li s sebou jednu neb více košil k výměně na noc. Klobouk buď lehký, plstěný. Proti chladu, není-li právě pohodlné počasí,

vezmi lehký pled nebo plášť. Jsou-li nohavice zařízeny ku stažení pod kolenem, anebo aspoň spínadly spjaty nad obuví, jest to jen výhodno. (Obuv viz výše.) Déšť na písčitých a čedičem šterkovaných polohách všude dobře se vsákne, s cestami hlinitými a jilovitými setkáváme se dosti často v obvodu březenských vrstev a bývá tu chůze unavující. Je-li snad na delší výlet zavazadla potřebí, je nejpohodlnějším *stahovací vak*, jenž nosí se na zádech zavěšený a o kříž opřený, nikdy vak ruční. Opěradlem nejlepším jest pevný deštník nebo hůl deštníková, zobcem okovaná. Kdo počítáš s noclehy a několikadenní cestou, vezmi s sebou: mýdlo, hřeben, kartáček na zuby, kartáč na oděv (kterých věcí ani v lepších hostincích není), jehlu, nitě, knoflíky k zapichování, anglickou náplast, kapky opiové proti kolice a průjmu, natron bicarbonicum proti žíze, jelení nebo salicylový lůj, neb místo toho mandl. olej proti opruzení, dále trochu citronové kyseliny k uhašení žízně, lahvičku koňaku neb dobrého vína. — Pro cyklisty jest dost pěkných silnic, bez značnějšího stoupání. Lze tedy podnikati na kole daleké a pěkné výlety. Fotograf-amatér pochodí nejlépe s ruční komorou. Pro jednodušší tury dostačí úplně mapka tomuto průvodci připojená. Kdo cestovati chce podrobněji, opatří si mapy generalního štábu (v měřítku 1:75.000), list po 1 K, na plátně po 1·80 K, a sice:

Pásmo 4.	Col. XII.	Ml. Boleslav. Libáň.
» 4.	» XIII.	Hořice - Jičín.
» 4.	» XIV.	Josefov. Náchod.
» 5.	» XII.	Nový Kolín.
» 5.	» XIII.	Kr. Hradec. L. Týnec. Pardubice.
» 5.	» XIV.	Rychnov—Týniště.

Kromě těchto map levnější a dost podrobné jsou mapy Kotyškovy (měřítko 1 : 200.000), vydané firmou Bursík a Kohout po 80 h. napnuté.

Konečně pak z velmi průzračných map Srpových (bez terrainu) hodí se listy (po 60 h, na plátně po 1·10 K) Ml. Boleslav. Rožďalovice. Jičín. — Kr. Dvůr. Hořice. N. Bydžov. Jaroměř. — Nymburk—Kolín. — Pardubice. Hradec Králové.

Na mapy je dobře opatřiti si brašničku z nepromokavé gutaperči průhledné, na níž narýsována je $\frac{1}{2}$ —1kilometrová síť (v obchodech s vojenskými potřebami).

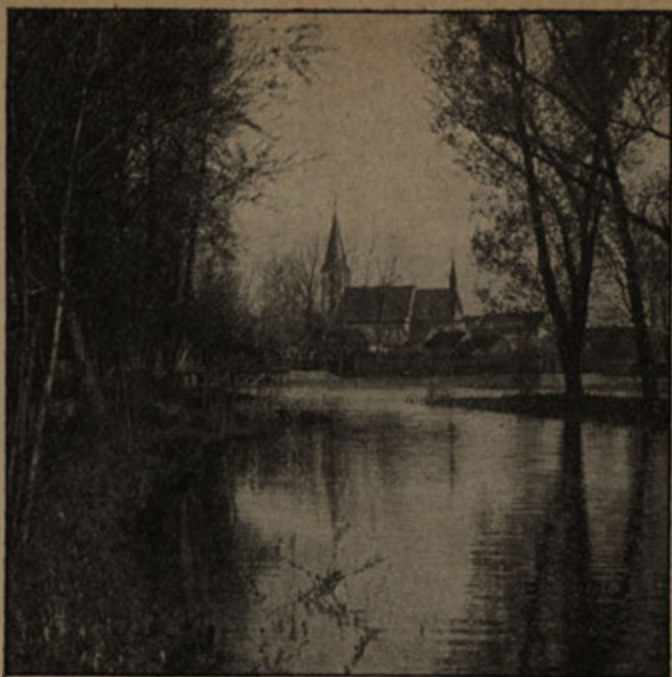
Útraty. V území tomto, jako ve vnitřních Čechách vůbec necestuje se draho. Možno dobře vystačiti se 4—5 K denně,

nepočítaje v to jízdu drahou nebo povozy. Průvodčích není třeba nikde, také ne nosičů zavazadel. Dopravní prostředky jsou vesměs levné. Počítáme-li někde s povozem, neplatíme více nežli 8 až 12 K denně za 1spř. a 2spř. povoz, ovšem s nějakým zpropitným kočímu.

Vysvětlivky k textu »Průvodce«. Používám dvojího rozdělení textu: přes celou šířku strany tištěny jsou texty o hlavních stanicích a hlavní tratě, dvousloupcově odbočky a jednotlivé výlety; kdo sleduje na př. hlavní trať, vynechává všechen dvojsloup. hustější tisk a pokračuje dle tisku řidšího, přes celou šířku strany jdoucího. Vzdálenost určujeme dle kilometrů (*km*) a času (hodin = hod., minut = m, při čemž 1 *km* v rovině = 12—15 min. v terrainu vystupujícím 20—30 *m*); *čísla v závorkách* značí vzdálenost od východiska, *čísla bez závorek* vzdálenost od posledního stanoviště. Jinak užívám zkrácenin jen nejnutnějších:

v l. = v levo.	JV. = jihovýchod,
v p. = v pravo,	n. m. = nad mořem,
J. = jih,	<i>m</i> = metrů,
S. = sever,	vyh. = vyhlídka,
SV. = severovýchod,	nád. = nádraží,
SZ. = severozápad,	kost. = kostel,
Z. = západ,	h. = hotel, hostinec.
V. = východ,	pok. = pokoj,
JZ. = jihozápad,	omn. = omnibus k nádr.

- * a ** označeny partie zvlášť pěkné a zajímavé.

Z české Vendé: Na Labi u Poděbrad. Pohled z ostrovů primatorských ku kostelu poděbradskému.

Trat I.a. (Praha). Poříčany. Nymburk. Jičín. Libuň. St. Paka. Trutnov. Poříčí. Teplice.

Přímá železniční trat Praha—Poříčany—Jičín náleží k zanedbaným českým tratím jak co do spojení, tak i co do pohodlí jízdy. Jízda z Prahy do Jičína trvá celé čtyři hodiny a spojení s Prahou je tak nedostatečné, že jednodenní výlet do Jičína zůstává pro pobyt v Jičíně ne celé čtyři hodiny času.

Sledujice trati spol. st. dráhy cestu přes villegiaturu Jirensko-Kolodějskou, Ouvaly a Český Brod k Poříčanům a odtud dále podle Sadské, proslulé svými železitými a písečnými lázněmi i chovem hus k Nymburku dle dílu V.

(Okolí Pražské) nastupujeme odtud cestu přes trať severo-západní dráhy přímo dále k S., kdež v l. z dálky nám kynou lesy vysočiny Mcelské se záměčkem Mcelským z daleka viditelným.

Z Nymburka možno dle dílu VII. sledovati vděčnou odbočkou do Pojizeří tratí želez. Nymburk—Ml. Boleslav, která stanicí Vlkavou dotýká se villegiatury Loučeňské v lesích hřebene Mcelského, také Jabkynic, kde sídlíval Bedřich Smetana a voj. tábora, jenž zřízen místo vykoupené vsi Mladé.

Naše vlastní trať vede nás k S., kdež v l. dohlédáme směrem tratě boleslavské **Dvory** s úhledným novodobým záměčkem a mijíme u **Velelib** o samotě stojící *kostelík sv. Václava*, jenž štíhlou věží svou z doby po požáru r. 1820 dominuje celému okolí. Je to starý chrámec již z 15 stol., jenž od ča-ů husitských až do r. 1755 ležel v zříceninách, kdy znovu jej zvedl Hynek hr. z Klenové Zastávka

Všechlapy je nedaleko za tímto kostelíkem, kde obrací se trať k SV.; v pr. dohlédáme ještě vysokou věž kostelíka v *Chlebích* z r. 1780, kde však je kromě něho i chrám evang. církve reformované s evang. školou. V l. vidíme ještě záměček ve Dvorcích, mineme malou $\frac{1}{2}$ hod. vzdál. ves *Skrchleby* a stihneme stanici

Ronov-Oskořínek, jejíž cukrovar je vlastně bývalý zámeček Nový Ronov, Morziny postavený; původní zámek ovšem r. 1880 vyhořel, takže jen některé zdi z něho zbyly. Je tu také velký dvůr se žírem hovězího dobytka. Minuvše v l. obec *Jeseník*, dohlédáme lesnatý kopec *Chotuc* (v l.) a stihneme stanici

Křinec, jemuž *Chotuc* tvoří půvabné pozadí. Městečko (1080 ob.) je dnes sídlem sanatoria pro tuberkulosní, má továrnu na škrob, klovatinu a dextrin a pivovar.

Po *Valečovských* z *Valečova* (stol. XIV) sídlil tu proslulý rod *Křineckých* z *Ronova*, za nichž na *Chotuci* bývaly vinohrady, jež později chmelnice a nyní porosty lesní vystřídaly. Jan *Křinecký* z *Ronova* vystavěl kolem r. 1470 sev. od městečka hrad *Kuncberk*, z jehož zřícenin po XVI. stol. vystavěn pivovar. Za to z pozdějších majitelů hrabě *Morzin* na valech bývalého hradu postavil osmihranný záměček, bohatě vyzdobený štukami a freskami, jenž stál tu až do r. 1890, kdy sbořen byl majitelem-cizincem baronem *Beth-*

manem, aniž povolání činitelé o tom věděli a vandalismu tomu mohli zabrániti. Také nyn. farní kostel sv. *Jiljí* pochází z doby hrabat *Morzínů*; sem přeneseny náhr. kameny z kostela *bošinského*, z nichž některé připomínají rod *Rašínů* z *Ryzmburka*.

Na *Chotuci*, $\frac{1}{4}$ hod. záp. od městečka, nalézá se nyní hřbitov s kaplí. Roste tu *klokoč* (*Staphylea pinnata*), na druhé v *Cechách* lokalitě této zajímavě rostliny. — Vděčný výlet na *Chotuc* možno sestoupením k S. do *Bomášína* prodloužití přes *Sověnice* do

Mcel ($1\frac{1}{2}$ hod.) s obnoveným zámečkem, jenž pronajímá se na letní byty. Jsme tu v klínu pěkných lesů vysočiny Mcelské s vlídnými výhledy do Polabí; nabízí se pěkný pochod přes Loučeň do stanice Vlkavy (buď silnicí k S. k mysl. a tuto v l. a stále lesem 5 km, nebo krajem vysočiny a lesa přes Studce $3\frac{1}{2}$ km do Loučeň a dále 3 km do Vlkavy). Kdo chce půvabnou procházku těmito lesy prodloužit přes Jabkynice, kde po léta sídlival Bedř. Smetana (pam. deska), jde od kostela k S. až k myslivně, ale místo silnicí v l. do Loučeň, dá se v pr. a stihne po 2 km druhou myslivnu, od níž odbočí v pr. průsekem severozápadním, nikoli druhým severním) a stihne tímto po 1 km do pěkné polohy rybníčků, podle nichž vede cesta do Jabkynic $\frac{1}{4}$ hod. Zpět vrátíme se k rybníčkům a jdeme hned u prvního průseku v pr. k JV. k prameni *Boží Vodě* a odtud dále do Loučeň (celou zacházkou ze Mcel 10 km). U rybníčků rostou pro botanika zajímavé rostliny *Tofieldia caniculata*, *Juncus obtusiflorus*, v lese i pro laika zajímavý vonný karafiát *Dianthus superbus*. Botanik nemá ostatně z Jabkynic daleko (3 km) do botanicky proslulé bažantnice Pečické na dně vypuštěného rybníka.

Z Křinče odbočuje trať na Dymokury a přes Městec Kr. do Chlumce n. C. (viz trať I. c), hlavní naše trať vede nás podle drobných osad na toku Mrliny téměř k východu. Míjíme v l. hradiště Kuncberku, v pr. malou osadu Mutinsko, patrný zbytek starší větší vsi, pak v l. dvůr a za ním osadu Nový Zámek, kde v místě nyn. hostince u Vacků stával prý hrádek Nepokojnice; u následující myslivny tratě se dělí: hlavní trať obrací se k S. přes silnici rožďalovickou k Vinické Lhotě (v l. osadu Ledeček), překročí pětkrát naznačenou silnici a stihne stanici

Rožďalovice, městečko se 1761 obyv., rodiště Jiřího Melantricha z Aventina, jež tu připomíná deska pamětní. Jak město samo s vyvýšeným chrámem a zámek pěkný pohled poskytuje, tak i jeho okolí poskytuje mnoho krajinných půvabů pro toho, kdo je hledá v rovině a mírné pahorkatině a nikoli v horách. V místě je cukrovar a vyvíjí se v novější době i menší průmysl.

Zámek, nyní maj. dědiců kníž. Jiř. Lobkovíce, pochází z 18. stol. Kamenné sochy sv. Václava a sv. Jana Nep. před zámek (stejně jako sousoší P. Marie na náměstí) pocházejí z r. 1718. V zámku, kamž lze si vyjednatí vstup, stojí za shlédnutí přízemí klenuté místnosti se starými malbami, z nichž jedna představuje ležení Přemysla Otakara II., jemuž domnělý předek rodu Valdštýnů předvádí své 23 syny. Také pokoje v l. patře jsou ještě malovány ve stylu stol. XVIII. Nad vchodem připomíná znak býv. majitele Clam Gallasy, před nimiž byli tu majiteli Valdštejnové od časů bělohorských, kdy Rožďalovice skonfiskovány Janu Albrechtovi Křižneckému. *Chrást sv. Havla* o dvou věžích je stavba z r.

1725—34, v níž křtitelnice z XV. stol. a zvon z r. 1410 jsou jediné zbytky chrámu, jenž tu stával o tři století dříve. Chrám, k němuž přiléhá klášter milosrd. sester, je cílem četných poutí a návrší kolem něho poskytuje pěkný rozhled do okolí. Planina výše za kostelem a zámek poskytuje výhled daleko na sev. Za jasna viděti i Kotel krkonošský. — Z hostinců možno doporučiti zvláště host. v rozšířené radnici na náměstí.

Výlety z Rožďalovic.

1. Komárovský rybník a Vražda, pěkná partie krajinářská i pro botanika a entomologa vděčná. Možno jíti z města k J. na Záměstí a silnicí dymokurskou do Viniční Lhoty a dále až do lučinaté doliny, kterouž v l. odbočíme polní cestou k mlýnu na ryb. Komárovském (4 km): nebo více lesem: silnicí k stanici a přes trať dále podle rybníka Na Holí (v pr.) 2½ km až k místu, kde silnice v pravém úhlu odbočuje v l. k S.; zde v pr. polní cestou ½ km k průseku lesnímu a tímto v l. až nad svahy nad ryb. Komárovským (5 km) po svazích těchto nebo přímo podle rybníka krásnou lesní dolinou zátočinami vzhůru ½ hod. a od konce ryb. dolinou potoka nebo lesem k ryb. Nouzovskému a lesem v pr. podle něho až ku Vraždě při silnici jičínské, kterouž možno v pr. (k JŽ) stále lesem jíti ¾ h až ku stanici Dymokurské. Celá partie 12 km). Na březích ryb. Komárovského roste vzácný *Lathyrus pyramidalis* a mn. j., rybníky samy honosí se bohatou vodní zvířenou zvláště mechovek.

2. Dětenice. Přímá cesta vede od kostela k S. silnicí na N. Hasišín; ale přítel krajinářů půvabů si zajde Podolím podle Mrliny, nebo také protějším krajem lesa do Bučic a podívá se do okolí malebného ryb. Bučického; od sev. jeho konce dáme se pak do Ha-

siny a ke dvoru, od něhož lesem k S. vede cesta, k velkému Pylskému rybníku, kolem něhož přes Brodek dojdeme do Dětenic (přimo 8, se zacházkou 9 km) se starým zámekem, jenž omnoho svých půvabů archaeologick. připraven přechodem v ruce nyn. majitele.

3. Mcely — Loučeň — Víkava. Nejkratší cesta vede z města silnicí k vých. a při rozc. v l. do Žitovic s kostelem sv. Václava z l. 1770—72, kterouž projdeme k vých. na polní cestu, jež po 2 km dovede na silnici do Mcel (7 km), dále však stále lesnatou krajinou vede nás tatáž silnice, avšak od rozc. v pr. přes ves Košík (severněji leží samota Košík, kde stávala stejnojmenná tvrz) do Sovolusk: již před těmito dáme se v l. krajem lesa do Seletic a projdeme těmito k vých. na silnici, jež lesem k J. vede do Mcel (9 km). Dále jako na str. 27.; také však možno spojití tento výlet s návštěvou Jabkynic, jdeme-li skrze Sovolusky lesem 20 min. až na silnici k J. do Mcel vedoucí; touto jdeme jen malý kousek k průseku, jenž v pr. vede lesem Svatojiřským a po 2¾ km stihne silnici, kterouž v l. máme ¾ km do Jabkynic (13 km), odkudž pak jako na str. 27 jdeme k J. přes Boží Vodu do Loučeň (18 km) a Víkavy (stanice 21 km).

Opouštíme drahou Rožďalovice, projíždějící lesem do lučinaté polohy pot. Lešínského u Mlýnce (v pr.), u něhož v lese sotva ještě patrný jsou stopy tvrže Varobyle a stihneme stanici

Kopidlno, městečko (2115 ob.) se zámek hr. Šlika, před nímž vroubily náměstí ve stol. XVI. četné domy šlechtické, zbudované na zříceninách starého Kopidlna, jež roku 1505 i s tehdejší zámekem zničili Pražané při výpravě proti Jiříkovi Kopidlanskému. To vše ale vzalo za své požárem r. 1667 a novou těžkou pohromu způsobil požár r. 1820. V Kopidlně zemřel r. 1854 kněz buditel, farář Fr. Alois Vacek.

Zámek, jehož brána štukovým obložená, připomíná stol. XVII. pochází většinou z dob pozdějších; nejmladší je východní část se sloupovou pavlačí. Bohatá knihovna s mnohými důležitými rukopisy a starými tisky, přenesena odtud do Jičíněvsí. Spatřuje se tu však dosud pěkná sbírka středověkých zbraní, mezi jiným starobylá houfnice z hradu Veliše a některé cenné obrazy, jmenovitě »Stětí Jáchyma Ondří Šlika r. 1621 Dobyti Rábu hr. Šlikem r. 1849« (oba od Roma). Zámek leží při malebném rybníku, při němž stávala tvrz snad v místě nynějšího zámku, snad i na některém jiném místě.

Městský kostel sv. Jakuba pochází z r. 1705. Chová však hrobku s cínovou rakví dřívějšího majitele Kopidlna Baltazara Robmhápa ze Suché. V Kopidlně teprv 22 let po bitvě bělohorské ujala se protireformace, ovšem jen násilím jezuitů jičínských, kteří sem s vojskem dojížděli. V městě je cukrovar, obyvatelstvo většinou rolnictvím se zabývá, na rybnících chov ryb čile se provozuje.

Výlety z Kopidlna.

1. **Libáň—Staré Hradý.** Možno jeti drahou do blízké stanice **Libáň-Psinice** (ve Psinicích upoutá nás příznačná zvonice u kostelíka sv. Jiří), odkud je však do Libáně ještě 1/2 hod. Přímá silnice z Kopidlna přes **Ledkov** a **Zliv** do Libáně 1 1/2 hod. Cesta není zvláště vábná, ale zajímavá. Ledkov je nepatrná osada, pozůstatek vsi s tvrzí, která tu bývala do XVI. stol. a po níž psal se Beneš z Ledkova, zvaný z Valdštejna, horlivý čtenář knih husitských. U Zlivi nalezá se proslulá bažantnice s myslivnou. Městečko Libáň (1840 ob.) s rodným domkem archiváře Dr. Jos. Emlera (pamětní deska) a cukrovarem, má farní kostel sv. Ducha z r. 1754. Nejvíce působivější, ovšem i nejdělnější, je cesta přes **Hrádek**, jež vede nás hojnými sady. Dáme se z Kopidlna k S. na Bilsko, Únětice, odtud v l. na lesnatý a sady porostlý **Hrádek**, kde stávala tvrz vladýk Údrnických. Sestoupíme krajem lesa pod vrcholem na západ a cestou, jež z Údrnic vede do Libáně (7 1/2 km). Z Libáně 1/4 hod. na sever leží nad Bystřicí **Staré Hradý** (pův. **Stará**), proslulá a velice pamětihodné panské sídlo, kde ve 14. stol. sídlil Arnošt ze Staré, otec arcibiskupa Arnošta z Pardubic. R. 1393 sídlil tu Pavel z Jenštejna. Starý hrad přestavěl (původní opevnění tehdy asi zrušeno) r. 1573 Jiřík Pruskovský z Pruskova, proslulý dvořan, ve šprýmech panských i hrdičských činech sběhlý, jenž čtyřem císařům sloužil, jak nadpis nad druhou branou dolíčuje, i mecenáš učených a dobrodinec chudiny, v čemž následoval šlépějí jeho i jeho syn, jemuž Paprocký

připsal svůj »štambuch slezský«. Po běloh. bitvě stal se tu pánem vévoda Frýdlandský a od r. 1635 náleží Stará Slikům. Nad branou Pruskovskou ještě částečně jsou zachována stará sgraffita. Předhradí zdobí kašna ze XIV. stol. a got. kostel pěkné stavby ze stol. XIV., jenž z časů Pruskovských chová krásný renaissanční oltář (1582), z kterýchž dob je snad také pravý pobočný oltář se sv. Michalem, prozrazující práci velmi ušlechtilou. Levý boční oltář je z r. 1650. Spatřují se tu i náhrobky a erby Pruskovských a

Sedliště na Rmenin, za tímto při rozč. u kříže v pr. přes Rakov na Čakan. Ten, jehož cílem jsou Prachovské Skály, dá se ze Sedliště k vých. do Bystřice a a přes Střevač na Veliš (za 2 h.), odkudž přes Ostružno dojde za 1½ hod. do Lochova (viz díl VII.).

2. Češovské Valy, jež představují jedno z nejproslulejších staroslovansk. hradišť v Čechách, přístupny jsou odtud pohodlně přes Cholenice (staroč. Cholynice) přímo do Vrsce na úpatí hřebenu Češovského. Kostel sv. Vavřince (z r. 1726) ve Vrsce, jenž již roku

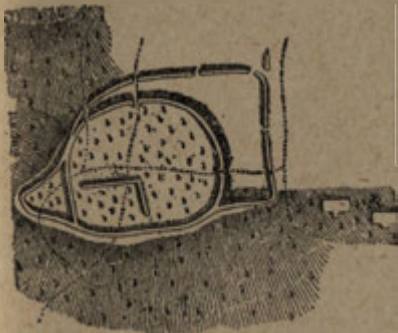
1384 býval farním, chová starobylé náhrobní kameny ze XVII. stol. (rod Amchů z Borovnice). Od kostela k vých. vede cesta na »Hradiště« (7 km), jehož vrchol zaujímá ohrada, mohutnými dvojími valy obklopená: vnitřním kruhovitým a vnějším čtverhranným (nejdelší průměr 1138 m, největší šířka 579 m kolem prostory 36·25 ha měřicí), jež jsou až 12 m vysoké a v základu 24 m široké; příkopy, pokud jsou zachovány, mají šířku 4—5 m. Ještě vysoko na této vršině, směrem k vých., leží ves Češov, z níž dvojí sestup se nám nabízí: a) Pro turistu, jenž směřuje k Jičínu přes Liběšice za 1½ hod. do Jičínovsi (viz níže ve směru tratě). b) Pro turistu, jehož cílem je stanice Vys. Veselí k J. silnicí, ale druhou cestou v l. přímo do Kozojed se zajímavým dřevěným kostelíkem a vzácnými řezbami (viz trať III.) a dále přes Zběh do Vys. Veselí (16 km).

Češovské valy.

Lobkoviců a zvonice nese prastaré zvony (1481, 1568). Vlastní hradní palác zachovává jen skrovné stopy pův. got. úpravy, jevě většinou tvary renaiss. opravy Pruskovské. Turista, jenž spěje dále k sev., může odtud přes Čakan s pěknou vyhl. dojít do Sobotky za 3 hod. (statnější i dříve), dá-li se přes

Opouštíme Kopidlno dolinou potoka, v jehož šterku vyskytují se často čisté křemeny, jež jako topas se brousiti mohou, mineme tu Pšoves (v l.) a Žitěnin (v pr.) a stihneme stanici

Jičíněves, nynější sídlo panství druhdy Velišského. Místu vévodí úhledný zámek hr. Sliků, do něhož knihovna s četnými památkami z Kopidlna přenesena. Jsou tu zvláště zajímavá původní vyobrazení hradu Veliše, mnoho starých děl

a tisků, globy z r. 1640. Dráha objíždí Jičíněves a dvojitým obloukem k S. stihne zast. *Nemíčovcs*, při čemž v l. před zraky našimi vystupuje na obzoru kupa Veliše; mijíme dále pod samým Velišem zast. *Staré Město*, z kteréž možno nejkratší cestou (za hodinu) vystoupiti na hradiště Veliše. Za nedlouho již překročíme u Čejkovic (v l.) Cidlinu a ve spojení s tratí Ostroměřskou stihneme město

Jičín, kteréž s celým svým okolím, na krásy přírodní i památky historické tak bohatým i s proslulými skalami Prachovskými, je předmětem hlavním v dílu VII. Hned proti nádraží, v němž jsme stanuli, nalézá se druhé nádraží tratě, kteráž vede k Turnovu a kterouž odtud sledujeme přes

Valdice s proslulým Libosadem Valdštýnským, vrchem Zebínem a býv. klášterem (nyní trestnicí) Kartouzským (viz díl VII.) dále k městu

Železnici, jež v novější době zařídilo hojně navštěvované slatinné lázně. Odtud se trať obrací k Z. na *Jinolice* (velmi dobré východiště do Skal Prachovských, viz díl VII.) a

Libuň, kteráž je nyní křižovatkou s tratí: Mělník—Ml. Boleslav. Dol. Bousov(—Sobotka), Stará Paka, poskytující výhodné východiště do Skal Prachovských i Hruboskalska s Kostí. (Viz díl VII.). V tomto díle sledujeme novou její část směrem k St. Pace přes

Knižnici a Cidlinu na úpatí Tábora, pro jehož vrchol, rozhlednou korunovaný, je nejprůzračnějším východištěm následující zastávka:

Kyje. Z osady vedou dvě cesty k severu na

Tábor. Jedna delší přes *Chlum*, vrcholy Lužických Hor (Luž, Hochwald) a před nimi Ještěd, nejbliže průseku na západ od osady přímo navrchol (682 m) k rozhledně. Na vrchu tomto po 200 let vyznačali pod obojí k bohoslužbám se shromažďovali, až teprve protireformace kolem r. 1627 to přetrhla a husitské slavnosti poutěmi katolickými nahradila. Nyn. pout. kostelík pochází však až z r. 1704; primitivně řezaný kříž, jež chová, asi neprávem připisuje se Arnoštovi z Pardubic. Do studánky »Křížovky« pod vrcholem lid dřevěné křížky hází, různý v tom hledaje význam, potopí-li se některý. Rozhledna s výše 704 m poskytuje velkolepý rozhled, od S. k Z. přehlédneme Jizerské Hory i přes blízké kupy Bradce a Kum-

burka rozeznáváme dále Pecku a Sněžky až po Kotel a výšiny nad Zvíčinu a ukončujeme svůj rozhled hřebenem Krkonošským od Novým Světem.

Trať železniční objíždí Tábor (v l.) do stanice

Ploučnice, v níž vystoupiti může geolog, aby seznal pěkný profil útvarem permským, po případě nasbíral otisky rostlin z tohoto útvaru. Z Ploučnice je nejbližší na

Tábor, dáme-li se od sever. s pěknou vyhl. k Jičínu na Hrukonce místa k záp. (v l.) do Chlumbalsko. Vrátime se přes Kumu a odtud přímo na vrchol (viz šov přímo dále na Hrádek, kde výše), jehož dostihneme za $\frac{1}{2}$ h. prý stával rovněž hrad a v přímém směru dostihneme silnice a západu silničkou skrze oboru do t. Lomnice (z Tábora $1\frac{1}{4}$ bod.); Košova (25 min.), překročíme zde nebo b) Vrátime se do Chlumu a silnici a jdeme místem $\frac{1}{2}$ km, pak odtud přímo k S. silničkou do v l. $\frac{1}{2}$ km k mysl. Marcinovské, nejbližší stanice: stihneme nad ním zříc. Kozlov

Lomnice n. P., čes. města se školou tkalcovskou a vyvinutým průmyslem textilním, výrobou strojů textilních, hospodářských, koželužstvím, výr. tělocvič. náradí. Výbornou pověst mají také lomnické suchary. Zámek, vyst. hr. Janem z Morzinu, pochází z r. 1737. Na tvrzi, jež zaujímal původně jeho místo, seděli Košíkové z Lomnice, později Valdštyňové větve Lomnické. Děk. chrám v nyn. podobě z r. 1781—82 vyhořel r. 1849, chová mramorové náhrobky z l. 1579 a 1605. Radnice s divadlem a museem post. r. 1864 místo staré dřevěné, jež shořela. Hostince: Řehákův (sluha u každého vlaku; plz., elektr. osv.) a Doležalův. Odb. Kl. Č. T. Řídící učitel p. Benda zabývá se horlivě geologisováním v okolí. Stud. nocl. v měst. šk. Doz. A. Jína, výr. sucharů. Kdo nenavštívil Tábor z některé z dřívějších stanic, vydá se z Lomnice na

Tábor silnicí Jičínskou do v l. odbočuje silnice až na sám předměstí Karlova, kdež buď a) jde, vrchol (1 hod.) nebo b) jako při a) po případě jede povozem přímo až k přádelně, zde však v l. přímo dále přes Horní Lomnici a Nouč k J. ku Chlumu a znač. cestou na zov na hranice Košova, odkudž vrchol (necelou 1 hod.). Viz výše.

Od nádraží lomnického zabočuje trať do úvalu Popelky, jenž hned za Lomnicí oživen je domky následující stanice

Nové Vsi se starým kostelem sv. Prokopa (již v husitských dobách farním); malou osadou *Oustí* vnikneme do úvalu, jímž od Liberce k Hradci Král. spěje jiho-severoně mecká spoj. dráha, po jejíž trati skrze *Roškov* malebně v údolí rozložený stihneme stanici

St. Paku, železniční uzel, jenž leží severně od stejnojmenného města, v němž kromě obou směrů jihosev. něm.

Hrobka hrabat z Harrachu v Branné. (Die Sedláčkova díla Hradý a zámky české.)

spoj. dráhy ústí trať od Chlumce n. C. a vybíhá trať ku Trutnovu. Směr od Chlumce sem sledujeme tratí III., směr od Hradce Král. sem sledujeme tratí VI.a) a směr k Trutnovu sledujeme ve směru této tratě I.a) níže. Stanice mívá delší zastávku. Dobrá nádr. rs. (6 pok.)

Hned pod nádr. (2 min.) hot. *Franc* s 33 pok., elektr. osv. a ústř. top.; níže menší host. u nádr. (3 pok.) u slov. lípy (3 pok.) — Město, táhnoucí se k J. údolím Rokytky, souvisí téměř v jedno s *Pakou Novou* (povozy u nádr.) a poskytuje hojnost malebných motivů. Další viz na konci tratě III. — Z nádraží staropackého vracíme se opět Roškovem, avšak tratí již u nádraží se oddělující a objíždíme kopec Jívu (v pr.), opouštějíce u zast. *Bělé* (v l.) směr tratě jiho-severon. spoj. a obracíme se k SV. úvalem, v němž počíná ves *Svojek*, za níž brzy následuje čes. ves *Temple*, v níž leží zast.

Kruh pro rozlehlejší osadu s tkalcovnou, odtud (v l.) k S. se táhnoucí; mjíme ještě farní její ves Roztoky s osadou Nouzovem (v pr.) a obloukem k vých. stihneme stan.

Jilemnice-Martinice, kteráž je důležitým českým východištěm trati Krkonošských (viz díl II.). Odtud vede k J. našim územím vysoko ležící silnice (přes 500 m) s pěknými výhledy po svahu kopců *Stráže* (629 m) a *Horky* (591 m) přes *Studenice* do stanice *Horky—Vidochoh* (7 $\frac{1}{2}$ km).

Od Martinic obracíme se velkým obloukem k S. lesem Branskem do táhlého podkrkonošského sídla

Branné (zast. *Hennersdorf—Brann*), kterouž vzhůru k S. (pamětihodná hrobka hrabat z *Harrachu*) dojíti možno za hodinu do *Valteric* a odtud za 1 $\frac{1}{2}$ hod. přes *Mrklov* na

Žalý se skvostnou vyhlídkou k host. na rozc. a jde k JV; *Horky* (viz díl II. Krkonoše), sestoupiti ní a *Dolní Kalnou*, kde vystupují do *Vrchlabí* a vrátiti se podle permské břidlice červené, známé Labe (s vrchole za 2 $\frac{1}{4}$ hod. do četnými stopami ještěřů. Od kanejblíží stanice *Kunčic*. Kdo zaplíčky na již. konci *Dol. Kalné* jímá se o geologický ráz krajiny, (až sem 2 hod.) možno dáti se jejíž povrch tvoří útvar permský, v pr. přes *Čistou* do *Horek* (k stanici 1 $\frac{1}{4}$ hod.) neb v pr. přes *Sle-* (*Hennersdorfem*) až pod kostel, meno, *Olešnici* *Nový Zámek* do zde pak odbočí silnicí v pr. až zast. *Chotějovic* (2 hod.).

Opustivše zast. v *Branné*, stihneme brzy údol labský v něm. stanici

Kunčice, odkudž je spojení na krkonošské východiště *Vrchlabí* (viz díl II. Krkonoše); my však sledujeme dále úval labský podle červenavých strání útvaru permského ku *Klášteřci* (v l.), jehož cisterciánské probošství r. 1424 Husity bylo zničeno. Za krátko spatříme v l. souvodí Labe s Malým Labem; podle tohoto posledního k S. táhne se dlouhá řada osad (*Prosečná* a *Lanov*) v délce 13 km až k *Dol. Dvoru* pod *Liščí Horou* v srdci Krkonoš. 2 km pod stokem obou labských pramenů leží stanice

Hostinné při městě zal. v podhradí král. hradu *Soběslavova* r. 1139. Město má dnes mezi 5124 ob. jen 246 Čechů. Za shlédnutí stojí starobylý chrám s pomníky *Valdštýnů* a *radnice*, obnovená v l. 1525 a 1877 s dvěma sochami rytířů 5 m vys. Jsou tu proslulé papírny a strojírny, gymn. něm., klášter ženský a p. Český host. se st. Kl. C. T. a stud. nocl. je v *Čten. Besedě*. Na sever leží *Lesní Lázně*, dvakrát denně spoj. poštou (za 50 min.) přes *Arnsdorf* se zámekem a parkem hr. *Silbersteina*.

Z Hostinného k jihu.

1. **Hochstrass**. Jen asi 100 m lesněn, poskytuje pěkné výhledy nad okolní úval vyvyšuje se k J. do okolí. Od stanice k papírně, hřeben, jenž jsa jen částečně zaježdí níž přes Labe k J. vede lesem

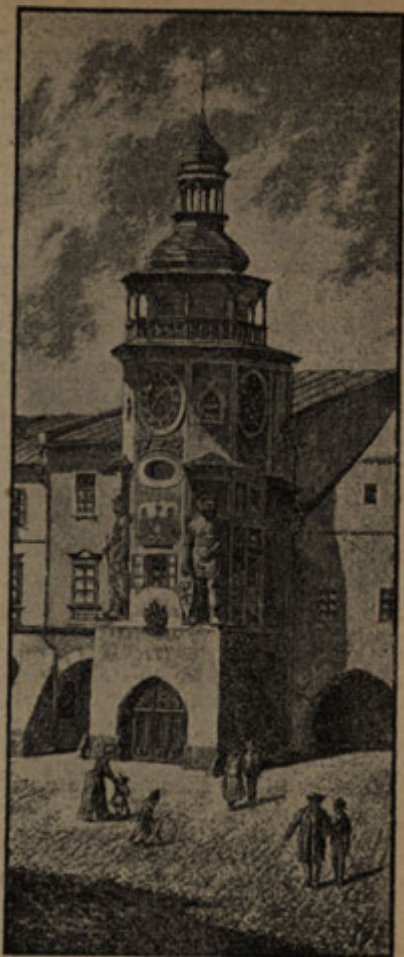
cesta na hřeben (při rozc. v. pr.), jež za 20 min. dostihneme a můžeme v pr. po něm $\frac{3}{4}$ hod. putovati až na vlastní vrchol.

2. Brádlo — Debrné — Mostek. Možno spojití s vyl. 1. jdeme-li s hřebene v l. k J. do Nov. Zámku ($\frac{3}{4}$ hod.), půvabné, ale nepřístupné sídlo zněmč. větve Dýmův ze Strítěže, přestavením vzniklé ze staré tvrze někdy v XVI. stol. za Jindřicha z Valdštejnu, jehož náhrobek se spatřuje v kostele Hostinském. Zde na silnici, malý kousek v pr. a přímo dále k J. cestou na Brádlo (519 m) lesnatý kopec, kterýž sám neposkytuje vyhlídky, ale vděčí sestupem k záp. do Debrného. Jdeme tímto $\frac{1}{2}$ km k J. a pak v pr. cestou do Mostků a $\frac{1}{2}$ km k jejich stanici (viz trať VI. a.) nebo jdeme Debrným dále v l. $\frac{1}{2}$ km do údolí labského (viz č. 3.) a podle Labe zpět do Nov. Zámku $\frac{3}{4}$ hod.

3. Debrné-Stěna Martinova. Pěkná partle v údolí labském: Přístup přes Hochstrass a Nový Zámek jako při č. 1. a 2., odtud pak silnicí $\frac{3}{4}$ hod. do Debrného (přádelna) pod Bráblem (v pr.). Zatovárnou v pr. přes Labe k mysl. a od této v l. na lesnaté partii Martinovy Stěny v lesním revíru Království. Návrat přes Nový Zámek buď do Hostinského (2 hod.) nebo pohodlněji a kratěji z Nov. Zámku silnicí přes Labe do zast. Chotějovic. Jinak ale vděčno prodloužení partii revírem Království do Kocliřova, Huntiřova nebo Dvora Králové (viz č. 4. a trať VI. a., výlety ze Dvora Králové).

4. Debrné-Nové Domky-Chotějovice. Jako při č. 3. až

na Martinovu Stěnu. Nad myslivnou rozc., kde jdeme osadou přímo v pr. vozovkou, která po 1 km k SV. $\frac{1}{4}$ hod. do Nov. Domků, ostře zahýbá v l. nad Černým Potokem a vede nás 40-min. až k Chotějovic (zast.) podle kaple sv. Kateřiny s pěknou vyhl. Od mysl.

Věž radnice s rytíři v Hostinném.
(Dle Sedláčkova díla: Hrady a
zámky české.)

Nový zámek Olešnický.
Dle Sedláčkova díla »Hrady a zámky české«.

možno však také jíti k J. (v pr.) tímto směrem 4 1/2 hod.) Kdo však a při nejbližším rozc. v pr. přes od rozc. u mysl. dá se k J. a při Debrné—Starý Buk do Nemajova, nejbližším rozc. v l. (a třeba opět jimž vede silnice přes Verdek až v l.) dojde od mysl. za malé 3/4 hod. do *Huntířova* a malebnou pohledy zejména ku Zvičíně (z Hostinného až do Dvora Králové *Králové*).

Z Hostinného ubíráme se podle Labe k J. až k Nov. Zámku (v pr.), kde zahýbá trať opouštějíc Labe ostrým obloukem k zast.

Chotějovice (Kottwitz) s úhledným svým got. kostelíkem a pohodlným přístupem do lesů

Království. Od zast. kousek do Království a jako výše při č. 4. k vých. a silnici k J. 25 min. ku přes Nemajov do Dvora Králové kapli *Sv. Kateřiny* (pěkný rozhled) (3 1/2 hod.), nebo v l. do Koclířova a přímo dále pak do Nov. Domku a přes Huntířov do Dvora Králové (55 min.), kdež možno buď jíti v pr. lové (3 hod., viz trať VI. a).

Za nedlouho za zast. Chotějovickou následuje stanice

Pilník (městečko 1110 ob.) s průmyslem hedvábníckým, a zast. **Vlčice**, odkudž přes Vlčice, Brecštejn a Ml. Buky vede vděčná partie do Vrajtu (2 1/2 hod.) a Janských Lázní (3 1/2 hod., viz díl II. Krkonoše) Následuje stanice

Trutnov, město s 15.000 ob., z nichž jednu třetinu tvoří Čechové (výhradně jest naším útočištěm Nár. Dům), kteří tu těžce zápasí o svá práva, tím obtížněji, že na druhé straně usiluje se, aby toto město stalo se střediskem nového něm. krajského soudu. Podrobnosti s okolím viz v díle II. (Krkonoše), k němuž město svým okolím nejužěji přiléhá. Nová dráha vedoucí z nedaleké křižovatky

Poříčí do Teplic spojila výhodně Krkonoše s Náchodskem (Orlickými Horami, viz díl XIV.). Sledujeme tuto novou trať, zemí podporovanou, o jejíž rovnoprávné označení se dosud zápasí, a která Teplické a Adrsbašské skály, jakož i zkamenělý les Radvanický přístupnějšími činí nežli tratě dosavadní, z Poříčí podle zast. *Bezděkov-Lhota* do stanice **Petrkovice**, odkudž přes hranici zemskou přejíti lze silnicí (3/4 hod.) do *Alberic*, konečné stanice tratě *Alberice—Schönberg—Grüssau—Lancut* (viz díl XIV.). Českým územím jde však trať dále do

Chvalče a na jih dále do

Radvanic, nejbližšího a nejpohodlnějšího východiska do

Zkamenělého lesa, bohatého spátrují, k J., pak k JZ. podle naleziště zkřemenělých araukaritů prádelny (zůstane v pr.) k domku na Žaltmanském hřebenu. Jdeme u kraje lesa, kde stihneme vozovod školy, kde již araukarity se ku k SZ. vedoucí do Brenden.

Všude podle cesty araukarity (též v houštinách). Hlavní naleziště „u ozvěny“ jsou pohotově trubači na lesní rohy a střelci z hmoždírů; tam však obyčejně až zpá-

Skály (Bischofstein) a **Teplické Skály**. Z Radvanic míříme k J. silnicí hodinu do Vernířovic, odkudž pokračujeme k SV. 20 min. do Studnice (Dreiborn) a v témže směru serpentinovitou cestou dále ještě skoro půl hod. na pamětihodný hrad *Skály* a blízký jim vrch *Čáp* (s rozhl. a rs. viz díl XIV.). Tuto partii prodloužíme pak ještě o $\frac{3}{4}$ hod. po ní cestou ku vchodu do *Skal Teplických* (viz díl XIV.).

Od Radvanic obrací se trať opět k severu k stanici

Janovice — Hodkovice se zastávkou *Hodkovice* na západním obvodu *Teplických* a *Adrsbašských Skal*. Kdo chce dostat se ku vchodu do prvních, musí ovšem ještě dále drahou přes *Adrsbach Horní* až do

Adrsbachu Dolního. Host. *Kasparův* a Hot. u *Skalního města* (pok. 1 80 K.).

Skály Adrsbašské, maj. sv. p. *Nádherného* z *Borotína*. Vstupné 1 K. Průvodčímu 20 h, za odtroubení ozvěny 20 h, za výstřel z hmoždvě 40 až 80 h, za jízdu na člunu 20 h, za osobu, za spuštění vodopádu 8 h. K jiným platům není turista povinen. Za hotelem u *Skalního Města* již vystupují pís-kovcová skaliska přes 30 m vysoká. *Skála a jeskyně trpasličí*, naproti *Španělská stěna*, od této vstupuje se stezkou do t. zv. před-městí mezi balvany malebně utvá-řenými, z nichž tu „*Ucho*“, „*Le-noška*“ a zvláště „*Hemole cukro-vá*“ (balvan 52 m vysoký, nahore 13, dole 3 m v objemu měřící) po-

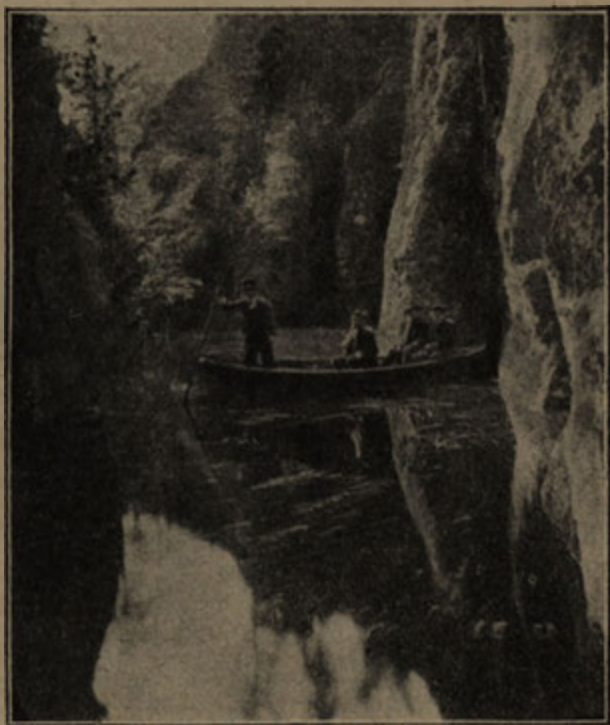

Hrad Skály (Bischofstein).

toční cestou se dochází; ubíráme se dále mezi skalami nejružněj-ších pitoreskních podob (komín, vása, kazatelna, píšťaly, mumie), do kotliny, zvané divadlem, z níž dále se vstupuje do vlastního „*Skalního města*“ úzkou ulicí (je-suitskou) do malého náměstí a dále dlouhou ulicí (výhledy na malebné skály jako jsou pyramida, strážná věž, desky *Mojžíšovy*) mezi skupiny „*Most ďáblův*“ a „*Zub*“, mezi nimiž okrouhlý stůl zve k odpočinku; dále přes malý kopec (Sv. Jan na poušti, brána

landshutská, vratislavský kostel) k „Hromovému kameni“. jenž se s výše svalil a prý uprchlé milence pohřbil (na to upomíná prý vtesaný do skály něm. nápis »Zde blesk boží trestal a varoval«): následuje pak tržiště se stříbrným pramenem a malou besídkou a most k desce pamětní, připomínající návštěvu Gotheovu r. 1800. Za de-

skou jeskyně s *vodopádem*, jenž za poplatek se spouští, pak vzhůru po schodech k Loupežnické jeskyni na jezírko, po němž lze člunem (za poplatek, viz výše) plaviti se k počátku „*Vlčí rokle*“, kamž člun asi na 300 kroků vniknouti může, je-li voda nadržena. Od konce místa člunem dostižného (t. zv. Ameriky) táhne se ro-

Jezero ve skalách Adrsbašských.

kle až k »ozvěně« ve skalách te-
plických: rokle je však zarostlá
a průchod zakázán. Odtud zpět
opět skalním městem anebo no-
vou, ale obtížnou partií (překonati
třeba tři kopce s 550 stupni) k o-
zvěně, zpočátku uvedené a odtud

k hostinci. Po případě dáme si
ukázati cestu k Čapímu vrchu.

Hrad Adršpach na vrchu zva-
ném Althaus, přístupen je nedlou-
hým, hlubokým a bohatě stíněným
údolím, jež končí do hradní cesty
ve skále vylámané a vede na před-

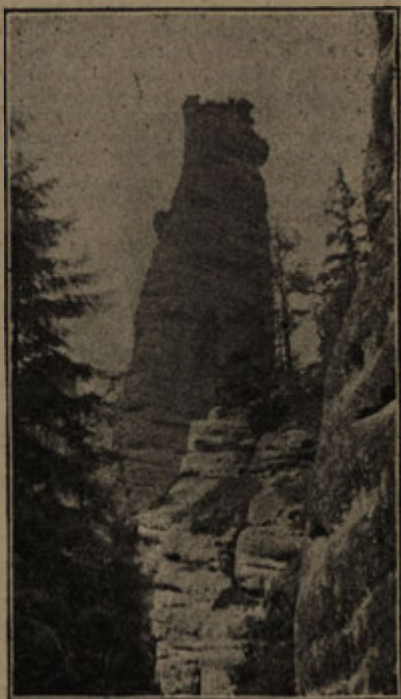
hradí i vlastní hradiště lesem porostlé. Z paláce hradního zbyl tu jen kus zdi ve skále zapuštěný, která tvořila jeho oporu. Také ze sklepa zasypaného viděti kus klenutí. Na severním konci předhradí ze strmé skály vystupují dvě skaliska na způsob bašt s úzkou roklí, která snad věžením bývala. V širokém příkopě spatřují se vysoká skaliska, přes něž položen býval most, vedoucí k druhému východnímu hrádku, jehož zbytky jsou úplně nepřístupny. Hrad p. vstal v těchto místech po mezi českého asi ve 13. stol. a ve 14. stol. psali se po něm páni z Adršpachu, po nichž tu stali se vládci páni ze Skalice, po r. 1368 i páni z Náchoda a z Dubé. Po r. 1427 usadili se tu Táboři, ale r. 1436 opět se dostal hrad v držení pánů Dubských. Na poč. 16. stol. byl hrad již pustý. Z pozdějších majitelů Adam Abraham Bohdanecký z Hodkova, nemaje kde bydleti, postavil novou tvrz r. 1596 v Dol. Adršpachu, na níž připomíná ještě cibulovitá věž nynějšího záměčku, jenž má pěkný renaissanční portál.

Nová trať objíždí Skály od severu k jihu a má nyní stanici i v obci Střemenu před samým vchodem do skal Teplických.

Teplické Skály. Před vchodem do Skal hotely *Eisenhammer a Felsenstadt*. (Pok. 1.5—1.8 K.) Stanice průvodčích, kteří jsou nutni. Nad hotely spatřuje se na opyši nepřístupné hradiště bývalého hradu *Střemenu* (tu obecně »Raubschloss — loupežný hrad« zvané).

Hrad sdílel většinou osudy hradu Adršbachu.

Skalní město Teplických Skal přístupno je za vstupné 1 K, při čemž nezbytnému průvodčímu platí se 2—4 K za jednotlivou osobu (nutno smluviti), při dvou osobách po 1.50 K, a tak poměrně méně, až při větší řadě přijde na jednoho nejméně 20 h. Za pronesení na nosítkách 7 K. S průvodčím vzhůru k pavillonu, odkudž je pěkný pohled zpět na hradiště Střemenu a Teplice. Ozvěna. Za vytroubení (stačí) dle lib. sti 10 až 20 h, za výstřel z hmoždíře 30, 60 h až 1 K. Zde ústí Vlčí Rokle, jež táhne se od skal Adršpašských a je nepřístupna. Hlavní cestou bereme se dále $\frac{3}{4}$ h. mezi pěkn. skalami pásma jizerské-

Věž ve skalách Teplických. Rozsochatý vrchol vytvořený dutinami po mořských houbách.

ho (v pr. *Helma, Nosorožec, Švýc. sýr, Sv. Jan, Kamzíkolovec, Sekera*), dvě věže — *Jesuitský klášter, Loubi Krakonošovo* — oddělená skála šikmo stojící, v l. mlýn obilný, *Brána-harfa*, v l. *Skalní hrad*, v pr. obrovské *Vlaštovčí hnízdo, Kazatelna, Lvi hlava* a konečně ukazatel „*Zur Felsenstadt*“ (a j.). Dejte si vše ukázati. Je-li nával, průvodčí rádi spěchají a neukáží vše pozoruhodné. Po $\frac{3}{4}$ h. končí toto t. zv. »Předměstí« a následuje vchod. Kdo se již dříve vstoupkou neopatrili, zde vstupne zaplatí a vrátky vstoupí do chýše, kde lze dostati občerstvení; tu je také vyložena kniha cizinců. Při vchodu Strážná věž, v l. Koroptev a Nevěsta. — Cesta se dělí. V l. vlastní skalní město s větší prostorem »Tržištěm«, vrstevnatě složenými skalami (sklad suken), má ym a velkým náměstím (Domplatz), kde ukazují korálové skály, Hrobku v ulici mrtvých (v temnu se na chvíli rozsvítí); po *Mladeckých schodech* vzhůru a *Pannenskými schody s mečem Krakonošovým* dolů ku *Lvímu sklepu* a *dómu* (nejzajímavější bod); zpro-vrátkář hraje »na varhany« (zpro-pitné). průvodčí mluví s výstupku (kazatelny). Za dómem vystoupí se ze Skalního města a kdo nechce se vrátiti ku vchodu, může odtud sledovativyzvání ukazatele a dáti se k *Čapímu Vrchu* (rs. vyhl.) a na *hrad Skály* (20 min.) až $\frac{1}{2}$ hod.) a vrátiti se odtud do Teplic $\frac{3}{4}$ h., nebo kolem Skal k S. $1\frac{1}{2}$ hod. do Adrsbachu. Průvodčí ukazuje i tuto jednotlivé pěkné skály: *Martinovu Stěnu*, skalní panorama s *Jesuitou, Tětřevem, Rukou, Madonnou, Tule-něm, Medvědem*. Geolog si povšimne skal s četnými dírami, vrstevnatě a rovnoběžně ležícími, jež jsou dutinami po zkamenělých mořských houbách. Jich zvětráváním nabývají skály právě takových mnohých a zajímavých podob. Vidíme tu také nedalekou ves Zábok i obrácíme se zpět do skal k *amfiteatru*, z obrovských sloupů seskupenému (ozvěna). Pěkné skály v něm jsou *Párátka Krakonošovo, Pár lvi, Modlíci se muž, Lední medvěd, Krůta, Orel* a j. Úzkou a studenou slují (nazývají ji *Sibíří*) sestupujeme do *Podsveťi*, kde někdy i v letě ležívá snh a za nedlouhou uličkou úzkou vyjdem do teplejší partie »*Italie*«, která na tržišti skalního města končí. Východ stejnou cestou jako první.

Traf opustivši Teplické Skály, objíždí městys se zastávkou *Teplice-městys* a spojuje se s hlavní tratí ve stanici **Teplice (sp. st. dr.)**

V městě levnější hotely nežli u Skal. Chválí se *Austria* (nocl. 2-20 K, snid. 1 K), skrovnější *Bav. dvůr*. Na nádraží povozy a omnib. Do městysu za osobu 80 h., z čt k nádraží 40 h. Ku skalám *Teplickým*, pokud nehodí se použití spojení železničního, omnib. 60, drožka 80 h, fiakr 1 K za osobu, 1-80 za 2, 2-40 za 3, 3 K za 4 os. Ku skalám *Adrsbašským* přímo omnib. 1-60, drožka 1-80, fiakr 2 K za osobu. 4 K za 2 os., 5 K za 3 osoby. Do skal *Teplických* k *Adrsbašským* omnibus 1 K, drožka 1-20, fiakr 1-60 až 2-80 K dle počtu osob. Celá cesta od nádraží k *Tepl. skalám*, do *Adrsbachu* a zpět s čekáním u skal *Teplických* i *Adrsbašských* v drožce 8-10 K, ve fiakru 12-14 K; ve všední dny vždy levněji; lépe se však vyplatí jízda jen v oddílech. (Viz další podrobnosti v díle XIV. s připojením na trať k *Polici-Náchodu* a přes hranice k *Friedlandu* a *Sovím Horám*.)

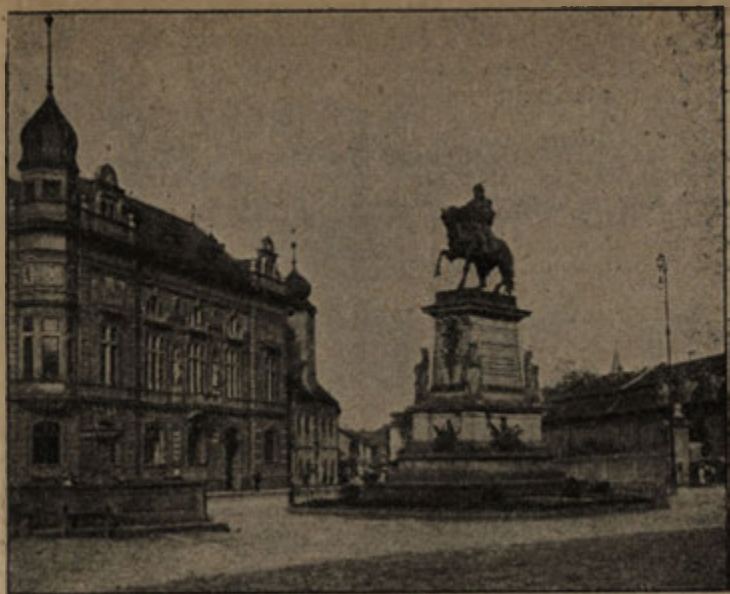
Zámek Poděbradský od jihovýchodu.

Trat I. b. Nymburk—V. Osek. Kolín.

První část vlastní polabské tratě, jejíž druhý oddíl sledujeme z Kolína tratí V. Vede nás přímočará trať přes regulovanou Mrlinu či po staru Mdlinu po labské rovině, v níž k jihu dohlédáme, ve čtvrthodinné, někdy i menší vzdálenosti zelení vroubený tok labský, za nímž na chvíli se nám zjeví štíhlá vížka osady Kovaníc; proti těmto překročujeme trať Sánskou stoku, staré odvodňovací zařízení krajiny, severně od Poděbrad mezi Křečkovem (v l. $\frac{1}{2}$ hod.), Pátkem, Odřepsy a Sány položené a Cidlinu s Labem spojující. Projíždíme pak osadou Dlouhé Zboží (Velké a Malé Zboží (toto jest již předměstím poděbradským), jedinou osadou na pr. břehu labském mezi Poděbrady a Nymburkem; zde jsme Labi nejbližší a vzdalujeme se hned zase od něho, abychom stihli stanici

Poděbrady u vzkvétajícího města minulosti i přítomnosti památné, jež považuje se za rodiště nejnárodnějšího českého krále demokrata Jiřího z Poděbrad, jehož jméno, kromě rodného hradu, dnes zámku knížat z Hohenlohe-Schillingfürstu připomíná i mohutná, v mědi tepaná socha od B. Schnírcha, přenesená na nám. poděbradské z nezapomenutelné jubilejní výstavy v Praze r. 1891. V novější době proslulo město jak založením výborně řízeného musea, tak i nalezením pramenů kyselky lithnato-železité, při nichž zařízeny úhledné a pohodlné lázně. Samo Labe s okolními lesy (oborou a bažantnicí, v nichž vzácná zvěř se chová), propůjčuje městu mnoho půvabu; malebná zátoka Skupice ode dávna byla předmětem limnologických výzkumů, které se tu dosud na přenosné stanici komitétu pro výzkum Čech provádějí.

Dávno již před 14. stol. bývala tu tvrz s osadou na pohodlném přechodu labském. Z tvrze vznikl pak pevný hrad královský již za Otakara II., z kteréž doby zachovány jsou přepevné základy hradu dnešního. Od dob Otakarových byl hrad tento sídlem král. soudce pro kraj Poděbradský. Ve XIV. stol. dostal se hrad údělem pánům z Kunštátu na Moravě, kteří odtud z Poděbrad se psali. Boček starší z Poděbrad a Kunštátu, horlivý přívrženec Václava IV., zanechal dva syny, Viktorina a Hynka, kteří s Pražany bojovali proti Sigmundovi na straně Husitské; v jejich čase zničen byl klášter kartusianek, nejspíše otcem jejich v Poděbradech zřízený, a zboží jeho k Poděbradům připojeno, oni zabrali též statky řeholníků kanovníků v Sadské. Súčastnili se dobytí Vyšehradu i bitvy pankrácké. Za to ovšem neušli pomstě Sigmundově, jenž nemoha zmocniti se hradu, zničil městečko a zabrala splenil celou okolní krajinu. Marne se tehdy bratři Poděbradští dovolávali pomoci Pražanů, i přilnuli proto úžeji ku straně Žižkově, s nímž podnikli slavnou výpravu na Moravu, kde dobyli Přerova a Kroměříže, rovněž účastni byli všech bitev Žižkových roku 1424 a také Žižku z obklíčení Pražanů v Labského Kostelce vysvobodili, při čemž ale Hynek do zajetí upadl a na Mělnice vězněn byl až do uzavření obecného míru, kdy Poděbradští i s Pražany se smířili a v krvavé bitvě u Ústí nových vavřínů a zásluh si získali. Avšak po bitvě této dostali se do sporu s Táboři, kteří s celou svou i Siroťáci mocí k Poděbradům přilehli a města se zmocnili, ale hradu nedobyli; za to Hynek ztrestati chtěl Nymburk, při tom ale zahynul, a brzy i Viktorin jej následoval; zůstal zde jen sedmi letý synek jeho Jiří, mladý Boček z Kunštátu, jak se mu říkati počalo, jenž na jevišti dějin domácích objevuje se jako jiných 14ti letý a v bitvě Lipanské měl účast na straně panské. Odtud se často jmenuje mezi předními náčelníky strany kališnické, ve věku 20 let je hejtmanem kraje Boleslavského, po dalších čtyřech letech hejtmanem čtyř krajů východočeských a jako muž dvacetiosmiletý je správcem zemským za nezletilého krále a uznaným vůdcem strany kališnické; roku 1448 zmocnil se Prahy a zajal hlavního svého odpůrce Menharta z Hradce a roku 1458 jednohlasně zvolen králem. Za pohnutého toho života až do roku 1449 byla mu věrnou družkou Kunhuta ze Šternberku »chudých máti«, jak zval ji lid, která pečlivě opatrovala zboží Poděbradské, založila zde školu

Socha Jiřího Poděbrada (B. Schnirch) a budova Obč. záložny.

(nynější dívčí školu u děk. chrámu), nadala chudobinec, podílela sirotky i chudé a nejspíš i k tomu se přičinila, že zboží klášteru kartusianek odňaté, přiděleno děk. chrámu. Jiří pak město nadal hojnými výsadami, nově je ohradil a v okolí mnoho leních dvorů založil. Na hradě, jenž i v době jeho kralování, byl mu věrnou záštitou, věznil také hraběte z Gery, jenž na výpravě mišenské v ruce jeho upadl, r. 1442 také Fantina de Valle, zpronevěřilého král. prokurátora při dvoře papežském; roku 1468 řídil odtud obranu koruny proti jednotě panské. Zemřel jak známo, náhle nedlouho potom (r. 1471) a Poděbrady připadly jeho synu Hynkovi, jenž stejně jako jeho bratři zapřeli tradice otcovy. R. 1405 připadly Poděbrady smlouvou králi Vladislavovi a náležely odtud po 350 let ku jmění korun- nímu, zatím co rod slavného českého krále opustil české statky své a ujal knížectví Olešnické ve Slezsku. Zámek Poděbradský byl Ferdinandem I. od základu přestavěn. V 30leté válce byl ne- jednou středem a východištěm voj. operací, zejména i oporou mocí švédské. Cís. František I. zřídil z něho nadační dům pro důstoj- níky, avšak r. 1840 koupil Podě- brady baron Sino, jehož dědicem je nynější majitel.

Příchozího do města vítá hned u nádraží několik závodů průmyslových (továrna na etérické oleje, parní pila, sklárna, k níž druží se cukrovar, dva pivovary, mlýn labský, elek- trárna, výr. zboží cementového a písk. cihel, hosp. strojů, ka-

menotiskárna a j. Proti hot. Kloudovu úzkou uličkou lázeňskou přijdeme k budově *Nových Lázní* s výbornou železitou kyselkou lithionovou, jež se odtud jako výborná pitná a léčivá voda daleko již rozesílá.

Pramen železitý v Poděbradech se sprchami u jezu. Byty letní v připomínán již r. 1824. V posledních letech však při vrtání studní nalezen nový pramen, jenž zavedl podnět k založení nynějších lázní. Lázně železité a uhlíkaté se sprchami (I. a II. tř.). Koupele říční; se sprchami u jezu. Byty letní v zahradách, u lesů, při vodě hojnost. Dotazy na městský úřad. Čtyři lékaři a lékárna. Společenské hry (tenisové hřiště), na Labi loďky atd.

Nové Lázně v Poděbradech.

Podle nových výstav-
ných budov (školních,
úředních) dostaneme se
na náměstí se *sochou*
krále Jiřího v mědi te-
panou od B. Schnircha
a sochou marianskou, do-
sti zdařilé práce z 18.
stol. Do náměstí hledí
radnice z r. 1377 (věž z
r. 1814) s pamétním me-
daillonem básníka Frant.
Turinského († 1852), jenž
v Poděbradech dlouhá léta
působil; do radnice ze
stržené budovy radní pře-
neseny dvojídvěře dubové s umělou řezbou a mistrn. kováním. Vedle radnice nová nádh. *budova Obč. záložny* s aleg. obrazy od L. Marolda a plastikami Mil. Havlíčka, je zároveň sídlo vzorně zařízeného musea, jež řídí konservátor J. Hellich. Proti radnici čelí zámecká brána do starobylého hradu, jenž svou věží kulatou z daleka vévodí rovině polabské. Vysoce sklenutou branou se starými znaky (císařským, českým a uherským) vcházíme přes kamenný most (bývalé příkopy jsou částečně zasypány a v sad proměněny) k budově hradní, z níž jen základní zdívo pochází z XIII. stol., přízemí a první patro z časů prvního Kunštátského pána (děda Jiřího Poděbrada), nejvyšší patro pak z doby Ferdinanda I. Druhá brána vede do vnitřního hradního nádvoří, obklopeného budovami, jež tají 83 pokoje. V jižním labském křídle ukazuje se síň, v níž prý narodil se král Jiří. V tomto křídle byly i věznice proslulých vězňů a hradní kaple, později zrušená. K sev. křídlu přiléhá mohutná kulatá věž, do níž se vchází z 3. patra a kteráž poskytuje krásný rozhled do dalekého

okolí. Při jižním křídle zbudována nová veranda, rovněž s vděčnou vyhlídkou do okolí. K východní straně přiléhá rozsáhlý půvabný sad, ohraničený značně vysokou renaissanční hradbou s okny a výklenky, v nichž spatřují se stopy sgrafitové výzdoby. Při mlýně, jenž stával již za prvních dob hradních, zřízena za Ferdinanda I. vodárna, dosud existující. Východní části města vévodí *proboštský chrám*, stavba z poč. XIV. stol., s věží z r. 1819, v nynější podobě r. 1900 opravená. Chová v první lodi před oltářem sv. Anny hrob královny Kunhuty, první manželky krále Jiřího a dobrodějky města, spatřuje se tu také epitaf posledního stavitele hradu Jana Vostalis de Sala z doby Ferdinandovy; hlavní oltář z tepané postižbřené mědi, jenž nese obraz Krista od P. Brandla, je kopií oltáře mariacelského. Na předměstí nymburském nový evang. chrám z r. 1878, také židé mají tu svou synagogu z r. 1890, z moderních staveb zajímá ještě tělocvična Sokola a Jiříkovo Divadlo. Labe přepíná nový železný most (z r. 1889), spojený se starším inundačním mostem kamenným (z r. 1831) 300 m dlouhým o 26 obloucích, jenž vede na silnici kolínskou.

Při silnici kolínské shlédneme také *hřbitovní kostelík P. Marie*, jenž r. 1516 založen na paměť havířů kutnohorských, zde odpravených, jehož bohaté gotické průčelí r. 1896 podle návrhu Schnirchova opraveno; kostelík vyzdoben novými malovanými okny dle návrhů Ad. Liebschera. Nedaleko P. Marie při staré oboře z doby Ferdinandovy s výl. rs. v sad proměněné nalézají se staré lázně železité v malebném zákoutí. Naproti nová obora, kde chová se mnohá vzácnější zvěř. Podle pravého břehu labského přijdeme k jezu s lázněmi říčními a k mohutné zátoci *Skupici*, téměř km dlouhé, při níž stojí přenosná *limnologická stanice* komitétu pro výzkum Čech.

Hostince: Záložna (6 pok.), Klouda (8 pok.), Lev (5 pok.), Kovárna (Fiala. 4 pok.). Pok. 1—2 K denně. Strava v hotelích a restauracích od 2 K denně výše. Do obory vydávají se vstupenky na lesním úřadě.

Výlety do okolí Poděbrad.

1. Polabiny. Půvabné partie | pice na pr. břehu, jednak vzdáleněji do lesů se zbytky staršího řeciště labského a četnými jezírky (pokud přístup do obory a bažantnic není omezen), poskytuje jednak pobřeží zátoky Sku- | pice na pr. břehu, jednak vzdálenější body směrem k Libici. Na levý břeh volíme cestu od kostelíka P. Marie do Kluku, odtud buď silnicí, nebo v l. za vsí vozovkou přes Bor do Osečku a do partií na

taré železité lázně u Matky Boží.

Hor. Labi za Osečkem k Předhradí a Přívozu (7 km). Z Osečku možno přívozem přejít i do partií mezi Labem a Starým Labem u Oseka a cestou podle St. Labe k S. dáti se do Libice a zpět. (16 až 18 km).

2. Bojiště Kolínské. Stejnou cestou jako při č. 1. přes Kluk a Pňov přímo dále do Nové Vsi (11 km). Výstup na Bedřichův kopec s pyramidou na pamět maršála Dauna (1757), odkudž přehlédnouti lze bojiště ke Křečhoři (k J.). Se-stoupíme v pr. do osady Klů, nyní Vítězovem přezvané a touto jdeme k východu, za ní pak při rozc. k J. na silnici pražsko-kolínskou k host. u Slunce, proti němuž na

výšině postaven nový vítězný pomník. Až k hostinci u Slunce pronikl Bedřich II. v den bitvy a s oken hostince obhlížel bojiště. Pomník pořizený spolkem pro uchování a zřizování pomníků na bojištích rakouských v podobě sarkofagu se sloupem urnu neso-ucín a ve výši 17 m rak. orlem korunovaným, pořizen z hořického pískovce dle návrhu prof. Wein-zettla a nese kovové reliefs: na sev. straně poprsí Marie Terezie z mědi tepané a řád Marie Terezie na pamět vítězství toho založený; na podélné straně sarkofagu útok prince z Ligny na nepřítele a na ostatních stranách reliefs Dau-na, Stahremberga, Lichtensteina

i Serbeiloma a druhy zbraní v bitvě 13. června 1757 zastoupených. Maršál Daun stál 17. června s 53.000 muži mezi Hradenínem a N. Vsí, Bedřich II. s 36.000 muži mezi Kourimi a Plaňany. 18. června strhla se bitva mezi Břežany, Chocenecemi, Křechoří a Radovesnicí. Rozhodný boj vybojován po 4. h odp. na návrší u Křechoře útokem prince de Ligny. Rak. vojsko ztratilo toho dne 360 důstojníků a 7700 mužů, Prusové 320 důstojníků a 13.400 mužů, 45 děl a 22 praporů. Bedřich ustoupil ku Praze, aby odtud vojsko své odvedl. Od pomníku silnici do Kolína $1\frac{1}{2}$ hod. Zpět do Poděbrad drahou. (Kolín viz v díle V. Okoli Prahy.) Za host. u Slunce po $\frac{1}{4}$ hod. odbočiti lze v pr. silnici přes Kamhájek $\frac{1}{4}$ hod. do Křechoře, na jejímž kraji spatřuje se kostel Božího Těla, stavba z r. 1848 se zděnými sediliemi ze 14. stol. Od kostelíku pěkný rozhled k Sadské, Lysé, Nymburku, Poděbradům, Kolínu a Labské Týnici, jež vroubí v dále vrcholy Středohoří, Ještěd, Kozákov a Krkonoše.

3. Oskobrh (Voškovrch), nejvyšší bod (285 m) celého okolí. Jdeme silnici hradeckou ku trati; před touto v pravo dvůr Sanspareil, proslavený pomologem, děkanem a vlastencem Matějem Rösslerem († 1829), jenž tu rozsáhlé ovocné školky založil. Za trati vede nás přímočará silnice

Rovinou polabskou vede nás žel. trať. podle malé bažantnice (v l.) a dvora Sanspareilu a vsi Chotánek (v pr.) do stanice

Libice, při prastaré slovanské osadě nad Cidlinou, jež je sídlem dvou farností. Katol. chrám stojí na bývalém starém sídlišti či hradišti, na němž četné popelové jámy byly prokopány. Mnoho starožitností z nich uloženo v museu Poděbradském, mnoho také v museu král. Českého, kde spatřuje se i model tohoto osídlení.

Libice bývala sídlem bchatýrského rodu lechů zlických, z nichž znám je z legendy svatováclavské Radslav i moudrý vládce Slavník; po němž celý rod dostal jméno; z něhož pochodil sv. Vojtěch, je-

k Odřepům, za nimiž překročíme Sánskou stoku a stoupáme po svahu Oskobrhu do Vlkova (7 km). Hned od kraje této nevelké novodobé osady v pravo několik min. již ve výš. 275 m spatřuje se hájovna »Kosteliček« ve zbytku býv. kostela sv. Petra a Pavla, jenž jako pozůstatek prastaré vsi Oskobrhů za Josefa II. (1789) byl zrušen. Toto místo (jen 10 m pod samým vrcholem) poskytuje daleký rozhled. Vrch sám je pamětihodným výstupkem vrstev křídových, v nichž se tu stavební kámen láme. V nejnižších polohách vystupují vrstvy teplické se škeblíčkovou *Terebratula semiglobosa*, vrehol pak tvoří význačné zvonivé opuky inoceramové vrstev březenských, v nichž vyskytují se i raci *Callianasa*, *Stenocheles*, šupiny ryb, drobné foraminifery a jiné. Východní a severovýchodní svahy jsou zalesněny a k vrchu samému víže se nejedna pověst lidová. Sem prý Libuše chodívala dřevěnou chodbou z hradu Libice, zde prý (jako v Blániku) dríme posvátné vojsko, jež potře Prusy mezi Cidlinou a Mlínou. Lesem k východu sestoupiti můžeme do Hermanovic a za $\frac{3}{4}$ hod. stihnouti stanici Libňoves, odkudž se po případě vrátíme drahou, jinak 10 km přes Opolánky, Opolany a Libici. — Ostatní výlety viz ve směru tratě, jakož i trati I. d. a II.

hož bratří zahynuli v obraně svého sídla úklady nepřátelských Vršovců nebo hledali útočiště v cizině, kde nejmladší Radim stal se i prvním arcipastýřem ve Hnězdě. Jen jeden z nich Soběbor vrací se ještě

jednou do vlasti pod prapory polskými, ale klesá v boji na hradním mostě pražském. Stotřináct let vládl tu pak Vršovec, s jehož pádem zanikla i sláva Libice. Jen jméno sv. Vojtěcha do roka jednou o pouť se tu ozývá hluchěji v četném shromáždění lidu.

Za stanicí nedaleko cukrovaru libického přechrčujeme Cidlínu, zde v četné bažiny rozběhlou, jež k regulaci jsou určeny a přímo k jihu podle rozlehlých bažantnic polabských (v pr.) stihneme za krátko důležitou stanicí

Osek (neprávem po německu vlastně zvanou Velký Osek), kde odbočuje trať ku Hradci Králové (viz trať II.). Nádr. rs. a několik hostinců v samém sousedství nádraží. V pr. blízké lesy na starém Labi, v l. písečné bory, jež později přecházejí v doubraviny. Vlečná trať do novodobého dvora Karolína ve středu rozsáhlých sadů. Vlídne partie poskytují následující tři směry do okolí:

1. Veltruby. Silnicí, jež Osekem vede k J. 3 $\frac{1}{2}$ km do pěkných partií lesních na Starém Labi u Veltrub, odtud podle Labe střídavě lesy a lučinami 7 km do Kolína (přímo silnicí 4 $\frac{1}{2}$ km).

2. Žehuň, dostižitelná ovšem snadno ze stanice Libňovsi, vzdálenější pěší partií poskytuje vzdálenou vycházku. Dáme se ze stanice Osecké v l. ku Praze a přechrčíme obě tratě do boru za stanicí a projdeme tímto k vých. za $\frac{1}{4}$ hod. i stihneme cestu vedoucí k J. k myslivně Bačovu. Odtud po dně bývalého rybníka Bačova, nyní v sady proměněného, přímočárně ke dvoru Karolínu a přímo dále stále stínem do Volárny, polem do Lhoty Jestřábí (6 $\frac{1}{2}$ km) a v stejném směru dále ještě 2 km do Němčic. Projdeme vsí k S. a v pr. lesem na Kroužku jdeme $\frac{1}{4}$ hod., při čemž v l. nám zůstane pěkně položená farní ves Ohaře. (Mohli bychom také jít přímo přes Ohaře a Chrčice, avšak půvabnější cesta je tuto vyznačená). Stihneme tak na silničku, vedoucí lesem podle hájovny 2 $\frac{1}{2}$ km do Domanovic; projdeme vsí okolo rybníka a stezníkem přímo

do lesa na Strání; projdeme tento průsekem za $\frac{1}{4}$ hod. a stihneme za ním vozovku přes Kozí Hůru (ze sev. svahu krásný rozhled) do Žehuně (16 $\frac{1}{2}$ km), kde si prohlédneme obrovský rybník a sádky a za $\frac{1}{2}$ hod. stihneme stanicí Libňoves.

3. Býchory-Ovčary Kolín. Stejně jako při č. 2. do Lhoty Jestřábí (6 $\frac{1}{2}$ km); vsí k vých. a pak v pr. k J. po ní cestou podle bažantnice do Býchor jimiž projdeme, abychom shlédli malebný zámeček, postavený proslulým hospodářem Horkým z Horkýsfeldu, jenž v této krajině svou vlastní soustavu hospodářskou ve skutek uvedl. Zámeček s velkostatkem je nyní majetkem a sídlem proslulého mistra houslí Kubelíka. Z Býchor vede nás k záp. silnici 2 km dlouhá přes výšinu Horku k Ovčarům otvírajíc nám velkolepou vyhlídku přes úvodí Cidlíny k Libici a Poděbradům, dále až k Sadecké a Lysé, na sever až k hradbám Středohoří a Krkonošů, na jihu ke Kolínu a Horám Kutným. Z Ovčar jsme za hodinu v Kolíně (16 km).

Z Oseka k J. v přímé čáře protíná trať železniční rovinu, v níž v l. malé lesíky zastírají nám pohled k Bačovu a Karolínu, v pr. se objevují Veltruby a Hradištko, pak v l. Sendražice a vzdálenější Ovčary a podle rozsáhlých závodů petrolejové rafinerie a kolínské továrny na kávové náhražky v Zálabí kolínském stihneme město

Kolín (17.000 obyv.), jež je zároveň konečnou stanicí okolí Pražského (viz díl V.).

Trat' I. c. Křinec. Král. Městec. Chlumec n. C.

Z Křince (str. 27.) lákají nás odbočnou tratí k východu zvláště lesy Dymokurské se svými malebnými rybníky. Z Křince sledujeme po 3 km tratí k Rožďalovicům (str. 27.), načež obracíme se k JV. přímo do stanice

Dymokury (1301 ob.) s pěkně položeným zámek. Osada připomíná se již r. 1249. Sev. od zámku spatřuje se kaple, vyst. r. 1723 hr. Marií z Montecuculi; zvonice je z r. 1760. V místě je cukrovar, pivovar, výroba dubových dužin a příprav pro bednáře. Pozoruhodností místní jsou

Lesy dymokurské na sever k Nou-
zovu se rozkládající, jež vzbuzují
podiv přírody i botanika.
Vyšší polohy jejich (Holy Vrch),
jež skládají se ze sypké opuky,
upomínají na některá stanoviště
Ces. Středohoří. Mnoho se ovšem
v kaleidoskopu květeny mění po-
stupem lesního hospodářství; jed-
nou stráně světlé, výslunné po-
růstají novým stinným lesem a pe-
strá dítka jejich květeny se vytrá-

cejí, aby se zas objevila tam, kde
dorstlý les se vykácí. Pěkná je
procházka silnicí kopidlanskou
k Nouzovu, ale půvabnější jsou
procházky stráněmi nad rybníkem
Pustým a Jakubským k Poušti,
lesními cestami od ryb. Pouště
k Vraždě nebo k ryb. Komárov-
skému, odkudž možno stále lesy
dále až k ryb. Bučickému za Roz-
ďalovicemi (str. 29).

Vděčná partie hlavně pro geologa a pro toho, kdo chce rozhlédnouti se okolní krajinou, aniž počítá na pohodlí les-
ního stínu, vede z Dymokur:

Přes Čihoves do stanice Lib-
ňovsl. Silnicí k J. necelé 1/2 hod.
do *Ciněvsí* s úhledným kostelem
sv. Václava z r. 1724—32 na místě,
kde stával ohrám z XV. stol., jež
po 108 let byl v rukou podobojích;
nový chrám chová zvon z r. 1595
s obrazem Rudolfa II., jako ma-
jitele Poděbrad, k nimž Ciněves
druhdý náležela, dále starobylý ta-
bernakul s malbami a zlatými ozdo-
bami, jež pochází z kaple Všech
Sv. v Praze. Oltární obraz sv.
Václava z r. 1723 je od neznámého
mistra. Zde působil lidumilný kněz
Jan Klein, jež v Oboře u Cho-
mutic zal. klášter s opatrovnou a

českou dívčí školou pokrač. Odtud
kráčíme stále k J. po okraji ne-
vysokého hřebene, jež vroubí ná-
horní vysočinu ku Král. Městci se
sklánějící, polní cestou přes Vele-
nice, Novohrad, Podmoky, Vrbici,
Opočnici do Hradčan s Bání, kde je
opustíme, abychom za 1/2 hod. stihli
stanici Libňoves (15 km). Hřeben
pohybující se ve výši 230—240 m
poskytuje stále vděčné vyhlídky
do kraje. Geolog tu může studo-
vati stále uložení vrstev březens-
kých a teplických, přítel lidu rád
kráčí úpravnými a zámožnými osa-
dami.

Trat' železniční vede nás podle malebných rybníků Pu-
stého a Jakubského (v l. do dalších partií lesů dymokur-
ských (v pr.), jež opouštíme u Vinic pod kopcem Štítarem
(236 m, v l.), abychom za krátko stihli ve volné poloze
stanici

Městec Králův při městě (2406 ob.), jež před Karlem IV. již městečkem bývalo, za husitských válek však vypáleno bylo a nehodami stíháno ještě v XVI. stol. Městcem Odraným se nazývalo. Sotva se zvednuvši, utrpělo zas švédskými vpády, takže tu jen 50 obyvatel zbylo; většinu památek minulosti zničily pak požáry r. 1680, 1746 a 1792. Tak i farní kostel sv. Markéty po mnohých pohromách po třetí obnoven počátkem min. stol. Vnitřek poutá obrazem Brandlovým. Ještě novější je synagoga z r. 1894. V posledních dobách vznikly výstavné školy, nová radnice; je tu cukrovar, továrna na hygienické a léčebné preparáty, parní mlýn v bývalé brusírně na korále, několik dobrých rs., hotel s příjemnou rs. v Radnici. Vděčná partie vede odtud k J. do

Žehuně silnicí k Dlouhopolsku (18 km) k stanici Žiželické. a dále k J. na Báně (v l. 267 m) a V oboře mnoho vzácné zvěře. Je-li serpentinou s pěkným rozhledem možno zjednat si přístup k leto-
na Žehuňský rybník do Žehuně hrádku (není-li vrchnost přítomna).
(8 km viz str. 53) a Libňovsi (9½ km) vyskytuje se odtud velkolepý pohled na ryb. Žehuňský se zrcadlí-
na Báně odbočiti v l. oborou až cími se v něm Chotějovicemi a
k mysl. a od této silnicí buď k S, s pozadím Želez. Hor.
do Vyklek (11 km) nebo do Pře-

Z Král. Městce vede nás trať rovinou, v níž dohlédáme až k výšinám Jičína a Krkonošům podle Běruniček do stanice

Běrunice mezi Běrunicemi (v pr.) a Velkými Výkleky (v l.). Jsme tu v krajině, kde bývalo mnohem více rybníků nežli jich dnes dohlédáme, také v krajině prastarých osad a sídel staré šlechty, již statky po bitvě bělohorské byly konfiskovány. U Žlibovického cukrovaru stihneme stanici.

Lovčice při stejnojmenné obci, obklopené lesy obory chlumecké (v pr.), velkého revíru Vlkovického (v l.) i lesy, jež se odtud táhnou až ku Chlumu n. C. a stanici Žiželické. Těmito posledními projíždíme do stanice

Chlumeck n. C. (viz trať II.)

Trať I. d. Poděbrady. Kr. Městec. Bydžov. Hořice. Dvůr Králové. Hronov.

Trať tato sleduje projekt železniční tratě, o němž není ještě jisto, zda se uskuteční. Spojuje napříč několik bodů ostatních hlavních tratí, zejména tratě I. c. III., IV. a VI. a až do území Hor Orlických (Hronov; viz díl XIV.) Proto en krátce se jí tu dotkne.

Projektovaná trať má býti vlastně prodloužením tratě, jež z Cerčan přes Rataje jde do Kolína a v Bečvarech přes Zásmuky odbočuje na Pečky, odkudž vésti má přes Poděbrady, Pátek (Sánskou stoku) a Podmoky (hřeben mezi Dymokury a Račany viz trať I. c) do *Městce Králova*. Odtud ubírá se přes nízký lesnatý hřeben mezi Slavosticemi a Chlumcem n. C. u Skochovic a stihne *N. Bydžov*. Odtud spojuje se tratí přes Ostroměř na Hořice, až teprve od Hořic porušiti má idyllický klid Mezihoří a přiblížiti se k Milétínu a pak přes Lanžov stihnouti Dvůr Králové. Jen v této části učiní nová trať turisticky přístupnějšími některé vzdálenější partie mezi Hořicemi a Dvorem Králové (viz trať IV. a VI. a). Rovněž ze Dvora Králové protínati má trať krajinu dosud méně přístupnou, v níž leží zříc. Hradiště a Červené Hory (viz trať VI. a díl XIV.) a spojití půvabnou končinou Červený Kostelec s Hronovem (viz díl XIV.)

Trať II. Osek. Chlumeck n. C. Hradec Králové. Týniště.

Opouštíme Osek směrem severním (ku Praze), ale obrátíme se ihned za stanicí k severovýchodu podle písečných borů (v l. Kanín a Opolany), které pozvolna se změnou půdních poměrů přecházejí v listnatý les na vrstvách křídových, mezi Sány (v pr.) a Opolánkami (v l. s pohledem na Osekobrh) překročujeme Cidlinu a za ní hned strouhu Sánskou a stihneme v krajině, kde již zřetelněji vystupují černavy bývalých blat, stanicí

Libňoves s cukrovarem proti (v l.) Hradčanům a Báním na svahu hřbetu Hradčanského, jež sleduje zrak náš směrem k Dymokurům, dohlédaje na něm ještě rozlehlou Opočnici a v dálí i Vrbici. Nedaleko Hradčan, spojených s novou obcí Báněmi, vidíme v klínu sadů

Dvůr Bán v místě, kde starodávna ohrada, později tvrz stávala, jež spustla za Baderských z Újezda ku konci XV. neb počátkem XVI. stol. Také v Libňovsi (po staru Libiněvsi), již tvoří vlastně jen dvůr s cukrovarem a stanicí, stávala tvrz ještě r. 1410, kdež také do poč. XVI. stol. bývala větší ves. Sní-
Nynější osadu tvoří novodobá ves Dobříce.

Kdo chce shlédnouti podrobněji: Bude z té příčiny rybník tento sloužiti za nádržku retenční. Cid-

novsi a dá se hned za stanicí silnicí v l. do *Žehuň*, velké vsi pod hlavní hrází tohoto rybníka, kde zřízeny panské sádky velkostatku. Rybník založený r. 1499 králem Vladislavem v rozloze 329 5 ha.

lovívá se zpravidla po dvou letech, v kterýž čas bývá jen v malém obvodu nad hrází napuštěn. Snížení jeho hladiny o 15 cm stačí, aby zabránilo se náhlým povodním.

lina pod ním i nad ním propadla hřeben Hradčanský, na němž pro- regulaci, s kterou se v nedaleké stírá se obora chlumecká s leto- době započne. hrádkem, vede nás cesta 2 km do

Po pravém břehu rybníka s pě- Chotějovic, odkudž ještě je 5 km ným pohledem přes hladinu na do Žiželice (viz níže).

Odvodňovanými blaty běrame se od Libňovsi stále ještě směrem SV. až ke dvoru Báni, kde obracíme se k JV. a V., majíce s levé strany výhled do obory Chlumecké, kde ne- zřídka i zvěř bývá viděti, s pr. strany, přes hladinu ryb. Zehuňského, pravidelně lyskami, kachnami a potápkami oživenou k Chotějovicům, jichž věž při kostelíku P. Marie v hladině rybníku malebně se zrcadlí. Kousek dále za ryb- níkem spatřujeme dvůr Korce, kde bývaly dvě vesnice, při jedné pak z nich tvrz vládyk Koreckých. Minuvše konec rybníka, spatřujeme zbraň s dlouhou uzavřenou lávkou a na jejím druhém konci osadu Zbraň, za kterou v lučinaté poloze Cidlina objeví se nám na chvíli Žiželice, jež zmizí nám za kopcem Planinou (250 m), pod níž stihneme v pěkné lesnaté poloze stanici

Žiželice nedaleko obce Přebýšova. Po svahu Planiny máme odtud do staničního místa 3 km.

Město (něco přes 2000 ob.) bylo hořel r. 1798. Nynější chová stří- zemědělskou vsí již v XI. stol., brnou těžkou monstrancí se zla- farní kostel sv. Prokopa uvádí se tými ozdobami a obraz malovaný ve XIV. stol., městem stala se ves dle sázavského obrazu sv. Pro- ve stol. XV. Původní chrám vy- kopa.

V místě je cukrovar, jinak neposkytuje jiného, nežli hi- storicky, v povodí Cidlina a četných rybníků i kraj- nářsky zajímavého okolí. Pěkná lesnatá partle vede přes

1. Hradištko do Labské Týnice (12 km). Od cukrovaru přes Louko- ves vede do Hradiška silnice (3½ km), kterouž možno si na- dejíti za sucha stezníkem podle Cidlina, jinak po ní cestou k ryb- níku Proudnic. Hradištko je hi- storicky zajímavé jako původní středisko panství Chlumeckého. Ves tato dosud se všech stran vo- dami Cidlina obklopená povstala pod hradem, jenž na vršíně mezi rameny Cidlina stával, když Žiže- lice přestaly býti jeho původním podhradím. V XIII. stol. dědil tento hrad Dětoch z Třebelovic; jenž odtud také ze Žiželice se psal a Žiželice mnohými výsadami nadal. Dědicem Dětochovým byl Petr z Rožmberka, za jehož následníka Oldřicha dobyli Žiželice i Hradištko Pražané nejspíš asi ve stejný čas, kdy padly Přiběnice (1420). Oldřich zatím Žiželice postoupil Zikmun- dovi. Až do r. 1597 vystřídala se tam řada proslulých rodů (Šlikové, Valdštejnové, slavný kancléř král. českého Albrecht z Kolovrat (1491), po nějaký čas i komora královská), po nichž věřitel komory královské, Zdeněk Lev z Rožmitálu ujal hrad již neobydlený (1517), avšak název panství Hradištkého držel se až do XVII. stol., ač již zatím s Chlum- cem bylo sloučeno. K JZ. samými lesy přes Videňsko Mýto stihneme Lhotu Uhlířskou a Krakovany, tyto již jen ¼ hod. od Labské Týnice.

2. Hradištko-Kladruby je rovněž pěkná vycházka lesnatou, druhdy i rybníčnou polohou. Z Hradiška (č. 1.) dáme se hned za vsí ze sil- nice labskotýnecké v l. k mysl. a od této lesním průsekem k J. za

ves Kundratice, od níž dále jdeme silnicí po kraji lesa a bývalého rybníka Rukvasu, na jehož půdě zřízena dostihová trať koní z hřebčince kladrubského. Mineme novodobé vsi z času již panů Kinských Vchynice a Tetov, za Tetovem jdeme pak k JV. lesní cestou k průseku, jenž $\frac{1}{2}$ km vede k jihu na druhou cestu, již opustíme krátce před myslivnou na kraji lesa a jdeme přímo k V. partii »na jeleňští« a pak k dvor. hřebčinci a do Kladrub, odkudž přes Labe máme 3 km ku stanici st. dr. (12 km). Tutéž partii poněkud jiným směrem možno spojit s návštěvou velkých ovocnářských školek v Pamětníku, dáme-li se z Hradištka podle Cidlíny luční cestou do Pamětníka (2 km), odtud pak jdeme $\frac{1}{4}$ km silnicí k vých. (směrem na Stít) až k hostinci, kde odbočuje cesta k J. vedoucí lesem Vohradou přes Kolesy (velká izdárna

Kinských) přímo do Kladrub a k jejich stanici (13 $\frac{1}{2}$ km).

3. Hradištko-Chlumec n. Cidl. Vlídná partie lučinatou polohou Cidlíny mezi četnými ovocnými sady. Jako při č. 1 do Hradištka, odtud dle č. 2. do Pamětníku (velké ovocnické školky); (kdo nechce do Pamětníku, může přímo do Levína), odtud silničkou do Levína a od křižovatky v pr. podle Olešnice a Olešnického revíru přes Vajsovnu a městskou střelnici do Chlumce n. C. (9 km). Pěkné výhledy s otevřených míst zpět na Kaňk a Železné Hory.

4. Z Přebýšova (od stanice Žiželické) lze podniknouti pěknou procházku lesem do Chlumce, dáme-li se za stanici podle kraje lesa k východu až k 3. průseku kterýž olešnickým lesním revírem vede na silnici k zámku Karl. Koruně a podle parku do Chlumce nad Cidl. (4 km).

Zámek Koruna Karlova v Chlumci nad Cidl.

Bujným listnatým lesem revíru Olešnického (v pr.) a novoveského (v l.) překročí žel. trať silnici poděbradskou, za níž spojuje se s tratí od Král. Městce a obloukem, v němž na pr. se nám objeví věže Karl. Koruny, stihne stanici

Chlumeck n. C. při velkém rybníku chlumeckém (v l.). Nádr. rs. Odbočná trať k Bydžovu a St. Pace i Městci Král. Město (4000 ob.) na okraji rozlehlé roviny královéhradecké, jemůž i s celou okolní krajinou panuje lesnatý pahorek se zámkem Karlovou Korunou, počíná se vyvinovati v rušné středisko průmyslové i obchodní. Rybolov, obchod zvěřinářský, sadařství (velké okres. školky, jež řídí známý pomolog V. Říha, rozsáhlé zámecké zahrady velkostatku obchodující se stromy ovocnými, ozdobnými i květinami a zeleninou), pěstování řepy, cukrovar, parostrojný pivovar a lihovar, průmysl strojnický, mechanické pletení zboží trikotového a výroba kamnářská, výroba orlojů (E. Kinšner) jsou hlavní odvětví výrobné činnosti.

Na počátku XVII. stol. byl tu ještě v místě dnešních zahrad panských, obývaný původní hrad, z něhož kromě nepatrných zbytků hradu a bažinaté části bývalého příkopu ničeho se nespátruje. Dle starých vyobrazení byl to však jeden z nejrozsáhlejších českých hradů. Není jisto, kdy tento hrad povstal, jistě ale ne dříve, nežli vlastní osídlení, kteréž dle jména svého bylo patrně na Chlumu, nespíše tam, kde dosud stojí kostel sv. Trojice a kde teprve v l. 1721 až 1723 postaven byl nynější zámek Koruna. Stará ta osada vymizela a založena (1235) v nížině nová s tvrzí, již v držení měl Zdislav z Chlumce, syn pana Divise z Divišova, jenž po založení hradu Sternberka po tomto se psal. Od rodu Sternberského přešel Chlumecký Stěpán z Opočna, který jej r. 1398 prodal Otovi z Berkova, za jehož syna Oty r. 1424 Boček z Poděbrad s Táborci Chlumce dobyl; Oto později s kališníky se srozměv, když Trosek pozbyl, tu své sídlo měl. Zdá se, že teprve za něho původní tvrz v hrad rozšířena. Od krále Jiřího dostali chlumečtí páni povolení ku stavbě rybníků, v kterémž oboru zejména Samuel z Hrádku a jeho následníci prosluli. Poslední ještě na tomto hradě býval majitel Vilém Kostka z Postupic, ale jeho následníci Pernštejnští (od r. 1521) tu již nesídlili. Případl pak hrad komoře král. a Rudolfem II. zastaven Janovi ze Vchynic, témuž, jenž na jedné straně vůči kališníkům své katolictví zapíral, jindy zas lid v památný den mistra Jana Husa ve chrámě chlumeckém kyji zbítí kázal a zle pak lidem na hradě svém byl oblehán. R. 1616 byl týž na hradě Kladském pro velezrádu uvězněn a zápis jeho na Chlumeck (u Kolína) zničen. Vězeň uprchl do Krakova a docílil toho, že mustavové Chlumeck až do dalšího sněmovního rozhodnutí navrátili; avšak Vchynický za jejich zády dobré srozměnění udržoval s císařskými, takže po bělohorské bitvě v držení panství zůstal a ještě mnohá jiná okolní příkoupil; jeho synovi Oktavianovi zapsány ty statky v desky zemské a r. 1676 týž povýšen za hraběte; při rodě jeho trvá panství to podnes. Město samo sdílelo částečné osudy hradu, částečně nezachovalo mnoho z vlastních svých pamětí, neboť r. 1795 požár vše zničil. Za války sedmileté byl Chlumeck po dvakrát hlavním stanem prus. gener. štábu, utrpěv v těch dobách i novými

požár v l. 1778, 1809 a 1818 škody do rybníku, odkudž vzalo se požer-
nezměrné. Za selského povstání kadlo »Pochodíš jako sedláci u
byli tu sedláci vojskem vehnáni Chlumce«.

V městě, jež v novější době získalo na výstavnosti, poutá
naši pozornost děk. *chrám sv. Vorskily*, založený Janem
z Pernštejna a vystavěný s příspěvkem obce r. 1440 pů-
vodně ve slohu gotickém; v nynější podobě přestavěn roku
1540 a r. 1798 s mnohými přístavky obnoven. Dosud nade
dveřmi nese znak perňštejnský (zubří hlavu s kruhem); za
doby zakladatelů nazýván byl kaplí perňštejnskou a býval
tu i hřbitov, z něhož na zevní zdi chrámové zachovala se
řada náhrobků ze XVI. a XVII. stol., mezi nimi také ná-
hrobky Berků z Dubé. Pod věží chrámovou mívali měšťané
svou zbrojírnu; nástropní malby v chrámě jsou od Kramo-
lína a dva dobré obrazy Spasitele a Františka Xav. připisují
se Škrétovi. Starší, vůbec nejstarší budovou města je však
chrám sv. Trojice při nyn. hřbitově, jenž pochází z XII.
stol. a chová také ještě zvon z r. 1293 na zvonici, která
však vystavěna až r. 1822. Tu poutá také pozornost kaple
s hrobkou rodiny Subatých. — *Zahrady panské* zasluhují
shlédnutí pro své bohatství ovocného stromoví i květin
i svou fíkovnu, kde v XVII. stol. i citrony a pomeranče se
zdarem pěstovány; zde ještě vypátrati lze zbytky starých
sklepů hradních. V bývalé kuchyňské zahradě hradní, kde
nyní ovocné školky jsou zřízeny, váli se torso mohutné
sochy neznámého původu, jež za sochu Jonášovu se pova-

»Jonáš« v bývalé hradní zahradě v Chlumci.

žuje. — *Loretánská kaple* jest jen upomínkou na původní Loretu, jež tu po vzoru jiných staveb toho druhu poč. 18. stol. s nádvořím a ambity postavena; ve středu nádvoří stála kaple P. Marie, kde od r. 1714 až do zrušení za Josefa II. konávali služby Boží tři kapucíni. Po zrušení tato kaple zbořena, ambity zazděny a v byty upraveny a postavena nová (nynější) kaple, do níž přenesen oltářík Černé P. Marie z Lorety původní. Podle hřbitova s kost. sv. Trojice vystoupíme na návrší s parkem kolem zámku *Koruny*, jenž postaven tu poč. XVIII. stol. a po návštěvě Karlem VI. v čas jeho korunovace, nazván byl Korunou Karlovou. Stavba činí vskutku z daleka dojem koruny na výšině pahorku, jenž je posledním výběžkem vysočiny od Slavostic sem se táhnoucí. Od střední kupolovité stavby rozvětvují se tři křídla v jednoduché renaissanci postavená. Ve velkém sále spatřují se některé podobizny předků Kinských. Proti zámku stojí malebná kaplička Zvěst. P. Marie. — Město samo se svými zahradami a okolními lesy je příjemné Ls. pro toho, kdo nevyhledává polohu hornatou; všechna návrší okolní poskytují daleký výhled na Krkonoše a k Horám Orlickým. Chlumec je také rodištěm V. Kl. Klicpery a uctil jeho památku pomníkem na náměstí.

Hostinče: V radnici, u beránka, zvláště hojně navštěvovaný u jelena, venku za městem zahr. hostinec Liverpool. Vstup do lesů na vstupenky, jež vydává lesní úřad. Letní byty i mimo město na Vajcovně, na střelnici, na úpatí návrší sv. Františka a j. Dotazy na městský úřad. Parní a vanové lázně, v létě koupele v řece a rybníce. Okolí má hojně dobrých silnic. Povozy po ruce za obvyklé ceny.

Výlety do okolí Chlumce n. C.

Příjemné vycházky do okolních lesů, zejména do obecního lesa (20 min.), na Přebýšov (40 min.), přímo dále přes Oujezd do Stradova, jímž projdeme k J., a lesem do Semína na kanále Opatovickém. Semínem k J. k Labi a přívozem u Zájezdu. Za řekou v l. do Přelouče (18 km). b) Dle č. 1. až do Kladrub, odtud do Semína a dále jako při a) (17½ km). c) Jako při č. 1. do blízké osady Kladrub, zde však v l. přes kopec s pěkným rozhledem ke dvoru Rtanovu a na silnici, kterou dojdeme přes Přepychy na Vápno; lesem Sušinou do Sopřce a k J. silnicí přes les do Přelouče (19 km). Cesta nejdelší a nejméně půvabná. Od kraje lesa a) Jako při č. 1. k hostinci u Štítu, za Sopřcí možno si odbočkou

1. **Kladrubský hřebčinec.** Od konce nám. v pr. k J. lukami do osady Kladrub a dále vozovkou do Lučic. Prímo dále k J. podle Cidlíny až k hostinci u Štítu a dále jako při č. 2. přes Kolesy na str. 55. (11½ km).

2. **Pamětník-Hradištko-Žiželice.** Zpětným směrem dle č. 3. na str. 55.

3. **Přelouč.** Partie lesnatou a rybnícnou krajinou několika směry: a) Jako při č. 1. k hostinci u Štítu,

v l. ze silnice k rybníku nadejti (s hráze v pr. k J.).

4. Vlkov. Delší partie pěknými lesy. Od sv. Trojice kolem Koruny v pr. a silničkou od Koruny přes trať; za touto v l. a obloukem v pr. k lesu na průsek, jímž vede cesta ku dvoru Lhotce; odbočíme krajem lesa v l. na 3. průsek, jenž přímočárně revírem Vlkovským vede do Vlkova (8 km). Zpět možno přes Slibovice (odtud ev. vlakem, k stanici 4 km) a Lovčice do Přebýšova a lesem okolo Koruny do Chlumce (11 km).

5. Luh. Mlikosrb. Horka. Podle Cidliny přes trať a za řekou silničkou do bažantnice v Luhu, kde myslivna stojí v místě, kde ještě dosud spatřuji se stopy kostela, při němž bývalý hřbitov proměněn v sad. Za Luhem přecházíme Bystřicí a v pr. podle ní za chvíli stihneme silnici (také možno jíti dále krajem lesa podle luk), vedoucí lesem do Mlikosrb, kde nalézá se při kostele z roku 1709 hrobka hrabat Kinských. Na pahorku, jenž býval obklopen třemi rybníky, stávala do XV. stol. tvrz, pův. sídlo Jana Šestáka z Přestavlk. Vděčno jíti dále silnicí asi 2 km směrem ke Lhotce Bydžovské; pod lesem, kde v l. odbočují dvě cesty, dáme se do lesa v l. a na vrchol Horky (262 m, 9 km), nejvyššího volného bodu v celém okolí, jenž poskytuje pěkný rozhled. Výlet možno snadno prodloužit přes Měník a Humburk do Nov. Bydžova (15 km).

6. Barchov. Nechanice. Bud jako při č. 5. na silnici k Mlikosrbům za Bystřicí, kamž možno dojíti nebo dojetí také silnicí k cukrovaru na Nové Město a od-

tud v l. přes trať na Písek. (Zde možno shlédnouti uměle nanesené tvrziště, sídlo Kunše z Písku (1386). Za Bystřicí v pr. podél Bystřice do Kosic krajinkou, již dosud Přestavlicko se říká; za Bystřicí v pr. spatřujeme lesík s myslivnou Přestavlký zvanou, kteráž je skrovným pozůstatkem stejnojmenné vsi, ve válce třicetiletě zničené. Z Kosic jdouce dále do Kosiček, vidíme v pr. dvůr Třesík s velkým rybníkem Třesickým, kde rovněž stávala velká ves. Na konci Kosiček rozvětňuje se silnice třemi směry; jdeme středem do Velkého nebo lépe Hrubého Barchova se zámek, jež r. 1737 postavil Křištof Voračický z Paňenic. Od zámku vede nás silnice k lesu (stále v pr. vysoká věž kostela v Babicích), na jehož kraji v pr. spatřuje se tvrziště s příkopem, rákosím porostlým, jemuž lid říká »Vlčí Hrad«. Je to místo tvrze, jež sluší pokládati za původiště vladýk Babických; také stará ves Babice v těch místech stávala, kdežto nynější víc v pravo se odchýlila. Přímá, ale málo stinná cesta vede dále přes Zvíkov do Nechanic, ze Zvíkova v l. po ní cestou (18 km), nebo oklikou silnice přes Zvíkov a Bohárnu (či Boharyni, 21 km). Kdo však chce užiti stínu lesního, dá se za sv. Františkem les. průsekem v l., po 1 km na konci průseku cestou v pr. 1 km k myslivně, od níž v l. (k S.) vede lesem vozovka do St. Nechanic a odtud v pr. do Nechanic (18 km).

Další výlety viz ve směru hlavní tratě k Hradci Král. a ve směru trati III. k Bydžovu.

Téměř přímočárně vede nás žel. trať k východu podle cukrovaru mezi Pískem (v l.) a Nov. Městem (v pr.) k Staré Vodě (v pr. se starým tvrzištěm, kde se na parkánech říká) dále do roviny, v nichž v l. dohlédáme četné rybníky zejména rozlehlý ryb. Třesický, kde mineme zastávku

Káranice. Za touto v l. vystupují na obzoru v l. lesy u Nechanic, před nimiž kreslí se daleko široko dominující věž kostela v Babicích, kdežto na pr. pozvolna se zvedá nevy-

soký lesnatý hřeben Řídel, táhnoucí se k Dobřenicům u stanice

Dobřenice—**Syrovátka** před kterouž ještě minuli jsme v l. u tratě Obědovice a dále od tratě ležící rozlehlé Kratonohy. Nejblíže k stanici v pr. leží *Syrovátka s cukrovarem* a kousek dále (nadházkou poľní cestou od záp. konce stanice jen 12 min.) vzdálené *Dobřenice* s úhledným zámečkem, parkem a far. chrámem s kostnicí, v jejíž zdi spatřují se náhrobky pánů Dobřenských z Dobřenic. Stanice Dobřenická je dosud pošt. východiskem pro Nechanice.

1. **Kratonohy** (podle trati v pr. směrem k Chlumci na silnici Nechanickou, však hned za tratí vozovkou v l.), kde zajímá kostelík, původně gothický, barokně přestavěný, s bizarrní výpravou; hlavní oltář z roku 1710 od p. Michny z Vacínova je jeskyně se sochou sv. Jakuba Většího, nad jejímž obloukem velký pelikán peří si drásá pro mláďata; pěkné je na něm antependium (Ježíš volá k sobě sv. Petra na lodičce); bizarrnější ještě je nevkusná kazatelna v podobě velryby (Jonášovy), z jejíž tlamy kněz káže. Za shlednutí stojí cínová křtitelnice z r. 1604. Uprostřed kostela zapuštěna deska, kryjící vstup do hrobky pánů Dobřenských. V Kratonohách žil a roku 1745 zemřel šafář Jiří Volný jehož lidové písně r. 1822 vydal Hanka. Kdo seznati chce kraj mezi Dobřenicemi a Přeloučí i Pardubicemi, starou rybníčnou komoru Pernštejnů, v níž ovšem mnoho rybníků dávno již bylo vysušeno. tomu nabízejí se následující 3 směry pro vděčný turistický pochod:

2. **Dobřenice**—**Přelouč**, z velké části lesnatými partlemi. Z Dobřenic k J. přes les do Prav a přímo dále přes Velké Kasalice do Bělé. Odtud přes les do Habřiny Vlčí, za níž brzy opět stihneme do lesa, kde však silnici opustíme, prvním průsekem v pr., dáme se však z tohoto ihned zase průsekem v l. až z lesa ven na stezku k Vejrovskému mlýnu na stoce Opatovické; odtud dále zase silnici až do Přelouče (16 km).

3. **Bohdaneč**—**Pardubice**. Nejkratsí cesta silnicí přes Syrovátku, Osíček a Kvičín 11 km do Bohdaneč. Půvabněji jde se jako při č. 2. přes Kasalice do Bělé, kdež dáme se přes Bukovku do Bohdaneč (13 km). Lázně, rybníčné hospod. velkostatku. Odtud spojení automobilové 9 km do Pardubic.

4. **Stěblová** (stanice na trati Hradec Král. — Pardubice). Přes Syrovátku do Osic, jejichž kostelík poskytuje pěkný rozhled na jednotvárnou, bezlesnou, ale úrodnou krajinu přes Plch a Staré Žďánice do Stěblové (10 km).

5. **Libčany**—**Hrádek**—**Nechanice**. Pošta jede k S. silnicí podle táhlé vsi Roudnice přes Bohárnu krajinou dosti jednotvárnou do Nechanic (10 km). Turista jdoucí pěšky zajde si vděčnější partii přes Libčany a Hrádek (12 km). Od stanice v l. a při rozc. přes trať v l., za tratí při rozc. v pr. na východní konec vsi Roudnice (v pr. Lhota pod Libčany) a přímo dále do Libčan (5 km až ke kostelu), jež z daleka malebně nám kynou s lesnatého návrší, jež ohraničuje bojiště sádovské. Kromě novodobého zámečku, jenž z selského povstání r. 1775 byl vyplněn, vábí nás tu zvlášť starý farní kostelík Nanebevz. P. Marie, v němž spatřuje se neznámým umělcem, patrně ze školy Braunovy, provedený epitaf hrabat Jana a Petra Straky z Nedabylic a Libčan, z nichž Petr odkázal Libčany a ostatní statky své na zřízení šlech-

Červený Hrádek u Nechanic. (Dle Sedláčkových »Hradů a zámků.«)

tické akademie, jež teprve v nedávných dobách stala se v Praze skutkem. Kostelík pův. romanský několikrát byl přestavěn; na got. přestavbu upomíná záp. portálek a strmá, sedlová střecha, kdežto pův. románský portál je na jižní straně, loď upravena renaissančně a presbyteř barokně. Chloubou kostelíka je hlavní oltář, v jehož podstavci vytesán je v reliéfu Abraham syna obětující, hlavně svou mohutnou tumbou, kolem níž se skupeno je pískovcové sousoší jedenácti apoštolů, užaslý nad nebevzetím P. Marie. Je to umělecká práce buď Mat. Brauna nebo některého jeho žáka; socha P. Marie, která sousoší doplňovala, nahrazena je neuměleckým obrazem v malované architektuře. I jinak je tu ještě řada památek, tak barokní cínová křtitelnice z r. 1831, dřevěná kazatelna z XVIII. stol.,

obraz sv. Rodiny od neznámého mistra z r. 1746 (na jižním bočním oltáři), monstrance měděná pozlacená ze XVII. stol. a konečně ve dlažbě některé, málo již znatelné náhrobní kameny, připomínající Nejedlé z Vysoké. Barokní kostelnice chová dřevěnou sochu sv. Františka z XVIII. století (dosti správné modelace), jež pochází ze zámku v Dol. Přímu. Než opustíme Libčany, rozhlédneme se od kostelíka širým krajem ke Chlumu nad C. a Bydžovu, jenž do dalekých obzorů před námi se kreslí. Od kostelíka dáme se hradeckou silnicí k Bydžovu, avšak hned za vsí odbočíme v pr. do lesa a tímto k S. dojdeme do Radikovic, projdeme těmito k S. na silnici vedoucí do Hrádku ($8\frac{1}{2}$ km), $\frac{1}{4}$ hod. jen vzdáleného, vsí, v níž zachováno je (v č. 15.) valy obklopené tvrziště vladyk z Hrádku a poutá

kostelík sv. Jiří, postavený r. 1690 na místě prastarého kostelíka dřevěného; ne tak stavba, jako vkusná, pozdně renaissanční výprava oltářů a kazatelny (na hlavním oltáři Scheiwlův obraz sv. Jiří z r. 1882) zasluhuji povšimnutí. Větší ještě požitek očekává nás v nedalekém zámku — *Červeném Hrádku* hr. Harracha s museem rodinným. Rozlehlá, červeně natřená stavba, r. 1841—54 v angl. gotice postavená dle plánů lond. architekta Lamba, malebně se vypíná v lesnatém parku. Uměleckou sochařsk. výzdobu zejména v kapli pořídili Jos. Kranner a Jos. Max. Vnitřní zařízení zámku pochází z mnohých jiných hradů a zámků, na př. vykládané portály k pokojům hraběnciným pocházejí z *Eschelbergu* z r. 1572, jeden pokoj s celým zařízením je ze zámku *Mühigrabu* a je dílem Fr. Fischera z *Mitburgeru* ze Štýru r. 1573, čtyři pokoje t. zv. *císařské* vypraveny jsou z nábytku po Leopoldovi I., stůl ve velk. sále s deskou z lithografické vápence nese znaky býv. majitelů rodiny Pappenheimů, stůl ořechový v saloně s honosně vykládanou deskou a reliefy čtyř postav s průpovídkami, sloužil prý Lutherovi na Wartburgu, stůl v arkýři pracovny, mající podobu saní o čtyřech nohách, pochází z *Robenštejnu* na Moravě (XVI. století); norimberské práce jsou skříně ze XVI. stol. s řezbami *Narození a Křtu Kristova* a znaků sv. Kateřiny a sv. Hedviky. Z *Mühigrabu* pochází také umývadlo ze solnohradského mramoru (1570). Nejvyšší starobylé je diptychon ze slonové kosti, jehož některé řezby pocházejí až z VIII. (sv. Ondřej, sv. Filip) a XII. stol. (sceny ze života Ježíšova). V ranném románském slohu je pracována kropenka z istrijského mramoru, pocházející z ostrova *Torcella*. Z XV. století pochází pontifikální kříž italské práce v kapli, jejíž kadielnice je středověké práce byzantské, a antependium na hl. oltáři ze XVI. století; z XV. stol. pocházejí dva obrazy něm. práce na dřevě malované, věčná lampa z chrámu sv. Marka v Benátkách; bohatá je sbírka majolik, křišťálů a skel a prací kovových. Ve velkém sále dobře malované podobizny (v živ. vel.) předků rodiny Harrachovské s celou řadou jiných, k nimž druží se ještě další sbírka obrazů, zbraní i vzácnosti většinou původu cizího. Podle obory (v levo) vyjdeme za krátko již do okolí nechanického a za $\frac{3}{4}$ hod. jsme v Nechanicích, městě, jež se svým okolím do širého světa vysílá mnoho kočujících hudebníků, často již v dětském věku cizími expropiátory ztrocených.

* 6. Bojiště sádovské. Návštěvu možno spojit s výletem č. 5 a buď již z Libčan dáti se přímo od kost. k S. lesem na Těchlovice a odtud přímo k S. lesem na Horní Přím ($9\frac{1}{2}$ km) anebo dojiti až na Cerv. Hrádek, vrátiti se odtud do Hrádku a přes Nový Přím jíti do Dolního a na Probluz (14 km). Další sleduj níže od Hradce Králové.

Za stanicí Dobřenickou kynou nám z dálky malebně na zeleném svahu položené Libčany (v l.), mineme pak dlouhou ves Lhotu pod Libčany (v l.) a malou osadu Hubenice (v pr.), abychom stihli stanici

Praskačka—Urbanice (v l. *Urbanice*, v pr. *Praskačka*). Za jasna dohlédáme rovínou v pr. Kunětickou Horu, mineme v l. *Vlčkovice* a *Plačice* a konečně v l. i rozlehlé *Kukleny*, při nichž leží stanice

Hradec Králové, město druhdy pevnostní nad ústím Orlice do Labe, čítající 10600 ob. bez předměstských obcí, až těsně k městu přiléhajících; sídlo okr. hejtm. a biskupství

a velitelství pěší brigády č. 20, kromě velitelství několika praporů a pluků. Je tu vyšší reálka i gymnasium, paedagogium mužské se cvičnou školou chlapeckou, městské dívčí lyceum, státní odb. škola pro umělé zámečnictví, diecesní a biskupský i Lutherův seminář evangelický, biskupský ústav theologický, kromě škol měšť. a pokrač., také dva ústavy hudební a j.. Z peněžních ústavů dlužno vytknouti městskou spořitelnu, záložnu, Hosp. záložnu, Zál. úvěrní ústav, obec. zastavárnu, filiálka rak. uh. banky. Ze závodů průmyslových vynikají hlavně továrny na hudební nástroje a piana (proslulá firma V. F. Červený, Petrof v Nov. Hradci Král.) cukrovar, měšť. pivovar a j.

Z nádraží přicházíme nejprve do Pražského Předměstí, samostatné obce, v níž hned u nádraží je několik menších hotelů (Holub, Austria) Cestou v pr. býv. host. »u města Prahy« kde Benedek se svým štábem ze dne 2. na 3. července nocoval.

Do města možno použiti omnibusů z hotelů (za osobu 40 h, za zavazadlo mimo ruční kufřík nebo brašnu 20 h, nebo povozů. rovněž 40 h za osobu, za povoz zvláště zjednaný. jednokoňový 1-20 K, párový 2 K, v noci 3 a 2 K.

Město samo rozloženo bylo původně jen na návrší, jež ode dávna bylo již hradištěm opevněným kmene Charvatů, chráněným Labem a Orlicí i krajínou močálovitou proti útokům nepřátelským. Později po vyhubení Slavníkovců stal se Hradec sídlem župním i byl tu také malý župní hrad, asi v místech nynějšího bisk. semináře a kost. sv. Jana. Za Otakara I. roku 1225 stal se hrad s podhradím svým opevněným městem a v hradě často přebývaly osoby knížecí, zejména Eliška vdova po Václavu II. a Rudolfovi I. zvolila jej za vdovské své sídlo, odkudž Hradec dostal příjmi Králové. Také Karel IV. dal Hradec zapsati za věno své manželce Alžbětě, která odvoděvši zde sídlila až do své smrti r. 1393. Posléz byl Hradec i věnným městem královny Žofie, manželky Václava IV. První bouře stihly město za časů husitských. Husité, vedeni knězem Ambrožem, pobořili kláštery Františkánský a Dominikánský, a když kněz Ambrož z města byl vypo-

vězen, sebrali se na Hoře Kunětické a jím vedeni dobyli města, kdež je pak marně Zikmund vojenským svým obléhal. R. 1423 otevřeli Hradečtí brány města Janu Žižkovi, brzy potom pobořili i hrad královen českých. V kostele sv. Ducha byl také Žižka pochován a pak teprve do Čáslavě převezen, Hradečtí však věrně dále stáli proti Zikmundovi do r. 1437, kdy s ním uzavřeno narovnání. Místo kněze Ambrože při kostele sv. Ducha zaujal na některý čas mistr Jan Rokycana. Husitskými válkami provedena i očista města od Němců, a totu za Jiřího Poděbrada i Vladislava těšilo se novému rozkvětu. Ještě r. 1482 a 1504 konány tu sjezdy pro ochranu víry pod obojí, teprve r. 1516 první sjezd stavů katolických, stěžující si do zkracování při obsazování zemských úřadů na prospěch podobojích. Hradec, jenž za dob těch vzrostl na druhé největší město v zemi, utrpěl značně za odboje proti Ferdinandovi I., ačkoli část konfiskovaného jmění byla mu vrácena, mnoho obětí st

vyžádaly války turecké, neméně i protireformace po bitvě bělohorské, prováděná minority a jesuity (1622—1636), kteří tu seminář a gymnasium zřídili, a konečně i válka třicetiletá, po které ze 781 domů domů doby Vladislavské zbylo jen 200 domů obydlených s počtem obyvatelstva o 70 proc. nižším. R. 1653 zřízeno tu biskupství. Nemálo trpěl Hradec i za válek o dědictví rakouské a za války sedmileté. Roku 1789 dokončena stavba pevnosti, započatá r. 1763 nákladem 90 mil. zlatých. Hradec se vřel hradbami, trpěl na svém vývoji do r. 1848 i obmezením samosprávy. R. 1866 stala se pevnost táborem vojenským a celé okolí její zpusťeno, ale bezúčelně. Prusové si pevnosti drazé vybudované nevšimli a rozhodná bitva strhla se u Sádové. Teprve však roku 1893 podařilo se obci s obětí 2,002.804 K zbaviti se hradeb pevnostních, takže teprve málo let tomu, co může se město zase volně rozvíjeti, učinivši za tu dobu rychlý pokrok; na bývalých fortifikacích vzniklo nové, výstavné město, jež šíří se dále do roviny řadou nákladných, až vznosných budov; je tu nyní obecní plynárna, dobře zřízený vodovod, divadlo, tělocvična Sokola, nové budovy ústavu učitelského, Boromea, Rudolfiny, nemocnice, real. škol. ob. škol atd.

Památnosti města. Pražským předměstím podle měst. sadů (letní rs. v býv. střelnici), lípovým stromořadím r. 1869 vysazeném přicházíme do nových ulic na pr. břehu labském, nyní regulovaném; před mostem v pravo *učitelský ústav* a obchodní školy. Za mostem stávala do roku 1874 pěkná renaiss. brána městská; na sbořených fortifikacích vypínají se tu nové ulice; podle moderního hotelu »Mercuru« přicházíme k okres. domu s neméně komfortně zřízeným Grand-hotelem, za nímž nedaleko vypíná se dům kleru »Adalbertinum«, rovněž s hotelem. Krátkou ulicí Zieglerovou, v níž pamětní deska připomíná buditele *J. L. Zieglera* (nar. 1782; v pr. v ul. Dlouhé »Beseda« v domě obecním) přes malé prostranství přicházíme na Velké nám., jehož záp. stranu korunuje *kostel sv. Ducha*, a před ním *bývalá radnice* a nedaleko ní *Bílá věž s kaplí sv. Klimenta*, levá strana věnčena je loubím, po pravé (jižní) straně spatřujeme *kostel Nanebevz. P. Marie*, vojenským bohoslužbám sloužící. Nejpamátnější stavba *kostel sv. Ducha* je budova gothická, postavená (1303—1330) král. Alžbětou na paměť její korunovace, opravená pak po požáru r. 1484 Matyášem Rejskem, v nejnovější době pak znovu úhledně renovovaná dle plánů arch. Schmoranze (1854 až 1874, v l. 1901—1907 dokončena oprava věží). Velebná klenba gotická i kněžiště neobyčejně dlouhé činí imposantní dojem; vzácnou jeho ozdobou je kruchta, v šířce tří lodí se prostírající s krásnou klenbou ve středním poli. Oltáře jsou nové gotické, (také lavice v presbyterii), vše dle starých vzorů budované, tak zejména hl. oltář dle obrazu v hradeckém kancionálu z r. 1585—1604, jeho obrazy sv. Václava a Vojtěcha jsou díla Fr. Kryšpína, sv. Jan Nep. a Karel Bor.

Chrám sv. Ducha, Bílá Věž a Stará radnice na náměstí
v Hradci Králové.

dílo Ant. Friehla. Jediný zbytek starých oltářů spatřujeme na oltáři uprostřed jižní bočné lodi, je to *tabulový obraz s křídly* z r. 1494. V severní boční lodi spatřuje se *obraz sv. Antonína* od P. Brandla. Pův. got. *sanktuarium* Švédy rozbité a při opravě Schmoranzově nalezené, dle starého svého vzoru bylo znovuzřízeno. Krásnou památkou českého umění z konce XVI. stol. je Rejskovo *pastoforium* v presbyterii (vedle vchodu do kapit. sakristie). Starobylá cínová křtitelnice z r. 1406 je válečná kořisť Hradeckých z kláštera

Podlažického. Také chrámový poklad vykazuje mnoho pozoruhodného. Pod dlažbou chrámovou jsou tři hrobky, v nichž pohřbeni jsou četní biskupové, kanovníci a členové patri-cijských rodin hradeckých. Kolem chrámu býval hřbitov, z něhož zachovala se jen část náhrobních kamenů, mezi opěrnými pilíři zazděných; některé jsou upomínkou až ze stol. XVI. Padlým pěšího pluku hradeckého zřízen tu got. pomník pískovcový odb. školou sochařskou v Hořicích dle návrhu vrch. stav. rady šl. Schmidta. Není-li chrám otevřen, možno se hlásiti u kostelníka v čís. 166, jenž také ochotně otevře (zpropitné) protější *kapli sv. Klimenta*, kteráž jest nejstarším kostelem hradeckým, byvši postavena již v době zavedení křesťanství do Čech. Přestala býti farním chrámem po vystavění kostela sv. Ducha a pův. stavba nepochybně r. 1339 vyhořela a pak znovu z cihel v got. slohu vystavěna; nazývána byla také »Českou kaplí«, protože před husitskými válkami konaly se v ní služby Boží pro Čechy, v chrámu sv. Ducha pak pro Němce. V XVI. století byla skladištěm soli. Roku 1574 přistavěla k ní obec *Bílou Věž* stavby renaissanční (skvostný rozhled, přihláška u hlásného) zbořivši jihozáp. její roh, takže Bílou Věží do kaple se vchází; r. 1864 upravena kaple v slohu barokním a původnímu účelu svému vrácena, zbytek původní stavby z r. 1309, přiléhá k východní straně Bílé Věže; vnitřek s lucernou nad báňovitě sklenutou kopulí činí ladný dojem a chová polychromovanou dřevořezbu Piety, slušné práce z XVIII. stol. Na Bílé Věži zavěšen je největší hradecký zvon *Augustin* a mohutný cimbál hodinový, vážící 19 centů.

Kostel Nanebevzetí P. Marie (je-li zavřeno, otevře kostelník v čís. 22.), na jižní straně náměstí, býv. chrám koleje jezuitské, vyst. v l. 1654—66 vlašským mistrem Luragem, r. 1760 ruskými kozáky vyloupen, vyhořel a r. 1765 znovuzřízen. Bohatě architektonicky rozčleněný vnitřek, budící příznivý dojem celkový i hlavní oltář, oddělený od lodi mříží výborné kované práce, nese obraz Nanebevz. P. Marie od S. J. Kramolína a Křišt. Noldöngra z r. 1765; poboční mramorové oltáře z r. 1762 zdobený malbami a sochami menší ceny umělecké, jen oltář na evang. straně chová výborné dílo Brandlovo »glorifikace sv. Ignáce z L.«, od téhož mistra je obraz sv. Jana Nep. v poslední kapli severní. Pěkné barokní dílo je mramorová kazatelna s pěknými pozlacenými sochami víry, naděje a lásky. V bývalé koleji jezuitské je umístěna část městského musea.

1. Chrán sv. Duha.
2. Biskupská rezidence.
3. Byvalý obor Bratří Čerých a vedlejšího řádů a křesťanských.
4. Byvalý řád jezuitů.
5. Chrán Nanebev. P. Marie.
6. Vyšší reálné školy.
7. Okrslí nemocnice.

8. Kaple sv. Klimenta s Břez. Váň.
9. Stará radnice.
10. Alžbětištní (Hrad).
11. Kaple sv. Jana.
12. Prádelna.
13. Ochrán Sv. Václava.
14. Převor.
15. Pijnáre.
16. Boromum.

17. Radnice nové (s křesťanskými).
18. Obec radice.
19. Klatr.
20. Klatr.
21. Nová radice s křesťanskými.
22. Rodný dům Boky.
23. Rodný dům Boky.
24. Rodný dům Boky.
25. Rodný dům Boky.
26. Rodný dům Boky.
27. Rodný dům Boky.
28. Rodný dům Boky.
29. Rodný dům Boky.
30. Rodný dům Boky.
31. Rodný dům Boky.
32. Rodný dům Boky.
33. Rodný dům Boky.
34. Rodný dům Boky.
35. Rodný dům Boky.
36. Rodný dům Boky.
37. Rodný dům Boky.
38. Rodný dům Boky.
39. Rodný dům Boky.
40. Rodný dům Boky.
41. Rodný dům Boky.
42. Rodný dům Boky.
43. Rodný dům Boky.
44. Rodný dům Boky.
45. Rodný dům Boky.
46. Rodný dům Boky.
47. Rodný dům Boky.
48. Rodný dům Boky.
49. Rodný dům Boky.
50. Rodný dům Boky.
51. Rodný dům Boky.
52. Rodný dům Boky.
53. Rodný dům Boky.
54. Rodný dům Boky.
55. Rodný dům Boky.
56. Rodný dům Boky.
57. Rodný dům Boky.
58. Rodný dům Boky.
59. Rodný dům Boky.
60. Rodný dům Boky.
61. Rodný dům Boky.
62. Rodný dům Boky.
63. Rodný dům Boky.
64. Rodný dům Boky.
65. Rodný dům Boky.
66. Rodný dům Boky.
67. Rodný dům Boky.
68. Rodný dům Boky.
69. Rodný dům Boky.
70. Rodný dům Boky.
71. Rodný dům Boky.
72. Rodný dům Boky.
73. Rodný dům Boky.
74. Rodný dům Boky.
75. Rodný dům Boky.
76. Rodný dům Boky.
77. Rodný dům Boky.
78. Rodný dům Boky.
79. Rodný dům Boky.
80. Rodný dům Boky.
81. Rodný dům Boky.
82. Rodný dům Boky.
83. Rodný dům Boky.
84. Rodný dům Boky.
85. Rodný dům Boky.
86. Rodný dům Boky.
87. Rodný dům Boky.
88. Rodný dům Boky.
89. Rodný dům Boky.
90. Rodný dům Boky.
91. Rodný dům Boky.
92. Rodný dům Boky.
93. Rodný dům Boky.
94. Rodný dům Boky.
95. Rodný dům Boky.
96. Rodný dům Boky.
97. Rodný dům Boky.
98. Rodný dům Boky.
99. Rodný dům Boky.
100. Rodný dům Boky.

Před kolejí *sloup Marianský* z r. 1717. Nedaleko koleje stojí i palácová stavba *biskupské residence* a průchodní dům do ulice Komenského je bývalá *sborovna Českých Bratří*. Nedaleko koleje deskou označen rodný dům slavného lékaře dr. Karla Rokytanského. Přechodem na druhou stranu náměstí, kde za pozornost stojí některé starší domy s podloubími (pěkný portál má č. 86), dostaneme se úzkou ulicí na prostranství, kde v místě bývalého hradu při biskupském alumnátě spatřuje se barokní *kostel sv. Jana Nep.* (otevře vrátný semináře); zal. tu r. 1710 a dostavěný r. 1721, vnitřní renesanční výprava, pořízená nově benediktiny emauzskými, sama o sobě pěkná, nesouhlasí s barokní stavbou. Nedaleko je také dívčí lyceum a v přízemí budovy prozatímne umístěna druhá část musea histor. a přírod. (příhláška u školníka), jež za nedlouho vhodnější místo najde v nové budově *musea pro východní Čechy*. Z přírodnických památek zajímá tu zvláště nález *mamuta*, v nedalekých Svob. Dvorech učiněný, z historických *pás králové Elišky* (choti Karla IV.), lžice dle podání z majetku téže královny pocházející, již se připisují tobolky tu uložené; vzácnou památkou je ciborium, jehož se užívalo při přijímání pod obojí, lžičky k podávání pod obojí, přesýpací hodiny z r. 1573, vzácné kancionály literátského kůru z XV. stol., gradualy ze XVI. stol. a p. *Průmyslové museum* prozatímne umístěné při odborné škole zámečnické v ulici Komenského chová velkou řadu výborných vzorů moderní práce i četné památky historicko - archaeologické. Na Malém náměstí nalézají se *nová radnice*, k níž přiléhá tělocvična. S náměstím souvisí »Kavčí trh«, kde je chlapecký seminář evangelický. Naproti na Malém náměstí označen pamětní deskou dům, kde žil V. K. Klicpera. V Dlouhé ulici, jež vede z Mal. nám., nalézají se Klicperovo divadlo. Za shlédnutí stojí také nově regulované Labe.

Hotely: V nově vystavěné části města: *Grānd-Hotel* (v okr. domě) s rs. a kavárnou a 50 pokoji, ústř. topení, omnib., *Merkur* (30 pok., omnib.), *Albertinum*, ve starém městě na Velkém nám. Černý kůň, Zlatý beránek, také u Modré hvězdy a v Besedě lze noclehovati. Stud. noclehárna v budově obch. akademie (dozor. měst. pol. komisař), dále proti pivovaru v bývalých hradbách volně přístupný vojenský sad.

Výlety do okolí Hradce Králové.

Povozy v hotelích i na stanovištích. Jízdní řád je povinen každý míti a předložit. (Jízdy k nádraží viz str. 63.) Za jízdy v městě platí se za hodinu 2 K fiakrovi a 1-20 K drožce, do Kuklen, Svob. Dvorů, Předměřic, N. Hradce (nebo z těchto míst do Hradce), nezdrží-li se povoz na místě déle

nežli $\frac{1}{2}$ hod. fiakrovi 4, drožce 3 K, za každou další $\frac{1}{2}$ hod. K 1⁵⁰; jednoduchá jízda do těchto míst nebo z nich fiakrovi 3, drožce 2 K. Celodenní jízdy do vzdál. 15 km fiakrovi 10, drožce 6 K, do vzdál. 22⁵ km 12 a 7 K (stáj a zpropitné 1 K, podomka platí cestující). Polodenní jízdy o třetinu levnější. Vicedenní jízdy dle úmluvy, při čemž počítá se na den 30 km. Pošt. spoj. přes Kukleny a Stěžery do Nechanic (20 km 1⁸⁰ K) a do Černilova (12 km 80 h).

1. Nový Hradec Králové a Záměček. Z města k J. přes Orlici. Za mostem v pr. nadchází (po provedení vodních regulací půjde tudy přímo silnicí) do Střebše (dobrý host.). Vsi k J. na silnici pardubickou, touto 5 min. a v l. vzhůru na *Kopeček sv. Jana* či *Záměček* ($\frac{3}{4}$ hodiny lesem) s malou osadou a kostelíkem dřevěným, kde druhdy říkalo se »na vinici«, od stol. XV. »na Konstanci«. Kostelík založil tu r. 1530 na památku mistra Jana Husi, Jeronyma a jiných věrných Cechů měšťan královéhradecký Lukáš Hostovský z Hostovic. Po bitvě běloh. posvěcen kostel sv. Janu Křtiteli a od základů přestavěn r. 1675. Dřevěné loubí, kteréž tu dávno asi bývalo, znovuzřízeno r. 1896. Jinak má kostel chudičkou barokní výpravu; dobrá je pískovcová socha spoutaného Krista z r. 1715. Zvláště na hřbitově stojí dřevěná zvonice se zvony z l. 1505, 1583 (nápisy »Jana« a »Husa« vytlučeny r. 1845) a 1808. Vlastní záměček jest jednoduchá stavba z r. 1719. Pěkná vyhl. na Hradec a celé okolí. K vých. $\frac{1}{4}$ hod. leží *Nový Hradec (Králové)*, villegiatura Hradečanů vzdálenějších výletníků u samých lesů hradeckých ($\frac{1}{2}$ hod. od stanice). Místo povstalo přesídlením obyvatelů Slezského předměstí hradeckého, když bylo toto před stavbou pevnosti zrušeno. Barokní kostel sv. Antonína, vystavěný ze zbořeného kost. sv. Pavla v l. 1769 až 1772, má v ladmém, vzdušném vnitřku nádhernou výpravu, z velké části od sv. Ducha z Hradce a ze zruš. kost. sv. Pavla přenesenou. Na hl. oltáři Kramolínův obraz sv. Antonína ve skvostně řezaném

rámu. Slušné práce je kazatelna i chorové lavice.

2. Hradeckými lesy možno daleko procházeti se ve svěží zeleni a půvabném stínu. Nejkratší cesta vede z města k vých. na silnici k Malšovicům, od níž za krátko odbočíme v pr. do osady Náhonu; můžeme pak hned z kraje dáti se v pr. přímou čarou k lesu ($\frac{3}{4}$ hod.) a v stejném směru jíti stále lesem až do *Bělečka* (osady prostřed lesů položené; dobrý host. na vých. konci vsi) a odtud lesem jíti do *Třebechovic* k stanici ($1\frac{1}{2}$ hod.) a drahou zpět; nebo jdeme dále Náhonem na Malšovskou Hrázku (zahr. rs.); tu buď jdeme přímo dále a krajem lesů až do *Bělče* (2 hod.), nebo hned na kraji Hrázky dáme se v pr. do lesa, kde je voj. střelnice (za ní v pr. v l. lesní rs., výletišť Hradečanů); jdeme průsekem k J. až na druhý příčný průsek a zde dáme se v l. přímočárně půvabnými lesními partiemi do Bělče (dobrý zahr. host.), odkudž máme malou hodinku ku stanici v Třebechovicích (viz t. níže). Konečně možno výl. do lesů hradeckých spojití s výl. č. 1 a z N. Hradce jíti silnicí do Bejště 5 km a přes Bělečko jíti na Náhon 10 km přes Hodešovice, z nichž dáme se v l. krajem lesů k S. $\frac{3}{4}$ hod. až na cestu, jež z Bělečka vede do Náhonu; po případě přes Hodešovice, Bělečko a Krňovice dojdeme ku stanici v Třebechovicích 10 km. Krásná je též procházka od polesnice v Nov. Hradci cestou sedátky opatřenou 5 min. na první průsek v l. (k vých.) vedoucí, jímž jdeme hodinu (mineme 11 příčných průseků) až na hranice lesu hradeckých; podle hranic malý kou-

sek v pr. a stihneme průsek kvýchodu vedoucí lesy velkostatků Dašického; pře kročíme silnici bělečskou a posléze širokou lesní cestu Hradečnickí (viz níže u Třebechovic) a za touto sestoupíme do luk k Orlici, podle níž za krátko stihneme za $1\frac{1}{4}$ hod. *Stěnkov*, villegiaturu s pensionátem a rs., odkudž za 25 min. na stanici v Třebechovicích (z Nov. Hradce $2\frac{1}{2}$ hod., z Hradce Králové $3\frac{1}{2}$ hod.).

3. Bojiště Sadovské nejlépe jest navštívití povozem a vyjeti za tím účelem záhy ráno (nejlépe již o 6. hod.). Kdo chce bojištěm projíti pěšky, použije raního vlaku do Všestaru aneb až k zast. Dlouhé Dvory nedaleko Střezetic a Probluze. Nejlépe jest sledovati směr od Přímu přes Chlum k Hoříněvsi, zejména tomu, kdo chce si uvědomiti celý vývoj bitvy. Do Přímu buď povozem z Hradce přes Kukleny, nebo raním vlakem do Praskačky-Urbanic, odtud $\frac{3}{4}$ km do Libčan a dál jako na str. 60. přes Cerv. Hrádek do Přímu (10 km; ovšem tato vděčná

zacházka vyžaduje, abychom ku svému výletu věnovali 2 dny). — Kdo jede do Všestaru, dá se k jihu od stanice do blízkých *Rosnic* a vystoupí na návrší těsně k nim přiléhající, kde prostřed rolí vztýčený jehlanec označuje od staletí pamatovaný bod »Žižkův stůl«, kde roku 1423 Žižka tábořil; jehlanec ten zřídil roku 1883 Sokol Nechanický a odhalil jej s průvodem nadšené řeči Karla Tůmy. S návrší, jež poskytuje krásný rozhled, sestoupíme do osady Boru, jdeme silnicí k J. $\frac{1}{4}$ hod. a přímo dále ještě $\frac{1}{4}$ hod. do Hor. Přímu (1 hod.). — Povozem přes trať u nádraží do Kuklen, rozlehlého průmyslov. městyse se školou rolnickou a průmysl. po-

Žižkův stůl.

(Dle Sedláčkových »Hradů a zámků«.)

krač., tov. na stroje hosp., kotle, ohnivzd. pokladny, asfalt, zpracování koží, slévárnou kovů, cukrovarem atd. V okolí pěstuje se mnoho zeleniny. Také tato obec jako Nový Hradec povstala r. 1766 při stavbě pevnosti hradecké na místě části zbořeného předměstí pražského, kde za své vzal také kostel sv. Anny s klášterem minořitským, místo něhož nový klášter s kost. sv. Anny v Kuklenách vy- zdvížen. Klášter zrušen r. 1789 a z části ve faru, z části ve školu proměněn. Kostel v slušném baroku zbudovaný má vnitřek architektonicky výborně rozčleněný, má pěknou bar. výpravu z býval. kláštera, dílem i chová některé got. památky z jiných chrámů. Nad hl. oltářem Kramolínův obraz sv. ro-

diny se sv. Annou. Dobré práce ještě jest obraz sv. tří králů na levém bočním oltáři a sochy sv. Kateřiny a Barbory na bočním oltáři sv. Vojtěcha i obraz Nanebevzetí Panny Marie z XVIII. stol. nad křesťanským stolem. Povšimnutí zasluhuje i kazatelna, cínová křtitelnice, znamenité dílo Ondřeje Ptáčka z XV. století, a ve škole kuklenské dva kancionály ze XVI. století. V různých staveních ukazují se zaryté granáty a koule z bitvy sádovské. Povož nedojede až ke kostelu, nýbrž odbočí již z kraje městyse v pr. do Stěžer, farní vsi se zámečkem Harrachovským, v němž nalézá se hospodyněská škola, výtečné pověsti se těšící. Kostel sv. Marka je novostavba dokončená r. 1832; byl po bitvě sádovské Prusy vydrancován; ze starších památek je tu zachována jen Pieta, slušné řezby z XVIII. stol., Palmeův obraz sv. Marka je z roku 1845. Několik náhrobků ze XVI. a XVII. stol. Mineme ještě *Stěžerky* (nedaleko cesty pomník premíerlt. šl. z Belovu) a nadcházkou v l. přes Kamenné pole do *Hor. Přímu*.

Na počátku bitvy rozloženo bylo rak. vojsko (jehož hl. stan byl u města Prahy na Pražském předměstí u Hradce) od Přímu přes Lípu a Neděliště k Lochenicům, vojsko pruské pak stálo ve třech proudech naproti u Hořic-Miletina (I. armáda), u Králové Dvora a Žirce (II. armáda). Střed rak. armády byl na Chlumu, levé křídlo u Přímu, pravé u Měslově a Hořiněvsi. Boj počal 3. července směrem od Hořic ku Hradci. O 8. hod. udála se první srážka u Sádové. Prusové zamýšleli však vyčkat, až na obou křídlech rozvine

Pomník Batterie mrtvých
na bojišti sádovském.

se rozhodný boj, aby tím snadněji mohlo býti udeřeno na střed a tento byl zničen. Postupoval proto 2. arm. sbor pruský proti pravému křídlu, utrpěl však ohromné ztráty palbou z děl a nebyl by zaujaté postavení udržel, kdyby rak. vojsko rozhodně bylo na chránící jej divisi Franseckyho udeřilo. Sasy napadli Prusové na levém křídle, vzali Horní i Dolní Přím a Probluzy útokem a donutili levé křídlo

k ústupu na Břízu a Rosnici. V tu dobu o 11. hod. dop. vzdoroval ještě rakouský střed statně nepříteli, jenž zatím u Sádové se pevně usadil, ale marně zápolil o návrší u Lípy a Dl. Dvorů; I. pruská armáda byla těmi boji již téměř vysílena a očekávala pomoc II. armády a rakouský střed pomyslel na útok a proražení armády pruské — avšak v čas k tomu se neodhodlal. V poledne stála rak. vojska téměř v přímé čáře, od Přímu přes Lípu k Hoříněvsi, avšak postavení toto mělo tu vadu, že přístup od Račic a Sendražic v pravém boku skoro úplně byl uvolněn a ústup tudy na Josefův skutečně pak pruskou armádou zabrněl, stejně jako ústup přes Probuzy a Přím polabskou armádou pruskou znemožněn. Tím vlastně bitva v neprospěch zbraní rakouských rozhodnuta, zejména když nedošlo k vyplnění rozkazu, aby obsazeno bylo návrší mezi Chlumem, Nedělišti a Sendražicemi a roztaženo pravé křídlo rak. až k Labi. I. a IV. rak. arm. sbor uvedeny byly tu v nepořádek příchvatavší II. arm. pruskou dříve než dostaly se na místo jim vykázané. Význačným útočným bodem bylo tu návrší mezi Hoříněvsi a Trotinou, dvěma lípami označené; Prusové zmocnili se tohoto boku a donutili černožlutou brigádu Henriquezovu k ústupu; bok pravého křídla rozvinul se pak od Chlumu k Nedělišti, zatím ale provedla I. pruská armáda neočekávaný útok proti oslabenému tím středu na Chlum, kterým i sám velitel armády, vracející se od Nedělišť octl se v ohni. Marně podniknut zpětný útok na Chlum, jehož se Prusové zmocnili a již k Rozběřicům postupovali. Strašný byl ústup I. sboru rakouského, jež podnikl na Chlum nový útok; netrval déle nežli 20 min., ale vyžadal si ztrátu 10.000 mužů (celé poloviny), 279 důstojníků a 23 děl. O 3½ hod. odpo. zahájila pruská armáda všeobecný postup, za něhož pruská jízda, již velel král pruský, srazila se u Střezetic s rakouskou zálohou jízdy, kteráž se

obětovala kryjíc ústup armády. (Obraz Sochorův.) O 4. hod. bylo již vše ztraceno a podm. Benedek dal povel k ústupu rak. armády. Ústup přes Labe u Hradce Králové vyžádal si ohromných obětí, neboť okolí pevností bylo zaplaveno a tato uzavřena. Další postup Prusů kromě zálohy jízdecké zabránila srdnatá obrana dělostřelecké zálohy u Všeštar, střelba dělová z pevnosti hradecké a přirozená překážka, již tvořilo Labe.

Procházku bojištěm počínáme u *Hor. Přímu*, kdež na návsi pískovcový sloup (práce ze soch. školy hořické) připomíná paměť padlých; mramorový pomník na jihoz. konci obce připomíná prus. setníka, jež tu pohřbil v pouhém pláští vojenském sám jeho tchán; vůdce polabské armády pruské, také rak. generál Schultz a jeho pobočník tu mají pomníky. Cestou k *Dol. Přímu* (½ hod.) mineme rakousko-saský společ. hrob s pískovcovým pomníkem a pomník padlých 74. pěšího pluku postavený tu r. 1898. Do zámeckých sadů v *Dol. Přímu* snesena řada pomníků a další jich rozseta i v sousední býv. bažantnici. Kratičká je cesta pojící Přím s Probulzí, před níž nádherný 7½ m vys. obelisk svědčí armádě saské (klíč ku vchodu na faře), také ve vsi u školy vděčí padlým pomník a mnoho jich spatřiti lze na hřbitově probulzském. Přímo k S. vede nás cesta ¼ hod. k Střezeticům (1. hod.), památným hrdinným zápasem rak. jízdy a dále přes trať (zast. žel.) k *Dl. Dvům* stále podle četných pomníků k silnici u usedlosti *Hejcmanky* (v zahradě pomník 38. pěš. pluku), kde Benedek se štábem ze dne 1. na 2. červenec nocoval. V pr. od silnice zvedá se Chlum s ohromným železným křížem, jenž zřízen byl kníž. Fürstenbergem. Nedaleko u dvoru Gabrielina pískovcové mausoleum s kaplí, zřízené bar. z Liebigů. Odtud dále silnicí 4 km do Sádové nejprv podle Lípy (v pr.) pak podle sádovského lesa Holé: ukazatel v l. 200 kroků k žulovému balvanu, pomníku 3. brigády pruské a rakousk. plukov-

Mapka bojiště Sádového.
(Tučně označen směr procházky bojištěm.)

níka šl. Bindra, jenž tento les proti Prusům hájil, a všeobecnému pomníku padlých. V samé Sádové (viz níže trať IV.) kromě četných pomníků společný hrob (u cukrovaru). Podle cukrovaru dojdeme za krátko k *Dohalicům* a obejdeme les Holou zpět k silnici, již překročíme směrem do *Čistovsi* u *Svíbského lesa*, bodu, o který veden byl jeden z nejtěžších zápasů a jenž také na půdě v pravdě krví prosáklé poset je válečnými pomníky.

Minuvše četné pomníky jednotlivců i pluků, vstupujeme do lesa od jihu, podle pomníku 8. pl. myslivců, jenž je posledním dílem vid. sochare Tilgnera; les obejdeme po jižní straně v l. (s cesty je vyhlídka do terrainu, v němž 1. pruská armáda proti Chlumu se rozvínovala). Za prudkého boje pravého křídla rak. armády (přes 45 tisíc mužů) chrtilo na tuto pozici oheň 140 děl rak., jež zle řádila v řadách 7. divise pruské, která les hájila; od západu vede lesem průsek, jímž dostaneme se na křižovatku ku krásnému sousoší 1. praporu myslivců; kromě jiných na návrší prostřed lesa nový pomník 51. pl. a na konci průseku v severových. cípu lesa pomník, představující umírajícího vojína pěšího pl. arciv. Viléma. Průsek vede na cestu k *Máslovědům* stále mezi četnými pomníky; z *Máslověd* dáme se polní cestou k severových. k bažantnici, již na vých. straně hájí pískovcový obelisk, postavený rak. pluku č. 40; za bažantnici vidíme již před sebou návrší „Rejdiště“ u Hoříněvsí s dvěma lipami, jimiž se výborně orientovaly pruské voje od západu i severu přecházející; u lip skvostný pomník 57. pěšího pluku. Sešoupíme do *Hoříněvsí*, kde na hřbitově i kolem něho spatřují se četné pomníky, a vrátíme se odtud k J. po silnici k *Máslovědům*. Kdo má dosti času, může odtud na Chlum přes Nedělišťe, jinak přímo k jihu na Chlum, jehož vrchol korunuje kostelík a mohutný kříž. V kostelíku Prom. Kristova, jenž stojí uprostřed hřbitova, zří-

dil J. V. císař rakouský pomník rak. a saským bojovníkům. Již r. 1884 býval tu kostel farní, původ. gotický založený v XVI. stol., přestavěný a r. 1741 opravený a novou zděnou věží opatřen. Vnitřní výprava kromě starobylé křtitelnice cinové z r. 1602 nemá mnoho pozoruhodného. Asi 300 křtů od kostela *pruský hřbitov* s mohutným náhrobkem, jež korunuje slzící lev; tu je také pochován pruský vůdce genlt. Hiller z Gaertringenů, jenž Chlumu dobyl. Dále na západ u želez. kříže *Fürstenberského gotické ossarium* (dílo vid. staveb. rady šl. Wasserburgra), kde ukládají se kosti padlých porůznu vykopané. V obci porůznu ještě četné pomníky. Vděčno zajít kousek k severoz. k lipskému lesu, kde mohutný sloup, Austrii nesoucí a dělostřeleckými emblemy zdobený hlásá trudnou slávu »*baterie mrtvých*« (proslav. též obrazem Sochořovým), jak hlásá nápis »Hrdinům bater. mrtvých,« snažit se van der Groeben zadržeti nepřít. na Chlum již útokem ženoucího. Se svými padl do poslednímu muže. Zákopy baterie dosud jsou patrné. Poblíž rozhledna, která celý přehled bojiště tu vyličeného umožňuje.

Sestupujeme k Rozběricům půdou krví prosáklou těch, kteří poslední marné útoky na Chlum podnikli; sta dřevěných křížů, jež tu po bitvě zatknuli truchlící padlých, již zmizela, ale proto přec četné kamenné pomníky věncí cestu až do *Všestar*, odkudž se do Hradce vrátíme drahou nebo pozemem po silnici 7 km.

Celkem je na bojišti 365 pomníků, jichž úplný seznam s udáním polohy sestavil vl. rada Vil. Dokoupil (každý pomník má číslo, tomuto seznamu odpovídající). Seznam připojen je k podrobnému »Průvodci po bojišti«, jež vydal komitét pro zřizování a udržování váleč. pomníků.

*4 *Žižkův stůl*, památné tábořiště Žižkovo z r. 1423, označené pyramidou, již postavil Sokol nechanický. Drahou do Všestaru, od stanice do vsi k J. do Rosnic $\frac{1}{4}$ hod., k nimž návrší bezprostředně při-

léná. Výlet možno snadno prodloužit buď přes Bor na Horní Přím a odtud na libovolnou část bojiště sádovského dle č. 3., anebo dle str. 60 — přes Hrádek a Libčany k žel. zast. Praskačka-Urbance (celkem 17 km).

* 5. Chlum, střed bojiště sádovského s rozhl., jež poskytuje vděčný přehled bojiště (viz č. 3). Drahou do Všestaru nebo až do bližší ještě zastávky Dlouhé Dvory. Ze Všestaru $\frac{1}{2}$, z Dl. Dvorů $\frac{1}{4}$ hod. Výlet možno prodloužit vděčně přes Lípu a Čistoves $\frac{1}{2}$ hod. do Svibského lesa a odtud přes Máslovědy (dle č. 2) a Rejdiště $\frac{1}{4}$ hod. do Hoříněvsi k stanici.

* 6. Libčany — Cerv. Hrádek. Drahou do zast. Praskačka-Urbance, odkudž $\frac{3}{4}$ hod. silnicí do Libčan (nelze-li vystoupiti v zast., tedy až do stanice Dobřenice-Syrovátka, odkudž je do Libčan hodina). Dále dle str. 60., hodina do Cerv. Hrádku. Kdo nechce stejnou

cestou se vrátiti, jde z Hrádku přes Hor. Přím a Bor na Žižkův stůl (viz č. 4. str. 74) do Všestaru k stanici 9 km.

* 7. Kunětická Hora. Drahou do stanice Stěblové, odkudž přes Srchy a Hradiště na Písku vede pod Horu Kunětickou silnice (5 km); pěší turista odbočí z ní hned u stanice v l. k blízkému lesu a jde tímto $1\frac{1}{4}$ km k silnici, již překročí, jde cestou v pr. při rozcestí v l. (k J.) až k silnici, jež v l. vede ještě 1 km pod Horu Kunětickou ($4\frac{1}{2}$ km). Další viz při trati V.

Další vděčné výlety možno podniknouti ve směru trati: Hradec—Mezilesí (viz níže Třebechovice a díl XIV.), Hradec—Dvůr Králové (Betlém, Kuks, Zvičina, Velichovky, viz ve směru tratě VI.a), pak do Orlických Hor ve směru tratě Hradec—Týniště—Náchod (viz díl XIV.) a na Hořicko (ve směru tratě IV.).

Z Hradce Králové vede nás žel. trať přímočárně k východu podle křivolakého toku Orlice a lesů hradeckých (v pr. $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ hod.); mineme zast. *Slezské Předměstí*, hojně frekventovanou těmi, kdož chtějí ušetřiti jedno pásmo jízdy (vzdálenost od Hradce není hrubě větší nežli vzdál. z hlavní stanice, ovšem není tu povozů ani omnibusů). Odtud se trať obrací k JV. a blíží se k Orlici samé u Svinárek, Blešna a Nepasic v jedno splývajících (v l. nízké borovím porostlé kopce); za Nepasicemi překročíme silnici hradeckou a stihneme hned stanici

Třebechovice při průmyslovém městě (koželužny, výroba pian, zámečnictví, hrnčířství), nad nímž výše pne se pahorek Oreb s kostelíkem a hřbitovem. Tuto pochován je rodák třebechovický MUDr. Jan Held (na nám. pamětní deska na domě rodném r. 1770), jehož vlastenecké působení půvabně vypsál Jirásek ve svém »Věku«. Podobizna jeho chována je na radnici spolu s podobiznou druhého rodáka, kněze buditele a dějepisce, posléze opata rajhradského P. Bonaventury Pitry (1708—1764). Také jsou tu uschovány staré pečeti, listiny z doby trčkovské, kancionál ze XVI. stol., cechovní konvice z r. 1679 a j. starožitnosti. Do úhledného náměstí, jež zdobí sochy P. Marie a Sv. Trojice, hledí kromě radnice i evangelická modlitebna z r. 1877, kdežto kat. farní

kostel sv. Ondřeje nalézá se v ulici, z nám. na východ vedoucí. Je starého založení (již 1384 farní), v nyn. podobě však z l. 1767—1770; má slušnou barokní výpravu a výzdobu za hlavním i bočními oltáři freskami Kramolínovými; zajímavá je polychromovaná křtitelnice pískovcová. — Ulicí, jež vede k nádraží, překročíme nový most přes Dědinu a v pr. vystoupíme na *Oreb*, hradiště husitské, kde původně stávala kaple dřevěná, později (od r. 1527) dřevěný kostel Trčkou z Lípy pro podobojí vystavěný, který pro sešlost r. 1826 byl stržen; nynější postaven r. 1835 a vypraven celkem chudě.

Na *Orebu* r. 1420 shromáždily se pod knězem Ambrožem, druhdy farářem hradeckým, mohutné zástupy lidu husitského, jež vedeny Hynkem Krušinou z Lichtenburka, Divlšem i Bořkem z Miletínska, Jak. Kroměšínem z Březovic a Hertvíkem z Rousínova přes Hradecké hradiště Mnichovo, jež pobořily, přitrhly na pomoc Praze, jež 2. května t. r. ve slavném průvodu »boží bojovníky kraje Hradeckého« slavně uvítala.

Hostinice: »U černého koně« (nocl.), hot. Fáborského (nocl.), dobrá vinárna — v nebičku«, uzenářství Urbanovo (na nám.) a na Roli.

Výlety z Třebechovic.

1. **Stěnkov**, letní zátiší v lučinaté poloze na Orlici, s pozadím rozsáhlých lesů za řekou, jež má pensionát a dvůr s letními byty a restaurací. (Městem od nádr. $1\frac{1}{2}$ hod.) Od kat. kost. k jihu polní cestou 20 min.

2. **Chvojno**. Dle čísla 1. do Stěnkova, zde přívozem za řeku a proti vodě k lesu; na kraji lesa v pr. pašinou na širší lesní cestu, jež vede vzhůru, pak v pr. až těsně k hraničnímu příkopu v místě, průsekem křížovaném; tímto průsekem v l. na širokou lesní cestu Hradečnici zvanou, již překročíme a pokračujeme tímže průsekem až k l. průseku v l.; tento vede přímočárně až na Chvojno, středisko lesních úřadů velkostatku dašíckého, s loveckým zámečkem markraběte Palaviccinho. S věže kostela krásná vyhl. na Pardubicko s Kunět. Horou a Vysokomýtsko, za jasna na Orlické Hory i Krkonoše (dobrý host. zahr. na náměstí). Výlet možno prodloužit do Holic, odtud pošt. automobilem do Pardubic a drahou přes Hradec zpět, nebo z Holic drahou přes Borohrádek a Týniště zpět. Jinak

jednodenní výlet, když i zpáteční cesta koná se přes lesy na Stěnkov.

3. **Běleč** (pro botaniky). Od kost. k J., ale ihned v pr. silnicí přes žel. trať do *Krňovic*, pěkně u lesa nad Orlicí položených (host.). Pův. dřev. kostel zničen úplně požárem r. 1778, nově postavený zničen r. 1835, nynější s chudíčkou výpravou pochází z r. 1836—37. Za kostelem v pr. do polí na stinnou hráz býv. rybníka (pěkné pohledy na Třebechovice, za průzračného vzduchu s krásným pozadím Hor Orlických); po $1\frac{1}{2}$ km v pr. hluboký úpad, lesem zarostlý, jenž vyplněn je rašelinou s pěknou květenou (viz str. 11.). $\frac{1}{4}$ hod. dále obec Běleč s dobr. zahr. hostincem. Krajinářští poskytují pěkné motivy stará ramena Orlice směrem k Nepasicům.

4. **Hradec Nový a Hradec Králové**. Pěkná lesní partie z villegiatury Stěnkovské buď dle č. 2. průsekem, z něhož se neodbočí, nýbrž přímo dále pokračuje zpětným směrem dle č. 2. na str. 89., nebo do Bělče (ze Stěnkova buď jako při č. 2. na Hradečnici a touto

až do Bělče, nebo podle Orlice lukami neb lesem Kapounstvím do Krňovic a dále jako při č. 3. do Bělče. Z Bělče zpětným směrem dle č. 2. na str. 69. (3½—4 hod.). Zpět drahou.

4. Ssuté Břehy—Týniště. Ze Stěnkova za řeku, proti vodě k lesu a zde buď v l. krajem lesa stále ve směru řeky, jež někde těsně k lesu přiléhá, jindy dále zátočinou se vzdaluje, kopcovitou cestou částečně pěšinami, částečně lesními cestami, brzy hustým lesem, brzy zase s otevřenými krásnými výhledy na Třebechovice, Vys. Újezd, Bolehošťský hřeben s vysoko položenými Vyhnanicemi, za jasna na Orlické Hory, vždy ale do půvabné doliny Orlice, kde v lukách tonou Petrovice a Petrovičky; cestou partie sessutých břehů s celými skupinami lesních stromů až pod hájovnu na vyšším kopci, za níž nalézá se voroviště, kde skládá se dříví a stavi vory. Tu také lesní pramen dobré pitné vody; nebo buď u kraje lesa vzhůru lesní cestou na širokou Hradečnici, která vede přímo bez výhledů ovšem kratěji (za 1 hod.) k hájovně, mine ale Ssuté Břehy. Doporučuje se tuto pohodlnější cestu voliti pro návrat (příjemný polodenní výlet), ježž možno také podniknouti tak, že jdeme od hájovny dále Hradečnicí až před Stěpánovsko, kde v l. k Orlici odbočuje pěšina; touto jdeme kousek a buď přes malý výběžek staré zátoky v l. lukami k dřevěnému mostu přes Orlici a dále lukami do Petroviček, obcí v l. a stále nedaleko Orlice do Stěnkova, po případě z Petroviček silnicí do Třebechovic, kdo však chce až do Týniště, pokračuje od hájovny do Stěpánovska (host.), kde dá se v l. do Týniště (2 hod.).

5. Bědovice (20 min.), villegiatura na okraji šternberské bažantnice ve výl. hostinci (stinná zahrada, taneční sál), řezbáře J. Cisteckého (bohaté řezané rámy a j. výrobky) letní byty v l. patře. K villegiature přiléhá vlnitý obecní Bor třebechovický s pavillonem, odpočívadly, letním divadlem a rozsáhlé lesy velkostatku opočen-

ského a častolovického; do těchto však přístup je stížen a většinou jsou ohrazeny.

* 6. Vys. Újezd, vděčný polodenní výlet přes Bědovice (č. 5.), kamž i ze Stěnkova polní cestou a pak lesem Borem (½ hod.) dojdeme. Z Bědovic silnicí nebo rovnoběžným lesním průsekem do Mitrova, kde překročíme Dědinu a dlouhou obcí Polánkou (prastará malebná lípa), jdeme k sev. a dále v téže směru polmi k lesu, jimž vzhůru vede cesta přímo na vrchol pahorku (315 m); také možno z Mitrova dále jíti ještě silnicí do Ledců (v pr. od silnice pěkně v zatiší položená myslivna opočenská s letními byty; v Ledcích starobylý kostelík, jehož zvony visí nad předsjáskou, kde dáme se v l. na Vys. Újezd (1½, ze Stěnkova ¼ hod.). Na pahorku osada (mysl., fara, hostinec) s kostelem sv. Jakuba; starobylou rom. stavbou, kde v předsiní uložen schránkový oltář s obrazy à la tempera malovanými. Zazděny tu náhrobní kameny z XII., XIII. a XVI. stol. S volných míst skvostný přehled Hor Orlických (viz díl XIV.), z prostranství dále za kostelem za jasna i Krkonoše a na zemsk. branku u Náchoda. Odtud sejíti možno ½ hod. k záp. do Libňovic, kde začíná 350 let stará „národní lípa“ s galerií v koruně pro 12 hudebníků.

**7. Opočno. Nov. Město (Vrchmezí), Náchod, Teplické a Adršpašské Skály vůbec velká řada výletů ve směru tratě Týniště—Starkoč, Náchod a Poříčí je přístupna za den, vyrazí-li se z Třebechovic (Bědovic, Stěnkova) ráno o půl páté na zast. Petrovice, odkudž vlak vyjíždí v 5 hod. 29 min., takže lze se pak do Bolehoště nebo Týniště o 6 hod. vrátiti. Z Třebechovic a Bědovic jde se bažantnicí (cesta k tomu účeli volná) ze Stěnkova přes silnici týništskou a podle hradby bažantnice až ku křižovatce tratí, zde pak v l. pěšinou podle tratě k zastávce. — (Ostatní v díle XIV.)

Z Třebechovic vede nás dráha bažantníci, v níž v l. míjíme bývalý rybník Velký Stav, podjíždíme na konci jejím trať Chocen—Náchod a podle obory častolovické stihneme stanici

Týniště n. Orli., konečný a hraničný bod území tohoto dílku a dílu XIV., křižovatka tratě Chocen—Meziměstí. Přístup do obory častolovického panství na požádání v lesním úřadě.

Trat' III. Chlumec n. C. Smidary. — Vys. Veselí — Smidary — Ostroměř — St. Paka.

Opouštíme Chlumec tratí, jež obrací se hned k S. ku stoku Cidliny s Bystřicí u Luhu (v pr. viz str. č. 5.); polohou lučinatou, kde Cidlina v brzké době má býti regulována, míjíme v l. Lukovou a opoád za ní ležící velkou obec *Nepolisy*, v pr. pak *Mlikosrby* (viz výše č. 5), dále v levo háj, za nímž leží Zádružany. Mezi Záchrašťany (v l.) a Vysočany (v pr.) za nimiž dohlédáme ve vyšší poloze pod Horkou (viz výše č. 5) ves Měník a pod ní v údolu Cidliny Humburky, blížíme se podle Zabědova (v l.) a Chudonic v pr. Novému Bydžovu, jehož stanici stihneme na západní straně města.

Nový Bydžov, město (7400 ob.) ve středu úrodné krajiny, je sídlem okr. hejmanství, městské spořitelny s obrátem 6 mil. K, obč. zál. s obrátem 3 mil. K, partikulární pokladny se jměním bydžov. měšťanů (150.000 K), okr. hosp. zál. s obrátem 800.000 K, a četných závodů průmysl. (cukrovar, akc. tov. pro výrobu usní a kož. zboží, pravov. nyní akc. pivovar z r. 1696), soukromý pivovar, tov. na kotle, strojovna, tov. na výr. cihlářských, kruh. cihelna, válc. mlýn, tkalcovna, dvě parní pily, tři knihtiskárny atd.), hospod. družstva, vyšší gymnasia, školy rolnické, má již od r. 1854 veř. nemocnici, od r. 1888 městské museum, od r. 1898 městskou veř. knihovnu.

Město založ. pův. tam, kde stojí nyní Starý Bydžov. Teprve z rozkazu Václava I. na počátku XIV. stol. přeneseno osídlení k Cidlině, jež opevnění usnadňovala. Založeno tu pak nové město velice pravidelné, takže dvě silnice, rozbíhající se ku stranám světovým, dělí je ve čtyři pravidelné čtvrtě, jež souběžnými ulicemi rozpadají se v menší bloky, jež do čtverhranu hradbami a věžmi byly opevněny. Někdy před r. 1323 založen i městský hrad, po němž není stopy, avšak místo do nedávna »na Hradčanech« se nazývalo; nyní možno doptati se jen na hostinec »na Kopečku«. Hrad tento s městem od r. 1325 držel manským hrávem Beneš z Vartenberka, u jehož syna tu r. 1350 Karel IV. přebýval. Za husitských válek lehl Bydžov popelem, znovu vystavěn a opevněn, zbavil se správy ně-

mecké a stal se městem ryze českým, r. 1516 přešel v ruce Pernštejnů, z nichž ale nikdo na hradě nebydlel a tento již r. 1526 byl zříceninou. Dostal se pak v držení komory královské, na některý čas i v ruce Valdštýnů, ale posléz opět skrze komoru prodán obci městu Bydžovu (1569). Z hradu nezbylo ničeho a hradby v XVIII. stol. poškozeny. Knihy městské od XIV. stol. vedené jsou však zachovány. Městoúčastnilo se povstání stavovského r. 1618, začal mu všechny

vesnice zabráný, ale r. 1628 opět vráceny.

Za války třicetileté nezbylo tu než deset sousedův (1633), město upadlo v úplnou chudobu, kterou dovršil požár r. 1656, znovu vystavěná část města vyhořela r. 1718 a neméně trpělo město za válek pruských. Tři čtvrtiny znovu vystavěného města zničil požár roku 1817. Od r. 1751—1848 byl Bydžov střediskem soujmeného kraje, od r. 1854 středem kraje jičínského.

Přes četné pohromy, jež město stihly, zachovalo si toto ráz původního založení, nejednu pěknou památku minulých dob a získalo mnoho i novodobou výstavnost. Na čtverhranném náměstí, jež zdobí *sousoší Mariánské* z r. 1697, spatřujeme *radnici* v got. slohu r. 1865 postavenou, i hledí sem starožitná věž *děk. chrámu sv. Vavřince*. Původní got. chrám P. Marie stával v těch místech již ve XIV. stol.; pův.

Nová radnice v Novém Bydžově.

sloh zachován jest ještě v portálu, oknech a pilířích opěracích, také část věže nad hlavním portálem je gothická, svršek má však barokní. Z pěti zvonů starých, jež tu byly ještě před požárem r. 1877, jen dva se zachovaly (umíráček a median). Také pův. klenba hl. lodi je zachována. Oltářní obraz sv. Vavřince je dílo Jiřího Heinschla z druhé polovice XVII. stol. Na straně epištolní zasluhuje povšimnutí radní stolice skvostného díla renaissančního; památná cínová křt. z XV. stol. má jen víko nové. Vzácná archa, jež tu bývala, přenesena do měst. musea. — *Chrám sv. Trojice* na starém hřbitově, původně dřevěný (1801), nezachoval se ani v původní zděné podobě z r. 1717, nýbrž tak, jak přestavěn r. 1726 ve slohu barokním a také jeho vnitřní výprava je vesměs barokní. Novodobý hřbitovní *kostel Sedmib. P. Marie*, zřízen r. 1901 nákladem 100.000 K dle plánů arch. J. Mockra: výprava vnitřní dle návrhů arch. A. Žltného; pietu, jež zdobí hl. oltář, provedl dle návrhu sochaře Č. Vosmíka St. Zálesák. — Kdo navštíví Bydžov, nechť neopomene zajíti do městského musea v nové budově městské spořitelny, jehož sbírky jsou skutečnou chloubou města; zvláště dlužno si povšimnouti starobylé, již zmíněné archy, jejíž svrchní část pochází ze XVI. stol., spodek pak z r. 1605, nejstarší knihy na pergamenu psané z r. 1311, bohatých sbírek z doby předhistorické, starobylých got. kachlů ze St. Bydžova, nábytku a nádobí, výšivek a krojů, mincí a výrobků kovových, také knihovny, jež obsahuje vzácné staré tiskopisy. — V Bydžově narodili se Pavel Bydžovský—Smetana (1496—1559), Matěj z Aventina (1520—1590), Marek Bydžovský z Florentina (1540—1620), Jiří Kezelius (1576—1654), archaeolog J. Smolík a spisovatel K. B. Mádl.

Hostince: Schroll, U modrého lva, U města Chlumce. Městské parní a vanové lázně.

Výlety z Nového Bydžova.

1. Starý Bydžov—Hlušice. (Kozojedy—Vys. Veselí nebo Vlkov—Chlumec n. C., nebo St. Bydžov—Skřivany—Sloupno.) Jižně od nádraží přetíná trať silnice, která nás zavede do středu Star. Bydžova (3 km), jehož kostelík z dálky nám kyne s mírného návrší; je to novodobá stavba, do níž však přenesena celá řada starých památek; z těch zejména poutá starobylý votivní obraz, na němž spatřují se podoby Jindřicha Kapouna ze Svojkova a obou jeho manželék Heleny Cidlinské ze Sluh a Marty z Hořeněvsi v l. od kříže) a šesti dcer (v pr. od kříže.) Rod tento staré náhrobky tu připomínají. Osada v těchto místech stávala již r. 1188, a když Nový Bydžov vznikl, patřila k němu až do roku 1549. Siln ce vede nás dále k západu Hlušic (7 km) bezprostředně s Hlušičkami spojených, s úhledným zámekem a parkem hr. Černína z Chudenic a kostelem z r. 1749. Nedaleko za Hlušicemi (9 km) stihneme nešíroký, lesnatý předěl mezi

krajinou bydžovskou a dymokurskou; můžeme tu v pr. od silnice jíti cestou do Oseku a odtud přímo k S. pěknými průseky až do Slavostic (15 km), majíce od konce lesa jen $\frac{1}{4}$ hod. do pamětihodných Hrubých Kozojed (viz Vys. Veselí) a odtud hodinu do Vys. Veselí (20 km). Anebo jdeme za Hlušicemi po kraji lesa k 1. průseku a projdeme tímto $1\frac{1}{2}$ km k JZ. až k druhému průseku v pr. a tímto jdeme 2 km k J., kde stihneme cestu, vedoucí v pr. z lesa do Strihova (14 km), projdeme vsí v 1. na cestu, jež vede k silnici, avšak dáme se za vsí hned první cestou v pr., překročíme silnici a přímo dále k lesu (v pr. kopec Kamenec), kde stihneme průsek, o něco více než $\frac{1}{4}$ hod. dl., jímž projdeme do Vlčova (16 $\frac{1}{2}$ km); až k samé vsi dosahuje průsek, jenž JV. směrem vede v délce 4 $\frac{1}{2}$ km až do okolí Chlumce, jdeme $\frac{1}{2}$ km v 1. krajem lesa a stihneme cestu, jež přes žel. trať vede k zámku Koruně a podle hřbitova do Chlumce n. C. (24 km). Toť jsou dvě nejvděčnější partie lesnatým okolím Nov. Bydžova. — Kdo nemíní ze St. Bydžova podniknouti některou partii přes Hlušice (již po případě i přes Kněžice možno prodloužiti do lesa dymokurských (51 km), může ze St. Bydžova vděčně vrátiti se přes Skřivany. Od Starobydž. kostelíka silnicí k S. k rozc., kde dáme se v pr. a hned na polní cestu (ze dvou tu vycházejících volíme levou), která vede do Skřivan (7 km) s velkolepou raffinerií cukrovou, největší v celé říši (vyrobí denně 3500 q raffinády a zaměstnává kromě úřednictva přes 1200 osob; závod má levnou společ. kuchyni, sklad potravin, řeznictví, pekárnu a soustavu pro čištění odpadových vod), je tu také dokonale zavedené hospodářství a rozsáhlé mlékařství; pečl. hledené zahrady

se skleníky a pareniště nejnovějších soustav; ve středu zahrad úhledný záměček Liebigův, jenž stojí v místě staré tvrze, na které poprvé r. 1360 připomíná se Vrat ze Křivan (teprve od XVI. stol. sluje ves Skřivany). V dobách bělohorských zmocnil se Skřivan nátliskem Valdštýn, po jehož smrti dostaly se do rukou jednoho z účastníků vraždy chebské Jana Gordona. Později byly majetkem Ferd. hr. z Bubna, jenž tu vystavěl r. 1720 kostelík Práteleství Kristova. Ze Skřivan obrátíme se nejraději ulicí od kostelíka k J. a polní cestou $\frac{1}{4}$ hod. do Sloupna, kde kyne nám skrovný, ale pamětihodný záměček z r. 1687, dnes majet. benediktinů broumovských, tvrz druhdy byla sídlem Klučských z Libodějic (XVI. stol.) a Maternů z Květnice, za nichž tu jeden čas nalezl útulek Jan Amos Komenský. V záměčku chová se několik dobrých podobizen opatů Břevnovských, také dvou členů rodu Harantovského. Z opatů je

Záměček »Sloupno«,
druhdy dočasný útulek
Komenského.

tu také zakladatel nyn. zámku Tomáš Sartorius, jehož obraz nese heslo *Quod nocet, docet* (t. j. škodou svou se poučíš, jako vzpomínka na nehodu, že zakladateli při stavbě klenutí se sřítilo). — Ze Sloupna podle Cidliny dojdeme za nedlouho k cukrovaru bydžovskému a průsekem za $\frac{1}{4}$ hod. opět jsme v Bydžově (10 km).

2. Sloupno — Skřivany viz zpětným směrem trati variantu, výl. č. 1. Kdo nechce se vrátiti, dojde ze Skřivan za $\frac{3}{4}$ hod. do Smidar (za hodinu k nádraží ve Smidarech; viz tyto níže).

3. Skřivany—Myštěves. Loučná Hora—Šaplava. Ohnišťany. Zpětným směrem dle 3. varianty číslo 1. přes Sloupno do Skřivan, kdež za zámek k S. překročíme několik ramen Cidliny, silnicí, jež za řekou lesem vedě k Myštěvsi. Chtějíce užiti lesa, dáme se hned u kraje cestou mezi lesem a sady k myslivně, od níž je pěkný pohled do úvalu Cidliny k Smidarům; od mysl. v pr. průsekem, jenž po 3 min. uhně se v l. a po $\frac{3}{4}$ km stihne kolmo křižující dlouhý průsek. Kdo chce jíti do Loučné Hory, dá se tímto průsekem v l. a je po 3 km na kraji lesa u Loučné Hory (pův. Loučiny Hory) s pěkně položeným kost. sv. Jiří i máme od kraje lesa něco více než $\frac{1}{4}$ hod. k nádr. ve Smidarech (10 km). Další cesta přes Myštěves brzy zde mine les, proto, kdo chce užiti lesních partií, jde průsekem, jenž zároveň jde hlavním směrem hřebem Loučné Hory, $1\frac{3}{4}$ km, až stihne 7. průsek v pr., jde tímto 10 min. až k příčné cestě, za kterou vyhledá v pr. přímé pokračování a jde dále 8–9 min. až k 2. průseku v l., jenž šikmo odbočuje a po 10 min. dovede na cestu, jež (poněkud v l.) přímo vede dále přes bývalé tvrziště (v l. ovčín a mysl.), po $\frac{1}{4}$ hod. stihne silnici pod lesnatým kopcem Kořínek (266 m) s pěkným výhledem k Smidarům, kterouž za $\frac{1}{4}$ hod. dojdeme do Ohnišťan (12

km, k stanici 13 km). Kdo však chce jíti dědinami, v nejednom ohledu zajímavými, tomu radíme učiniti tak jen za počasí suchého, jinak se v jílovém svršku zdejšího okolí nepěkně chodí. V tom případě nedáme se shora dotčeným průsekem Loučné Hory v l., nýbrž jdeme přímo dále a od kraje lesa v pr. do Myšlěvsi (do středu vsi 8 km) pův. Myšlčevsi, v níž při dolním dvoře je tvrziště »na Turyni«. Z horní části vsi vycházejí tři silnice, dáme se první v l., ale malý kousek za vsí podle Blažkova Dvora v pr. k lesu, kde v pěkné poloze leží mysl. u rybníka Mozorníku, za níž v lese ukrývá se tvrziště, valem obklopené a Pustý neboli také Suchý hrad zvané. Krajem lesa od Mozorníka dojdeme k cípu lesa, od něhož v l. vede krátká cesta do vsi Šaplavy, pův. Šlapavé zvané (11 km), jež v nynější době je proslulá výrobou březových košťat, jichž se odtud za 6–10 tisíc K vyváží. Také tu lze shlédnouti valy, jež připomínají tvrz Jiřího Ostroměřského z Rokytníka. Ze Šaplavy jdeme již silnicí pod Kořínkem do Ohnišťan (14 km, k stanici $14\frac{1}{2}$ km).

4. Hořice přístupny jsou ovšem z Bydžova snadno drahou, ale pěší partie pro turistu není nezajímavá. Sledujet tento dle č. 3. cestu až do Myštěvsi, kde však dá se v sev. části vsi silnicí prostřední dále k lesu (v l. Mozorník s mysl.) a tímto do Sukorad, hnedle za Sukorady běříme se zase krajem lesa do Bašnic a na konci této vsi odbočíme v l. k S. k rybníku a cukrovaru v Dobré Vodě (15 km zast. žel.). Projedem Dolní a Horní Dobrou Vodou k S. a v pr. do Hořic (19 km). Bližší viz trať IV.

5. Nechanice mají odtud pošt. spojení silnicí přes Metličany, úpatí Chlumu (283 m), Prasek a Kobylce do St. Nechanic, $\frac{1}{4}$ hod. dlouhých. za nimiž bezprostředně následují Nechanice (11 km, 80 h).

Opouštějíce N. Bydžov drahou k S. směřující, mjííme v pr. Sloupno se zámečkem, druhdy útulkem Komenského

a Skřivany s velkou raffinérií, zámečkem Liebígovým, překročíme Cidlinu mezi Červeňovsí (v l.) a Stihnovem (dvůr v pr., jenž je pozůstatkem vsi a tvrze, pův. dle zakladatele Mstihněva zvaného), za nímž vystupuje lesnatý hřbet Loučné Hory, na jehož záp. konci stihneme stanici

Smidary, kde odbočuje krátká trať do Vys. Veselí a nad nímiž Cidlina spojuje se s Javorkou. Při Cidlině zámek, postavený roku 1825 na místě staršího, požárem zničeného. Kostel z r. 1769 chová Brandlův obraz »Smrt sv. Stanislava« v uměleckém rámcí. Při ústí Javorky mlýn Medřič je pozůstatkem vsi Meziříčí, již v XVI. stol. pusté. Odbočná trať vede nás:

Podle dvora Medřiče (v l.) přes Javorku k zast. *Chotělicím* mezi mysl. a zámek (v pr. u lesa), odkudž běheme se dále podle lesa (v pr.) a Cidliny (v l.) k zast. *Hrobičanům* (v l.), bezprostředně souvislým se *Zběří* (v l.) a *Veležicím* s kostelíkem (v pr.). Při kostelíku Veležickém r. 1584 obnoveném spatřují se náhrobky Bořků z Dohalic, kteří v XVI. st. na tvrzi ve Zběří sídlili a náhrobky pánů z Veležic a Zběře ze XVI. stol. Hned za Veležicemi kyne nám již Vys. Veselí s povýšeným kostelem a zámek, kde je cukrovar, továrna na cikorii, válcový mlýn. Ve vyvýšené poloze bývalo sídlo pánů Veselských v podobě rozsáhlé, dobře opevněné tvrze, z níž asi pochází jediný kámen, v sev. tarasu zahrady za zděný, jenž nad branou tvrze vítal přichozí nápisem: »Přichází všeccko od Boha, bohatství i chudoba, smrt i život . . . Toto stavení ve jménu Božím vystaveno jest od urozeného pána Jana Bořka Dohalského z Dohalic na Veselí. Jeho Mti cí. rady léta Páně 1586«. Téžov pánů Bořka z Dohalic připomíná i nápis na domě č. 26 na náměstí. Před Dohalickými byli tu pány význačnými Vartenberkové, po nich Sternberkové a Paarové. Kostel v nyn. podobě pochází ze st. XVIII. S výšiny od záměčku je pěkná vyhl. k S. a SZ. přes Česov k Jičinsku. — Z Vys. Veselí doporučují se tyto výlety:

*1. **Hrubé Kozojedy**. Silnici přes Volanice 5 km; jinak silnici $\frac{1}{4}$ hod. do Zběře a u kříže v pr. cestou do Žlunic, však po $\frac{1}{4}$ hod. při rozc. v pr. do Hr. Kozojed $4\frac{1}{2}$ km. Hr. Kozojedy, jež Jan Sudimír Snajdr, dle staré místní pověsti, učinil dějištěm své balady »Jan za chřta dán« (V Hrubých Kozojedech leží přes průhon ještě podnes stará studně a v ní zvon . . .), stojí za návštěvu pro svůj dřevěný kostelík z r. 1689 a zvonici se zvonem z r. 1606; ve vnitřku nešťastně zmodernizovaném jsou pravými skvosty řezbářské práce dřevěná kazatelna a oltář, na němž obraz sv. Václava umístěn je v rámci akan-tovém se řezanými sochami svatých, skvostné práce. Kdo nechce se vrátiti do V. Veselí, může za hodinu dojiti do zast. Hrobičan, nebo od kostelíka jíti $\frac{1}{4}$ hod. do Slavostic a před vsí v l. zabočiti k lesu Žlunickému, jímž k J. vede průsek hodinu cesty dlouhý do Oseka a Hlušic (viz str. 81), kde možno přes Hlušice zabočiti do N. Bydžova nebo pokračovati lesy až do Chlumce n. C. (str. 81.)

2. **Česov**. Výlet možno spojití s 1., dáme-li se z Kozojed na konci vsi k S. $\frac{1}{2}$ hod. do Česova, jinak jdeme silnicí přes Volanice kratčeji ($4\frac{1}{2}$ km) a vzhůru vsí na památné valy (viz str. 31), odkudž možno dále dojiti do Jičína.

3. **Butoves**, stanice tratě Jičín-Ostromeř, jedná-li se nám o kratší spojení v tu stranu, přístupna za

Kazatelna skvostné řezby v kostele hrubokozojedském.

1 1/2 hod. silnici přes Lhotu Veselskou (poněkud dále po silnici ode dvora přes Velhošť a Žeretice), nade Hradištka (v l.) a přes Vrbici.

4. Chotělice. Není-li vhodného vlaku, přístupny jsou pěknou pro-

Za stanice Smidarské obrací se trať hned k S. do lučinaté polohy v povodí Javorky pod Loučnou Horou (v pr. viz str. 82). Po necelých 4 km stihneme zastávku

Ohnišfany, ve středu několika osad: v l. St. Smrkovice a Nevratice v blízkém sousedství s Chomuticemi a Oborou, v pr. St. a Nové Ohnišfany a Terezie-dar.

V tato místa klade Sedláček i neznámé původiště vladyk z Veitmile, rodu v XIV. stol. velmi prosluleho, z něhž pocházel i Beneš Krabice z Veitmile, letopisec a ředitel stavby chrámu Svato-vítského. V Ohnišfanech »na zámečku« spatřuji se stopy tvrze na čtverhranném ostrůvku v rybníčku, která na poč. XVI. stol. patřila s ostatními okolními osadami Matyáši Libákovi z Radovesic, král. prokurátoru a hejtmánovi, známému z výpravy českých námezdých houfů do Bavor. St. Ohnišfany vzaly za své požárem r. 1804 a kostelík zdejší po tomto požáru znovuzbudovaný, ze starých památek chová jen zvon z r. 1489. — Terezie-dar je jedna z germanisačních vsí doby Josefské, nyní už dávno počestěná. — Přes Terezie-dar k S. ideme do lesa a okrajem lesa v l. k Oboře (od zast. 1/2 hod.), druhdy hřebčinci Valdštejnovu, jenž ještě v XVIII. stol. byl udržován, a nyní v zámeckém parkem je proměněn, k němuž přiléhá cukrovar; podle tohoto jsme za několik min. v Chomu-

cházku přes les, dáme-li se od kostela k rybníku a za ryb. v l. přes »Háj« 1/2 hod. k žel. trati, kde přejdeme na silnici při okraji lesa, jež za 1/2 hod. dovede k zámku a zast. v Chotělicích.

ticích, kde původně stávala tvrz *Radec*, jejíž majitele připomíná dnes v kost. sv. Diviše v Chomuticích jedině piskovcová křtitelnice ze XIV. stol., jež nese znak vládyk z Radče a kámen s tesaným nápisem, vzpomínající pana Václava z Radče, r. 1385 děk. u sv. Apolináře a ředitele stavby chrámu svatovítského. Na místě tvrze v XVI. stol. zaniklé zdvižena nová, na niž po schudlých Radečských seděl Jan Jiří Zlínský z Labouně, po jehož smrti jmění Valdštnovi připadlo.

L dumišní kněží bratři Klei-nové zřídili tu novodobý klášter s opatrovní a pokrač. školou pro dívky; kláš. kaple vkusně přestavěna v nejnovější době ve slohu románském dle plánů arch. Moravce, prof. školy hořické, nov. oltář a kazatelna pocházejí z řezbářské dílny bratří Bušků v Sychrově, kříž. cesta je z terracoty. — Z Obory k vých. vede silnice sev. krajem lesa zpět k trati a podle ní do Ostroměře (z Obory k stanici 1/2 hod.).

Z Ohnišfan ubíráme se drahou přímočarou k SV, mjíce v l. St. Smrkovice a Nevratice i odbočku vlečné tratě do Chomutic, v pr. pak Terezie-dar, projedem krajem lesa u Obory, mineme v pr. mysl. s Nov. Smrkovicemi a stihneme stanici

Ostroměř (po staru Ostromiř), vyvinující v důležitou křížovátku odbočných tratí k Jičínu a Hořicům—Hradci Králové a Smiřicům s projektem ku Dvoru Králové. V rovině pod Chlumem prostřed žirných polí a pečlivě hleděných

sadů nad Javorkou je Ostroměř hlavně střediskem zeměd. ruchu a vývozištěm kamenického průmyslu.

Původně stávala tu ves nejspíše Ješka z Ostroměře, držitele i se-asi tam, kde samota a býv. tvrz, i zřejměji položeného tv. Hradištka. Hůra se nalézá, kde stávala tvrz

Ostroměř je východištěm několika vděčných výletů (srov. též Hořice):

1. **Hradištko-Mezihoří.** Ostroměři k S. a přímo do vsi Hradištka, kde spatřuje se čtverhranné stavení, pozůstatek tvrze, jež vznikla za Jana z Rokytniku r. 1553 (ves sama s tvrzí starší stávala již ve XII. stol.). Nad touto tvrzkou stojí za shlédnutí rozsáhlé hradiště, obehnané do čtverhranu v 30 ha výměry valy 4 m vys. a 12 m u paty širokými; nejspíše jako valy Čerovské staré hradiště slovanské. Dale k S. silničkou, jež vede do lesa na svahu v údolí Javorky a podle želez. tratě k mlýnu v *Mezihoří*, pův. údolí Javorky spékánými motivy krajinnými. Údolím možno projít až k nejbližší stanici *Lhotě Šárovcově* (za 1½ hod.).

2. **Konecchlumí.** Možno voliti dvojí cestu: a) Od stanice na silnici jičínskou, touto v l. ¼ hod. až ke kapličce, kde odbočíme v pr. po lni cestou přes *Újezd Podhorní* (rozsáhlé pískovcové lomy až do Vojic). J.ž od lomu v Újezdě vede v pr. vzhůru cesta na kopec *Ma-*

xinec (456 m), též z Vojic přístupný, kde vztýčena mohutná pískovcová socha Husova, v den 5. července dostaveníčko ctitelů Husových. Odtud dále k Z. po lesnatém hřebenu ještě 3 km do *Konecchlumí* (2 hod.) s mohylou *Jana Konecchlumského z Konecchlumí* (Odtud ¼ hod. k stan. v Kovači nebo ½ hod. silnicí do Mlázovic.) — b) Půvabněji z Ostroměře na Hradištko a mezi hořsko u silničkou 1 m. k S. na hře benovou cestu (pěkné výhledy k J. do nížiny), kteráž podle lomu a lesa vede na *Maxinec* k soše Husově a dále jako při a) do *Konecchlumí* (2 hod.)

3. **Mlázovice.** Půvabně položené místo s lázeňskými slatinnými přístupy dvojím směrem: a) Jako při č. 1. do Mezihoří a znač. cestou lesní do Mlázovic (1½ hod.). b) Jako při 2. b (nebo při 2. a) na *Maxinec*, hřebenovou cestou dále 10 in. a odbočíme v pr. ¼ hod. do Mlázovic (1¾ hod.). —

Traf z Ostroměře překročivši silnici Hořickou obrací se k S. (v l. výhled k Hradištku) a u Hlázky (v pr.) vstupuje do půvabného údolí Mezihoří, jímž Javorka protíná hřbet Chlumský. Mine v l. mlýn Mezihořský, v pr. pod Chlumem (453 m) Libín, oblíbený druhdy útulek Petra Maixnera, pak jest druhý mlýn mezihořský a podle půvabně položené myslivny (v l.) vystoupíme z údolí do zastávky

Lhoty Šárovcovy, malebné vsi, kde bývala tvrz Šárovců ze Lhoty. Zast. je stanicí pro Mlázovice (3 km), odkudž si možno sem objednatí povoz. Od května do září jezdí sem láz. povoz. Spoj. poštou.

Mlázovice, vlnité Ls. a Lz. slatinné (slatina mlázovická účinkuje i jako mírně sirnatá lázeň). Připravují se též koupele jehličnaté, dle potřeby masáž a elektrisace. Láz. rs., dostatek bytů. Dotazy zodp. správa lázní.

Za zastávkou malým obloukem s.ihneme za krátko v pr. výhled na první domky bývalé Nové Vsi (Dolní, nyní s lázněmi Bělohradem v jedno spojené); po dalším 1 km jsme v stanici

Lázně Bělohrad (v létě bývají u stanice povozy nebo lze si sem z hotelů místních a z lázní objednat). Podle přádelny (v l.) do středu města (10 min.) čili bývalé Střední Nové Vsi, od níž k severu táhne se ještě 2 km Horní N, Ves stále dolinou Javorky, již k S. a SV. uzavírají vršiny Brtevské a Hůra.

Na vyvýšeném místě t. zv. hradu psal se Václav z Hořenevsi, Košťofranku, s něhož panuje městu se Škopky sešvakfený. jenž Nov. kostel Všech Svatých (již r. 1384 Ves v užívání měl a jež také náfarni, v nyn. úpravě z r. 1889) stá-hrobní kámen v kostele na Koštovala původně tvrz, kde se žele nej-franku připomíná. Kostel chová spiše Poličanští. Za Jindřicha kalich z XVIII. stol. výb. práce, Škopka z Bílých Otradovic vysta-rovněž pěkně pracovaný paciifikál ven nový dům či zámek pod Ko-hrobní kamen v kostele na Koštošofrankem zvaný »na Bělohradě«, z r. 1545 a velký missál MCLXV. kde r. 1625 zemřel poslední Petr v Antverpách tištěný. Skopek z Otradovic, neprávem pro Lázně slatinné ve východní průčastenství v povstání roku 1624 části města u lesa zařízení jsou pronásledovány a Bělohrad prodán také na koupele solné, jehličnaté, pak Valdštýnovi, po jehož rodu sirové, železité a uhličité s mas-vystřídali se tu četní jiní majitelé. sází a elektrinou. Kromě lázeň- Zámek, zvlášť nevýstavný obklo-ských bývá tu i mnoho letních pen je pěkným parkem. Z Bělo-hostí.

Pod kostelem a výstavnou budovou školní zřídila obec na pamět svého rodáka Karla V. Raise sady Raisovy, v nichž postaveno i malé místní museum, jež zřídil prof. dr. A. Frič a v němž vyloženy jsou přírodniny a archeologické i historické památky z okolí. Podán geol. obraz krajiny (velká mapa) a vystavená sbírka drahokamů a kamenů z brusířské školy Turnovské.

V Hor. Nové Vsi, jež mívala pěkné domky s dřevěnými podsíněmi (již jen tu a tam nějaká stopa), stával rodný dům Raisův. V Bělohradě narodil se také politik dr. B. Pacák.

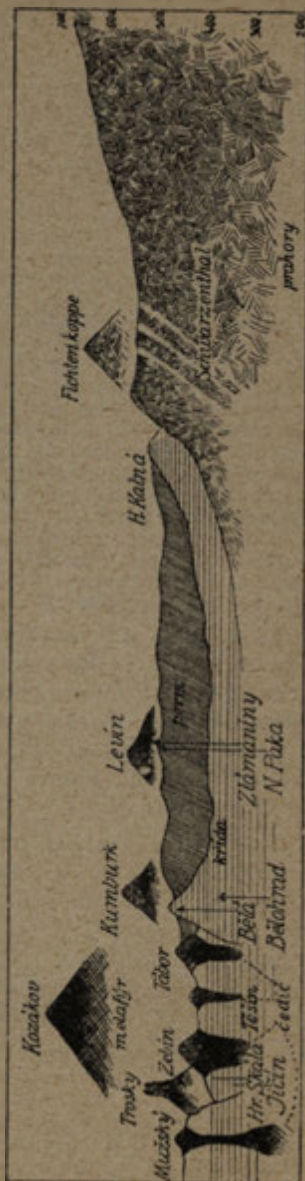
Hostince: Ve středu města Lázeňský hotel (plz. pivo), za mostem hot. a pensionat Zátíší (vede hot. Dědek, jenž po řadu let vedl »Austrii« ve Spindelmühl), dále Bohumilka (plz. pivo), proti lázním Vlach (plz. pivo). Menší host. u Hloušku. Denní pobyt 60 h — 1.2 K, na delší dobu dle ujednání. jež se řídí počtem postelí. Cetné villy a soukromé byty (na 300), denně 80 h — 1.2 K. Rs. při lázních, poblíže bažantnice a obory (60 h), jíž se jako láz. parku používá. Dědek U bílého hradu, jež leží 3 min. od středu města Lá. hud. taxa 2—6 K. Slatinna koupel 3.5—5 K, částečná 1.50—3.50 K, obkladky 1 K, jiné koupele 2.4—3.6 K. Povozy 4—8 K na 1/2—1 den. Plovárna a loďky na ryb. Pardoubku. Dotazy na láz. správu.

Výlety z Bělohradu.

1. Choteč-Hřídelec. K nádraží a přímo dále přes trať podle Svatoj. Újezda (v l.) do Chotče (5 km), kde ještě do nedávna stávala pěkná tvrz Kulů z Chotče, později za zámek a klášter Pavlánů upravená. V kostele z r. 1749 zachována je hrobka Kulů. Kromě nové výpravy v r. 1895 dvě sochy sv. Barbory a Kateřiny z XVIII. stol. výborné řezby, dobrý obraz sv. Františka za hl. oltářem a obraz sv. Mikuláše od A. Suchardové-Boudové z r. 1895. Návrší Chotečské poskytuje pěkný rozhled po okolí. Před vsí v pr. k S. podle lesa za 1/2 hod. přijdeme do vsi Hřidelce, nad níž vypíná se čedičový milomý rozbrázděný kopec Hřídelec (399 m), jehož úpatí je kryto mohutnými štěrky z daleka sem shromážděnými. Shledáme v nich horniny z permu podkrkonošského i Krkonošů, permské pískovce, vápence, araukarity, psaronie, prahorní ruly, břidlice a d. d. Vrchol poskytuje pěkný rozhled. S kopce dáme se k vých. 1/4 hod. do Lán (čedič. lom a površím k j. na silnici k Bělohradu).

*2. Mlázovice-Mezihoří. Jako při č. 1. k Chotči, však po 2 1/2 km v l. pěšinou do Svatoj. Újezda a do Mlázovic (5 1/2 km) nebo od kostela polní cestou k JZ. přes trať a přes Hrádek do Lhoty Šárovcovy a příjemnou silnicí do Mlázovic (6 km). Odtud buď: a) lesem vzhůru na Chlumský hřeben a hřebenovou cestou v l. na Maxinec se sochou Husovou, dále po hřebenu 5 km až na Hradištko (Valy, viz výše), a Mezihořím k S. do Lhoty Šárovcovy 5 km a přímo do Bělohradu (19 km); nebo b) značenou cestou s vynecháním hřebene přímo do Mezihoří a údolím k Hradištku a na stanici do Ostroměře (13 km).

*3. Mlázovice - Konecchlumí-Jičín. Jako při čl. 2. do Mlázovic a odtud buď: a) dle čl. 2 a) na hřeben na Maxinec a po hřebenu k Z. k mohyle do Konecchlumí (11 km) nebo b) z Mlázovic silnicí (méně zajímavé) přímo do Konec-

Geologický průhled krajiny, již vidíme s výšin východně od Bělohradu.

chlumí (9 km) a 1½ km ku stanici v Kovači, odkudž do Jičina dráhou. V Konecchlumí stávala tvrz Konecchlumských, z nichž Vilém st. byl r. 1614 komisařem při direkcii stavů odbojných, r. 1621 na nám. starom. popraven. Zboží jeho bylo skonfiskováno. Jemu zbudována tu důstojná mohyla. Pěší turista z Konecchlumí jíti může a) k západu po ní cestou podle kraje lesa k myslivně a lesem od ní přímo dále do Tuří, odtud pak dráhou z Butovsi nebo silnicí přes Popovice do Jičina (z Konecchlumí 12 km); z této cesty možno také 2 km za mysl. odbočiti lesem v pr. a jíti přes Lhotu Kacákovu, Náchodsko a Robousy do Jičina (12 km). nebo b) přímou silnicí přes Oulibice, jež patří k nejúhlednějším osadám Jičínska a Robousy se starým kostelíkem Nalez. sv. kříže a dobrým sousoším P. Marie s Kristem (11 km). Tento směr možno výhodně pozměniti tak, že z Konecchlumí dáme se k S. ¼ hod. do Kamenice, kde od r. 1794 prostřed skvostného parku a bažantnice vypíná se zámeček, letní sídlo rodiny Trautmannsdorfské; odtud rozsáhlými sady v přímém směru dále do Lužan (viz níže č. 4) a od kostela silnicí přes Oulibice do Jičina (12 km.)

***4. Brdo-Kumburk. Bradlec.** Nejlépe dráhou do Paky a odtud dále (viz níže). Kdo chce celou vděčnou partii konati pěšky a zpět přes Paku nebo přes Železnici-Jičín dráhou, volí pro 1. případ (přes Paku zpět) tento nejlepší směr: a) dle č. 1. do Chotče a přímo dále silnicí přes Lužany (7½ km), jež od nepaměti patřivaly ku klášteru strahovskému a dnes obklopeny jsou hojnými sady, jež zejména k J. se nepřetržitě táhnou ku Kamenici (viz výše č. 3.), od rozc. ¾ hod. vzdáleného, projdeme vsí přímo dále 1½ km k host., na Špici, kde dáme se přes silnici a po ní cestou dále do Dřevěnic (silnice činí malou okliku), v jejichž parostr. pivovare vaří se t. zv. Kumburské pivo. Pivovar je částečně zbud-

ván ze staré tvrže; zlomek nápisu ve zdi skladiště sladu připomíná nejvyššího sudí král, es. Jindřicha Berku z Dubé (z l. 1521 až 1560); nad vchodem téhož skladiště spatřuje se znak Šternberský.

Projdeme vsí a v původním směru dále podle potůčku a rýbníka jdeme do nedalekého Tužína (12 km) a ve stejném směru dále půvabnou lesnatou krajinou (při rozc. v pr.) do Oujezdce Bradleckého (15 km) z něhož vystoupíme na nedaleký již melafýrový kopec Bradlec (15½ km), kde zřícenina již valně sešla připomíná hrad Markvarticů asi v 13. stol. založený, jež později drželi pánové z Jenštýna, z kterýchž Vaněk, pán na Nistějce, byl tu pokořen kr. Václavem, takže do válek husitských držela hrad královna Žofie. Roku 1421 byl hrad dobyt Čeněkem z Vartenberka, spustnul pak v polovici XVI. stol. za Viléma Trčky z Lipy. Pěšinou k S. znač. dostihneme za ¼ hod. výl. host. Klepandy, dostaveníčka Jičinanů (Ls.), odkudž lesní znač. cestou k V., později pěšinou k JV. se uchylující za ½ hod. dospějeme na Kumburk, druhou pamětihodnou zříceninou hradu ve výši 640 m, jenž vznikl na poč. XIV. stol. jako sídlo Markvarticů. Za husitských válek sídlil tu proslulý hejtmán Pražanův llynek Krušina z Lichtenburka; později vzali hrad Trčkové z Lipy, pak Smiřičtí, po nichž přišel Valdštýn. Z rozkazu Ferdinanda III. stihl hrad týž osud poboření jako četné jiné. — Sestoupíme k S. na cestu, jež od Klepandy vede přes Brdo (krásný rozhled) do N. Paky (24 km). — b) Kdo se chce vrátiti přes Jičín a neboli krátkou cestou ze stanice novopacké přes Brdo, Kumburk, Klepandu a Bradlec, najde nejkrásnější směr pro pěší pochod touto cestou: a) vzdálenější přes Choteč do Lužan, zde vsí v pr. a krásnými lesy nad pot. Lužáneckým k S. 3½ km (od silnice v Lužanech), pak v l. k Nové Hospodě na Packé silnici a přímo dále do blízkého Újezdu Kumburského, zde ke kapličce a

ed ní v pr. přes Čes. Prošvici do Brda, odtud přes Kumburk na Klepandu a přes Bradlec do Bradlecké Lhoty a k stan. do Železnice (24 km); β) kratěji silnicí k Chotči jen $1\frac{1}{2}$ km k mysl., zde v pr. přes Lány v l. do Pusté Prošvice a přímo dále na Nov. Hořovicích a Kumburský Újezd a dál jako při α) (21 km).

5. Nová Paka. Kdo chce na Kumburk jíti přes Paku pěšky, nebo vůbec navštívit Paku půvabnou cestou, jde až na konec Horní Nové Vsi a dá se u posl. domků v l. p. es Uhlíře, za nimiž brzy dostihneme silnici krajem vsi Přibyslavě (v l.), za níž při rzc. v pr. (Od Horní Nové Vsi 5 km.)

6. Pecka. Za mostem v městě v l. na červenobílé znač. cestu, kteráž vede k S. přes lesnatou Hůru do Bukoviny a k silnici, kterouž možno v l. do Paky, jinak též z Bukoviny přímo k S. cestou, jež skoro rovnob. se silnicí vede lesem Vodnošem přímo pod zříc. Pecku (7 km). Pamětihodné zříc. hradu, jenž stával již před časy Přemysla Otakara II. R. 1432 Husiti marně oblehán, později Harantovi z Polžic náležel, jehož vdovu r. 1624 Valdštýn dragonádou přinutil, aby mu hrad odprodala. Z vůle tohoto dostala se Pecka klášteru Valdickému, jehož převorů tu sídli. Po zrušení kláštera fondem náboženským prodána kníž. Trautmannsdorfovi. Do hradu vstupujeme po mostě kamenném přes příkop z valné části zanesený; most končí tam, kde býval most zvoditý do brány, z které jen postranní zdi a průjezd pozůstaly i před průjezdem ještě 2. most zvoditý býval. Klenbou průjezdu z novější doby po cházející dostaneme se na travnaté nádvoří zříceninou obklopené. Po pravé straně spatřují se ssutiny nejmladší části hradu, t. zv. Harantovské strany, za Harantů v XVI. stol. vyzdvižené, jež byla druhdy obrazy mythologickými a podobiznami českých králů bohatě vyzdobena; skrovné stopy rustiky svědčí bývalé pěkné zevní výzdobě, zbytky rozbitého krbu vnitř-

nímu zdobnému zařízení. Skrovné zříceniny po levé straně označují obydlí převorů valdických, jež ještě r. 1854 mělo krásné kamenné pavlače, jež bez důvodu byly strženy; za nimi zbytky věže označují hradní vězení, kdežto v předu mezi oběma stranami bývala věž Veselka, zvaná tak proto, že tu v hradě obležení kdys veselí konali, aby oblehatele o hojnosti potravních zásob v hradu oklamali. Rovněž konec nádvoří uzavírá palác z XV. stol., pod nímž i sklepy se zachovaly a před nímž v XVII. stol. postaveny, jež rozmanitá jména jako Rozkoška, Hvězda, Lucerna a p. měly. Roku 1407 sídlil na Pecce známý člen jednoty panské Jarek ze Železnice, jež tu r. 1432 Sirotci oblehali a jej přiměli, aby na statcích svých řády pod obojí povolí. Po přeslici dostala se Pecka v držení Lva z Rožmitálu, jenž ji prodal Mikuláš ml. Hořickému z Hořic, horlivému podporovateli bratří českých. Nejvíce zvelebil hrad v XVI. stol. Jindřich Skopek z Bílých Otradovic, jak o tom svědčí t. zv. Škopkovská strana hradu. Za jeho potomků hrad na dva díly rozdělen a vdova po Škopkovu synu Karlovi vdala se za Haranta z Polžic, jenž, ač horlivý katolík, přidal se k stavům odbojným a r. 1621 na Pecce byl jat a hrdla i statků odsouzen. Vdova p. Salomena za své pohledávky získala zpět polovinu hradu a přestoupivši na víru katolickou, provdala se za Harantova soudruha Hermana Cernína z Chudenice. Poí hradem vlídné horské městečko Pecka utrpělo valně požárem r. 1830, jenž na hradě i to zničil, co zde vandalismus z XVIII. a XIX. stol. zanechal. Rozkošná je vyhlídka s hradiště přes město k S. k lesům s kapličkou sv. Maří a lázeňkami i hostincem, na západ ke Kumburku, na východ ku Zvičině. V městě nalézáme bar. chrám sv. Bartoloměje (1751–53), jehož plastické výzdoba pochází z Valdického kláštera, výzdoba malířská je prací Kramolinovou. Městečko je vlídným Ls., má tkalcovnu o 400 vře-

Vlčí Hřeben Kotel Krakonoš Vrchlabí V. Kolo Labský Dol Planina Lanov Studničná Hora

Švarctál Sněžka Černá Kupa Seify Javorník Úpa Rýchory

Pohled ze Zvíčiny na Krkonoše.

tenech, starý průmysl soustružnický a člunkářský, měšť. školu s novou budovou, obc. zál., obec. knihovnu. — Z Pecky zpět možno voliti příjemnou silnici přes Bělou (pěkné pohledy nazpět) půvabným lesnatým údolím Javoroky (8 km), nebo přes Bělou a český Stíkov (se živoficí něm. školou) do Paky (7 km).

*7. Zvičina, nejvyšší vrchol v území tohoto »Pruvodce« (671 m) s ochr. chýží a rs. a stud. noclehárnou (zasklené verandy) Kl. Čes. Tur., kteráž byla v dubnu 1909 Němci zpusťována. Bělo modro-bíle znač. cesta vede nás od lázni na Brtev a do Vřesníku; přes hluboký úval (značně stoupání) na Bezník a přímo dále přes silnici miletínskou do obce Zvičiny a na vrchol (10 km, slabší chodec 3 hod.). Vrchol Zvičiny je nejvyšší bod kopcoviny, jež od Levina nad Pakou táhne se k JV. Význačnými jejími body jsou Císařská hora (605 m) a Supí Hora (502 m) nad Vydrohovem a Kamenná Hora nad Borovnicí. Zvičina sama je nejvyšším výstupkem hřbetu, jenž povlovně sklání se Certovými Hradky k Žirči a Jaroměřu. Celý hřbet je 7 km dlouhý a v Horní Brusnici 6 km široký. Na západě vystupuje z pískovců vrchol Zvičiny jako ostrov prahor-ních břidlic a červenavé ruly. k němuž na východě opět příkládají se slíny a pískovce. S vrchole, korunovaného kaplí sv. Jana s česko-rs. a ochr. ch., naskytuje se skvělý rozhled, jemuž v Čechách málo rovných se najde. Zejména přehled Krkonošů s české strany jest jediný svého druhu. Od západu a SŽ. kyne nám Ještěd s vrcholy hor Lužických a s popředím českého ráje na Turnovsku; přehlížíme i hory Jizerské, z Krkonošů jasně rysují se na obzoru Vlčí Hřeben, Kotel a Krkonoš, rozeznáváme místa, kde prostírá se Pláně Labská, prameny Labe a zřetelně Labský Důl táhnoucí se ku Spindelmühle, za ním vystupují Vys. Kolo a Šišák a hlavní hřeben skalními turněmi posetý. V popředí na pravo vidíme Vrch-

labí a táhlý Lanov, za nímž se zvedá Pláně Úpy a Hora Studničná, již od Sněžky na pr. dělí zřetelně sedlo, pod nímž viděti Svarčtál. Od Sněžky k vých. táhla Černá Kupa přechází v Javorník, rozeznáváme ještě dolinu Úpy a za ní ztrácí se nám v dálavě vrcholy hor Rýchorských. Neméně půvabný je rozhled k V. a JV. i J. a JZ na úval mezi Zvičinou a Chlumem Hoříckým a k Bělohradu i Jičinu. Bod tak velkolepého obrazu, tak nádherného divadla, měl by býti cílem všech českých turistův. Sestup buď k V. lesem k Mariánské Studni (Ls., Rs.) a k stan. do Bílé Třemešné (3 km) nebo přes obec Zvičinu k S. do Brusnice a k stanici Mostku (1 hod.).

*8. Miletín. Z Bělohradu k vých. podle lázni a slatiny, z níž vybírá se rašelina pro lázně, vede silnice na lesnaté vršky Brtevéské (s nev. bodů pěkný pohled zpět na Bělohrad s pozadím Hřidelce a Kumburku, Bradlce, Kozákova i Trosek) přes Tetín do Miletína (8 km). Pěší turista, jenž chce se vyhnouti silnici, vyhledá zajímavější cestu Dolní Novou Vsi a v l. k Nov. Dvoru a vzhůru k osam. kostelíku, jenž je jediným pozůstatkem býv. vsi Byšičky; za kost. v l. přes les do Dobše a opět lesem podle kostelíka do Cerv. Třemešné a odtud bažantnicí do Miletína (8.5 km), rodiště Karla Jar. Erbena (1811), jehož rodný domek opatřen je deskou pamětní. Na náměstí připomíná jeho pamět pomník s poprsím, dílo sochaře Řihy a s reliéfy z balad jeho »Kytice«. Jdouce od Bělohradu, mineme kostel s věží o samotě stojící, kterouž druhdy na hřbitov se vcházelo. Restaurovaný chrám Zvěst. P. Marie (dle návrhů arch. Cechnera a částečně prací odb. soch. školy Hořícké) chová některé staré náhrobky (Radeckých, Sosnovců a zbytky staré kam. kazatelny (ve zdi) a křtitelnici z r. 1608. Až do r. 1400 vládli tu němečtí rytíři a založili klášter, jež r. 1423 Žižka pobořil. Na západ od kostela obklopen parkem stojí zámček, skrovná náhrada býva-

lého boha ýrského sídla, jež r. 1699 požárem vzalo za své. Na sever od města (20 min.) slatinné lázně s rs.

9. Hořice. Vděčná partie přes Chlum. Obyčejně se chodí a) přes Byšičky (viz č. 8), kde již před kostelíkem dáme se v pr. k J. do Lukavce, kde stihneme silnici vedoucí (kousek možno si nadejít stezkou v l.) přes lesnatý Chlum do Hořic (8 km). Vlastní zeleně a bíle znač. cesta b) vede N. Vsi k J. až k Hamru, kdež za rybníkem v l. jdeme již stále lesem přes Chlum až do Hořic (8 km). — Jinak možno s touto partií vděčně spojití návštěvu Miletína dle č. 8., c) jdeme-li z Miletína jen malý kousek silnicí hořickou a dáme se hned za městem u kříže

v l. prostřední cestou, jež vede ke dvoru Jeníkovu, před nímž dáme se v pr. podle sadů k lesu a do půvabného údolí Bystřice a tímto do Hořic (6 km do středu města); silnicí hořickou jdeme 2 km četnými sady a pak lesem k ryb. Dachovu (pův. zátiší) do města (6 km): od Dachova možno také odbočiti po svahu vzhůru ku kapliče P. Marie Hlohové (krás. vyhl.) a odtud sestoupiti do města. Konečně možno také z Miletína jíti s ním spojenou, na Bystřici pěkně rozloženou vsí Rohoznicí, avšak hned u prvních domků dáti se v pr. k J. na Polšt, odkudž vede lesem nad Bystřicí druhá cesta přes Doubravu pod sv. Gotthard a do Hořic (6½ km z Mil.).

Z nádraží bělohradského ubíráme se drahou k severu podle horní části města (Horní Nové Vsi v pr.), opouštíme ji obloukem k záp. podle čedičového kopce u Lán (v l.), načež les nám zakreje výhled v l. na Rídelec. Kopcovinou, z části lesnatou stoupáme serpentinovitě podle Valdova (v l.) a Přibyslavy (v pr.) k Heřmanicům (v l.), za nimiž hned stihneme stanici

Novou Paku na jihu stejnojmenného města (4760 obyv.), rodiště Faustina Procházky a Jindř. Niederla s okres. institucemi (soudem, záložnou, nemocnicí), tov. na motory a zboží pletené, mech. tkalcovnou, parostr. cihelnou, akc. pivovarem a sladovnou, škrobárnou, z řemesel kvete hlavně koželužství, obuvnictví, tkalcovství a punčochářství. Farní chrám sv. Mikuláše je z doby po posledním požáru r. 1827; ze 17. stol. zachován byl bývalý klášterní kostel P. Marie. Přimo z nádraží novopackého je nejbliže:

1. Pres Brdo na Kumburk, (1¼ hod.) Klepandu a Bradlec v pr.) do Brda. Další viz str. 89.
2. Do Pecky, dále na Zvičinu. (2¼ hod.) Možno jíti městem a Od stanice k mostu, za nádraž. silnicí okolo cihelny, nebo od ná- silnicí v pr. přes Stíkov a Bělou
draží podle trati ku hřbitovu a (pěkné motivy krajinářské) do
odtud lesem v l. (při rozce. vždy Pecky (7 km). Další viz na str. 92.

N. P. téměř bezprostředně souvisí se St. Pakou; dráha ubírá se podle města malebnou dolinou Rokytky neboli Olešenky až do konečné stanice křižovatky St. Paka. (Viz str. 33.)

Trať IV. Ostroměř-Jičín. Ostroměř, Hořice, Sádová, Dohalice, Hradec Král.—Hněvčeves, Smiřice, Opočno.

V Ostroměři křižuje hlavní trať SZ. dráhy pobočnou trať Jičín-Hradec Králové, rozvětvující se též na Smiřice, odkudž má býti prodloužena do Opočna a zjednati tudy spojení do Orlických Hor.

Krátká trať *Ostroměř—Jičín* poskytuje turistovi v tomto území zastávkou v

Sobčicích poněkud bližší přístup přes Újezd Podhorní na Mazinec se sochou Husovou se sestupem do Mlázovic ($1\frac{1}{4}$) nebo do Konecchlumí ($1\frac{1}{2}$), dále ze stanice

Kovače, nejbližší přístup do Konecchlumí ($1\frac{1}{2}$ km) k mohyle Viléma Konecchlumského z Konecchlumí, odkudž možno dle str. 89. podniknouti vděčnou partii přes Kamenici, Lužany na Kumburk—Bradlec s konečnými body: Železnici nebo N. Pakou (18—20 km) nebo přes Mlázovice do Bělohradu (str. 89.) 9 km).

Druhý směr Ostroměř—Hořice vede nás k JV. podle Domoslavic do Dobré Vody a kolem velké této osady do stanice

Hořice*) při okr. městě (8000 ob.) utěšeně se rozvíjejícím a vlídně položeném na úpatí lesnatého Chlumu či »hořic«, jehož příčná údolí náležejí k nejpůvabnějším partiím okolí. Proto také nejkrásnější pohled na město je s kopce Borku a od jihu z Bašnic a Libonic.

V samé té pahorkatině, nejspíše na svazích svatogotthardských stávala stará ves Hořice, jejíž jedna polovina již ve XII. stol. byla v držení strahovských premonstrátů, o druhou pak různí zemané se dělili, až r. 1491 Košín Jan z Ryzemburku spojil je ve svých rukou a později za hrad Starou směnil. Již ve XIV. století stávalo níže staré vsi v nížině město, kdežto ves původní brala za své. V pozdějších dobách byly

Hořice v rukou Smiřických a sdílely osud všeho zboží jejich, které dostalo se v držení Valdštýnovo, po jehož smrti dostaly se hraběti Strozsimu, jehož potomek r. 1664 zřídil z panství nadací pro invalidy, z níž vystavěna invalidovna na Špitálském poli v Karlíně; neveliký zámek hořický proměněn v její filiálku, ač invalidovna měla státi na půdě hořické. V této filiálce hořické bydlí též někteří důstojníci-pensisté.

Město je důležitým střediskem průmyslu kamenického, pro kterýž má odbornou školu sochařskou a kamenickou,

*) Za laskavé přehlédnutí textu o Hořicích vděčím odb. učiteli p. J. Pávkovi v Hořicích.

kromě toho vzmožil se tu průmysl tkalcovský (5 tkalcoven má přes 2000 dělníků), je tu moderní akc. pivovar a řada menších závodů. Město zřídilo si vzorný vodovod nákladem 300 000 K, krásné budovy pro školy obecné a měšťanské, městský sirotčinec, obec. jatky, kromě odb. škol a odb. školy sochařské má školu pokrač., dvoutřídní školu obchodní (také dívkám přístupnou), dívčí prům. školu spolku »Vesna« s roč. kursy kuchařskými, pro šití prádla, městskou spořitelnu, okres zbudoval tu okres. nemocnici, velmi hledanou, zvláště pak vytknouti dlužno »*Průmyslové museum Podkrkonošské*« s veř. čítárnou, knihovnou, kreslírnu, jakož i »*Galerii plastik cis. a krále Františka Josefa I.*« V této galerii, jakož i v »*Umělecké síni*« (ve škole Hoberské) umístěny jsou vynikající originály nej přednějších sochařů (Bílkův Mojžíš, Slepčí; Maixnerova Vlasta a p. Turista neopomene navštívit ji zdarma každou 1. neděli v měsíci (10—12), jindy za vstupné 60 h (příhláška u školníka sochařské školy). Některé sochy galerie plastik umístěny jsou též ve Smetanových sadech. Nebudiž zapomenuto na návštěvu »*Hračkářského družstva*«, kde shlédnouti lze zajímavou výrobu pravých, vskutku českých hraček a poslati odtud v upomínku originální dřevěné dopisnice a pohledy.

S nádražím $\frac{1}{4}$ hod. vzdál. spojuje město Husova třída v níž nalézá se dům rodiny Maixnerovy, kde se narodil Petr i Karel Maixner. Dům zdobený sgrafitty a malbami *Petra Maixnera*, označen je deskou pamětní. Rovněž deskou pam. označen je v téže ulici dům rodný matematika a univ. prof. dra *Jos. Lad. Jandery*, kromě něho je tu také rodný dům Věnceslavy Lužické, kde narodil se i bývalý primátor měst pražských dr. Vladimír Srb. Hned z kraje od nádraží užíme *budovu odb. školy sochařské*, post. dle návrhů arch. Doderera r. 1891 a ozdobenou plastickými pracemi žáků školy. Sochy vynikajících sochařů a stavitelů: Božetěcha, Parléře, Rejska, Della Stelly, Fišera z Erlachu, Brokova, Dienzenhofera a Levého provedeny dle modelů prof. Černila. Tutěž nedaleko mezi tkalcovnami spatřuje se *evangelická modlitebna* post. r. 1838. Před městem stranou od silnice viděti jest kopec

Mohylík (také Hořetíd zv.) | lost z r. 1423, kdy od Mohylíku kde hořícký občan Jos. Štastný | útočili na Žižku na vrchu svatonasypati dal mohylu, již korunuje | gotthardském čeští páni, Žižkou husitský vůz se lkajícím lvem, | poražení, obklopuje malý sad a vytesaným hoříckým sochařem J. | balvan, ukončený kalichem nese Sešinou; mohylu připomínající | udá- | nápis:

Hledej poutníce příklad v knize ni Říman, ani Řek bránivší Ther-
 děju — mopyle.
 nenajdeš slavnější nad českou by armád velikých nesčetné voje
 epopeu, před pouhou písni husitskou pr-
 kdy mstitel Husův, Žižka orlim chaly z boje...
 letem Myšlenka, za níž největší syn
 ved tábor svůj k vítězství s celým vlasti
 světem. podstoupil smrt a nad ni horší
 Na hlouček Čechův udatných a strasti,
 smělých, ta z krůpěje se v bouřnou vlnu
 vrhlo se hejno vrahů tislcerých — vzpjala
 papež jim žehnal, knížat moc je a v příboji moc Říma rozkotala.
 vedla, A dlouho potom hvězda slávy
 chtíc ztrestat zem, že pravdu na skvělá
 štit zvedla... husitské voje světem provázela,
 Však nadarmo! — té slávy ne- až u Lipan v krvavém mraku
 žrel chvíle, zhasla.

Z ulice Husovy odbo-
 čuje ul. Žižkova k výstavné
 školní budově „na Dali-
 borce“, kde umístěno je
městské museum, obsahující
 hojnou sbírku starožitností
 zvláště z Hradiště u Ostro-
 měře, Pustohradu, Chodovic,
 Bílska, z pohřebišť u Dobré
 Vody, Bašnic, Bříšťan, Mlá-
 zovic, Sobčic a j. míst, dále
 značnou část historických
 památek místních a sbírku
 podkrkonošského průmyslu
 hračkařského a krajkářského
 jemuž se tu v novější době
 i po stránce výrobní věnuje

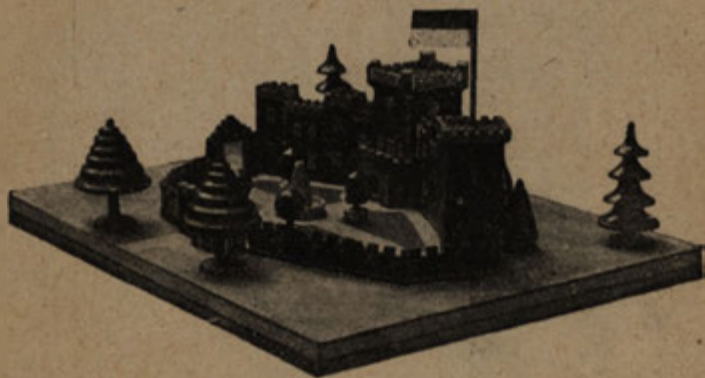
značná pozornost. — Z bývalého výstaviště z roku 1903,
 zřízeny *sady Smetanovy* s pozadím vrchu svatého
 Gottharda. Sady zdobí pěkně tesané sousoší „*Husitská*
stráž“ dle návrhu prof. Suchomela, provedené sochaři Vejsem
 a Hátlem a *pomník Bedřicha Smetany*, dle návrhu prof.
 Černilla provedený. Zde umístěn též mohutný, z hořického
 pískovce odb. školou tesaný „*Krakonoš*“ od Šalouna, téhož
 bronzová socha „*Ode dne ke dni*“, věnovaná do sadů sta-
 rostou města J. Fejfarem. Před školou Daliborskou poutají
 pozornost pěkné sochy prof. Suchomela „*Přátelé stromů*“.

Ulicí Husovou přímo dospějeme na náměstí krále Jiřího
 z Poděbrad, většinou výstavnými domy vroubené. Gotická
radnice z r. 1872 jižní čelo náměstí zaujímá s domem obec-
 ním (z r. 1864), v němž nalézá se divadlo. Východní část

Mohylík
 (také Hořelík zv.)

náměstí zdobí budova *Občanské záložny*, rekonstruovaná dle návrhu arch. Al. Cechnera a zdobená sgrafity prof. odb. školy A. Porgesa. Pěkným portálem honosí se nedaleká *budova soudní*, zdobeným sochou *Spravedlnosti*, prací z odborné školy. Na záp. straně okres. dům s ladným průčelím z hoříckého pískovce. Střed náměstí zaujímá socha P. Marie z r. 1824, práce zdejšího sochaře Jos. Rychtery a kam. kašna ze sochařské školy zdejší. — K záp. (k Ostroměři) vybíhá z nám. ulice Havlíčkova k nám. Palackého, u lidu vůbec ještě »Haber« zvanému, kde je nová budova obec. škol z r. 1902 a dále až na silnici ostroměřskou k nové městské *vodárně*, která sbírá

Červený Hrádek. (Ukázka »Hoříckých hraček.)

vodu čtyř artézských studní a tlačí ji do dvou velkých vodojemů nad městem v úbočí Chlumu u t. zv. Betléma. — Ze starších budov městských dlužno uvést *synagogu* z r. 1725 a *zámek* z r. 1749, k němuž vede ulice Strozziho, nyní na účet bývalého zámeckého dvora a brány rozšířená. Je to zcela prostá budova s místnostmi úředními a útlukem invalidů. Komenského ulice vede z náměstí k *chrámu Nar. P. Marie*, barokní stavbě Dienzenhoferově z r. 1744—48 se zdařilou klenbou křížovou; bratři Maixnerové vymalovali sem dle orig. Führichových kříž. cestu. Nedaleko kostela budova měšť. školy, zbudovaná dle plánů arch. Schmoranze, před ní v malém bosketu socha J. A. Komenského od P. Jiříčka. Vedle děkanství dům s malbami od K. Klusáčka »Stará a nová medicína«. Odtud možno ulicí Žižkovou dojít do Smetanových sadů (pomník Smetanův a Husitská

Přátelé stromoví. Skulptury prof. Suchomela před školou Daliborskou v Hořicích.

stráž. Šalounův *»Krakonoš«*, téhož socha *»Ode dne ke dni«* samy vybízejí, aby návštěvy sadů nebylo opomenuto.

Od obecního domu vede ulice Janderova k *Okresní nemocnici*, v útulném sadu zbudované, v jehož vkusném železném oplotění umístěna je socha *»Anděla strážce«*, barokní práce z I. pol. XVIII. stol., která druhdy na rozcestí k sv. Gotthardu stávala. V sadě před vchodem do nemocnice socha *P. Marie*, je práce žáků školy hořické; ve vchodu nemocnice pam. deska vzpomíná prvního primáře a proslulého operatéra MUDra Eugena Levita. V nemocniční kapli spatřuje se oltář v kameni, tesaný žáky školy hořické, se sochami ssv. Josefa a Jana Nep.

Hostince: *Městský hotel* (pok. od K 1:20, obědy od 80 h, po-vozy v domě). *U zlatého beránka* (24 pok., 1—2, o více ložích 2 až 5 K, obědy od 1 K). *Záloženský hotel* (pok. od 1 K). Okrašlovací spolek má ubytovací odbor pro letní hosty. Letní byty v městě, u Panského Mlýna, na Dachově, v Doubravě. Stud. noclehárna v měst. škole.

Výlety do okolí Hoříckého.

1. Žižkov neboli sv. Gotthard. akc. pivovaru k okr. nem. (viz Z náměstí ulicí Strozziho k býva-výše) a podle sousoší Anděla lému zámku, dále Riegrovou tří-Sirážce k Žižkovu, na němž na-
dou (z kraje prastará lípa) podle lézá se starý hřbitov s kostelíkem

Husitská stráž ve Smetanových sadech v Hoříckých.

sv. Gottharda (kazatelna, kamenný oltář a sochy 12 apoštolů z dílen hořícké školy), při němž spatřují se pomníky vojenské z roku 1866. Vystoupivše na vrchol jdeme přímo ku skvostnému portálu (dílo hořícké školy) nového hřbitova s kameným křížem a sochou P. Marie (rovněž dílc sochařské školy dle návrhu prof. Jernila), na němž odpočívá Josef Štastný, zakladatel husitské mohyly na Mohylíku, výše vzpomenuť primář okr. nem. dr. Levít a j. Od-tud pak sejdem na starý hřbitov a z tohoto k sadu *Jana Žižky z Trocnova* a dále k mohutnému obelisku, postavenému na paměť dra Fr. Lad. Riegra. Socha Žižkova je dílem hoříckého sochaře P. Jiříčka. Skvostné výhledy zejména k záp., kde obzor korunuje Veliš s Loretou. Od nov. hřbitova k J. na bojiště z r. 1866, v jehož středu vyniká věž kostela a rozhl. na Chlumu. Stinným parkem, v němž umístěno též poprsí rodáka hoříckého prof. Jandery (od P. Jiříčka) jdeme na stranu severní (ukaz. »do údolí Bystřice«), odkudž krásná vyhlídka do hlubokého údolí Bystřice, jež uzavírají vrcholy Chlumu a v pozadí Zvičina. Návrat sady Smetanovými do města nebo dále do údolí Bystřice (viz čís. 3.)

Fr. 2. P. Maria Hlohová-Dachov. Z nám. ul. Karlo-

vou podle nov. žid. hřb. na Hořický Chlum ku kapli P. Marie (407 m), s popředí. Od kapličky k S. po zbudované dr. L. Janderou r. 1826, svahu do zátiší k *Dachovu* ($\frac{1}{2}$ h.) již po mohutném hlohu, jenž stíní s výl. rs., s rybníkem (lodky) prostřed stinných lesů. Pohodlná lesní cesta vede odtud dále v pr. na k J. přes bojiště z r. 1866 až ku *Potoky* (20 min.), velmi příjemná Kunětické Hoře, k západu k Velje stinná. lesní partie v l. do *So-vích dolů* (10 min.) a konečně chovských, k S. na Krkonoše od možno prodloužití výlet na Da-

Šalounův Krakonoš (z hořického pískovce tesán odb. školou sochařskou v Hořicích.) (Smetanovy sady.)

chov o 30 min. dále až do *Cerv. níkovu* a od tohoto v pr. přímo *Třemešné* a vrátiti se odtud zpět se dáti do údolí Bystřice. buď miletinskou silnicí 5 km nebo *3. Údolí Bystřice navštěvuje údolím Bystřice 6 km. Kdo tento se a) z pravidla silnicí miledruhý, velmi vděčný směr volí, tinskou (k *Dachovu*), která je dojde z *Cerv. Třemešné* k silnici staveničkem pravidelně se promiletinské, touto malý kousek cházejícího obecnstva hořického. v pr. do *Jahodné* a mezi domky Brzy za městem při rozc. v pr. v l. ku kraji lesa a tímto vzhůru silnicí, sklánějící se do údolí By-na Horskou vyhlídku, od níž stříce k *Obecnímu Mlýnu*; pěší sestoupíme do údolí Bystřice. Také chodec, zvláště v neděli, kdy silmožno se silnice miletinské přednice bývá silně frekventována. Jahodnou přejíti stezkou na dru-volí raději pěšinu z konce chodhou silnici, jež vede ke dvoru Je-níku pod okres. školkou úvozem

k sv. Josefu vedoucí. Jednotlivé body (lavicky) poskytují krásné výhledy do údolí i daleko za ně podle boků Chlumu k Cerekvici a k rodišti Hankovu Hořeněvsi, nad níž spatřuje se památná lípa z r. 1886 (direktiva vojáků pruských). Podle značky k *Horské Vyhlídce* a lomům Raimanovým a krásným výhledem na Krkonoše a sestup k Dachovu (viz č. 2) nebo zpět do údolí Bystřice k Doubravě a podle sv. Gottharda do Hořic (viz b). — b) Silnicí podle sv. Gottharda k Panskému mlýnu, a přímo dále do

Doubravy a dolů do údolí Bystřice. Také z Doubravy od posí. stavení v pr. možno vystoupiti na výšinu, která poskytuje krásný výhled na Krkonoše. — c) Dle č. 1. na Žižkov (č. sv. Gotthard) a dle ukazatele do údolí Bystřice.

4. Pustohrad-Jeřice. Jako při č. 3b k Panskému Mlýnu, odtud v pr. lesem podle bývalého hradiště (v pr. od lomu) »Pustohradu«, zde také Buštěhradem zvaného až do Březovic (3 km) v příjemné a krásné poloze, dále pak po úpatí Chlumu až do Jeřic (4½ km), kde z daleka kyne v zeleni skrytý zá-

meček v uslechtilém baroku postavený, jenž z bývalé tvrze povstal tu asi v XVIII. stol. Jeřice jsou rodištěm chemiků bratří Bělohoubků (Antonína a Augusta). Zpět drahou nebo silnicí, tato se v úvalu Bystřice brzy rozvětčuje; v l. přes trať méně působně vede přes Chvalinu, v pr. působněji podle Bystřice a Březovic do Lhoty Svatogotthardské a k mlýnu Beránku, jenž býval oblíbeným výl. místem, dokud okolní lesy nebyly vykáceny; pod sv. Gotthardem do Hořic.

*5. Mezihorí — Mlážovice. Můžeme voliti směr dvojit: a) *Přes Chodovice a Holovousy na Hlásek*. Po jižním svahu Chlumu stinnou znač. cestou na Hrachovec, kde se cesty dělí; jdeme v l. přímo do Chodovic, nad nimiž spatřují se podobné valy jako na Hradisku u Ostroměře. Poloha na boku lesnatého hřebene je pro opevněné sídlo jako stvořena. Hned za Chodovicemi z bohaté zeleně vlídně vyhlédá zámek *Holovouský*, s oborou druhdy sídlo Nežetických, které nejeden starý náhrobek při kostele Chodovickém připomíná, později majetek Smiřických. Náves posázena jabloněmi připomíná, že Holovousy prosluly svým jablkem ma-

Šalounova bronzová socha »Ode dne ke dni«. Do sadů Smetanových v Hořicích daroval starosta města J. Fejfar.

linovým. Přímo dále vede cesta do údolí Javorůky u Hlásku (prostě lázně), kde Javorůku překročíme a vystoupíme na protější Hradištko ostroměřské. Dále pak jako na str. 86.), buď údolím Mezihořským k S. nebo po Chlumu do Mlázovic (přes Maxinec se sochou Husovou) 11 km. b) *Přes Chlum.* Jako při a) na Hrachovec a znač. cestou v pravo do obce Chlumu (krásné výhledy do kraje k J.) a vzhůru mírným stoupáním na hřeben (U třech Dubů). Pod vrcholem vede cesta přímo do malé osady Libína (zátiší, v němž dával P. Maixner, 1½ h), dále pak již údolím Mezihořským a dle značek lesem až do Mlázovic (2½ hod.).

*6. Miletín-Zvičina.

Několik cest možno voliti do Miletína, z nichž jedna je půvabnější druhé. Turista, jenž chce více seznat, mnoho půvabů zažiti, volí třeba některou, která je největší oklikou: a) Nejkratceji a nejpohodlněji silnicí miletínskou (6 km); b) jako při č. 2. přes Chlum u P. Marie na Dachov a dále silnicí (poněkud kratceji, však s větším stoupáním k P. Marli); c) jako při a) a pěšinou k Sv. Josefu pískovcovým skalám a údolím Bystřice podle ob. mlýna a Kačerova ke Dvoru Jeníkovu; od kříže za dvorem v pr. k lesu a lesem Borovím k S. na cestu, jež vede přímo do Miletína (velmi vděčná a nejkratší cesta, 5 km); d) *Přes Polšt.* Od rs. Doubravky k Panskému mlýnu a znač. příjemnou lesní cestou pod Doubravou k mlýnu v Polšti, odtud přímo k S. do Miletína (6½ km). — Z Miletína k sev. do lázni, odtud dále znač. cestou na Brodek; zde od mlýna k S. silnicí pod Ouhlejevem (v l.) a u kříže první cestou v l. na

Žižkův pomník na Žižkově (sv. Gotthardě) u Hořic.

konec vsi Třebihoště a podle n. přímo dále pod Zvičinu, kde z horní části osady, ještě k Třebihoště patřící vede v l. cesta na vrchol Z Miletína 6½ km.

7. Poličany-Doubravice-Dvůr Králové. Výletní trať, již má st. dotýkati projektovaná dráha Hořice-Dvůr Králové. Pěší turista jde dle č. 6 d) do Polště, kde dle se v pr. k Doleneckému Dvoru a přímo dále k východu lesem na Vinici (2 hod.) k útulnému lesnímu zátiší s letní rs. nad zámkem

a rozsáhlým parkem (přístup na ohlášení u kastelána) k S. v *Bílých Poličanech* položenou; zámek povstal z tvrze r. 1725. (Pod zámek host. Mikšův, dále ve vsi host. »na poště«). Na již. svahu vrchu založeny r. 1842 vinice. Na vých. od Vinice spatřuje se rybník Budín a nedaleko něho *Červený Dvůr*, kde stávala tvrz *Poličany Červené*, jejíž poslední zbytky teprve r. 1874 rozkopány. Tyto Poličany skonfiskovány po běl. bitvě Věnkovi Bukovskému z Hustiřan a byly ve spojení s protějším (v l. k S. ležícím) *Velehrádkem*, kde stával asi hrad dřevěný, jenž v XIII. stol. zanikl; nyní je tu jen starobylý dvůr, při němž tvrz bývala (říkalo se ještě v XVII. stol. tvrz - hrad Velehrad). S Vinice sestoupíme za $\frac{1}{4}$ hod. k zámku v Bílých Poličanech a osadou běříme se k vých. mezi Červ. Dvorem (v pr.) a Velehrádkem, dáme se podle Velehrádku v l. k S. Doubravicemi až ke kapličky, kde se cesty dělí, v pr. vede silnice přes východní výběžek Zvičinského hřebene osadou Zálesím na lesnatý hřbet a serpentinou (již možno si pěšinou nadejít) k stanici ve Dvoře Králové (4 hod. viz trať VI. a).

*8. č. 7 do

Velichovky. a) Jako při Poličan a dále mezi Červ. Dvorem (v p.) a Velehrádkem (v l.) do Lanžova ($\frac{23}{4}$ hod.) vsi, která tvoří střed několika vesnic s více než 3300 obyvatel, jež na všechny strany téměř hvězdovitě se odtud rozkládají a skoro v jedno jsou spojeny. Většina těchto osad je česká, jen v Dubenci napočítla falešná statistika 1212 N. proti 207 Č., ve skutečnosti je však i tu jen 700 N. proti 600 Č. Lanžovský kostelík, jenž jako farní připomínán již ve XIV. stol., chová náhrobky ze XVI. a XVII. st. Bukovských z Hustiřan, také měděné rakve Václava Záruby z Hustiřan a jeho manželky s jejich mramorovými sochami. Lanžovem přijdeme do protáhlého *Dubence*, jenž vroubí silnici v délce 3 km (osada je česká s částí něm. obyv.) až pod *Zámecký Vrch*, kde stávala pevná tvrz, po níž násep a průkop hluboký zůstal. Ostroh vrchu táhne se k východu a stojí na něm lázně Velichovky, k nimž přijdeme buď lesem od tvrzíště nebo dále silnicí a po $\frac{1}{4}$ hod. v pr. přes Nouzov (18 km); b) Kratčejí od Panského Mlýna přímo k vých. vzhůru na Chloumek a Bohánku (od

Riegrův obelisk v sadech na Žižkově (sv. Gotthardě) v Hořicích.

školy krásný rozhled) zde v l. a pak v pr. lesem do *Vřeštova*; zde od kostela silnici k rozc., pak v pr. a po 10 min. polní cestou v pr. do Chotěborek; v přímém směru od kostela dále na silnici, jež v pr. vede do Hustiřan, však po 10 min. za můstkem v l. polní cestou do Velichovek (16 km).

9. Bojiště sádkovské, Červený Hrádek, Žižkův Stůl a j. body přístupny jsou velmi dobře drahou Hořice—Hradec Králové (viz níže).

Obrovský portál nového hřbitova Hořického.

Bystrice, také historicky jako místo, kde zmizelo několik vesnic a tvrzí; silnicí do Pecky jdeme okolo *Hradiště*, kde ještě po tvrzi neznámého jména spatřujeme stopa v příkopu do skály vytesaném; Sedláček se domnívá, že tu stávala ves Bělošice. Půvabněji nežli silnicí, ač ovšem namáhavěji,

*10. Pecka. — a) *Přes Bělohrad*. Zpátečním směrem cesty značkované buď dle str. 92, buď silnicí až k Lukavci a pod tímto v levo lesem k Tikovu a dále otevřenou krajinou k severu do Dolní Nové Vsi bělohradske (9 km) nebo Betlémem nad Hořicemi podle vodotěmu ku skale a lesem do Lukavce; tímto k severu a přímo dále do lesa Zákapu a tímto k osamělému kostelíku Byšickému a v levo přes Nový Dvůr do Bělohradu (8 km). Dále jako na str. 90.

— b) *Přes Miletín*; některým směrem dle č. 6. do Miletína, odtud ulicí bělohradskou a za Bystřicí při rozc. v l. na silnici packou přes Podháj do Tetína (10 km) (v l. přes Bystřici vidíme *Miletíněk*, (odkudž vyšel proslulý válečník Diviš Bořek z Miletínka), s pozadím Chlumu, kde odbočíme před vsí v pr. přes Vřesník do Pecky (16 km). Kdo chce vynechat Miletín, jde kratceji, ač místy méně pohodlně z Hořic dle č. 2. k P. Marii Hlohové a Dachovu; zde kousek v l. na průsek Sovích Dolů, ale hned v pr. cestou k S., jež vede ke kostelíku v Červ. Trěmešné a přímo dále (po 1/4 hod. při rozc. v l.) do Tetína 7 km, až do Pecky 13 km). — Krajina u Vřesníka je zajímavá orograficky svou členitostí i pramenisky

možno jíti, dáme-li se za Podhájem ve Vidoně v pr. silničkou k S., pak cestou podle Bystrice a při spojení pramenů jejich v pr. podle vody, ku Kolskému a Bystrému mlýnu u tohoto pak v l. přes Koly na silnici, jež v l. vede do Pecky (z Miletína 12 km).

Z Hořic vede trať železniční podle Chvaliny (v pr.) pod sv. Gotthardem (v l.) k JV. do úvalu Bystrice pod Chlumm (v l.), kde mineme v l. Brezovice a stihneme zastávku

Jeřice, rodiště chemiků Augusta a Antonína Bělohoubka, s úhledným barokním záměčkem; zanechavše v pr. Rašín, za nímž zvedá se nízký lesnatý val Kazatelna, stihneme stanici

Třebovětice mezi Dolními Černutky (v pr.) a Třeboveticemi s cukrovarem (v l.), kde dvě tvrže bývaly, po nichž není památky. Nedaleká zastávka

Černutky-Cerekvice, je východištěm silnice, která přetíná východní konec Chlumu Hoříckého a přes Cerekvici a

V údolí Bystřice u Hořic. Dle fotogr. Dr. B. Kliky.

Vřeštov vede k Lanžovu (viz výše č. 8.) a dále na Dvůr Králové. V Cerekvici úhledný záměček, povstálý ze staré tvrze, je pouze sídlem úřadů a v letě České seríální osady. Trať obrací se odtud k S. do stanice

Hněvčevsi, jež je zároveň východištěm odbočky do Smiřic (viz níže.) V Hněvčevsi narodil se dr. J. Podlipný. Jihozáp. směrem podle Sovetic (v pr.) a Svbského lesa (v pr. $\frac{1}{4}$ hod.), který byl r. 1866 střediskem urputného zápasu (četné válečné pomníky), stihneme za nedlouho stanici

Sádová-Dohalice. Stanice a cukrovar hr. Harracha leží mezi oběma osadami. Stanici tuto možno dobře učiniti výcho-
dištěm výletu na bojiště z r. 1866 (dle str. 70.), ještě lépe
však jest voliti zastávku následující. Za Dohalicemi obrací
se trať k vých. podle Dohaliček (v pr.) k Hor. Dohalicům
(v l., za nimi les s pomníky, jež upomínají na boje předních
stráží), načež brzy stihneme zastávku

Dlouhé Dvory, odkudž možno jednak navštívit partii
bojiště k jihu ležící u *Střezetice, Probluze a Přimu* (až sem

Na Miletínské silnici nad Bystřicí u Hořic.

4 km) nebo přímo střed bojiště u Chlumu a Lípy (od za-
stávky $\frac{1}{4}$ a $\frac{1}{2}$ hod.) a dle str. 74. dáti se přes Svibský
les a Máslovědy k stanici do Hoříněvsi (2 hod.) Dlouhé
Dvory jsou také dobrou výchozí stanicí pro výletníky z Hořic,
kteří miní navštívit přes

Střezetice.—Probluz a Přím|Hrádku (od zast. 7 km) a zpět
—Červený Hrádek (zpětným smě-|přes Horní Přím, Bor a Žižkův
rem dle čís. 5. na str. 60.) tak, Stůl u Rosnic do stanice Všešary
že z Probluze jdou do Dolního|8 km.
Přimu a Přes Nový Přím do

Od zast. mezi Dlouhými Dvory (v l.) a Střezeticemi vede nás trať podle Všestar (v l.) a Rosnic (v pr.) do stanice

Všestary, která je rovněž vděčným východištěm výletů na *bojiště sádovské* (viz str. 70.) a *Žižkův Stůl* nebo *Cer. Hrádek*. Ze Všestar vede nás trať již přímočárně podle silnice k Plotišti (v l.) a do stanice k **Hradci Králové**.

Z Hněvčevsi druhá odbočka tratě jde přímo k východu podle Benátek (v pr., za nimiž Svibský les) do stanice v

Hoříněvsi, rodišti Vác. Hanky, jíž tvoří pozadí kopec. Rejdiště s proslulými dvěma lípami, jež byly důležitým orientačním bodem jmenovitě pro pruské voje r. 1866. U lip zbudován skvostný pomník 57. pěš. pluku. Také v Hoříněvsi samé spatřuje se řada pomníků (u dvora pyramida s křížem označuje šachtu 200 rak. a 200 pruských vojinů, pyramida v zahradě statku J. Pražáka nad hrobem 12 vojinů pěšího pluku č. 40, jehlan při silnici do Máslověd postavený padlým 2. praporu polních myslivců) na smutné události z r. 1866, již doplňují četné pomníky na hřbitově (v zdech kostela četné koule) i vně hřbitova, na cestě k Máslovědům a v okolních polích i v blízkém lese svibském. Kdo chce odtud navštívit

Bojiště sádovské, neopomeneme především vystoupení na Rejdišti, odkudž je výborný rozhled, sestoupí k záp. do bažantnice u Máslověd, přes Máslovědy jde do Svibského lesa. Nemá-li mnoho času, jde od jeho záp. konce k S. přes Benátky do Hoříněvsi, nebo blíže k stanici Hněvčevsi (celá partie 2 hod.); kdo má více času a chce větší část bojiště shlédnouti, sleduje od záp. konce Svibského lesa směr přes Čistoves na Chlum a z Chlumu k Rozběřicům a ku stanici Všestarům (viz výklad na str. 70.).

Z Hoříněvsi vede k sev. silnice přes Vřeštov na Poličany a možno tímto směrem :

Poličany—Zábřes—Třebíhošť možno sledovati přes Lanžov směr sledovati dosti vděčnou cestu na st. 102. vypsany do Dvora Králové (17 km).

Z Vřeštova, kde silnice se dělí,

Drahou objíždíme Hoříněves po straně severní i Rejdiště s lípou a pomníkem do zastávky

Račice, za níž nedaleko je stanice **Račice nad Trotinou** (nad touto pomník pěš. pluku hr. Jelačiče č. 69) v místech, kudy na bojiště od severu přispěli Prusové r. 1866 a vítězství ve prospěch pruských zbraní rozhodli. Podle potoka Trotiny blížíme se k Labi a stihneme podle zast. Sendražic a Smiřic hlavní stanici

Smiřice. (Viz trať VI. a). Odtud projektována je trať spojovací do

Opočna, jež nalézají se již na obvodu dílu XIV. (viz Orlické Hory).

Trať V. Kolín, Týnice, Přelouč, Pardubice, Moravany. — Týnec, Chlumec n. C., Nechanice. — Přelouč, Bohdaneč, Hradec Králové. — Moravany, Choceň, Borohrádek. Týniště, Václavice, Starkoč, Poříčí.

Z Kolína sledujeme trať k Pardubicům, pokud se týče jižního jejího boku dle dílu XIII. (Železné a Žďárské Hory). Trať spol. st. dráhy ubírá se Polabím k

Záboří, při němž je stanice Labská Týnice, cukrovar a raff. petroleje. Za shlédnutí stojí tu vzácná památka umění stavitelského chrám sv. Prokopa z 2. pol. XII. stol., jehož portál je dílem zvláště mistrovským. Záboř je oblíbeným Ls. a východištěm partií na »Stráně«, t. j. severní hřeben Želez. Hor (viz díl XIII.) Brzy za Záboří spatříme

Týnec n. L. či Labskou Týnici, malebně do vrchu nad Labem se zvedající. Pěšky přicházíme sem od stanice Zábořské podle strojírny A. Pernera přes most (v l. velký mlýn Pernerův). Město, původní Týnec na Hůrkách zv. ze starého založení (již v XI. stol. se připomíná), jak svědčí kostel, již ve XIV. stol. farní, však r. 1780 nově vystavený (na klenbě fresky od Kramolína). Blíže poplužního dvora »Hradu« stávalo na ostrohu panské sídlo. Kromě mlýnů a strojírny jsou tu továrny na kůže, pivovar, octárna, pěstuje se soustružnictví perletě, pletení košů. Město má čilé trhy s vývozem obilí. U Týnce proráží dráha skalnatý bok Železných hor, jehož poslední výběžky přes Týnici k sev. v podobě svorových kopců zapadají. Z Týnce vděčná partie lesnatou krajinou vede do

Chlumce n. C., zpětným směrem dle str. 54. na Krakovany (vrstvy korycanské), Lhotu Uhlířskou, a Hradištke u Chlumce. Jiná vlnitá partie vede lesy do **Kladrub.** Silnici chluveckou, však hned za mostem při rozcestí k cihelně na kraji lesa. Za cihelnou buď a) v levo lesem Svárovou (vykáceno) na průsek, jenž skrze Splavy jde k vých., dále ně-
 kterou užší čárkou k vých. na cestu, jež lesem Soudníkem vede k vých. do Kladrub, nebo b) od cihelny do Labských Chřčic: hned u první části osady v l. mezi domky k lesu a podle dvor. hřebčince (Frant. Dvora) až do Kladrub (9 km).

Za Týncem mineme zast. *Vinařice* (pěkný pohled zpět na Týnec), za níž rozevře se nám v l. rozhled do rovin Polabí, kdežto v pr. snižující se pahorkatina Žel. Hor provází nás podle zastávek vlaků omnibusových: *Kojic* (v pr., Telčice bez zast. v pr.) a *Trnávky* (v l. s ev. modlit. církve augšpurské) do stanice

Kladrub s proslulými hřebčinci. V l. od trati vidíme *Řečany* (kostelík ev. církve reform.), kdežto Kladruby leží za nimi až v zálabí, 3 km od stanice. Ze stanice k J. máme 2½ km do Zdechovic a pěkných partií v lesích Želez. Hor (viz díl XIII.). Na sever přes Řečany ¾ hod. do Kladrub, kde nabízí se vděčné pochody lesnatou krajinou do

Chlumce n. C. buď přes Tetov, Vchynici a Hradištsko nebo přes Kolesy (jízďárna) zpětným směrem dle str. 55. Kdo chce seznati pamětihodný *Opatovický kanál*, tuto důležitou stavbu regulační, zřízenou za Pernštejnů a nyní valně zanedbanou, jde z Kladrub do Semína (v l. pěkné partie lesní směrem na Sopřč) a podle kanálu k vých. (po levém boku lesy) k mlýnu Vejrovu, za nímž kanál má nejpěknější partii lesem Oborou ku Přelovicům. Můžeme také les projíti silnicí, jež kanál podruhé překročí a vede pak ještě 5 km do Bohdanče (celkem 15 km). Od záhybu této silnice před Nerady vede k J. 3 km dlouhá cesta k zast. »Valy« u Přelouče (z Kladrub 14 km z Ohrady zpět přes Vejrov a Břeh do Přelouče 4, z Kladrub celkem 14 km), kanál sám bylo by možno sledovati přes Přelovice k Neratovu a dále k sádkám velkostatku Bohdanečského, kde stojí za shlédnutí vzorné zařízení třecích a plůdkových rybníků kapřích; odtud ¼ hod. do Bohdanče k stanici automobilů (celkem z Kladrub 16 km).

Rovinou polabskou z kladrubské stanice spějeme podle *Labětína* (v l.) a *Lholy* pod Přel. kolem města do stanice

Přelouče. Od stanice (u cukrovaru) do středu města, jež leží v obvodu našeho území, je ¼ hod. Město získalo v novější době značně na výstavnosti a zvenčí i na malebnosti velkou budovou radniční a školní i záloženským domem, kde nalézá se divadlo i městské museum a dobrý hostinec. (Noclehy jen nečetné ve 2—3 místn. hostincích.) Stavba školy hospodářské v projektu. Z Přelouče možno vděčnou partií navštívit

Bohdaneč. Dáme-li se silnicí Hradeckou na Břeh a k mlýnu Vejrovu na kanálu opatovickém, jdeme od vesnice podle mysl. ještě 10 min. podle kanálu, odbočíme pak v l. lesem Oborou a sledujeme dále výše udanou cestu přes Přelovice a Neratov k sádkám u Bohdanče a do Bohdanče (Lázně), odkudž buď automobilem jedeme do Pardubic, nebo jdeme do stanice Stéblové. (Z Přelouče do Bohdanče 10 km, do Stéblové 7½ km.) **Dobřenic** přes Břeh a Bělou (zpětným směrem dle str. 60) jsou vděčnou procházkou pro toho, kdo miluje delší pochody lesními i polnatými krajinami.

Z Přelouče sledujeme stále po levé ruce Labe, částečně v regulaci se nalézající podle Lohenic (v l.) k

Valům (v p.), zastávce (kde odbočuje trať k Heřmanovu Městci) proti obci Mělicům (v l.) přímočarnou tratí podle Opočinku a Lán na Důlku, Krchleb i Srnojed (vesměs v l.) ke Světkovu (v p.) a přetnuvše trať dráhy jiho-severoněmecké stihneme stanici

Pardubice při býv. komorním městě (přes 17.000 obyv.) nad ústím Chrudimky do Labe, jež sídlem je okres. hejtm. velitelství 9. jízdní brigády a štábu 8. drag. pluku má stát. vyšší realku, st. vyšší prům. školu pro stavitelství a strojnictví, všeob. pokrač. školu průmysl. a obchodní, odb. pokr. školu stavit. a stroj., pokrač. školu pro dívky atd., veřejnou knihovnu ob. a veřejnou čítárnu Sokola. Je tu též král. zem. donucovací pracovna, všeob. okr. nemocnice, stálé závodíště pro podzimní dostihy koňské, cukrovar, dva pivovary, lihovar, továrna na káv. náhražky, sušárna čekanky, továrny na stroje hospodářské, velká rafinerie petroleje, elektrot. závod, závody mlýnské, cihlářské, mlékařské, vápenné pece, slévárny železa, výroba stear. svíček, fermeže, zboží cementového, velkodílny truhlářské, soustružnické (vývoz rohových špiček, perleťového zboží a troubelů), zámečnické, obuvnické, provaznické a koželužské, barevna s lučebnou čistírnou, parostrojní uzenářství, strojní pekárny chleba, tři tiskárny a lithografie atd. Kromě místní Obč. záložny a městské spořitelny jsou tu filiálky Živnost. a Rak.-uher. banky. — Z nádraží (omnibusy a povozy, tyto do města i do okolí, autobusové spojení do Bohdanče a Hořic) přicházíme na *Zelené předměstí* a z tohoto pamětihodnou Zelenou branou do vnitřního města; přes náměstí v l. pak do ulice, kterouž přijde se k zámku.

Pardubice vznikly osídlením jen části zboží pardubického a okolí tvrze, která na poč. XIV. stol. stála v místě nynějšího zámku, a na níž jako první držitel se jmenuje Půta z Pardubic z rodu Hronovců. Vlastním praotcem pánů a Pardubic stal se Arnošt z Hostyně, jenž tvrz získal směnou za Výžembek od potomků Půtových. Jeho znaku (půl rejtharského koně bílého v červ. poli) město dosud užívá. Za něho byl již v osadě kostel sv. Bartoloměje a klášter Cyriakův. Syn jeho byl proslulý první arcibiskup *Arnošt z Pardubic*. Potomci jeho bratřů vládli již

části zboží pardubického ještě básník *Smil Flaška na Rychmburce*. Na poč. stol. XV. byly Pardubice v rukou zakladatele pražské kaple Betlémské *Jana z Milheimu*; v husitských dobách, kdy pobořen zdejší klášter (1421) v rukou *Viktorína z Kunštátu a Poděbrad*, jenž zde také r. 1427 zemřel. Ku konci XV. stol. vzali zboží zdejší *Pernštejnové*, kteří je velice zvelebili. Vilém z Pernštejnu po požáru r. 1507 město i klášter znovu zbudoval a opevnil, kostely sv. Bartoloměje a Zvěst. P. Marie

Pohled na Pardubice přes příkop od zámku.

zdvihl, kostel sv. Jana Křtitele pro podbojí založil, vývoj řemesel a obchodu podporoval, hospodářství v okolí zejména zbudováním stoky opatovické a zakládáním rybníků povzněl; stejně zasloužil se o místo syn jeho Jan, jenž po požáru r. 1538 vlastním nákladem zbudoval radnici, zelenou bránu, kostel, faru i měšťanstvo při znovuzřízení města a církev českobratrskou vydatně podporoval. Po rozmařilém Jarosl. z Pernštejna zakoupeny Pardubice r. 1560 pro komoru královskou; byly tehdy většinou protestantské a působil tu proslulý mistr Mart. Bacháček. Přes to nekatolické Pardubice stály v časech pobělohorských věrně při domu habsburském, trpěly ale silně nájezdy válečnými, zejména r. 1639 za obléhání Banerem a r. 1645 na obléhání Torstensonem, kdy předměstí byla zbořena a město silně střelbou utrpělo.

Na Novém Městě, hned od nádraží se táhnoucím, zajímá turistu pomník bratraců Veverků, vynálezců ruchadla, dílo sochaře Strachovského, r. 1883 rolnictvem zbudovaný na prostranství, jež věnčí obecná škola novoměstská a židovská modlitebna ve slohu románském zbudovaná, dále dům č. 112, v němž r. 1871 podepsány české fundamentálky, dále starý hřbitov se starobylym kostelíkem sv. *Jana Křt.*, roku 1510 Vil. z Pernštejna založený, s freskou »Vzkříšení Páně« od P. Malxnera. Na hřbitově odpočívá proslulý fysik K. V. Seydler, spisovatelé M. Kovář a Jiljí Jahn, o město zasloužili starosta Bubeník a mnozí jiní. Kráčíme dále Zeleným předměstím nynější třídou Královskou (hotel Střebský a Veselka,

největší v místě) k *Zelené Bráně*, daleko svou zelenou věží kynoucí a celé město charakterisující, vzácné památce pozdní gothiky, již r. 1838 zbudoval Jiřík ze Znojma a r. 1886 opravila obč. zál. dle plánů arch. Mockra. Přicházíme k ní po novém želez. mostě přes stoku (stinným stromořadím možno tudy ke kostelu dojít, z něhož nám v l. kyne malebný pohled na sedlovou střechu děk. chrámu a vzdálenější zámek. Branou a úzkou ulicí vcházíme na náměstí střední části starého města, které by vítalo nás ještě svým středověkým rázem, kdyby nebylo tu v l. velké moderní budovy *radnice* (s rs. a Měšť. Besedou s eleg. letní terasou), v čes. renaissanci zbudované v l. 1893—94 dle plánů arch. Vejrycha s allegoriemi od Mik. Alše a K. Klusáčka a plastikami A. Poppa; také zasedací síň její vyzdobena je bohatě malbami Klusáčkovými. Starobylý ráz zachovaly neméně ještě mnohé domy, z nichž některé vykazují přechod z gothiky do renaissance, jiné pak mají průčeli barokní. V radnici umístěno je *Městské museum* s bohatými sbírkami archaeologickými a historickými, se vzácnou sbírkou ptactva, zesn. lékařníkem Hromádkem pořízenou, která zejména četné druhy obsahuje, jež druhy rybníčnou krajinu pardubickou oživovaly. Z náměstí v pr. přijdeme na malé prostranství, jež v l. ohraničují vyšší školy realné, v pr. botanická zahrada s tělocvičnou, zahrnuvše pak okolo školy, docházíme k Chrudimce (nyní v regulaci), za níž rozkládají se útulné sady Bubeníkovy, při nichž nalézalo se i výstaviště velké výstavy pardubické. Z náměstí k záp. malá úzká ulička vede k děk. chrámu sv. Bartoloměje, jenž stojí na břehu stoky, jež překlenuta je starým kamenným mostem. Kostel založen r. 1490—95 při klášteře křižovnickém, jež Husité a posléz požár r. 1538 úplně zničil; nynější podobu dostal chrám, jenž je vzácnou památkou pozdní gothiky, za Pernštejnů, a Vilém z Pernštejna má tu náhrobek mramorový znamenitě české práce z r. 1533. S kláštera Sedleckého přenesen do chrámu Brandlův obraz sv. Bartoloměje. — Ulicí Pernštejnskou, jež starobylostí s náměstím závodí, přicházíme (v l. ze zadního konce nám.) na kamenný most, jenž vede přes bývalé příkopy; lučinou příkopu v l. naskytuje se zajímavý pohled na město se zelenou branou (viz vyobr.). Prvou branou vejdemo na předhradí, obklopené budovami úřednickými, odtud pak druhou branou, jež nese desku pamětní Viléma z Pernštejna a jeho manželky, vcházíme na náhradí, obklopené budovami hospodářskými; odtud přes příkop, jen ve zbytku zachovaný, po mostě visutém vcházelo se do hlav-

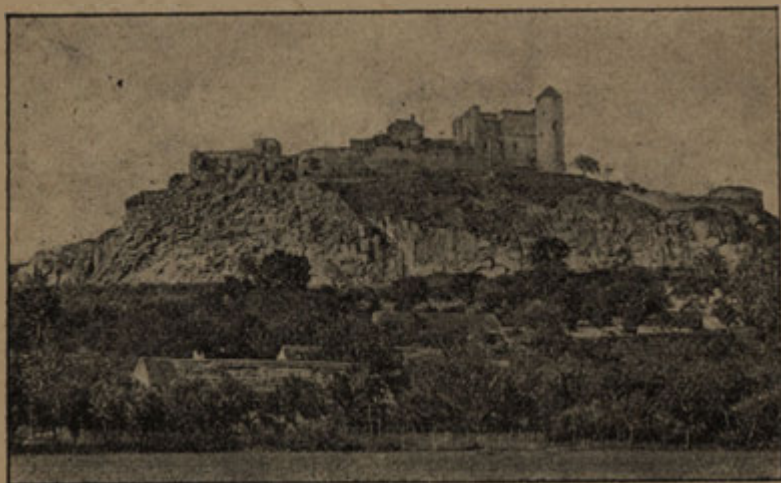
Náměstí pardubické se zelenou branou a novou radnicí (v pr.)

ního hradu, kamž vede nyní most kamenný k nádherné renaissanční bráně (1529—41) s tuří hlavou pernštejnskou. Ve vlastním hradě poutá pozorovatele jednak věž hlásná, s jejíhož cimbuří je rozhled do dalekého okolí, jednak gothická kaple sv. Tří králů, r. 1884 obnovená, s níž sousedí bývalá rytířská síň, jejíž schodiště zdobí krásný portál ve vlašské renaissanci stol. XVI. V zámku pardubickém počal Valdštejn svá jednání se Sasy, jež vedla k jeho pádu, tu prý také za Marie Terezie ujednány základy míru Hubertusburského, jímž skončila válka sedmiletá. — Druhou stranou ulice Pernštejnské přecházíme do ulice Labské, na Bílé Předměstí a Vystrkov, k němuž přiléhají z pravé strany výše dotčené sady Bubeníkovy. Ve Vystrkově k sadům přiléhajícím dosud zachována malá *tvrz*, při níž do min. stol. stával chrámek

Matky Boží Sedmib. Ze sadu k J. vede cesta na Vinici (letní rs.), s pěkným rozhledem na okolní nížinu.

Hostince: Hot. Koubek (dříve Doskočil) u nádraží, na Nov. Městě Střebský (21 pok., omnib., ústř. topení), Veselka (25 pok., omnib.), na Zel. předměstí. Zlatý Lev. Libuše.

Výlety z Pardubic.

Kunětická Hora.

1. Kunětická Hora. Drahou do Stéblové a odtud dle str. 117. 5 km. Nebo pěšky Pernštejnskou a Labskou ulicí na železný most labský k sv. Josefu, kde se silnice dělí; v pr. 10 min. a pol. cestou v pr. do Hradiště, tímto k S. na silnici, za níž kousek v pr. přímo dále po silnici k SV. až k lesu Kunětickému, tímto v l. a nadcházkou v pr. pod hrad (8½ km). Silnice vede od Sv. Josefa přímo k Hradišti, tímto v pr. do Brozan a odtud v l. přes Ráby pod Horou Kunětickou, již třeba ale kolem k S. obejít, ku vchodu hradnímu 7½ km, nebo od Sv. Josefa přímo až na Hradiště na Písku, za tímto u mysí. v pr. Kunětickým lesem k hradu (7¼ km), Křídovými vrstvy provalil se tu na povrch proud lávy čedičové, jenž vytvořil čedičový kopec s přetvořenými horninami křídovými, na němž zbudován hrad, dosud dalekému okolí vévodící. Na okraji lesa Kunětického spatřuje se letohrádek bar. Drascheho. Na hradiště vystupujeme se strany západní místy, kde stávala první brána hradní, podle hluboké zpola zasypané studny k druhé bráně, z níž zbývají jen nepatrné stopy a dále až k zachované bráně třetí, jejíž dvě věže s čtverhrannými baštami po stranách až pod svrchní stropy jsou zachovány. Již cestou vzhůru požíváme zejména k S. rozkošné vyhlídky do Polabí k Hradecku, za nímž vystupují vrcholy bojiště sádovského (Lípa a Chlum), před ním kostelík Libčanský, v pravo blíže věže Kuklenské, věž kostela

v Novém Hradci (Králové); daleko k S. dohlédáme: Ještěd, v l. Bezděz, mezi nimi Kumburk a Kozákův, na pr. Zvíčinu a hřebeny Krkonošské a Hory Orlické. Později za zády k záp. vystupuje nám vyhlídka směrem k Bohdaneč a daleko ke Kolínu. Ve věži třetí brány zastihneme dozorce hradního, jenž (nepřišel-li nám již naproti) za zpropitné nás dále provede do nádvoří, na něž hraničí zbytky hradního paláce, budov hospodářských. Neradno vystoupiti na zbytky zdi hradební, která lámáním šterku byla poškozena a je i dále ohrožena. Portál paláce nese znak Pernštejnský s letopočtem 1509; kromě něho spatřujeme tu hlásku s hladomornou, s jejíhož podstřeší e velkolepý rozhled nejen na Hradecko s pozadím Krkonošů a Hor Orlických, ale i k J. na Pardubicko a Chrudimsko s pozadím Hor Železných, na Litomyšlsko a Vysokomýtsko s pozadím Vysoč. Českomoravské. V náhradí zachována jest i got. hradní kaple a lze tu ve stínu ořeší najíti i malého občerstvení. Hora Kunětická náleží k nejpatrnějším hradům českým. Poprvé tu na Chlumu, na němž hradu ještě nebylo, sešel se r. 1420 (25. června) tábor lidu, svolaný kališními pány a po třech letech stál tu již pevný hrad pana Divíše Bořka z Miletinka, jenž právem válečným uvedl se ve statky pobořeného kláštera Opatovického, jemuž Chlum ten dosud náležel. Později byl hrad útlukem Mistra Jana z Rokycan a zakladateli jeho dostalo se od Sigmunda zápisu na statky klášterů Opatovického i Sezemického k čemuž koupí z skal i zboží Pardubské. Koupí od jeho potomků získal Kunětice Jiří z Poděbrad a zboží to velice zvelebo a rozšířeno (až za Nechanice a Přelouč). Avšak Jindřich, syn Jiříkův, prodal Kunětice r. 1492 Vilému z Pernštejna, jenž hrad rozšířil a ozdobil. Tehdy dožil se hrad největší své slávy a hostil často nejvznešenější panstvo, i samého krále. Avšak přechodem z rukou Pernštejnů do

vlastnictví komory královské nastaly mu dny osamělosti. Nejspíše r. 1643 zapálen hrad voji Torstensonovými a od té doby vydán zubu času na pospas, jemuž vydatně pomohlo lámání šterku v bocích vyvréle skály.

2. Bohdaneč. Autobusem za 80 h, 29 min., zpět 33 min. Z Pardubic nádraží přes náměstí a Labe k Sv. Josefu, zde v l. přes Trnovou a Doubravice ke dvoru Semlinu, jenž spočívá na dně velikého vypuštěného rybníku a přes les do Bohdaneče. (Autobus jezdí jen od 1. května do 30. září.) Město má slatinné lázně, s dobře zařízeným hotelem a vodoléčebným ústavem, knihovnou, čitárnou, parkem atd. Kabiny pro 150 koupelí denně. Pokoje od 1 K výše. V místě levné letní byty. (V květnu a v září 15 proc. slevy.) V Bohdaneči nar. se nedostihný idyllista český Jarosl. Langer, jenž také odpočívá tu na hřbitově u sv. Jiří. Farní chrám sv. Maří Magd. zbudovaný v rokoku, je také rokokovou výpravou přeplněn. Za shlédnutí stojí 1¼ hod. vzdál. *Porybnictví* se sádkami a vzorně zařízenými třecími a plůdkovými rybníky, kde porybný pan Jos. Horák, ochotně poda vysvětlení. Rybníčná krajina při Opatovickém kanálu je v nejednom ohledu zajímavou a půvabnou.

3. Holice. Autobusové spojení 10krát denně za 1½ hod. 1.40 kor. Z nádraží přes město podle donucovací pracovny měst. lesem (výl. park) do Sezemic a dále přes Kłodim, Koloděje, Lány, Dašice, Komárov a Roven do Holic, rodiště dr. Em. Holuba, odkud lze přes Pobežovice nebo Chvojno, projíti se rozsáhlými lesy na Stěnkov (Ls. pensionát, hotel) do Třebetovic a drahou přes Hradec Králové zpět.

4. Chrudim, Slatiňany (obora, Chrudimka), Nasavrky, Rychmburk. Luže jsou velmi vděčné výletní body směrem železniční trati Chrudimské, k nimž průvodce najdeme v díle XIII. (Železné a Žďárské Hory) pod trati Vla.

5. Vys. Mýto, Litomyšl, Choceň, Brandýs n. Orl., Ústí n. Orl.

(s rozhl. na Andrlově Chlumu), po případě až na Kyšperk, Jablonné n. Orl., Lanškroun, Nové Město n. M., Náchod, Teplické a Adršbáské skály a pod. jsou skvostné výletní body směrem trati spol. st. dráhy, kam vede nás dílem III. (až na Moravský kras) a VII. trať dílu XIII. (Železná a Žďárská Hory), dílem trati I. a III. a IV. dílu XIV. (Orlické Hory).

6. Hradec Králové, Kuks a Betlém, Bojiště sádovské, Cer. Hrádek, Libčany, Potštýn, Litice jsou neméně půvabné cíle celodenních výletů, na něž vede nás dílem trať II a VIa tohoto dílu, dílem trať II. dílu XIV. (Orlické Hory.)

Naše trať směrem státní dráhy končí v nedalekých již za Pardubicemi

Moravanech, kdež připojuje se díl XIV. tohoto průvodce s jedné strany (Orlické Hory) a díl XIII. se strany druhé (Železná a Žďárská Hory — směr na Vys. Mýto a Litomyšl.)

Z Týnce n. L. projektována je v budoucnosti žel. trať směrem na

Chlumec n. C., kterýmž směrem vedou nás již výlety líčené na str. 54 a 58. Z Chlumce nad C. (viz str. 56) bere se trať směrem výletů na Barchov a Babice, naznačených na str. 58 a stihneme pak

Nechanice (str. 59), jako vděčný bod výletu na Červ. Hrádek (viz str. 60) nebo východiště na bojiště Sádovské a Žižkův stůl (viz str. 70). Odtud snad prodlouží se tato trať do

Hořic (str. 94), odkudž směrem našich výletů na Miletín a Poličany (na str. 102) dosáhnouti má průlomem hřbetu Zvičinského

Dvora Králové.

Z **Přelouče** projektována jest místní dráha směrem našeho výletu přes kanál Opatovický (str. 109) do

Bohdanče (str. 115), odkudž by nejspíše u Stěblové (viz str. 117) připojila se na trať Pardubice-Hradec Králové (viz trať VI. a).

Trať **Moravany-Chocen. Borohrádek. Týniště. Václavice-Starkoč a Poříčí** jest trať, kteráž území tohoto průvodce dělí od území dílu XIV. (Orlické Hory), ve kterémž je podrobně již vyspána.

Trať a) VI. Pardubice-Hradec Králové-Josefov, Král. Dvůr, St. Paka.

V nádraží pardubickém možno přestoupiti na vlaky jihoseveroněm. spoj. dráhy, které odtud vyjíždějí do stanice

Rosice, odkudž buď během se k j. na Chrudim a Něm. Brod-Jihlavu, nebo k S. na Hradec Králové, Paku-Liberec-Seidenberg. Z Rosic během se k S. rovinou mezi Doubraviciemi (v l.) a Trnovou i Ohraženicemi (v pr.) a dohlédáme v pr. brzy *Kunětickou Horu*, mineme v pr. Srchy a v l. Stéblovou, za níž teprve po 1 km stihneme stanici

Stéblová, nejbližší východiště do *Bohdanče* (obcí Stéblovou na Boudu a přímo dále lesem, pak polní cestou do Bohdanče) 8 km, silnicí přes Ždánice 10 km a na Horu Kunětickou (přímo od stanice přes Kunětický les — viz str. 114 5 km). Přímocárně starou bažantnicí k sev. křižujeme u Čeperky Opatovický kanál v místech, kde býval obrovský rybník. Nedaleko v l. na kanálu Opatovickém leží Podůlsany, odkudž byl na národopisnou výstavu v Praze r. 1895 přenesen pamětihodný dřevěný kostelík. V l. míváme slatinatou krajinu u Libišan, v pr. táhlé Opatovice a minuvše v l. Pohřebačku stihneme stanici

Opatovice, od níž v pr. dohlédáme přes Labe na lesnaté kopce, na nichž vyniká kostelík sv. Jana na Kopečku a v dálce Nový Hradec Králové při samém kraji rozlehlých lesů hradeckých. Za $\frac{1}{4}$ hod. odtud dojítí lze do

Březhradu, rodiště Dr. Julia miná skrovný památník. Grégra, jehož paměť tu připo-

Trať ubírá se přímo podle Březhradu (v l.) a nedalekého Labe (v pr.) do

Hradce Králové (viz str. 62), jež po delší zastávce vlak opouští přímo k S. podle táhlého Plotiště (v l.) a malé osady Placky (v pr.) k

Předměřicům, jež s Plotištěm a Lochenicemi tvoří podle Labe již od sama Hradce nepřetržitou řadu sídelní v délce více než 6 km. Brzy za Lochenicemi stihneme stanici

Smiřice, odkudž odbočuje trať přes Hořeňoves a Sádovou-Dohalice (viz str. 108) k Hořicům a Jičínu a má býti směrem k východu zjednáno spojení přes Opočno k Horám Orlickým.

Smiřice byvše pův. osadou rodu toho. Sám vlasti nevalně v držení Václava ze Smiřic do-prospěl, zprvu Husita, později staly se počát. XV. stol. v ruce horlivý katolík skončil pod prajana ze Smiřic, jenž založil jménem staroměstským pro ne-

poctivost svou k Jiřímu Podě-
bradskému. Rod celý sám neméně
slavně skončil v době pobělohorské
v Jičíně (viz *Pojizeří*, díl VII.).
Byly pak Smiřice v držení Trčků
z Lípy, až poslední z nich v Chebu
skončil; darovány císařem Gallasovi, po němž pak četné jiné
majitele vystřídaly.

Na ostrově mezi rameny labskými vypíná se mohutný, v parku přívětivě kynoucí zámek s barokním kostelem (vl. zám. kapli sv. Tří králů); neobsahuje ničeho pozoruhodného. Zajímavý jest jedině portál zámku ve vlašském slohu provedený, a řádně udržovaný park s mnohými vybranými stromy a keři.

Stanice sama leží pod cukrovarem a trať ubírající se k SV. objíždí farní ves *Holohlavy* (v l.), kde je vlastně děkanství smiřické při kostele sv. Jana Křtitele, jehož původ datuje se z poč. XIV. stol., nynější úprava ale ze stol. XVI. Když kališníci dobyli Holohlav proti katolíku Janu Prušenicerovi, byl kněz Sova, při tomto kostele sloužící položen na prak a do vzduchu vymrštěn. Blížíme se opět těsně k Labi, kde u cukrovaru je zastávka

Černožice, od níž v l. spatřujeme ve vzdálenosti asi $\frac{1}{2}$ hod. kopcovinu, táhnoucí se k lázním Velichovkám. První kopec nese kapli sv. Václava a znám jest jako místo rozsáhlého předhistorického pohřebiště. Za ním výše vypíná se Habřinka, pak již k sev. lesnaté Prosičky a výšina s Velichovkami. Ku

Kapli sv. Václava možno do-
jíti podle potůčku, jenž v l. od
stanice napájí rybník, nebo po
cestou z Holohlav za $\frac{1}{2}$ hod.; od
kaple vede pak cesta k S. na Ne-
znašov, kde dáme se vsí v l. do
lesa „Na prosičkách“ a po $\frac{1}{4}$ hod.
odbočíme v pr. do Velichovek
($\frac{1}{2}$ hod.).

Trať objíždí Černožice i spojené s nimi Čáslavky (v pr.), za nedlouho mine (v pr.) Semonice a Jezbiny a stihne stanici

Josefov-Jaroměř. Pevnost Josefov dohlédáme ze stanice v pr., Jaroměř v l. k S. je vzdálena $\frac{1}{4}$ hod. Na stanici po vozy a omnibusy do obou měst. Zde se trať dělí. Přímé spojení ze Dvora Králové, směrem na Čes. Skalici nutno přese-
dat. Dobrá nádr. rs. Kdo chce na místě pobýti, volí zpravidla k tomu účelu Jaroměř a do Josefova podnikne jen malý výlet; po případě prohlédne si napřed Josefov a dojede pak k odpočinku do Jaroměře.

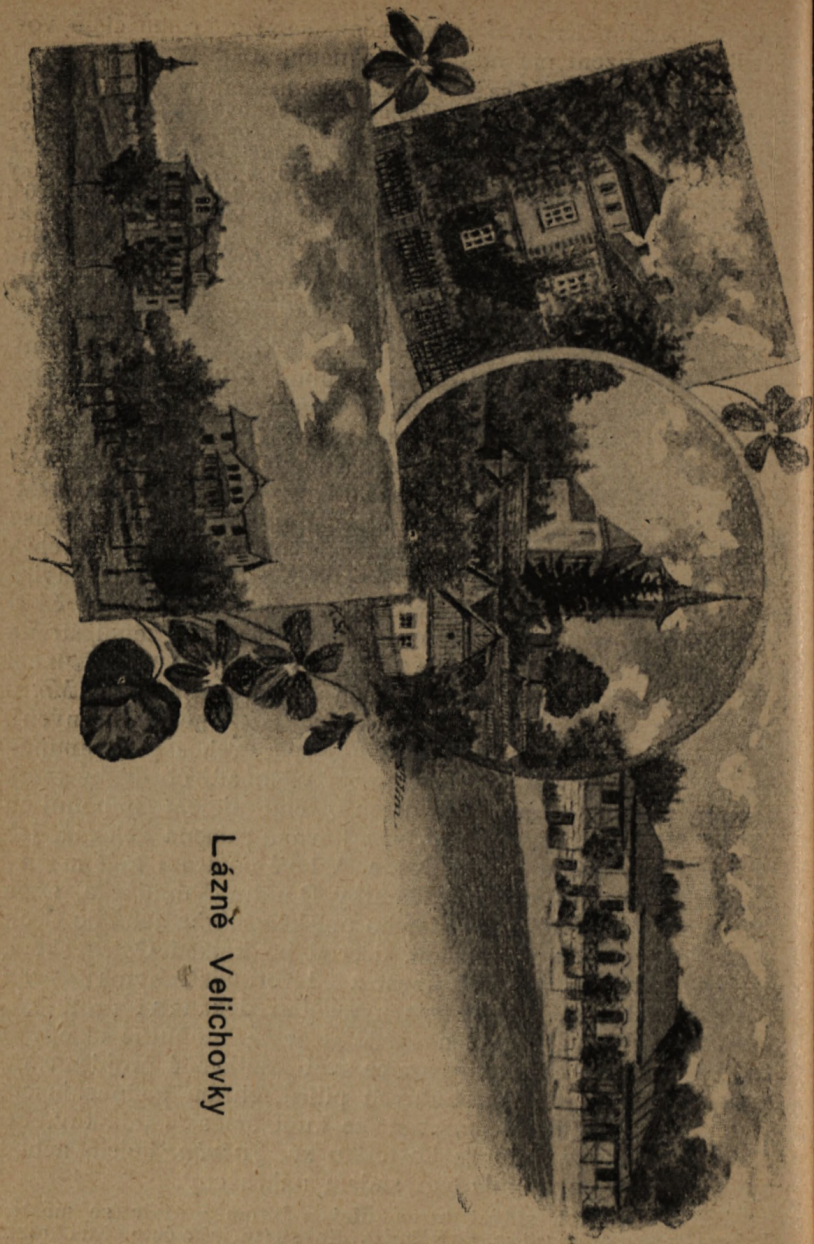
Josefov z dálky činí svými valy dojem mohutného chlumu, z něhož vyniká jen něco málo střech a vysoká věž. Jaroměřská brána, k níž přicházíme vnějšími opevněními, je nejvyšším bodem, jenž poskytuje půvabný rozhled na Jaroměř-

sko s pozadím Krkonošů. V městě samém kromě čistě vojenských zařízení nic nás zvláště neupoutá.

V místě, kde vypíná se pevnost kde se nalézají vojenské střel- Josefovská, stávala do r. 1780 nice). V pevnosti, v níž po dlouhých vesnice Ples, z níž zbyla jen část vyhláškách osidlo se něco oby- »Starý Ples« zvaná, na východ od vatel, založ. r. 1805 chrám. Ve pevnosti při řece Metuji a jméno válečnictví však nehrála již žádný její připomínají také jízdní kasárna důležitý úkol; nejméně r. 1861, mimo pevnost položená na jiho- kdy velitel pevnosti voje pruské západ. Ve-nici získala od Stern- pod samou pevností se valící berků komora královská se Smi- k Hořenevsi nedovedl ani zdržeti. řicemi. Obyvatelé založili pak již- Nyní dokonce se význam její ještě něji položené osady Rasošku a zmenšil.

Nový Ples (tuto při rozsáhlém lese, Jaroměř, do níž vstupujeme mezi výstavnými moderními domy rodinnými, ubírajíce se dlouhou ulicí k náměstí, po skytuje na mnohých místech, zejména z městských sadů založených za uvědomělého starosty K. Lánského na levém břehu labském, půvabné obrazy. Tu spatřuje se přímo proti městu přes rameno labské krásně položená budova měst. škol s městským *muzeem*, od níž dojdeme sady na konec k půvabně zbudované tělocvičně Sokola (dle plánů archit. Podhajského). Zúženou prostoru náměstí na zad uzavírá Svatováclavská zvonice, kterouž projíti lze do horní části města; nad průchodem jejím stojí sv. Václav a zevní strana její nese znak města z r. 1707 (lev v trnovém věnci) mezi oběmi částmi na mohutných zdech spočívá *chrám sv. Mikuláše*, i po opravách nejnovější doby (ještě nedokončených), málo imponující, však vnitřkem svým velice překvapující. Směle vypnuté gothické klenby svým velice překvapující. Směle vypnuté gothické klenby svým velice překvapující. zemský, dvěma anděly držený, činí dojem imponující. Skvostné práce zámečnické jsou kovaná ramena železná, jež nad oltářem nesou věčná světla. V levé postraní lodi mocný kámen náhrobní kryje pozůstatky Dimitra Sanguszka, syna maršálka Volyňského ze starého polského rodu, jenž do Čech utekl se svou ženou Eliškou, dcerou po knížeti Ostrovském, již byl proti vůli matčině unesl a zde pronásledovníky svými dostižen zahynul. V místech nynějšího děkanství proti kostelu stával hrad, jemuž nasvědčují ještě mohutné sklepy a zdi základní. — Branou zvonice svatováclavské projdeme do horního města podle mohutných pilířů, chrám podporujících, přes most, pod nímž malebně se kupí směsice domkův, do dlouhé ulice, jež vede ke kostelíku sv. *Jakuba*, kolem něhož býval hřbitov, nyní mladým sadem nahrazený.

Již ve XII. stol. stával tu nad níci a Jaroměř stala se městem Labem hrad s podhradím, do něhož královským, jako četná jiná hnízda v XIII. stol. povolání němečtí osad- německá z vůle českých králů.

Lázně Velichovky

Po smrti Rudolfa I. stala se Jaroměř věnným městem Alžběty Polské, vdovy po Václavu II. Ve XIV. stol. vznikl na Pražském předměstí klášter augustiánský, později dominikánský (zprvu mimo město v místech nyn. Pražského předměstí, později ku kostelu sv. Mikuláše přenesený), jehož mniši něm. měšťanstvo hned na počátku dob husitských štváli a nejurputnější nepřátele Husitův z něho učinili. Pykalo za to měšťanstvo

toto zle po dobytí Jaroměře lidem husitským a Jaroměř stala se husitskou i českou. Mnoho utrpěla Jaroměř jako jiná města pro odpor proti Ferdinandovi, dobyta byla r. 1645 Torstensonem, jenž spalil i městský archiv, mnoho trpěla válečným tažením vojsk pruských a ruských za válek v XVII. stol. i válek napoleonských až r. 1866 blízkostí pevnosti Josefovské ji uchránila větší pohromy.

Hostince: U dvou jelenů (14 pok.), Na Poště (8 pok.), Grand Hotel (4 p.), U koně (6 pok.). Na špici (pok.) oblíbená rs.

Výlety z Jaroměře.

1. Velichovky. Z města přímo silnicí 5 km; z nádraží městem o 1½ km dále; kdo chce jít pěšky a kratěji, vystoupí již v Černožicích a sleduje cestu tam naznačenou. Půvabné na výšině položené víska s výhledem na Krkonoše a Orlické Hory se zámek, dvorem a vodoléčebnými láznemi při lese bukovém a smrkovém. Léčbu koupelemi slatinnými, jehličnatými, uhličitými, elektrick., medicínlými, masážemi a procedurami vodoléčebnými, elektrisací, diatetou, slunečními a vzdušnými láznemi řídí MUDr. Jos. Moravec, městský fysik ve Dvoře Králové. Lázeňská taxa 4—8 K. Láz. villy se 150 pok. po 6—20 K týdně, též ls. v obci. Do 15. června a v září 150% slevy. Láz. rs. s hernou, čítárnou, klavírem, verandou a zahradou, strava za 3-60 K denně, 3 menší hostince v obci.

2. Zvíčina. Doporučuji ranním vlakem do Bílé Třemešné nebo Mostku. Odtud na Zvíčinu dle směru dále při této trati naznačeného a zpět přes Třebihošť na Zábřezí, za touto při rozc. v l. polní cestou na Velehrádek a Lanžovem (dle str. 102) do Dubence a dále dle str. 103 do Velichovek a Jaroměře. Tento zpětný pochod 22 km.

3. Chvalkovice-Leč. Za děk. kostelem dáme se v l. ulici ku kříží, kde odbočíme cestou v pr. podle zeměbr. kasáren (v pr.) lučními labskými do Heřmanic, rodiště vojevudce Valdštýna, odkudž

nás půvabným úvalem Černého Potoka vede silnice, částečně i lesem stíněná do Hrobčic. Odtud dále jen pěšinou podle potoka nebo za vsí v l. k S. do Čišnic a za vsí v pr. do Chvalkovic s malebným zámekem (viz trať VI. b) 9½ km. Projdeme vsí, na konci dáme se v pr. a při nejbl. rozcestí v l. do Mískolesů, odbočíme ze silnice v levo vsí okolo dvora do krásného lesního úvalu, v němž na pr. leží pěkně položená mysl. Leč s chovem pstruhů. Úvalem podle potoka projít lze až do Třebešova a tímto v l. do České Skalice (z Chvalkovic k nádraží v Čes. Skalici 7½ km, z Třebešova do Jaroměře silnicí 8 km, z Chvalkovic 12 km).

4. Betlém. Pohodlně drahou do Žirče a dál, jak níže vypsáno. Pěší turista může zpět sledovati tuto cestu. Z Kašova přímo k J. do Vestce a zde od kapličky v l. silnicí do Jaroměře, nebo z kláštera do Kukuš přes trať k jihu a silnicí přes Žalanov do Jaroměře (6 km).

5. Josefov-Veselice. Směrem k nádraží a před tím v l. přes trať do Josefova (viz výše): projdeme pevností a při rozc. dáme se silnicí v l. 1 km a při rozc. opět v l. do St. Plesu, tímto v prav. podle rybníku a silnicí do Šestovic a pěšinou luční do Veselice (9½ km), kde na ostrohu ve vsi spatřují se skrovně již stopy (patrný je příkop, ohraničení předhradí a hradíště) hradu Veselice, sídla pan-

ského mocného rodu pánů z Veselice; r. 1491 patřila polovina tohoto hradu již Jindř. z Rychnova a hradistiště, v role proměněné je následkem toho dosud ve dva díly rozděleno, z nichž v jednom je chalupa panství opočenského, v druhém chalupa panství novoměstského; předhradí je novoměstské a dvůr poplužní proměněn v selský statek. Cestou shlédneme i část regulované Metuje. Vrátití můžeme se k S. přes Votavku a k Z. přes Rychnovky do Jaroměře (8 km) nebo přes Jesenice jíti k zastávce Jesenice (3½ km) na trati Jaroměř-Skalice.

Z nádraží Jaroměřsko-Josefovského ubírá se dráha k S. přímo městem Jaroměří, přibližujíc se ku Labi (v pr. Jaroměřská přádelna), mineme za krátko v pr. Hořenice s tkalcovnou

a Heřmanice, rodiště Albrechta z Valdštýna, kde nalézá se hrobka Valdštýnská, Albrechtem zřízená, v níž rodičové jeho jsou pochováni; kostel sám, známý jako chrám poutnický, v nynější úpravě pochází z r. 1834. Podle Labe, jež v těch místech již značně je seslabeno, obracíme se k SZ. podle osad (v pr.) do stanice

Kuksu, při samém klášteře, vzdáleném ještě ½ km městyse Kuksu*).

Zámek Chvalkovský.

*) Za laskavé přehlédnutí okolí Kuksu a Dvora Králové vděčím p. prof. dr. J. Kropáčkovi ve Dvoře Králové.

V místech těch bývaly rozsáhlé lesy, v nichž prý na zlato bývalo dolováno (odtud hornické jméno města. Doly však zašly, za to nalezeny (léčivé vody (tři prameny vody železité.) Sem přenesl koncem XVII. stol. své sídlo hradu Choustníku (viz níže) hr. Špork a r. 1696 zřídil tu lázně, jež daleko široko staly se známými. Vystavěl skvělé lázeňské budovy, divadlo, zámek, zřídil sady s vodotrysky a sochami, galleriemi, arkádami. Od zámku vypínajícího se na návrší za Labem vedeny k řece široké schody na prostranství, kde pořádány různé zábavy; odtud na pravý břeh labský pře-

pnut dřevěný most a za ním zřízeno rejdiště, jež vroubily polychromované sochy po každé straně dvacet a uprostřed zdobily dva vysoké obelisky se sochami Pravdy a Spravedlnosti. Bylo tu i mnoho menších budov, různým zábavám určených a mezi nimi opět četné sochy. Ze vsí té nádhery zbývají dnes jen skrovň a většinou na jiná místa přenesené pozůstatky. Nejvíce je jich pohromadě v klášteře, jenž v těch místech u stanice založen Šporky r. 1743 s kostelem sv. Trojice, v němž je hrobka hrabat Šporků, a hospital pro 100 chudých starců.

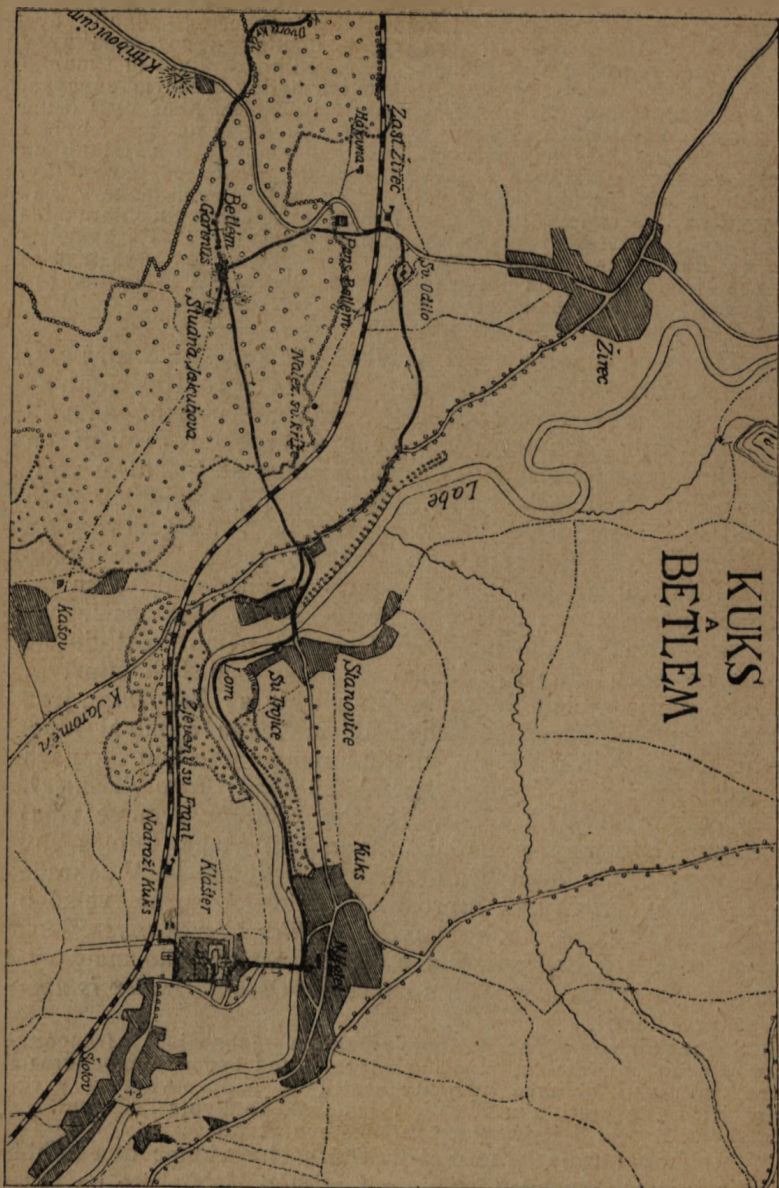
Jdeme od stanice v pr. a úzkou uličkou okolo kláštera, při němž nadací Šporkovou založ. hospital pro 100 chudých starců, k hlavnímu vchodu, kdež vstup na utěšené nádvoří a do zahrady je volný (kostelem a hrobkou provádí za zpropitné některý almužník, o něhož třeba se hlásiti u vrátného blíže v chodu nebo v adm. panství v I. p.), z chodby v pr. je vchod do chrámu, v l. do klášterní zahrady. V nádvoří ve stínu mohutných ořechů stojí socha malého rytíře křesťanského *Miles Christianus*, jež měla dle pověsti zpodobiti sama hr. Šporka a postavena býti v Betlému, byvši však malá, nahrazena byla sochou mohutnější. Proti němu spatřuje se jedna ze soch ctností (*Strídmost* nebo nad Pohostinství). V levo nad portálem do zahrady spatřuje se *Polyfemos*, jenž druhdy zdobil lázeňské schodiště v Kuksu a míval hrací stroj, jenž poháněn byl vodou. Nad plotem po obou stranách vchodu spatřují se čtyři *sochy ročních časů*: *Jaro* (*Venuše*), *Léto* (*Céres*, dárkyně obilí), *Podzim* (*Bacchus*, dárce vína) a *Zima* (*Saturnus* s nadílkou vánoční); také tyto sochy přeneseny sem z lázeňského schodiště v Kuksu. — V zahradě samé překvapuje nás uprostřed obrovská socha velkého rytíře křesťanského, onoho pravého »*Miles Christianus*«, jenž stával v lese u Betléma (viz u Zírče.) Stejně jako malý vybrojen je štítem a mečem s nápisem »*Omnia propter islum*« (Vše pro něho).

Socha tato byla odpovědí Šporkovy jeho nepřátelům jesuitům ských, odtud i zásadním odpůrcem žiřeckým jako obrance věrného jesuitů a podporovatelem prvo-víry Kristovy proti skutkům je-křesťanského života klášterního a suitským. Špork byl zjevným pří-poustevnického.

Po obou stranách této mohutné sochy vidíme dva štíhlé obelisky, jež stávaly druhdy na rejdišti lázeňském na pra-

KŮKS
BETLÉM

Map showing the region around Kůks and Betlém, including the Labe river, various towns (Kůks, Betlém, Zruč, Stanovice), and the railway line. The map is oriented with North at the top.

vém břehu labském; jehlany tyto nesly původně polychromané sochy *Pravdy* a *Spravedlnosti*, jež nahrazeny jsou nyní granátovými jablky, jako odznakem řádu Milosrdných Bratří; rondel okolo sochy mezi jehlany a cestu k němu zaujímá dvanáct již silně oprchalých soch *vědy a umění*, jichž v létě obyčejně nepostřehneme hned, neboť jsou břečtanem a jinými popínavými rostlinami opleteny. Na konci zahrady spatřuje se socha *anděla*, o níž se mysliło, že pochází z Betléma (ze skupiny Narození Páně). K zahradě klášterní přiléhá soukromá zahrada administrátorova, kde našli útočiště *čtyři trpasličí*, již s řadou ostatních vroubívali rejdiště proti lázním; také je tu sv. *Jeronym*, opřený o lva s lebkou v ruce, jenž býval mezi ostatními sochami v Betlémě. — Koho zajímá vnitřní zařízení hospitálu, jídelny, nemocnice, lékárny a p. místnosti kláštera, nechť požádá některého almužníka za průvod (za zpropitné; něm.). V nemocnici najde oltář s obrazem Ukřižovaného, jenž vydává se, asi neprávem za práci Brandlovu, a *podobiznu generála Šporka*. V postranní klášterní chodbě v 1. patře možno pak shlédnouti také *obraz bývalého Kuksu*, kromě méně cenných obrazů k legendě sv. Jana z Boha, zakladatele řádu; také tu zajímá podobizna Jonáše Rovina z Temešvárska s manželkou, kteří r. 1728 malováni byli, jak nápis hlásá, za svého života ve věku 172 a 164 let. Podobiznu zakladatele Kuksu a kláštera hr. Frant. Ant. Šporka (originál obr. Capaunova), ukáže na vldné požádání převor kláštera ve svém bytě; v refektáři spatřiti lze dovedně řezané stoly.

V barokním chrámu klášterním, jenž má půdorys osmiúhelníku, zajímá řada obrazů, z nichž Zvěstování P. Marie a Sv. Jan z Boha jsou jistě práce Brandlový, jemuž se přisuzuje také Vzkříšení Lazara, menší obrazy na oltářích bočních a konečně i v sakristii obrazy sv. Tří králů v pěkných řezbách skříně umístěné a v t. zv. staré kapli dva obrazy z křížové cesty ve výklencích po straně oltáře. Pozornosti zasluhuji některé barokní rámy obrazů jinak méně cenných a dovedně kutá mříž u kněžiště. Socha archanděla Michaela s čertem bíle natřeným zavdala podnět k pověsti „o bílém čertu kukském“. Z kostela zavede ochotný průvodčí i do hrobky hr. Šporků, kde s hlediska uměleckého zajímá na nejvyšší kříž nad oltářem, za nímž rakve jsou seskupeny. Bohatší požitek poskytuje terasa před chrámem proti Kuksu i hradby podle obou křídel hospitálu, kde spatřuje se veliké pořadí soch. Na hradbě podle křídla levého umístěno 12 soch, nyní 11 ctností (z nich 12. je na nádvoří hospitálu) a

vedle nich z předu *Anděl života*, za nímž následují *Víra*, *Naděje*, *Láska*, *Trpělivost*, *Moudrost*, *Statečnost*, *Cudnost*, *Pilnost*, *Štědrost*, *Upřímnost a Spravedlnost*. Před pravým křídlem hospitálu stojí v popředí *Anděl smrti* a za ním následuje 12 soch nectností: *Pýcha*, *Lakomství*, *Smilstvo*, *Závist*, *Obžerství*, *Hněv*, *Lenost*, *Zoufalství*, *Lehkovážnost*, *Po-*

Miles Christianus.

mluva, *Lstivost* a *Podvod*. [Až na tuto poslední, která je novodobou prací sochaře B. Seelinga z 80. let min. stol., jsou všechny ostatní v barokním stylu provedené sochy od Matyáše Brauna nebo jeho žáků. Západní část průčelí hospitálu ozdobena je sochou sv. Trojice. Terassa před chrámem, jehož průčelí nese sousoší Zvěstování P. Marie, sochu Víry se znakem Sporkovým a sochy Naděje a Lásky, ozdo-

bona je sochami osmera blahoslavenství. Směrem od záp. k vých.: Blahosl. čistého srdce, blah. tiší, bl., kteří protiventství trpí, bl., kteří lační a žízni, bl. chudí duchem, blah. pokojní a bl. lkající, střed pak zaujímá socha Náboženství. — S půlkruhovitě terassy před kostelem sestupujeme třesňovým stromořadím k Labi, přes bývalé rejdiště či hřiště, po němž není stopy na most, za nímž cesta vede k *schodišti*, jež vedlo druhdy k zámku. Na schodišti, kde býval Polyfemos, svrchu vzpomenutý, spatřujeme ještě kaskády, po nichž voda dolů splývala a nad nimi ještě Neptuny, kteří zastávali vodní chrliče. Ze zámku nad schodištěm nezbyla než nízká zeď, v níž ještě zazděn je znak Sporckův. V levo spatřují se ještě částečně býv. domy lázeň., při jednom i zbytky kryté chodby, která dům spojovala s budovou lázeňskou. Kolem zdi vzhůru po schodech podle kašny, jejíž voda bývala považována za léčivou, dostaneme se na prostranství před nynější školou měšťanskou, která nalezá se v bývalém »*Novém hotelu*« lázní kukských. Naproti ní přízemní domek s krámkem zaujímá místo bývalé kaple Nanebevzetí P. Marie. Před ní spatřujeme obrovskou sochu »*Herkomanus*« zvanou a menší sochu s prakem až u zdi školy měšťanské, již lid považuje za *Davida*, přikládaje Herkomannu neprávem jméno »*Goliáš*«.

Socha »Herkomanus« jest od-povědí Sporckovou na příkoří, které schystali mu jeho nepřátelé vedením advokáta Neumanna tím, že byl dokonce tříměsíce uvězněn v Praze v Daliborce. Socha byla satyrou na právníky třímavši v levé ruce jablko s nápisem »*Iure erui*« (t. j. asi právníckým úskokem jsem dobyl), kterýž nápis od zadu stejně se čte na znamení, že právo lze zaměnit i bezprávím; v druhé ruce pak třímala socha meč spravedlnosti a obkružující knihy zákonů nesla oděv ozdobený zápasíci draky, kteří se vztahovali na advokáty, kdežto nápis pod sochou vysvětloval, že sochu postavila na výstrahu potomstvu spravedlivá bolest, vzbuzená podlehnutím ve věci oprávněné. Sporck vydal i pamětní mince, touto sochou ozdobené a skládati dal na ni verše. To vše bylo nepohodlné úřadům, z jichž nařízení jablko nahrazeno dnešním štítem, nápisy odstraněny a knihy proměněny v skálu.

Tim jsme s památnostmi v Kuksu (rodný domek prof. Silmy, horlivého podporovatele turistiky) hotoví. (Občerstvení poskytne zahr. rs. u mostu (nyní něm.). Sestoupíme opět k Labi a jdeme v pr. příjemnou stezkou podle Labe v pr. 20 min. do *Stanovic*, kdež mineme barokní Braunovu sochu sv. *Trojice* a dojdeme k mostu labskému, jež v l. překročíme.

Překročivše most, jsme za 5 min. na jaroměřsko-králové-dvorské silnici, jdeme touto kousek v pr. a pak v l. podle tratě $\frac{1}{4}$ hod. ku hřbitovu s *kaplí sv. Odila*, nad níž hned nalézá se zastávka *Žirec*.

Skupina z Betléma: Sv. Hubert. Z Ottova díla »Čechy«.

Skupina z Betléma: Narození Páně. Z Ottova díla «Čechy».

Odtud dle níže naznačeného postupu navštívíme *Betlém* a vrátíme se buď opět k zastávce žírecké nebo k stanici do Kuksu (nechceme-li ničeho vynechat z místních památek).

Kdo chce zajít do Žirce sama, jde silnicí jaroměřskou až do *Žirce*, kde najde školu Ústř. Matice Školské a hostinec »u zeleného stromu« na náměstí, kde schází se silná česká menšina. Cestou při silnici ze Stanovic shlédneme sochu sv. Floriana (dále za Žircem je podobná socha sv. Františka Xav. téhož původu), jež připisuje se žákovi Braunovu Josefu Patzeltovi, rodákovi žíreckému. (Viz dále ze Žirce výlet k *Hradišti Choustníkovu*, přes *Chvalkovice* nebo přes *Hoříčky* do *Čes. Skalice*.)

Trať opouští stanici v Kuksu, aby za krátko překročila silnici, jež druhdy krásným stromořadím spojovala Betlém se Stanovicemi a na úpatí lesnatých boků vysočiny Zvičinské stane v zastávce

Žirci, jež je nejpohodlnějším východiskem ku „Kamenné pohádce“, jakouž právem nazván »Betlém« v těch místech nedaleko v lese zbudovaný hr. Šporckem.

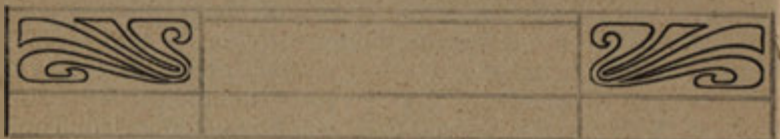
Hr. František Antonín Šporck, zeňským místem (viz výše) a posyn generála jízdy císařské, nar. 1862 v Lysé n. Lab. získal si slavné jméno jako přítel umění a osvěty. Byl to muž neobyčejně vzdělaný, jenž nehledaje ani vřínů válečných, ani úspěchů ve službě státní, žil v zátiší svého panství choustnického; Kuks zvolil za své sídlo, učiniv jej lá-

zeňským místem (viz výše) a povolal sem stavitele, sochaře a malíře, mezi jinými zvláště rodilého Tyrolana Matyáše Brauna, jenž je vlastním tvůrcem »Betléma«. Pracovalo se tu mnoho a rychle, tudíž ne vždy stejně; leccos je menší umělecké hodnoty, ale nepatří jedno tu vytvořeno dílo ceny rovnalé a památné.

Zastávka železniční nalézá se u hřbit. kaple sv. Odilona, stavby to jezuitů z r. 1656 (v pr. od kolejí žel.). V levo nad zast. v novější době zbudován velký pensionát »*Betlém*«, kde lze dobře poobědvati, nebo i noclehovati. S verandy hotelu je překrásný rozhled na úval labský k Žirci a Stanovicům s pozadím lesů hradištských, za nimiž vystupují Krkonoše a Orlické Hory. Kousek dále v pr. jsou již chalupy Zilvárova (Podstrání), z nichž první je hájovnou, kde nalézá se klíč k Betlému, nyní ohraženému (zpropitné!) Jdeme v l. okolo pensionatu příkrě vzhůru lesní cestou a za 10 min. jsme na křižovatce, kde bývala poustevna sv. Kříže, spatřuje se v l. ještě nepatrný zbytek poustevny sv. Pavla, a vystupuje dosud mohutná pískovcová skála, do níž vytesán je *Betlém*; ve středu spatřujeme vstup do uměle vytesané jeskyně, po jejíž pr. straně ve vysokém reliefu vytesán klečící sv. Hubert se zjevením jelena, s levé strany pak Naro-

zeni Páně a dále v levo na dvou stěnách do úhlu spojených spatřuje se průvod sv. Tří Králů, markantní postavy dvou králů na koních, třetí opěšalý, černochoz zlato nesoucí, hoch ovoce nabízející, žebrák, sluhové, pes, vše s pozadím krajiny palmové tvoří bohatou skupinu v mírně vypouklém reliéfu. Jsou to jen trosky velkolepého díla; nad skupinou Nar. Páně vznášela se druhdy socha anděla a mnoho otlučených součástí nalezeno při poslední restauraci v okolní půdě.

Od Betléma na pr. (k S.) vede lesní cesta, značně výše položená, nežli je cesta bývalá; vznikla navážkou v době, kdy se zde lámal kámen pro pevnost Josefovskou a kdy mnoho z uměleckých děl tu zničeno. Z hloubi této cesty vykopány nyní pozůstatky ostatních soch, jež hluboko byly do ní zapadly. Jdouce v pravo, spatřujeme torso ležící sochy *„kající sv. Mari Magdaleny“*, dál za ní po zemi lezoucího sv. Onufria s rukama nad hlavou, jehož nahé tělo s překvapujícím realismem je modelováno; bývala prý to postava plačící, již z očí slzy kanuly; pravdě toho zdají se nasvědčovati jednak hluboké důlky v obličejí, jednak záliba hr. Šporka v různých umělostech a podivnůstkách, která hojně prameny v okolí měla k tomu po ruce. Přicházíme dále k torsu sochy *sv. Jana Křtitele*; byla tu, jak se zdá, studánka, z níž napájelo se jehně, jež ještě ve výstupku skály rozeznáváme. Konečně nejznamenitější skupinu v této straně tvoří *jeskyně poustevníka Garina*; torso obrovité postavy poustevníkovy naznačuje, jak snaží se uniknouti psům loveckým, kteří jej vyčenichali; z psů zbylo torso jediného, nad nímž ve skále vytesán je bažant; nad poustevníkem spatřuje se Šporkův znak. Postava poustevníkova ze všech, které se tu spatřují, je nejzachovalejší; tu také koncepce Braunova a nevšední virtuosita jeho techniky nejznamenitější jsou patrný. Péči královédv. od. K. Č. T. pořízen sádrový odlietek Garina, jenž vzbudil i obdiv Rodinův a Bourdellův a nalézá se v lapidariu čes. musea (na výstavišti). Zadní stěna jeskyně nese kříž, vedle něhož vtesány jsou německé verše, vypisující pomíjejičnost a nicotu lidského života, v postranních stěnách pak vytesán byl životopis Garinův, z něhož dosti ještě lze rozeznati. V tu stranu ukončujeme nedlouhou svou procházku u mohutného, 4 m vysokého balvanu, na němž již nelze rozeznati malby *„Útěk do Egypta“*, kterou Petr Brandl v rozměru 4 čtv. metrů zde byl vymaloval. Původně prý tu namalováno peklo a čertům dány podoby ctihodných otců jezuitů ze Žirce, s nimiž Špork byl na

Poustevník Garinus.

štíru, byv na jejich udání i vyšetřován (knihovna jeho zabavena); když však na žalobu jejich přijíti měla vyšetřující komise, přemaloval Brandl obraz za jediný den. V těch místech mezi dvěma sloupy stával ještě »*Miles Christianus*«, rytíř křesťansky, nyní v klášterní zahradě v Kuksu se nalézající, jenž ve stranu k Žirci proti jesuitům napřáhoval svůj obnažený meč.

Vrátíme se zpět k Betlému, abychom v prodloužení cesty té dále pokračovali. Cesty se tu brzy dělí: v pr. ku Kašovu, v l. k Stanovicům. Podle cesty kašovské spatříme zbytky *Studně Jakubovy* na okraji podélného fontanu, z jediného kusu vytesaného a nyní úpině odkrytého vytesána grandiosní skupina soch, jichž torsa sotva tušiti dávají krásu

díla Braunova; v sedící postavě tušíme Krista, v torsu bez hlavy a prsou Samaritánku, bezhlavý pes naklání se nad fontánem a maskaron s hlavou beraní naznačuje místo, kudy přebytečná voda z fontánu odtékala.

Cesta stanovická vede ku zbytkům fontánu, vlastně jen k pouhé prohlubni (v pr.); takových fontánů bývalo tu sedm nad sebou a voda z jednoho do druhého se přelávala. Kousek dále v l. od cesty zachována je kamenná mísa takové fontány.

Bývala tu také eremitáž, po níž zřídili. Stavba ta způsobila Špor-
není stopy, rovněž jako po pou-
stevně sv. Antonína. Jen zvon, r. 1729 jej obžalovali, že jeho
jehož ve Stanovicích používají, od- knihovna o 30.000 svazcích obsa-
tud prý pochází. Při eremitáži bý- huje díla kacířská. I stěhovala se
vala i zahrada květinářská a zeli- knihovna z Kuksu na biskupství
nářská a restaurace s kuželníkem. do Hradce, druhá část z Lysé do
V prastarém buku do kůry byla Prahy, ale shledána nezávadnou;
vyrezána postava sv. Huberta; za 12.000 zl. koupilo z ní knih
původní cesta byla poněkud více arcibiskupství pražské, aby je
v l., kde postavil hr. Špork kostel v diecési rozdalo. Nad Betlémem
nalez. Sv. Kříže, po němž není stával na výšině gloriety, vyhlídku
stopy, stejně jako po křížové cestě, do úvalu Labe poskytující, po
kterou k němu později Jesuité němž rovněž není stopy.

Kdo nemíní jíti do Žirce nebo Dvora Králové a shléd-
nouti chce vše, co okolí Kuksu poskytuje, pokračuje cestou
stanovickou ven z lesa, přes trať až k jičínské silnici, pře-
kročí tuto, nadejde si v pr. pěšinou k prvním domkům a
dá se podle těchto v pr. (také podle železniční trati méně
schůdně možno jíti v pr. 1 km) cestkou, která se opět k trati
přibližuje; asi po 0,6 km od silnice v Stanovicích zajdeme
kousek v l. a spatříme tu u malé studánky výborné vody
na šikmé skále relief *Krista, snášejícího se ku klečícímu*
mnichu; je to zbytek nejstarší místní poustevny, již Špork
založil ku počtě zakladatele řádu sv. Františka. Vráťvše se
vzhůru na cestu, pokračujeme podle tratě k nádraží v Kuksu.

Vzdalenosti: Od nádraží v Kuksu klášterem do Kuksu a podle
Labe do Stanovic 2½ km, od zast. Žirecké 2 km, k Betlému a tímto
zpět do Stanovic 2½ km, zpět podle poustevny sv. Františka k ná-
draží v Kuksu 1½ km, celkem 8½ km. S celou prohlídkou stačí
k tomu 1½ dne.

Kdo chce jíti z Betléma přímo do

Dvora Králové, opustí Betlém za poustevnou Garinovou
a jde přímo dále cestou podle skal, v nichž lámal se
v XVIII. stol. kámen na pevnost Josefovskou a podle soch
i přes ně vozil k silnici Jaroměřské; v pr. ještě nějaký čas
mladší les nezabrání vyhlídky k severu k Žirci a Hradišti,
k lesům nad Hradištěm, v nichž bělá se továrna hedvábí

v Kocběřích, a dále ke Krkonošům (jen za jasna). Opustivše les, pozorujeme na okraji mělké již zákopy, jež jsou stopou násypů, vyhozených tu r. 1778-79 císařským vojskem proti Prusům ve válce o dědictví bavorské; za lesem překročíme okresní silnici pod nejvyšším jejím bodem k Hřibojedům (v l. 419 *m*), s něhož se naskytne pěkný pohled k Velichovkám a Josefovu, za jasna dohlédne se až k Hradci Králové a význačnému bodu bojiště sádovského Chlumu. Za silnicí vejдем opět do lesa a sledujeme směr v pr. k železniční trati nad Silvárovem (Podstrání), kde s okraje naskytne se nám skvělá vyhlídka na kotlinu se Dvorem Králové; u domku č. 58 překročíme trať a polní cestou jdeme do města (z Betléma 5 *km*).

Turista, jenž dopoledne odbyl si návštěvu Kuksu a Betléma (cestou při Kuksu naznačenou), může za odpolední cíl, kromě Dvora Králové zvoliti také Velichovky nebo Zvičinu. Na

Velichovky dá se od výšiny u Hřibojed, výše naznačené přímo k jihu přes Hřibojedy, kde se silnice dělí; jdeme v pr. na Litice a středem vsi ke kostelu, za tímto v pr. do Velichovek (6 *km*, viz str. 121). Na

Zvičinu pokračujeme od okresní silnice pod výšinou hřibojedskou (419 *m*) překročivše silnici a vyhnuvše se směru v pr. k trati se sklánějícímu, jdeme jižním krajem lesa až k rokli, již překročíme a vystoupíme na silnici, jež Dvůr Králové spojuje s Miletínem a Hořicemi. Touto dáme se v l. $\frac{1}{2}$ hod. do Doubravic a od kapličky hned přímo dále k Z. na Zábřes a odtud v pravo přes Třebihošť ještě $6\frac{1}{2}$ *km* na Zvičinu (viz str. 92, celkem z Betlému 14 *km*). Kdo chce jíti hned z počátku schůdněji, dá se přes Hřibojedy a zde hned v pr. do Libotova, tímto k S. a za kapličkou v l. do Doubravic, dál pak jako prve (15 *km*). Třetí směr, poměrně nejpoohodlnější vede podle železniční tratě krajem lesa až za Bílou Třemešnou a v l. vzhůru. Pohodlný použije tím směrem příhodného spojení vlakem. Nejkratší je návrat z Betlému (10 min.) k zastávce

Žirce, již můžeme zvoliti s návštěvou Žirce sama (viz str. 130) za východisko dalšího některého výletu.

Výlety ze Žirce.

Několik výletů, jež spadají vlastně v obvod většího středu Dvora Králové, lze výhodněji podniknouti ze stanice žircecké, při čemž v Žirci může nám jako stanovisko k zota-

vení posloužit hostinec U zel. stromu, kde scházejí se na-
sinci žířečtí. Srov. tytéž výlety ze Dvora Králové.

1. Hradiště Choustníkovo vzdáleno jest od zast. $\frac{3}{4}$ hod. Jdeme podle hřbitova s kaplí sv. Odilona (v pr.) do Starého Žirce, k Nov. Žirci pak v l. silnici ku Dvora Králové a první ulicí v pr. na silnici přes Labe; za mostem odbočíme v pr. a při prvním rozc. v l. a podle rybníka k silniče, jež dovede nás do Hradiště, kde skrovná již jen zřícenina trvá po hradu Heřmanovu Choustníku, z něhož jen několik zdí, zbytky stavení a provalených sklepů zby-
vají. Stával v těch místech dle starého toho názvu staroslovanský hrad, jehož místo počátkem stol. XIV. zaujalo nové pevné sídlo Půty z Turnova, jehož potomci pak z Hradiště se psali, i tehdy, když tu již sídlo měli Krušinové z Lichtenburku. Hrad sám dobudoval však teprv po nich koncem XIV. stol. Heřman z Choustníku, takže pak hradu Heřmanův Choustník se říkalo. Bohatýrským pánem Benešem z Choustníku vymřel tento rod i vládli tu pak Pecínárové z Bydžína, jichž jmění po bitvě bělohorské konfiskaci propadlo a Hradiště Valdštýnovi prodáno; když později zas na komoru král. spadlo, daroval je král Ferdinand dánskému šlechtici Františkovi hr. z Ulfeldu, jenž k Svědům přeběhl a tak daru toho pozbyl. Vystřídalo se tu po jeho bratru Korpíci několik majitelů, až r. 1662 ujal Hradiště proslulý voják časů pobělohorských, původně Němec nešlechtic z Vestfalska Jan Spork, jenž proslavil se v bojích proti Turkům r. 1666 povýšen od stavu hraběcího. Válečník tento opravil spustlý hrad a v klidu zde trávil svůj odpočinek do r. 1679. V Lysé, kterou rovněž koupil, narodil se mu r. 1662 syn František Antonín, jenž získal si slavné jméno jako přítel umění a osvěty, zanechav v Kuksu a Betlémě nad Žircem stopy své zálibné činnosti. Starý tento hrad sice opravil a udržoval, ale jen v době honů se tu zdržoval,

založiv si nové sídlo v Kuksu, kdežto sem zavedl řád Coelestinek, jichž byla sestra jeho abatyši a jimž klášter v Kuksu chystal. Hrad byl tak klášterem až do r. 1739, kdy coelestinky přestěhovaly se do Prahy; opuštěn bral za své věkem i nešetrností lidskou octnův se tak v dnešním stavu. — Nechceme-li odtud sledovati některý výlet následující, dojdeme za $\frac{5}{4}$ hod. do Dvora Králové.

2. Chvalkovice - Leč - Česká Skalice. Jako při č. 1 do Hradiště. Odtud dvojím směrem: a) Půvabněji, ač nepohodlněji silnicí k SV. do lesa (pěkný rozhled zpět na dolinu labskou se Žircem a Dvorem Králové a s pozadím hřebene Zvičiny) a tímto do Kohoutova, v přímém směru dále na Vyhnanov, osady již úplně zněmčené. Vyhnanovem k jihu ubírá se potok Nesytý, později Harcovským zv., údolím maleb. od vesnice k vesnici pěšinami schůdným, však nezdíka touto bystřinou zlo-
žitém až k Chvalkovicům s jejich zajímavým zámkem, odkudž sledujeme cestu na str. 142 naznačenou přes půvabně položenou Leč k Trebešovu a do Č. Skalice (22 km); b) kratěji silnicí k jihu na Kuks, však při rozc. v l. přes zněmčené Vlčkovice do Chvalkovic, odtud teprve jako výše půvabněji přes Leč do Skalice (19 km). Viz trať VI. b).

3. Hoříčky - Červená Hůra, Rýzmburk a Babiččino Údolí Česká Skalice. Jako při č. 1 od zast. přes Žirec do Hradiště. Dále jako při č. 2 ke Kohoutovu, však po 40 min od silnice v pr. cestou do Kladrub, rovněž zněmčených a přímo dále (při rozc. v pr.) do Dol. Harcova. Zde údolím Harcovského potoka v l. vzhůru 10 min. a v pr. do českých Brzic, jimiž projdeme přímo směrem na Chlístov a do Hoříček, vysoko položené (443 m) osady, jejíž kostelík dalekému okolí panuje; zde se směry dělí, dáme se k vých. směrem levým

(SV.) přes Litoboř do Slatiny a odtud k Úpě; (před koncem vsi odbočuje cesta $\frac{1}{4}$ hod. do malebné nad Úpou položeného *Boušína*); sejdeme k Úpě a překročíme ji pod Ostroh, na němž nalézají se skrovné zbytky hradu *Červené Hůry* (18 km). Stával tu v XIII. stol. pevný hrad Sezimy z Červ. Hory a patřil později i biskupovi Janovi z Jenštejna i Hynkům bratřím z Dubé a z Náchoda. Byl to Hynek z Červené Hory, hejtman Jaroměřský, jenž za krále Sigmunda přepadl Krčín, za který odpýkala Žižkovi Jaroměř, později až r. 1427 spojeným Husitům i Červená Hora; hrad pobořený odtud zůstal pustým. Vystoupivše na hradisko, můžeme dále se bráti silnicí kvých. $\frac{1}{4}$ hod. do vsi Červené Hory a přes Vše-liby, Bakov a Lhotu k Náchodu 10 km nebo z Červ. Hory $\frac{3}{4}$ km k zast. Olešnici a dojeti do Čes. Skalice. My však sledujeme svou vděčnou partii turistickou od Červ. Hůry údolím Úpy k J. $\frac{3}{4}$ h. na zříceniny hradu Rýzmburka, na něž vděčný, nenamahavý výstup $\frac{1}{4}$ hod. v l. Hrad stával tu již v XIII. století a psal se po něm velmi rozvětvený rod čes. pánů: Rašínové, Vřešťovští, Lickové a Jestřebští. Hrad sešel velmi již ve XIV. stol. za Jana z Pernštejna, jenž tu nesídlil, ale pozdější majitelé, kteří tu sídlili (Žehunští a Talmberkové), opět jej upravili. Po připojení k Náchodu r. 1601 sešel úplně, mnoho z něho zazděno do blízkého dvora, mnoho odvezeno staviva na zámek Ratibořický. — Pěkný výjev »z Babičky« (setkání pí kněžny s babičkou a vnučaty) vztahuje se k altánu se špalkem z jedle asi třístaleté, který poskytuje pěkný rozhled na Boušín s okolní krajinou. Vrátivše se $\frac{1}{4}$ hod. zpět do údolí Úpy, přicházíme do údolí zvaného *Babiččiným* a k záměčku Ratibořickému (viz u Čes. Skalice trať VI. b) a tímto až do Čes. Skalice (30 km)

Opouštíme zastávku žíreckou a po úbočí jihozápadního lesnatého výběžku zvičinského hřbetu (v l.) nad domky zněmčených Podstrání (Zilvárova) unáší nás vlak do stanice

Dvora Králové, od níž (omnibus 40 h) na město s pozadím lesů Království otvírá se nám překrásný pohled. Vidíme tu růsti emporium průmysl., jemuž zřízením velké zdrže vodní, s jejíž stavbou brzy se započne, kyne nová ještě budoucnost, která i tvářnost labského údolí změnila utvořením obrovského jezera. Kéž zachová si toto středisko i svůj český ráz, dnes zněmčeným okolím stále ohrožovaný. Město (má 14.000 obyv., asi 1500 Němců) má většinu i zastupitelstvo české, okres však zastup. většinou německé a také něm. průmysl. v městě je na postupu. Má gymnasium, státní školu tkalcovskou, prům. školu pokrač., chlap. a dívčí šk. měšť., kromě 3 českých také něm. školu ob., veř. nemocnici, chorobinec a sirotčince, 6 tkalcoven, 7 tiskáren a appretoven s třemi barvírnami, přádelnu na jutu a len, mech. pletárnu i rozvětvenou ruční výrobu tkalcovskou, několik cihelen, koželužnu a jirchárnu, slévárnu, pivovar, dvě kotlářny, dvě pily, mlýn atd.

Původně stála osada v těch, jež tu sídlila, bylo městem věnným. zal. (v XI.-XII. stol.) *Dvůr* ným, a bylo její péčí také opevněno. Často sem zajížděla z Hradce města, jež od času králové Alžběty I. Alžběta, vdova po Karlovi IV.

V časech husitských stál Dvůr na straně Husitů a r. 1547 účastnil se odboje proti Ferdinandovi, začal propadl ztrátami na jmění i prá-
 vech; opět ale stál za povstání stavovského na straně revoluční a po bitvě bělohorské záhy císař-
 skými obsazen. Zle zpustošeno město r. 1646, kdy utkali se tu Svědové pod Wittenbergem pora-
 zivše císařské pod Montecucculim a město pak zle spustošivše. Ne-
 méně trpělo město v XVIII. stol. za válek slezských a války sedmi-
 leté, mnoho ztratilo četnými o-
 brovskými požáry (1345, 1450, 1570, 1699, 1791), takže zachováno málo ze starobylé minulosti.

Na cestě od nádraží shlédneme již na pokraji města *kostel sv. Kříže*, r. 1752 z původní dřevěné stavby přestavěný, kde dle pověsti stávala kaple Bořivojem založená. Na hlav. oltáři je tu obr. sv. Stanislava od Raaba.

Dosti starobyle vyhlíží ještě prostranné čtverhranné *Zábojovo náměstí*, z něhož však domy s malebnými štíty mizí jeden po druhém; projekt restaurace náměstí v starobylém rázu upadl asi v zapomenutí; za to má tu vybudována býti nová radnice, budova městské spořitelny a p. Náměstí zdobí *socha Zábojova* od Wagnera r. 1857 zbudovaná vedle sochy P. Marie z r. 1753, chrudimským sochařem Procházkou te-
 sané. Z náměstí nedlouhou ulicí přicházíme k *děkanскому kostelu sv. Jana Křtitele*; v stavbě několika požáry spu-
 stošené jen skrovné stopy založení ve slohu románském se spatřují; poslední velký požár zasáhl chrám r. 1485, takže gotická přestavba z r. 1486 je zachovalá. Od r. 1421 do 1610 konány tu služby pod obojí; r. 1626 zavedeny služby katolické a kamenný kalich nade vchodem otlučen. Při něm stojící zvonice částečně r. 1833 přestavěná, nese desku pa-
 mětní, připomínající, že tu Hankou byl nalezen (sporný) *rukopis královédvorský*. Před zvonicí v l. v domě sboru do-
 brov. hasičů je *veřejná čítárna Riegrova*. Za zvonicí v l. v části zachovaných hradeb spatřuje se řada pamětihodných *náhrobků*. Projdeme odtud na druhé menší náměstí *Hankovo*, již zcela moderní, do něhož hledí výstavná budova *gymnasia*, *Sokolovna a Hankův dům* s divadlem a stinným sadem, v němž umístěna herma *Hankova*. Z hlavního náměstí v pr. a nejbližší ulici v l. přicházíme k nej památnějšímu zbytku bývalého opevnění, k věži *Sindelářské* i projdeme tudy dále na bývalé předměstí a dáme si ukázati *Dvůr Kohoutův*, nad jehož branou spatřujeme jemně propracované barokní reliefs, kteréž připisují se téže škole Braunově, z níž vyšly práce kukské; korunu vrátí zdobí několik barokních soch a v ná-
 dvoří spatřuje se starobylá pískovcová studně. Konečně za-
 jdeme ještě do ulice Eliščiny, kde ukazuje se dům, kde do-
 mněle za návštěv svých sídlila královna Alžběta.

Hostince: Hotel Kopp, (14 pok., omb., hojně navštěvovaný, Grand Hotel (Jiránek, omb., stanice místních i cizích turistů, bývalý hot. Merkur, moderní, se štítem od Amorta modelovaným), hotel Smídův (12 pok., omb., s místnostmi od prof. Zity útulně vyzdobenou, z restaurací zvlášť oblíbena Kleinova, z vináren hojně navštěvována Halířova. Stud. nocl. v gymnasiu (správce p. Matěna, knihk. nebo p. Jelínek, řed. plyn.).

Výlety ze Dvora Králové.

Z lesů Královédvorských.

***1. Betlém a Kuks** nejlépe navštíviti od zast. Žírecké; sledujeme text o *Bellemu* na str. 130 a směr do Stanovic, odtud podle tratě ke *zjevení sv. Františka* a k stanici v Kuksu a dál jako na str. 123 klásterem do Kuksu a podle Labe do Stanovic, odkudž buď k zast. Žírecké nebo přes Žírec přímo pěšky do Dvora Králové (ze Stanovic 5 km.) I ten kdo chce jíti pěšky velí prakticky cestu do Silvárova (viz č. 9.) a tímto k zast. v Žirci, kde v hájovně je kliček k Betlému, vrátí se lesem dle str. 130.

2. Hradiště Choustníkovo. Z náměstí od sochy Zábogy v 1. na silnici k Hradišti 4½ km. Další viz na str. 135.

3. Chvalkovice, Leč, Česká Skalice. Jako při č. 2. do Hradiště a dle str. 135. dále do Č. Skalice. (Celkem jen o 1 km dále nežli ze zastávky Žírecké. Nebo od děk. kostela v pr. na předměstí až k rozvětvení silnic, zde v pr. do Kocbeře s továrnou na hedvábi; od kaplicky kousek k S. a v pr. do lesa; tímto 2 km do Nov. Koutova a v pr. Kohoutovem až na křižovatku se silnicí od Hradiště, odkudž dál, jako na str. 135.

4. Hoříčky, Červená Hůra, Rýzmburk, Babiččino údolí, Čes. Skalice. Do Hradiště dle č. 2. a dále dle str. 135. O 1 km dále, nežli ze zast. Žírecké.

5. Tešnov. Od děk. kostela v 1. na silnici k Třemešné, však u posl. stavení v pr. polní cestou k Labi a dále podle Labe přes samotu Borovičku pod malou osadou Filířovicemi dolů do úvalu labského, kde v krásné poloze shořelý mlýn Tešnov (1 hod.) a nedaleko brusírna na dřevo. Cesta poskytuje stále se měnící výhledy na Zvičinu. Od Tešnova v 1. vzhůru možno za ½ hod. do jíti k stanici v Bílé Třemešné.

6. Nemašov-Debrné. Od děk. kostela k sev. vede nás silnicí na svahy pod rozsáhlými lesy revíru Království, kde rozloženy jsou rozptýlené domky Verdeku. Podle Labe v místech, kde rozkládá se bude velká vodní nádrž, jdeme

k Podháji téměř nad hlubokým úvalem labským do rozsáhlé dědiny Nemašova, jež až dolů k Labi se rozptýluje. Je tu plno krásných krajinných motivů, jimž každé chvíle v jiném původu tvoří Zvičina pěkné pozadí. Nemašovem projdem až do St. Buku (části Debrného), kde u Božích muk odbočíme v 1. přes Černý potok na Martinovu stěnu, po níž sestoupíme do Debrného v údolí labském (myslivna rs., prádelna). Překročivše Labe, dáme se v 1. do Mostku ku stanici. Krásná tapartie (13 km) vyžaduje kromě odpočinku 4—5 hodin. — V St. Buku u Božích Muk můžeme však pokračovati také dále silnicí ještě 1½ km k myslivně, před níž dáme se v pr. ku dvoru a od dvora v 1. do Kocleřova; tímto k jihu do Huntírova a dále mezi domky, z nichž často ozývá se stav tkalcovský a jež poskytují mnoho pěkných motivů, až do Dvora Kr. (18 km, 5—6 hod.).

7. Čertovy Hradky. Zátluky. Jdouce z města k nádraží odbočíme hned za Labem v pr. a při prvním rozc. opět v pr. do Lipnice a od kostelíku v přímém směru tratě dále; po ¼ hod. v 1. přes trať na svah Zvičinského hřebene, jenž pro pitoreskné rozházené balvany pískovcové dostal název *Čertovy Hradky*; cesta vede přes hřeben až do revíru lesního zvaného Zátluky k pův. položené mysl. (6 km obč.). Pokračujeme-li odtud k jihu ½ hod. do Doubravice, stihneme tu silnici, kteráž v 1. vede nás zpět a serpentinou od Zálesí přes východní bok Čertových Hradů (v 1. lze si serpentinu nadejít) svádí nás přímo k stanici Dvora Králové. (18 km).

***8. Zvičina, nejvábnější výlet celého okolí,** je přístupna ze stanice Bílé Třemešné nebo ze stanice Mostky (viz níže ve směru tratě): není-li pohodlného vlaku, třeba dojíti do Třemešné (6 km) a od kostela pod žel. trať a vzhůru stezkou 1¼—1½ hod. na vrchol. Pobyt a rozhled viz na str. 92.

9. Velichovky. Jdeme směrem k stanici, za Labem neodbočíme

v pr., nýbrž jdeme přímo dále ke kříž, kde odbočíme ze silnice polní cestou v pr. do Silvárova (Podstrání); u domku čís. 58. překročíme trať vzhůru lesem cestou, jež vede k Betlému až na okr. silnici, kterouž dáme se v pr. k J. přes Hříbojedy jako na str. 134. (2½ hod.).

10. Bílé Poličany - Hořice. Vděčná partie zpětným směrem dle str. 102.

11. Miletín-Hořice. Od nádraží přes hřeben do Zálesí a Doubravice, odtud přes Zábřes a Trotinu do Miletína (12 km), pak zpětným směrem dle str. 102 do Hořic.

12. Místní oblíbené výlety cílí také k městskému prameni, k Beranu do Kocbeře, Nov. Domků a Kocbéřova do Waldau a Pilníkovu, na Svatokateřinský kopec (viz str. 38.).

Železniční trať běře se od Dvora Králové k SZ po svahu hřebene Zvičinského (v l.) nad údolím Končinou (v pr.); míjíme v pr. Lipnici, malou osadu Zaháj a vidíme přes svahy Království za Labem v dolině ukrytým na Verdek a Podháj a podle stejnojmenné vsi stihneme stanici

Bílá Třemešná, česká obec (1500 ob.) s kostelem sv. Jakuba z r. 1680, brusírnou dřeva a výrobou mlýnských kamenů, brousků a dlaždic. V dobách pobělohorských skonfiskována Adamovi Zylvárovi. Stanice je hlavním východištěm pochodu na

Zvičinu. Jdeme ½ km podle tratě (Zvičina již vrcholem svým z dálek nám kyne) a v l. znač. cestou do Lhoty a touto do Pecky (8 km); odtud buď do Paky nebo Bělohradu dle str. 92. d) K Miletínu: do Zvičiny, odtud však v l. na Třebihošť, od kapličky v horní Třebihošti k J. do Dol. Třebihoště, zde buď za prvními domky v pr. k J. pod Ouhlejev a přes Brodek do Miletína (7 km), odtud buď do Bělohradu nebo do Hořic (viz str. 92 a 102). e) Do Dvora Král. jinou cestou, nežli přes Bíl. Třemešnou; jako při d) do Třebihoště, však Třebihoště dále na Dechtov; odtud možno voliti dvojí směr; a) z Dol. do Hor. Dechtova v přímém vých. směru dále na Zátluky a přes Čertovy Hrady a Lipnici (viz výše č. 7.) do Dvora Král. (3 hodiny); nebo b) z Dol. Dechtova přímo dále na Zábřes a zde v l. do Doubravice, odkudž v l. přes Zálesí k stanici Dvora Králové (až do města 3½ hod.)

Zvičinu. Jdeme ½ km podle tratě (Zvičina již vrcholem svým z dálek nám kyne) a v l. znač. cestou do Lhoty a touto do Pecky (8 km); odtud buď do Paky nebo Bělohradu dle str. 92. d) K Miletínu: do Zvičiny, odtud však v l. na Třebihošť, od kapličky v horní Třebihošti k J. do Dol. Třebihoště, zde buď za prvními domky v pr. k J. pod Ouhlejev a přes Brodek do Miletína (7 km), odtud buď do Bělohradu nebo do Hořic (viz str. 92 a 102). e) Do Dvora Král. jinou cestou, nežli přes Bíl. Třemešnou; jako při d) do Třebihoště, však Třebihoště dále na Dechtov; odtud možno voliti dvojí směr; a) z Dol. do Hor. Dechtova v přímém vých. směru dále na Zátluky a přes Čertovy Hrady a Lipnici (viz výše č. 7.) do Dvora Král. (3 hodiny); nebo b) z Dol. Dechtova přímo dále na Zábřes a zde v l. do Doubravice, odkudž v l. přes Zálesí k stanici Dvora Králové (až do města 3½ hod.)

Od Bílé Třemešné běřeme se drahou dále podle rozsáhlého osídlení Brusnice (také Dolní Brusnice), kteráž sama stojí za návštěvu pro vděčné krajinářské motivy. Od stanice

Bílé Třemešné máme v pr. po některé mezi nebo polní cestou do

Dol. Brusnice malé $\frac{1}{4}$ hod. Můžeme tu jítí vsí dolů podle pot. až k Labi a pěšinou labského úvalu k mlýnu Těšnovu $\frac{1}{2}$ hod.) nebo dáti se některou severovýchodní cestou z vesnice k lesu a sejítí tu do malebného úvalu labského (však jen na menší vzdálenosti pěšinami schůdného), zvláště v pěkné partii pod ostrohem, jež tvoří tu úval potoka Mosteckého s četnými mlýnci. Na ostroh možno vyléztí obtížně schůdnou stezkou a dáti se částí osady Borečku (Burghöfel přímo k SZ. Nebo přišedše do Brusnice silničkou od nádr., jdeme vsí kousek v l. a odbočíme buď polní cestou v pr., kteráž vede přes úval na druhou stranu k Borečku a Souvratům (Anseithu) a v l. až k Mostkům stále s krásnými výhledy krajinářskými. Cesta Brusnicí vzhůru poskytuje stále krásné pohledy na Zvičinu, jichž popředí mění se novými a novými motivy. Mohlo by se tak jítí mezi staveními stále v zeleni tonoucími 6 km Horní Brusnicí až do Vidonic a dále jako výše při c) do Pecky.

Trať železniční obrovským obloukem protíná Dol. Brusnici a úvalem mosteckého potoka stihne stanici

Mostky něm. (Mastig), od níž nedaleko jsou malé lázně (něm.) železité a slatinné; v okolních domech pak často bydlivají letní hosté. V pravo viděti velkou tovární osadu s villou; jest tu přádelna bavlny, do níž denně dojíždějí drahou dělnice z Borovnice a až i z Paky a Roškopova. Podle lázní k J. silnicí do Brusnice Horní $\frac{1}{2}$ hod., odkudž na

Zvičinu dojedem přes obec Zvičinu za $\frac{3}{4}$ hod.

Brzy za Mostky octneme se v kopcovině (460—480 m s vrcholy do 570 m) s rozkošnými lesy, v níž v délce skoro 6 km neopouštíme po stráních roztroušené domky

Borovnice (zprvu Borovničky, pak Borovnice), v níž až na konci spatřujeme kostel sv. Vít a z r. 1720—22. Výhled k severu zaclání nám Čistá Hora (570 m). Jakmile ji však objedeme, objeví se nám, ač na nedlouho krajinný obraz nevšední krásy, zvláště na podzim nebo na jaře zajímavě barvitý červenými odkrytými ornicemi permských půd. Kulisou lesnatých pahorků v popředí prohlédáme až na Krkonoše, jichž boky zdají se nám při některém osvětlení jako přímo z krajiny v celé své majestátní výši vystupovati. V těchto místech dostihnem za krátko stanici

Horka-Vidochov při malé osadě Nedaři; Horka leží kousek dále na pr. v jedno téměř splývající s Čistou, Vidochov pak vzdálen $\frac{1}{2}$ hod. k jihu. Tuto spatřuje se nový (románský s got. motivy) kostel sv. Andělů Strážců z r. 1879 s obrazy od Lhoty a Kandlera. Podle dráhy v l. vede silnice packa do nedalekého Levína-Olešnice (Levínské, původně dle zakladatele Soběhradova); jdeme tu až ke kostelu

(2³/₄ km), blíže něhož v lukách malý pahrbek naznačuje místo, kde stávala tvrz; kostel *Všech Svatých* je starého založení (? 1210) a býval do r. 1707 farním. V chudé jinak výpravě poutá pěkná barokní kazatelna, empirová kamenná křtitelnice (z r. 1821) a stříbrná věčná lampa z r. 1821. Za kostelem dáme se v l. přes trať a po 1¹/₂ km v pr. na vrch

Levín (1¹/₂ hodiny), kde odhlídka na úval, v němž leží Roš. XIII. stol. stával stejnojmenný hrad kopcov a St. Paka i na okolní kop-založ. Pakostovem z Brady, jenž covinu. Vrátivše se po hřebenu psal se pak z Levína. Hrad pustnul k JV. můžeme Podlevínem sestou-po připojení svém (v XV. stol.) píti k JZ. do St. Paky za 1¹/₂ hod. ke Kumburku a od XVI. stol. při- Kdy město bylo založeno, není pomíná se jako pustý; dosud lze určitě známo, ale ve XIV. století rozeznati rozlohu hradu a viděti držel je Vaněk z Boskovic a ze dvojce valy a přlkop oddělující Žumberka a od r. 1393 patřilo předhradí. Dále na západ na konci k Náchodu, jehož osudy sdílelo. hřbetu patrný jsou stopy bývalé R. 1424 poražení zde Žižkou kato-hlásky. S hřebene je krásná vy-lišti páni.

Trať železniční jde Levínem-Olešnicí a objíždí kopec, na němž stával hrad Levín (v l.) do nádraží v Staré Pace na str. 93.

Trať VI. b) Josefov—Starkoč.

Ze stanice Josefov-Jaroměř (viz str. 118) vede nás trať železniční přímo po břehu Úpy, v těchto místech již regulované. Mezi Zvolí (v l.) a Rychnovskem (v pr.) projedeme do zastávky

Jesenice, odkudž k J. Jesenicemi je 3¹/₄ hod. ku skrovným pozůstatkům hradu Veselice (viz str. 121), k S. pak přes Říkov a Třebešov 3¹/₄ hod. do půvabného údolí Miskoleckého potoka s mysl. Lečí a chovem pstruhů (viz str. 142). Trať obrací se tu silněji k sev. a stihne brzy stanici

Čes. Skalice, město starobytné (2827 ob.), jež mnoho zlých osudů zažilo za dob válečných, jmenovitě vpádem Slezanů r. 1441, od Švédů vypálením r. 1669, za války sedmileté a konečně r. 1866, kdy u nádraží i v samém místě pobito 3000 mužů vojska rakouského.

Farní kostel P. Marie stál již ve XIV. stol., v nyn. podobě postaven r. 1794. Chová hrobku Straků z Nedabylic a starobydlou křtitelnici z r. 1490. Prostranné náměstí zdobí *pomník Boženy Němcové* z r. 1888. Město má své místní *mu-seum* a několik průmyslových závodů (dvě mech. tkalcovny, přádelnu na bavlnu, dvě parní barevny, dvě tov. na kůže, pilníkárnu, parostroj. pivovar atd.) Pomníky padlých z r. 1866

u nádraží, na kopci nad nádražím, u fary; u silnice ku Zličí vojenský hřbitov.

Ho stince: U zel. stromu (5 pok.), Bartoníčkův (6 pok.), u bojiště (5 pok.).

Výlety do okolí Čes. Skalice.

1. Babiččino údolí-Ratibořice (St. Bělido) Rýzmburk - Cervená Hůra. U mlýna v sev. části města projdeme přes Úpu a dáme se podle ní k S. po úpatí lesnaté stráni, později parkem k záměcku ratibořickému, tak dobře známému z vypravování Boženy Němcové i Al. Jirásky. Kocháme se pohledem na utěšené mlstečko, kde scházela se vzácná společnost, když pobývala tu vévod. Kat. Zaháňská (pí. kněžna Babičky Němcové »hercočka«, jak lid říkával; z knihovny paní kněžny čerpal zázklady svého hlubšího vzdělání Božena Němcová, dcera jejího štolby Pankla). Stávala tu původně tvrz, na místě jejímž v druhé polovici 17. stol. povstal tento zámček, jež s panstvím náchodským koupil koncem 18. stol. Petr, vév. Kuronský a Zaháňský, otec vévodkyně Kateřiny. Jdeme dále k S. podle náhonu (kudy děti Proškovy - »v Babičce«, chodívaly do školy a do mlýna) k »Starému Bělidu«, jež na Nár. Divadle J. Kvapilem tak pěkně scenováno, kde Bož. Němcová nejkrásnější léta strávila a odkudž mistrně nejkrásnější idylické scény své Babičky vyličila. Lomenice stavení, v němž otec její přebýval, má nápis »Postaveno s nákladem Ant. Ludra a Anny Manželky jeho dne 30. Juli 1796«. A cesta vede nás dále ku splavu, kde Viktorka do noci svému utopenému děcku zpívala, míváme i Viktorčinu stráž (na pr. k Žernovu). Po dalším 1 km údolí se zúžuje; z nejužšího místa v pr. vyvede nás cesta za ¼ hod. k zříc. hr. Rýzmburka (5 km, při stejnojmenném dvoře). Další viz na str. 136.

2. Bojiště z r. 1866. Postavení rakouské u Skalice dne 27. a 28. června 1866 bylo proti původním dispozicím značně oslabeno. Místo tři armádních sborů byly tu již jen tři ustupující brigády 8. sboru,

kteřé nemajíce rozkazu k odchodu čelily veliké přesile nepřitele od Náchoda (Branky) postupujícího. V bažantnici Dubenské strhl se první zápas, po němž prapor 75. pluku po značných ztrátách ustoupil ke Skalici. Brigáda generalm. Fragnera octla se brzy v křížovém ohni a ztratí velitele, četné důstojníky a mnoho mužstva, rovněž musila ustoupiti ku Skalici; tomuto osudu podlehl i obě ostatní brigády a velitel arcivévoda Leopold přerušil boj; avšak nepřítel shromáždil zatím 14 praporů od severu a východu, jež udeřily následujícího dne na Skalici, z níž naši po velkých ztrátách museli ustoupiti. Padlo tu 437 důstojníků a 10.859 mužů a ztraceno 14 děl. Bojiště toto obhlédneme a pomníky padlých nám připomenou nejvýznamnější body. Jdeme-li od nádraží k S. silnicí Zličískou a po ½ km v pr. směrem tratě k mysl. a bažantnici u dvora Dubna, kde mramorový lev na podstavci 2 m vys. je boje toho památníkem. — Pokračujeme-li od dvora k Jihu na Klený, dojdeme za ¾ hod. do Vysokova, v místě, kde odehrály se krvavé boje den před udaným datem (viz díl XIV. str. 51.)

3. Leč—Chvalkovice. Jdouce silnicí jaroměřskou přes Zajezd, přijdeme za malý ½ hod. k mlýnu v Třebešově na konci půvabného lesního údolí na potoce Valovském, jímž dáme se steznicem v prav. k myslivně Leči, od mlýnu 1½ km vzdálené a pěkně nad pstruhovými rybníčky položené. Je tu nejstarší český ústav pro chov pstruhů pouze na divoko, založený zesnulým již lesním Jarkovským. Od myslivny po svahu vzhůru přijdeme za chvíli do Miškelesů ke dvoru a dojdeme na silnici, kterouž k SZ. za 20 minut dostihneme Chvalkovice, vsi velmi malebně rozložené

na návrší nad Chvalkovickým potokem jenž výše zovse se Harčovským. Jak kostel, tak i zámek se dvorem jsou proti údolí vysoko položeny. Není tu ovšem onen hrádek již, který tu stával, přece ale ještě malebný zámeček a kostel svými starými náhrobky Chvalkovských i členů rodin Heřmanských ze Sloupna, Dobřenských z Dobřenic, Straků z Nedabylic svědčí starým dějinám tohoto sídla, založeného snad Petrem z Chvalkovic r. 1370. Dobřenské i na zámku připomíná deska s erby. V kostele sv. Jilji pozornosti doporučujeme zazděný starý kámen z klenby s dovedně tesaným ornamentem a letopočtem psaným (1304.) a cínovou křtitelnicí z r. 1691. V osadě pěstuje se po domácku tkalcovství a je tu i bělidlo.

Podle potoku vzhůru vděčná je krajinářsky partie k Harcovu a Vyhnanovu (viz str. 135).

Ze Skalice obrací se žel. trať obloukem k západu a bojištěm z r. 1866 (v l. bažantnice a dvůr Dubno) bere se k Vysokovu, nad nímž v pr. odehrály se r. 1866 kruté zápasy (viz díl XIV.), od něhož prudce zatačí se do křížovací stanice

Starákoč, z níž rozbíhá se komunikace trojím směrem: k Nachodu, Novému Městu n. M. a přes Čer. Kostelec k Poříčí, kteréž trati jsou vesměs již zahrnuty v díle XIV.

Rejstřík jmen.

Adrsbach 39, 77.	Dvory Dlouhé 106, 72.	Kamenice 89.
Babiččino údolí 136, 139,	Dvůr Králové 133, 136.	Káranice 59.
143.	Dymokury 51.	Kladruby 108, 109, 54,
Baň 53.	Heřmanice 122.	58.
Barchov 59.	Hlásek 101.	Knížnice 32.
Baterie mrtvých 74.	Hněvčoves 105, 107.	Kolín 51.
Betlém 121, 130, 139.	Hodkovice 39	Konecchlumí 86, 88.
Bedovice 77.	Holice 115.	Kopeček sv. Jana 69.
Běleč 69, 76.	Holohlavy 118.	Kopidlno 30.
Bělohrad 87.	Holovousy 101.	Kovač 94.
Běrunice 52.	Horka 141, 59, 50.	Kozojedy Hrubé 81, 83.
Bohdaneč 109, 115,	Hořice 82, 93, 94, 116,	Kratonohy 60.
116, 60.	140.	Kruh 34.
Bojiště kolínské 48.	Hoříčky 135, 139.	Křinec 27.
Bojiště sádovské 104, 62,	Hoříněves 107.	Kukleny 70.
70, 106, 107.	Hochstrass 35.	Kuks 122, 139.
	Hostinné 35.	Kumburk 89, 93.
Bojiště skalické 143.	Hradec Králové 62, 76.	Kunčice 35.
Borovnice 141.	Hradec Nový 69, 76.	Kunětická Hora 75, 114,
Brádlo 36.	Hradecké lesy 69.	117
Branná 35.	Hrádek 60, 61, 75.	Kyje 32.
Brdo 89, 93.	Hradiště Choustníkovo	Lanžov 103.
Březhrad 117.	135, 139.	Leč 121, 135, 139, 143.
Brunice 141.	Hradištko 54, 55, 58, 86	Lesy dymokurské 51.
Butoves 83.	Hřídelec 88.	Levín 147.
Bydžov Nový 78	Chlum 72, 75.	Lhota Sárovcova 86.
Bydžov Starý 80.	Chlumec n. C. 56, 108	Libáň 30.
Býchory 50.	109, 116.	Libčany 60, 75.
Bystřice 100.	Chodovice 101.	Libice 49.
Cerekvice 105.	Chomutice 85.	Libníkovice 77.
Čáp 39.	Choteč 88.	Libňoves 53.
Černutky 105.	Chotějovice 36, 38.	Libuň 32.
Černožice 118.	Chotětice 85.	Lipa 72.
Čertovy Hrady 139.	Chvalkovice 121, 135,	Lomnice n. P. 33.
Červená Hůra 136, 139.	139, 143.	Loučná Hora 82.
Česov 83.	Chvojno 76.	Loučeň 29.
Činoves 51.	Jabkynice 29.	Lovčice 52.
Dachov 100.	Janovice 39.	Luh 58.
Debrné 36.	Jaroměř 119.	Máslovědy 74.
Dešenice 29.	Jesenice 142.	Maxinec 94.
Dobřenice 60, 109.	Jeřice 101, 105.	Mcely 29.
Dohalice 106, 71.	Jičín 32.	Městec Králův 52.
Dvory 27.	Jičněves 31.	Mlýnský Nový 77.
	Jilemnice 35.	Mezihoří 86, 88, 101.
	Josefov 118.	Miletín 92, 102, 140.

- Mlázovice 86, 88, 101.
 Mlikosrby 59.
 Mostky 36, 141.
 Moravany 116.
 Myštěves 82.
 Nachod 77.
 Národní Lípa 77.
 Nedeliště 72.
 Nechanice 59, 62, 82, 116.
 Nemajov 139.
 Nové Domky 36.
 Nový Zámek 36.
 Obora 85.
 Ohnišťany 82, 85.
 Opatovice 117.
 Opatovický Kanál 109.
 Opočno 77, 108.
 Oreb 76.
 Osek 50.
 Oskobrh 49.
 Ostroměř 85.
 Paka St. 142.
 Paka Nová 89—90, 93.
 Paka Stará 33.
 Pamětník 55, 58.
 Pardubice 60, 110.
 Pecka 90, 104.
 Pilníkov 38.
 Ploučnice 33.
 P. Maria Hlohová 99.
 Poličany 102, 107, 140.
 Poděbrady 44.
 Polabiny 47.
 Poříčí 38.
 Praskačka 62.
 Probluz 62.
 Přebýšov 55.
 Předměřice 117.
 Přestavky 59.
 Přím 62, 71, 72.
 Přelouč 58, 60, 109, 116.
 Pustohrad 101.
 Račice 107.
 Radvanice 38.
 Ratibořice 136, 143.
 Ronov 27.
 Rosice 117.
 Rosnice 70.
 Rožďalovice 28.
 Rybník Komárovský 29.
 Rýzmburk 136, 139, 143.
 Šádová 72, 106.
 Skalice Česká 136, 139, 142.
 Skály 39.
 Skřivany 81, 82.
 Sloupno 81, 82.
 Smidary 83.
 Smiřice 108, 117.
 Sobčice 94.
 Ssuté Břehy 77.
 Stará Voda 59.
 Staré Hrady 30.
 Starkoč 144.
 Stéblová 60, 117.
 Stěžery 70.
 Střezetice 72.
 Svíbský les 74.
 Sv. Gotthard 99.
 Syrovátka 60.
 Šaplava 82.
 Štánek 76.
 Tábor 32, 33.
 Teplické Škály 41, 77.
 Těšňov 139.
 Trutnov 38.
 Třeběchovice 69, 75.
 Třebovětice 105.
 Třemešná Bílá 140.
 Týnec n. L. 108.
 Týnice Labská 54.
 Týniště 77, 78.
 Újezd Vysoký 77.
 Valy 110.
 Valy Češovské 31.
 Valdice 32.
 Veleliby 27.
 Velehradek 103.
 Velichovky 103, 124, 139.
 Veltruby 50.
 Veselí Vys. 83.
 Veselice 121.
 Ves Nová 33.
 Vlka 29.
 Vlčkov 58.
 Voškovrch viz Oskobrh.
 Všechny 27.
 Všestary 70, 74, 107.
 Vražda 29.
 Vydochov 141.
 Vyhlička Horská 101.
 Záboř 108.
 Zátluky 139.
 Zkamenělý les 38.
 Zvičina 91, 92, 102, 121, 134, 139, 140, 141.
 Žalý 35.
 Žehuň 50, 52, 53.
 Železnice 32.
 Žírec 130, 134.
 Žiželice 54.
 Žižkov 99.
 Žižkův Stůl 70, 74.

OBSAH.

	Strana
Předmluva	3
Úvod geologický, floristický, orografický	5
Nejzajímavější body	15
Cestovní rozvrh	17
Výběr výletů	19
Prázdninový výlet	22
Pokyny cestovní	23

Trať I. a. (<i>Praha</i>)— <i>Poříčany</i> . <i>Nymburk</i> . <i>Jičín</i> . <i>Libuň</i> . <i>St. Paka</i> . <i>Trutnov</i> . <i>Poříčí</i> . <i>Teplice</i>	26
--	----

Nymburk. Všechny. *Ronov*—*Oskořínek*. *Křinec* 27. *Rožďalovice*—*Komár. rybník*. *Dětenice*. *Mcely*. *Loučeň*. *Vlčava* 29. *Kopidlno*. *Libáň*. *St. Hrad* 30. *Česovské valy*. *Jičíněves* 31. *Jičín*. *Valdice*. *Železnice*. *Libuň*. *Knižnice*. *Kyje*. *Tábor* 32. *Ploučnice*—*Tábor*. *Lomnice n. P.*—*Tábor*. *Nová Ves*. *St. Paka* 33. *Kruh* 34. *Jilemnice*—*Martinice*. *Branná*. *Žalý*. *Kunčice*. *Hostinné*. *Hochstrass* 35. *Brádlo*. *Debrné*. *Mostky*. *Debrné*—*Stěna Martinova*. *Debrné*—*Nové Domky*. *Chotějovice*. *Sv. Kateřina* 36. *Chotějovice*—*Království*. *Pilníkov*. *Vlčice*. *Trutnov*. *Poříčí*. *Chvaleč*. *Radvanice*. *Zkamenělý les* 38. *Skály*. *Čáp*. *Janovice*—*Hodkovice*. *Adrsbach Dolní*. *Skály Adrsbašské* 39. *Tenčické Skály*. *Skalní město* 41. *Teplice* 42.

Trať I. b. <i>Nymburk</i> . <i>V. Osek</i> . <i>Kolín</i>	43
---	----

Poděbrady 44. *Polabiny* 47. *Bojiště kolínské* 48. *Oskořínek*. *Libice* 49. *Osek*. *Veltruby*. *Žehuň*. *Býchory*. *Ovčáry*. *Kolín* 50.

Trať I. c. <i>Křinec</i> . <i>Kr. Městec</i> . <i>Chlumec n. C.</i>	51
---	----

Dymokury. *Lesy Dymokurské*. *Čiňoves*—*Libňoves* 51. *Městec Králův*—*Žehuň*. *Běrunice*. *Lovčice*. *Chlumec n. C.* 54.

Trať I. d. *Poděbrady. Kr. Městec. Bydžov. Hořice.*
Dvůr Králové. Hronov 53

Trať II. *Osek. Chlumec n. C. Hradec Králové. Týniště* . 53

Libňoves. Dvůr Bář. Rybník Žehuňský 53. Žiželice. Přebýšov. Hradištko—Labská Týnice. Hradištko—Kladruby 54. Hradištko—Chlumec n. C. Přebýšov. Chlumec 55. Chlumec n. C. 56. Kladrubský hřebčinec. Pamětník. Hradištko. Žiželice. Přelouč 58. Vlčkov. Luh. Mlikosrby, Horka. Barchov. Nechanice. Káranice 59. Dobřenice—Srovátka. Kratonohy. Dobřenice. Přelouč. Bohdaneč—Pardubice. Stěblová. Libčany. Hrádek. Nechanice 60. Bojiště Sádovské. Praskačka. Urbanice. Hradec Králové 62. Nový Hradec (Králové). Zámeček. Hradecké lesy 69. Bojiště sádovské—Žižkův stůl 70. Žižkův stůl 74. Chlum. Libčany. Červ. Hrádek. Kunětická Hora. Třebechovice 75. Oreb. Šténkov. Chvojno. Běleč. Hradec Nový—Hradec Králové 76. Ssuté břehy. Týniště. Bědovice. Vys. Újezd. Národní lipa. Opočno. Nové Město (Vrchmezí). Náchod. Teplické a Adrsbašské Skály 77. Týniště n. Orl.

Trať III. *Chlumec n. C. Smidary. Vys. Veselí. Smidary*
Ostroměř. St. Paka 78

Nový Bydžov 78. St. Bydžov—Hlušice 80. Skřivany. Sloupno 81. Skřivany—Myštěves. Loučná Hora. Saplava. Ohnišťany. Hořice. Nechanice 82. Smidary—Vys. Veselí. Hrubé Kozojedy. Butoves 83t. Chotětice. Ohnišťany. Obora. Chomutice. Ostroměř 85. Hradištko—Mezihoří. Konecchlumí. Lhota Šárovceva. Mlázovice 86. Lázně Bělohrad 87. Choteč. Hřidelec Mlázovice—Mezihoří. Mlázovice—Konecchlumí. Jičín 88. Brdo. Kumburk. Bradlec 89. Nová Paka. Pecka 90. Zvíčina. Miletín 92. Hořice. N. Paka. St. Paka 93.

Trať IV. *Ostroměř. Jičín. — Ostroměř. Hořice. Sádová.*
Dohalice. Hradec Král. — Hněvčeves. Smiřice.
Opočno 94

Sobčice. Kovač. Hořice 94. Mohylík 95. Žižkov (Sv. Gotthard). P. Marie Hlohová 99. Bystřice. Pustohrad. Jeřice. Mezihoří—Mlázovice 101. Miletín. Zvíčina. Poličany. Doubravice. Dvůr Králové 102. Velichovky 103. Bojiště sádovské. Pecka 104. Jeřice. Třebořatice. Černutky—Čerekvice. Hněvčeves 105. Sádová. Dohalice. Dlouhé Dvory. Střezetice. Probluz. Přím. Čer. Hrádek 106. Všestary. Žižkův stůl. Bojiště sádovské 107. — Hněvčeves—Bojiště. Poličany. Zábřes. Třebiňoš. Račice 107. Smiřice. Opočno 108.

Trat V. *Kolín. Týnec. Přelouč. Pardubice. Moravany.*
— Týnec. Chlumec n. C. Nechanice—Přelouč. Boh-
daneč. Hradec Králové—Moravany. Choceň. Boro-
hrádek. Týniště. Václavice. Starkoč. Poříčí . . . 108

Záboř. Týnec n. L. Chlumec n. C. Kladruby 108—109.
 Přelouč. Bohdaneč 109. Valy. Pardubice 110. Kunětická
 Hora 114. Bohdaneč. Holice. Chrudim. Slatiňany. Vys.
 Mýto. Litomyšl. Choceň. Brandýs n. O. Ústí n. Orl. 115.
 Moravany 116. — Z Týnce přes Chlumec na Nechanice,
 Hořice a Dvůr Králové 116. Moravany—Choceň. Poříčí 116.

Trat VI. a. *Pardubice. Hradec Králové. Josefov. Král.*
Dvůr. St. Paka 117

Rosice. Stéblová. Opatovice. Březhrad. Hradec Králové.
 Předměřice. Smiřice 117. Černožice. Josefov. Jaroměř 118.
 Velichovky. Zvičina. Chvalkovice. Leč. Betlém. Josefov.
 Veselice 121. Heřmanice. Kuks 122. Žirec 130. Betlém
 131—132. Dvůr Králové 133. Velichovky. Zvičina. Žirec 134.
 Ze Žirce: Hradiště Choustníkov. Chvalkovice. Leč. Čes.
 Skalice. Hoříčky. Červená Hůra. Ryzmburk. Babiččino
 údolí 135. Dvůr Králové 136. Ze Dvora Králové: Betlém
 a Kuks. Hradiště Choustníkov. Chvalkovice. Leč. Čes.
 Skalice. Hoříčky. Tešnov. Nemajov. Debrné: Čertovy
 Hradý. Zátluky. Zvičina. Velichovky 139. Bílé Poličany.
 Miletín—Hořice 140. Bílá Třemešná—Zvičina 140. Dol.
 Brusnice. Mostky—Zvičina. Borovnice. Horka—Vido-
 chov 141. Levín 142.

Trat VI. b. *Josefov—Starkoč* 142

Jesenice. Čes. Skalice 142. Babiččino údolí. Ratibořice.
 Ryzmburk. Červená Hůra. Bojiště z r. 1886. Leč. Chval-
 kovice 143. Starkoč 144.

Vyobrazení.

Mapky a plánky:

Strana

Orientační mapka	18
Češovské valy	31
Hradec Králové	67
Bojiště sádovské	73
Kuks a Betlém	124

Krajinné typy:

Z České Vendé	26
Jezero ve skalách Adrsbašských	40
Věž ve skalách teplických	41
Staré želez. lázně v Poděbradech	48
Průhled krajinou u Bělohradu	88
Rozhled ze Zvičiny	91
Údolí Bystřice u Hořic	105
Na Miletínské silnici u Hořic	106
Velichovky	120
Z lesů Králové-Dvorských	128

Architektury a plastiky:

Hrobka hr. z Harrachu	34
Věž radnice v Hostinném	36
Nový zámek Olešnický	37
Zámek Poděbradský	43
Socha Jiřího z Poděbrad	45
Nové lázně v Poděbradech	46
Zámek Koruna	55
Jonáš v Chlumci n. C.	57

Červený Hrádek	61
Chrám sv. Ducha v Hradci Král.	65
Žižkův Stůl	70
Pomník batterie mrtvých	71
Nová radnice v N. Bydžově	79
Zámeček Sloupno	84
Kazatelna v kostele hrubokozojedském	84
Mohylík v Hořicích	98
Přátelé stromoví	98
Husitská stráž	99
Šalounův Krakonoš	100
Šalounova socha »Ode dne ke dni«	101
Žižkův pomník v Hořicích	102
Riegrův obelisk v Hořicích	103
Portál nov. hřbitova v Hořicích	104
Pardubice	111
Náměstí pardubické	113
Zámek Chvalkovský	122
Miles Christianus	126
Skupina z Betlému, sv. Hubert	128
Skupina z Betlému, Nar. Páně	129
Poustevník Garinus	132

Mezininy :

Hrad Skály]	39
Kunětická Hora	114

Příloha: Přehledná mapka Polabí.

Týmž nákladem vyšlo :

- Hálek, Cestopisné črty.** Příhody na Bosporu. — Na Čer-
Hoře. — Lovení ryb v moři Adriatickém. — Divadel-
vycházka na jih. — Cestopis na Oupor. Cena K —
- Klusáček, Boh. a Karel.** Královské pohádky. Veršova-
satira, ozdobená množstvím uměleckých perokreseb.
Díl I. **Jak se švec králem stal** Cena K 2·8
» II. **Tři černé vlasy** » K 2·—
- Mašek K. (Fa Presto.)** *Pohádky špatně končící.* Romantické
improvisace. Kresby Jana Preisslera. Cena K 1·20
- Townsend Brady.** *Na kávové burse.* Román z obchodního
světa New-Yorského. Cena K 1·20.

Dodá každý knihkupec i nakladatelství

Dr. Eduard Grégr a syn,
knihtiskárna v Praze.

POLABÍ VÝCHODNÍ

Měřítko:

